

USAID | **УКРАЇНА**
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Дисциплінарна відповідальність суддів: стандарти, підстави і процедури

Практичний посібник

Київ – 2021

Ця публікація була здійснена за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми реформування сектору юстиції «Нове правосуддя». Погляди авторів, викладені у цьому виданні, не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

Зміст

Вступ	6
Розділ 1. Міжнародні стандарти незалежності та підзвітності суддів	7
1.1. Поняття та система гарантій незалежності суддів	7
1.2. Дисциплінарна відповідальність як елемент підзвітності судді суспільству	10
1.3. Міжнародні стандарти при здійсненні дисциплінарного провадження стосовно судді	12
1.4. Підстави дисциплінарної відповідальності судді	14
1.5. Гарантії належної процедури для судді у дисциплінарному провадженні	20
Розділ 2. Правовий статус та повноваження дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя	28
2.1. Добросовісність та безсторонність	30
2.2. Недопущення конфлікту інтересів	31
2.3. Конфіденційність та повага незалежності судді	33
2.4. Належна комунікація (зовнішня та внутрішня)	34
2.5. Поведінка та дрес-код	36
Розділ 3. Формат дисциплінарного провадження стосовно суддів	37
3.1. Попереднє вивчення та оцінка обставин дисциплінарної скарги	38
3.1.1. Визначення дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя для попередньої перевірки дисциплінарної скарги	38
3.1.2. Перевірка дисциплінарної скарги на прийнятність для розгляду	38
3.1.4. Підготовка матеріалів для передачі дисциплінарної скарги на розгляд Дисциплінарної палати	55
3.1.5. Формування висновку за результатами попередньої перевірки дисциплінарної скарги	57
3.1.6. Відкриття дисциплінарної справи або відмова у її відкритті	60
3.2. Підготовка дисциплінарної справи до розгляду	65
3.2.1. Визначення стратегії та плану підготовки дисциплінарної справи до розгляду	66
3.2.2. Отримання пояснень судді (письмових та усних)	67
3.2.3. Вивчення суддівського досьє	68
3.2.5. Опитування свідків чи інших осіб про обставини дисциплінарної справи	71
3.2.6. Звернення із запитом про отримання інформації	71
3.2.7. Ознайомлення з технічним записом судових засідань	72
3.2.8. Перегляд реєстрів, баз даних	73
Розділ 4. Кваліфікація дисциплінарних проступків судді	74
4.1. Допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя	75
4.1.1. Критерії дотримання суддею норм професійної етики та стандартів поведінки	75
4.1.2. Порухення норм суддівської етики та стандартів поведінки як підстава дисциплінарної відповідальності судді	78
4.1.3. Аналіз підстав дисциплінарної відповідальності судді за порушення норм суддівської етики та професійних стандартів поведінки судді	79

(пункт 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	81
(пункт 6 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	89
(пункт 7 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	89
(пункт 8 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	94
4.2. Порушення вимог антикорупційного законодавства та правил декларування	97
(пункт 9 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	98
(пункт 10 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	102
(пункт 11 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	104
(пункт 12 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	107
(пункт 15 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	111
(пункт 17 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	118
(пункт 19 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	118
4.3. Порушення обов'язку щодо справедливого, безстороннього та своєчасного розгляду і вирішення судових справ	120
(підпункт «а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	122
(підпункт «б» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	130
(підпункт «в» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	135
(підпункт «г» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	137
(підпункт «ґ» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	141
(підпункт «д» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	143
(пункт 2 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	145
(пункт 4 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	148
(пункт 5 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)	151
4.4. Окремі питання застосування дисциплінарних стягнень	153
Розділ 5. Оскарження рішення Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя	158
5.1. Участь дисциплінарного інспектора у розгляді скарги на рішення Дисциплінарної палати	161
5.2. Підготовка проекту висновку за наслідками вивчення скарги на рішення Дисциплінарної палати	164
Розділ 6. Виконання рішення у дисциплінарній справі стосовно судді	170
6.1. Порядок звернення до виконання рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності	171
6.2. Фіксація інформації про застосування дисциплінарних стягнень до суддів	181
Додатки	182

Додаток 1. Ухвала про залишення без розгляду дисциплінарної скарги та повернення її скажнику	182
Додаток 2. Ухвала про відмову у відкритті дисциплінарної справи	184
Додаток 3. Ухвала про відкриття дисциплінарної справи	186
Додаток 5. Рішення про відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності .	194
Список джерел (міжнародні документи, нормативно-правові акти, судова практика).....	200

Вступ

Метою цього посібника є висвітлення прикладних проблем дисциплінарної відповідальності суддів в Україні.

Розглядаються питання, що охоплюють міжнародні стандарти дисциплінарної відповідальності суддів, стадії дисциплінарного провадження та звернення до виконання рішень дисциплінарних органів про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за законодавством України.

Посібник також містить коментар до кожної з підстав притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Значна увага приділяється правовому аналізу обґрунтованості рішень дисциплінарних органів та дотримання єдності дисциплінарної практики у діяльності Вищої ради правосуддя.

У посібнику звертається увага на роль та особливості діяльності дисциплінарних інспекторів.

У додатках подані зразки процедурних документів, що ухвалюються дисциплінарними органами Вищої ради правосуддя на різних стадіях дисциплінарного провадження.

Посібник стане корисним джерелом інформації та ресурсом для членів дисциплінарних органів, дисциплінарних інспекторів, суддів, адвокатів, а також для інших юристів-практиків, які цікавляться питаннями дисциплінарної відповідальності суддів.

Розділ 1. Міжнародні стандарти незалежності та підзвітності суддів

1.1. Поняття та система гарантій незалежності суддів

Незалежність судової влади є ознакою демократичної держави та її фундаментальною цінністю, яка забезпечує утвердження принципів верховенства права і є гарантією дотримання прав людини та основоположних свобод.

Незалежність судової влади та суду – це такий правовий режим відносин між судовою владою та іншими суб'єктами держави та суспільства, зокрема, іншими гілками державної влади, а також в межах самої судової влади, який би гарантував дійсне дотримання незалежності та безсторонності суду, а також таке його сприйняття суспільством.

Судова незалежність спрямована на забезпечення незалежності та безсторонності суду від неправомірного впливу з боку політичних чи приватних інтересів.

Незалежність судової влади спрямована на забезпечення якісного та ефективного здійснення правосуддя судами, як носіями судової влади, без будь-якого впливу з боку законодавчої і виконавчої гілок влади, а також – на забезпечення незалежності та недоторканності кожного окремого судді для здійснення справедливого правосуддя.

Консультативна рада європейських суддів (надалі – КРЕС) наголошує наступне:

«10. Незалежність судової влади є умовою забезпечення верховенства права та основоположною гарантією справедливого судового розгляду. На суддів «покладається відповідальність приймати остаточне рішення з питань життя людини, свобод, прав, обов'язків та власності громадян» (як це передбачено в Основних принципах ООН, що дістали відображення в Пекінській декларації, а також у статтях 5 та 6 Європейської конвенції з прав людини). Незалежність суддів є прерогативою чи привілеєм, що надається не на користь власних інтересів суддів, а для забезпечення правосуддя.

/.../

12. Незалежність судової влади передбачає повну неупередженість із боку суддів. При розгляді справи між будь-якими сторонами судді повинні бути неупередженими, тобто вільними від будь-яких зв'язків, прихильності чи необ'єктивності, які впливають або можуть сприйматися як такі, що впливають на здатність судді здійснювати судочинство незалежно. У цьому випадку незалежність судової влади є розкриттям фундаментального принципу: «Жодна особа не може бути суддею у власній справі». Значення цього принципу виходить далеко за межі окремої судової справи та її сторін. Судова влада повинна користуватися довірою не тільки з боку сторін у конкретній справі, а й з боку суспільства загалом. Суддя повинен не тільки бути насправді вільним від будь-якого неналежного

зв'язку, упередження або впливу, але він чи вона також повинні бути вільними від цього в очах розумного спостерігача. В іншому випадку довіра до незалежності судової влади буде підірвана».¹

Таким чином, незалежність судової влади є не привілеєм останньої, а гарантією забезпечення права кожної людини у демократичному суспільстві на справедливий суд задля захисту його прав і основоположних свобод.

Персональна незалежність кожного судді забезпечується інституційною незалежністю судової влади. Це один з основних принципів верховенства права, а судова влада, нарівні з іншими гілками влади, є відповідальною перед суспільством і одна перед одною. Коли йдеться про автономію кожної з гілок влади, це розуміємо так, що жодна з них не повинна перебирати на себе функцію інших, а має повагою ставитись до інших гілок влади, усвідомлюючи, що всі гілки влади формують єдність державної влади.

Судді, як професійна спільнота, і кожен суддя окремо, є підзвітними перед суспільством, щоб громадяни могли бути впевнені, що правосуддя здійснюється об'єктивно і неупереджено, а судді є гарантами дотримання принципів верховенства права.

Статтею 10 Загальної декларації прав людини² проголошено, що кожна особа, для визначення її прав та обов'язків або для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом.

Статтею 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод³ цю концепцію розвинуто і гарантовано кожному право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

В Україні суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права (стаття 129 Конституції України), незалежність і недоторканність суддів гарантується Конституцією і законами України, а вплив на них у будь-який спосіб забороняється (стаття 126 Конституції України). Гарантіями забезпечення

¹Висновок № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судової влади та незмінюваності суддів (стор. 49-50).

²Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року.

³ETS №005 Рим, 4 листопада 1950 року.

незалежності судді, відповідно до статті 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» є, зокрема: особливий порядок призначення, притягнення до відповідальності, звільнення та припинення повноважень; недоторканність та імунітет судді; незмінюваність судді; порядок здійснення правосуддя, визначений процесуальним законом, таємниця ухвалення судового рішення; заборона втручання у здійснення правосуддя; відповідальність за неповагу до суду чи судді; окремий порядок фінансування та організаційного забезпечення судів, установлений законом; належне матеріальне та соціальне забезпечення судді; функціонування органів суддівського врядування та самоврядування; визначені законом засоби забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також інші засоби їх правового захисту; право судді на відставку.

Незалежність судової влади і незалежність судді – це той особливий правовий режим, який покликаний створити необхідні умови, за яких суддя може здійснювати правосуддя об'єктивно та неупереджено. З цією метою закон передбачає для судді незалежність та недоторканність. Однією з важливих гарантій незалежності та недоторканності судді є конституційне й законодавче положення, відповідно до якого, суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним/нею судове рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку.⁴

Паралельно із такими гарантіями, Конституція й відповідні закони висувають досуддів достатньо високі професійні вимоги, які для суспільства є гарантією їх функціональної легітимності, тобто його/її здатності забезпечувати відправлення ефективного та якісного правосуддя.

Кожен суддя й судова влада в цілому зберігатимуть легітимність і повагу громадян завдяки ефективності та якості своєї роботи.⁵ У першу чергу, професійні вимоги до суддів стосуються високого рівня компетентності, відповідності стандартам доброчесності та дотримання суддівської етики.

Дотримання суддями цих вимог – це певні гарантії і легітимні очікування суспільства, які забезпечуються, в тому числі, і інститутом дисциплінарної відповідальності суддів.

Втім, втілення нормативних приписів не достатньо. Суддя завжди і скрізь має боронити власну незалежність від протиправних посягань, і в такий спосіб дбати про втілення у життя принципу незалежності суду як державного інституту. Суддя повинен здійснювати свою судову функцію незалежно, виходячи виключно з оцінки фактів, відповідно до

⁴Див.: Частина третя статті 126 Конституції України та частина перша статті 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

⁵Висновок № 18 (2015) від 16 жовтня 2015 року Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про місце судової влади та її відносини з іншими гілками влади в сучасних демократіях (пункт 17).

свідомого розуміння права, поза стороннім впливом, спонуканням, тиском, загрозами чи втручанням, прямого або опосередкованого, що може виходити від будь-якої сторони та з корисливою метою.

Суддя дотримується незалежної позиції як щодо суспільства в цілому, так і щодо конкретних сторін судової справи, у якій має ухвалити рішення.

Суддя має не тільки виключити будь-які взаємовідносини, що не відповідають стандартам поведінки судді, чи протистояти втручанням з боку органів законодавчої та виконавчої влади, але й робити це таким чином, щоб це було зрозуміло навіть сторонньому спостерігачу.

У тих випадках, коли рішення у справі має бути прийняте суддею одноособово, він діє незалежно від позиції чи думки своїх колег по суду.

Суддя виявляє та підтримує високі стандарти поведінки суддів з метою зміцнення суспільної довіри до суду, що має першочергове значення.⁶

1.2. Дисциплінарна відповідальність як елемент підзвітності судді суспільству

Судова влада та судді повинні мати довіру й повагу суспільства і їх поведінка, не лише у процесі здійснення правосуддя, але й поза професійною сферою, враховується суспільством і професійною спільнотою як невід'ємний чинник, що формує таку довіру.

Важливою складовою формування довіри до судової влади і зворотною стороною суддівської незалежності є підзвітність судової влади та суддів. Судова влада і судді, перебуваючи у «полі зору» суспільства, мають дбати про свою поведінку. Міжнародні документи до суддівської підзвітності відносять: гласність судового процесу, оприлюднення тексту судового рішення в Єдиному реєстрі судових рішень, перегляд ухваленого суддею рішення в апеляційному/касаційному провадженні, а також інститут дисциплінарної відповідальності суддів.

В теорії судівництва поділяють суддівську підзвітність на роз'яснювальну і «каральну».

До основних форм роз'яснювальної підзвітності відносять: публічність і відкритість правосуддя; діалог судової влади з іншими гілками влади; діалог судової влади з громадськістю; взаємодія суддів із засобами масової інформації.

«Каральна підзвітність» передбачає різні види юридичної відповідальності судді: кримінальну, цивільну чи дисциплінарну відповідальність, в залежності від природи правопорушення, яке вчинено суддею.⁷

⁶Бангалорські принципи поведінки суддів. Схвалено резолюцією Економічної і Соціальної Ради ООН №2006/23 від 27 липня 2006 року.

Дисциплінарна відповідальність суддів, як одна зі складових підзвітності судді, покликана сприяти належному виконанню суддями своїх професійних обов'язків. Кожна особа має право у демократичній державі відреагувати на суддівське свавілля і порушення суддями стандартів доброчесності та професійної етики.

Стандарти професійної поведінки, як це зазначено у Висновку №3 (2002) КРЕС, визначають професійну здатність судді виконувати свої функції згідно з цінностями, які сповідує й очікує від суддів суспільство паралельно з властивими цій професії владними повноваженнями.

Це плекається саморегулюванням, яке формує у суддів розуміння, що застосування права не є механічною справою, а передбачає дискреційні повноваження та покладає на суддю відповідальність за користування ними в рамках закону та власного сумління.⁸

Суспільство не повинно сумніватися у чесності, непідкупності, незалежності та компетентності судді.

Тому дисциплінарну відповідальність судді необхідно розглядати як передбачений законом обов'язок судді зазнати негативних професійних та соціальних наслідків за вчинення дисциплінарного проступку.

Утім, тема дисциплінарної відповідальності суддів завжди та скрізь є дуже чутливою, оскільки межує з суддівською незалежністю та свободою суддів від неправомірного впливу.

Суддя у своїй професійній діяльності може припуститися мимоволі помилки, як будь-яка людина, втім основним засобом виправлення судових помилок, за винятком випадків допущення помилки через недобросовісність судді, повинно бути апеляційне оскарження. Тлумачення суддею закону, оцінювання фактів та доказів не може призводити до дисциплінарної відповідальності, за винятком умислу або грубої недбалості судді.⁹

Тому національне законодавство має передбачати ефективну, прозору та справедливую систему притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, спрямовану на підтримання впевненості суспільства у компетентності судді та в тому, що він/вона організовує своє професійне, публічне та приватне життя з дотриманням правил суддівської етики.

Високого рівня суспільної довіри та поваги до судової влади можна досягнути лише через бездоганну етичну поведінку суддів. Дотримання високих стандартів такої поведінки

⁷Висновок № 18 (2015) Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) до уваги Комітету міністрів Ради Європи про місце судової влади та її відносини з іншими гілками влади в сучасних демократіях (пункт 33).

⁸Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності (пункт 45).

⁹Додаток до Рекомендації СМ/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17 листопада 2010 р. (пункт 66).

можна досягнути, в тому числі, і через підзвітність суддів, складовою якої є інститут дисциплінарної відповідальності судді.

1.3. Міжнародні стандарти при здійсненні дисциплінарного провадження стосовно судді

Сучасні демократичні держави сприйняли принципи та міжнародні стандарти здійснення дисциплінарного провадження стосовно судді для того, щоб гарантувати незалежність суддів і забезпечити якісне та ефективне правосуддя.

Коли судді не виконують своїх обов'язків ефективно та неупереджено й коли це містить ознаки дисциплінарного правопорушення, повинні бути вжиті всі необхідні заходи за умови, що вони поважають незалежність судді.¹⁰

Загальні принципи, які визначають стандарти дисциплінарної відповідальності суддів, були неодноразово проголошені та закріплені у різних міжнародних документах і спрямовані на те, щоб гарантувати незалежність суддів та забезпечити справедливу процедуру розгляду дисциплінарних справ стосовно суддів.

До основоположних принципів, на яких має ґрунтуватися дисциплінарна практика стосовно суддів, належать такі:

- принцип законності;
- принцип рівності перед законом;
- принцип презумпції невинуватості;
- принцип пропорційності;
- принцип автономності дисциплінарної відповідальності;
- принцип незалежності та неупередженості;
- принцип гарантування права на захист;
- принцип публічності;
- принцип конфіденційності.

Дисциплінарне провадження не повинно порушувати конституційного принципу незалежності судді.

Принцип законності у сфері дисциплінарної відповідальності суддів закріплений у Європейській хартії про статус суддів, у якій мовиться, що суддя може підлягати дисциплінарній відповідальності тільки у випадку невиконання одного зі своїх обов'язків, чітко визначених законом.¹¹ Тобто, тільки за порушення безпосередньо передбачених

¹⁰Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R(94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів», ухвалених на 518 засіданні заступників міністрів 13 жовтня 1994 року – § 1 Принципу VI.

¹¹Європейська хартія про закон «Про статус суддів» - Рада Європи, Лісабон, 10 липня 1998 року Принцип 5.

законом обов'язків, суддя може постати перед притягненням до дисциплінарної відповідальності. Протиправність вчиненого діяння є необхідною умовою притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, і негативні для судді наслідки за вчинення цього діяння мають бути безпосередньо визначені у законі.¹²

Шкала застосовуваних санкцій має бути визначена суддівським законом й повинна відповідати принципу пропорційності.¹³ Необхідно забезпечити справедливе співвідношення між характером дисциплінарного проступку та застосовуваної санкції. Застосування найменш суворої чи найбільш суворої санкції необхідно належно обґрунтувати. Але для цього у системі санкцій має існувати широкий вибір різних видів.

Міжнародні стандарти також визначають процесуальні права суддів у дисциплінарному провадженні для забезпечення юридичної визначеності, справедливої процедури та недопущення свавілля у процесі притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Відповідно до статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, необхідно дотримуватися щонайменше таких процесуальних гарантій:

- після відкриття дисциплінарної справи суддя має право на ознайомлення з матеріалами справи та матеріалами попереднього розслідування, якщо таке проводилося;
- суддя, стосовно якого відкрили дисциплінарну справу, повинен мати право на захист та представника;
- розгляд дисциплінарної справи має відбуватись із дотриманням принципу змагальності;
- суддя, стосовно якого відкрили дисциплінарну справу, має право надавати пояснення на свій захист та право надавати докази щодо фактів, у яких він обвинувачується;
- слухання має бути публічним, а рішення має бути обґрунтованим, пропорційним до характеру дисциплінарного проступку та повинно оприлюднюватися.

Дисциплінарні справи мають розглядатися впродовж розумного строку, а також необхідно встановити часові обмеження для відкриття дисциплінарного провадження та накладання дисциплінарних санкцій.¹⁴

¹²Велика хартія суддів (Основні принципи), прийнята у м. Страсбурзі 17 - 19 листопада 2010 року (пункт 19).

¹³Європейська хартія про закон «Про статус суддів» - Рада Європи, Лісабон, 10 липня 1998 року(пункт 5.1).

¹⁴Принцип VI-3 Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (94) 12 та пункт 3.12 Рекомендації Європейської мережі рад суддів щодо рад суддів у Європі, Рим, 2011 р., звіт за 2010-2011 рр., ЄМРС, та п.17 Основних принципів незалежності судової влади, ухвалених сьомим конгресом Організації Об'єднаних Націй з профілактики злочинності та поведження з правопорушниками, що проводився в Мілані з 26 серпня до 6 вересня 1985 року, та схвалених резолюціями Генеральної Асамблеї 40/32 від 29 листопада 1985 року та 40/146 від 13 грудня 1985 року.

Щодо інституційних гарантій здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів, то зокрема у Європейській хартії про закон «Про статус суддів» зазначається, що дисциплінарні санкції можуть накладатися лише на підставі рішення, ухваленого за пропозицією чи висновком суду або органу, принаймні половина членів якого мають бути обраними суддями.¹⁵ Таке ж положення закріплене і у Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки CM/Rec (2010)12.¹⁶

Міжнародні стандарти стосуються і можливості судового контролю за рішеннями дисциплінарного органу. Зокрема, КРЕС у Висновку № 3 (2002) зазначає, що організація дисциплінарного розгляду у кожній країні повинна бути такою, щоб дозволяти подання апеляції на рішення первинного дисциплінарного органу (відомства або суду) до суду.¹⁷

1.4. Підстави дисциплінарної відповідальності судді

Професійна діяльність судді – це високоінтелектуальна праця, у процесі якої, безсумнівно, можна припуститись помилки. Причини суддівських помилок можуть бути різні: надмірне навантаження, недостатній рівень компетентності, недбале ставлення до своїх обов'язків тощо. Більшість суддівських помилок, які допущені суддею під час здійснення правосуддя, виправляються у процесі перегляду судових рішень вищими судами, що сприяє забезпеченню якісного та ефективного правосуддя. Проте є і такі судові помилки, за вчинення яких суддю можуть притягнути до дисциплінарної відповідальності.

Підставою дисциплінарної відповідальності є вчинення суддею протиправного (такого, що заборонене законом), винного (умисного або вчиненого через недбалість), діяння (дії чи бездіяльності), яке посягає на основоположні конституційні права у сфері правосуддя – доступ до правосуддя; незалежне та безстороннє здійснення правосуддя компетентним судом упродовж розумного строку; забезпечення гласності та відкритості правосуддя.

Кожен правник, який стає суддею, має усвідомлювати, що взявши на себе відповідальність вирішувати спір про право, він приймає на себе «професійний тягар» – належно виконувати обов'язки судді й бути свідомим, що в разі їх невиконання чи

¹⁵Європейська хартія про закон «Про статус суддів» - Рада Європи, Лісабон, 10 липня 1998 року (пункт 5.1).

¹⁶Рекомендації CM/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки. (пункт 69).

¹⁷Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності (пункти 75, 76).

неналежного виконання – може понести дисциплінарну відповідальність.

Судове рішення, за результатом розгляду судової справи, суддя повинен ухвалити з урахуванням встановлених у процесі розгляду фактичних обставин, які підтвержені належними та допустимими доказами, застосувавши для правового висновку відповідні норми закону та практику Європейського суду з прав людини. Судове рішення, ухвалене за результатами розгляду справи, не може бути предметом оцінки у процесі дисциплінарного провадження.

Безсумнівно, що під час судового розгляду справи суддя має правонавласну суб'єктивну думку, яку повинен належно обґрунтувати і яка окреслена межами суддівського розсуду. Недоліки, які допущені суддею, щодо встановлення фактичних обставин, їх доведеності, правової оцінки обставин, які мають значення для розгляду судової справи, повинні бути усунуті вищим судовим органом у процесі перегляду судового рішення. Предметом оцінки дисциплінарного органу і підставою для дисциплінарної відповідальності судді є поведінка судді (тобто те, яким чином він/вона це робить), яка призвела до істотного порушення норм процесуального права або порушення прав людини та основоположних свобод.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» у статті 106 визначає такі підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності:

- незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливила реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду;

- незазначення у судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору;

- порушення засад гласності і відкритості судового процесу;

- порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;

- незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу;

- порушення правил щодо відводу (самовідводу);

- безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням

вмотивованого судового рішення, несвоєчасного надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень,

- прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу;

- умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків;

- розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

- неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок;

- втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями;

Між тим, підставами для дисциплінарної відповідальності судді можуть бути не тільки порушення суддею обов'язків судді у процесі здійснення правосуддя, але і його/її позасудова поведінка.

Підставами притягнення судді до відповідальності за порушення обов'язків судді як у процесі здійснення правосуддя, так і поза судом є:

- допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду;

- неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом);

- неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції;

- зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне не зазначення

відомостей, визначених законодавством;

- використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;

- допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна;

- ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя, у тому числі недодержання встановлених законом строків надання інформації;

- непроходження курсу підвищення кваліфікації в Національній школі суддів України відповідно до направлення, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, або непроходження подальшого кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, або непідтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному судді за результатами цього кваліфікаційного оцінювання;

- визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом;

- неподання, або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків в порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

- подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей;

- неподання, або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

- декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді.

Об'єктивна сторона дисциплінарного проступку

Для розуміння, а відповідно і встановлення, ознак об'єктивної сторони у складах окремих дисциплінарних проступків необхідно використовувати як нормативні акти, так і акти так званого «м'якого права», в тому числі і міжнародні документи. Зокрема, Бангалорські принципи¹⁸ та Коментар до них є чудовим інструментом у наданні рекомендацій та для розмежування питань якості роботи та поведінки судді, що може бути

¹⁸Бангалорські принципи поведінки суддів. Схвалено резолюцією Економічної і Соціальної Ради ООН №2006/23 від 27 липня 2006 року.

підставою для його притягнення до дисциплінарної відповідальності, а також можуть допомогти в різноманітних ситуаціях отримати чітке бачення того, що саме є неналежною поведінкою. Особливо, коли йдеться про допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема, в питаннях моралі, чесності, невідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду.

Майже усі дисциплінарні проступки (з певними винятками) відносяться до правопорушень з формальним складом. Тобто, ознаками об'єктивної сторони складу дисциплінарного проступку не передбачено настання суспільно шкідливих наслідків, а дисциплінарний проступок вважається вчиненим саме в момент протиправної поведінки судді.

Тільки в окремих складах дисциплінарних проступків, законодавець передбачив обов'язкове настання негативних процесуальних наслідків, зокрема: *«незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо)», «інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду», «незабезпечення обвинуваченому права на захист», а в складі дисциплінарного проступку «допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків»* законодавець, як умову притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, передбачив настання істотних негативних наслідків. Законодавець не конкретизував зміст заподіяної шкоди у цьому випадку, тому вона може охоплювати фізичну, майнову чи моральну шкоду потерпілим особам, а також це може бути і інша шкода, для прикладу, репутаційна шкода для авторитету держави, як суб'єкта міжнародно-правових відносин тощо. Істотні наслідки можуть мати і комплексний характер та охоплювати різні види заподіяної шкоди. Оскільки у цьому випадку «істотність», як ознака негативних наслідків є оціночним поняттям, то дисциплінарний орган самостійно має визначити наскільки для потерпілих ці негативні наслідки є істотними.

Для прикладу, до істотних негативних наслідків можна віднести: обмеження конвенційних прав і свобод, тяжке захворювання, наслідки у виді тяжких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень, протиправне позбавлення нерухомого чи іншого майна, майнова шкода, наслідком якої є позбавлення потерпілого засобів для існування, доведення

до банкрутства суб'єкта господарської діяльності, значні матеріальні збитки, наслідки, які підривають авторитет держави або її органів у міжнародних відносинах тощо.

Для прикладу, у Рішенні Дисциплінарної палати від 21 вересня 2018 року №2949/Ідп/15-18 до істотних негативних наслідків було обґрунтовано віднесено «неправомірне позбавлення особи волі, та умисне незабезпечення обвинуваченому права на захист». Також можна навести Рішення Дисциплінарної палати від 1 серпня 2018 року №2476/Здп/15-18, у якому первинний дисциплінарний орган обґрунтовано погодився з позицією НБУ про те, що неправомірні дії судді «наносять непоправної шкоди міжнародному іміджу України, створюють безпідставні додаткові витрати для державного бюджету України та підривають фінансову стабільність», і за результатами розгляду дисциплінарної справи встановив, що дії судді призвели до «істотних негативних наслідків як для відповідачів – Національного банку України, Міністерства фінансів України, ПАТ КБ «Приватбанк», так і для авторитету правосуддя».

Необхідно звернути увагу, що об'єктивна сторона цього дисциплінарного проступку передбачає наявність безпосереднього причинного зв'язку між грубим порушенням суддею закону і настанням істотних негативних наслідків.

Суб'єктивна сторона дисциплінарного проступку

Обов'язковою ознакою складу дисциплінарного проступку є його суб'єктивна сторона, тобто наявність у діянні судді вини. Вина – це психічне ставлення судді до вчинюваного протиправного діяння.

З суб'єктивної сторони дисциплінарні проступки можуть вчинятись навмисно або через недбалість.

Дисциплінарний проступок вважається вчиненим навмисно, якщо суддя усвідомлював протиправний характер свого діяння. Інтелектуальним моментом умислу є усвідомлення суддею порушення (невиконання чи неналежного виконання) обов'язків судді. Вольовим моментом умислу є бажання судді діяти таким чином.

Недбалість має місце тоді, коли суддя не усвідомлював протиправний характер свого діяння, хоча повинен був і міг це усвідомлювати. Для встановлення недбалості у діянні судді необхідно застосувати два критерії – об'єктивний і суб'єктивний.

Об'єктивний критерій – це обов'язок судді діяти відповідно до вимог закону. Тобто, об'єктивний критерій недбалості використовується для того, щоб визначити, яким чином мав діяти суддя за даних обставин відповідно до вимог закону.

Суб'єктивний критерій застосовується для того, щоб з'ясувати, чи мав суддя можливість, за даних обставин, усвідомлювати необхідність діяти відповідно до вимог закону. Тобто, чи в нього була об'єктивна можливість зіставити свою поведінку за даних обставин із вимогами закону.

Відсутність ознак за одним з цих критеріїв або за обома свідчить про відсутність складу дисциплінарного проступку, що виключає дисциплінарну відповідальність судді. Такі випадки можуть мати місце, коли суддя діяв за наявності неузгодженостей у правовому

регулюванні чи відсутності єдності судової практики з цієї категорії справ тощо. Тому треба розуміти, що недбалість має місце тільки за очевидності, в силу вимог до професійної компетентності судді, яким чином він мав діяти за даних обставин.

Закон також використовує поняття «груба недбалість» у складі дисциплінарного проступку *«умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків»* (пункт 4 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Груба недбалість має місце тоді, коли суддя відверто знехтував дотриманням обов'язків судді за відсутності в його діянні ознак умислу. Для прикладу, суддя не з'ясував, що відбулись зміни у правовому регулюванні з певного питання і застосував норму, яка втратила чинність, або слідчий суддя не вжив необхідних заходів для забезпечення захисником особи, яка позбавлена свободи, і не відклав, як вимагає частина дев'ята статті 206 Кримінального процесуального кодексу України, будь-який розгляд, в якому бере участь така особа.

1.5. Гарантії належної процедури для судді у дисциплінарному провадженні

Дисциплінарні провадження стосовно суддів мають відповідати гарантіям, які передбачені пунктом 1 статті 6 («Право на справедливий суд») Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, оскільки ці гарантії поширюються і на дисциплінарні провадження стосовно суддів. Тому суддя має підстави розраховувати на справедливий розгляд дисциплінарної справи стосовно нього з дотриманням щонайменше наступних процесуальних гарантій:

- після відкриття дисциплінарної справи суддя має право ознайомлюватись з матеріалами дисциплінарної справи;
- суддя має право на захист як самостійно так і через представника;
- суддя, стосовно якого відкрита дисциплінарна справа, має право надати відповідні пояснення, подавати докази та інші документи щодо тих порушень, які ставляться йому в вину;
- розгляд дисциплінарної справи має бути відкритим, рішення має бути обґрунтованим;
- має існувати можливість судового оскарження рішення у дисциплінарних справах.

Законодавство України забезпечує необхідні передумови для незалежного і безстороннього здійснення дисциплінарного провадження стосовно судді.

Найперше, йдеться про забезпечення інституційної незалежності первинного дисциплінарного органу і достатні гарантії його безсторонності. Зокрема, у частині четвертій статті 26 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» визначено, що *«При формуванні Дисциплінарних палат Вища рада правосуддя має забезпечити, щоб щонайменше половина, а якщо це неможливо - принаймні значна частина членів кожної Дисциплінарної палати були суддями або суддями у відставці»*. Ці судді – члени Вищої ради правосуддя, за стандартами Ради Європи, повинні бути обрані суддями, у нашому випадку – з'їздом суддів України.

Такий же стандарт поширюється не тільки на склад Дисциплінарної палати, як первинного дисциплінарного органу, а також на склад Дисциплінарної палати під час засідання щодо розгляду питань та ухвалення рішення у дисциплінарній справі. У тому випадку, коли хтось з членів Дисциплінарної палати з числа суддів, обраних суддями, не може взяти участь у розгляді і ухваленні рішення у дисциплінарній справі, а кількість суддів, обраних суддями, в складі такої палати становить меншість, тоді, відповідно до частини п'ятої статті 26 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», Вища рада правосуддя може ухвалити рішення про залучення членів однієї Дисциплінарної палати до роботи іншої Дисциплінарної палати або про делегування Голові Вищої ради правосуддя повноважень ухвалювати такі рішення (рішенням Вищої ради правосуддя від 7 лютого 2017 року №198/0/15-17 такі повноваження делеговані Голові Вищої ради правосуддя)..

Для забезпечення безсторонності дисциплінарного органу та процесуальної справедливості у дисциплінарних провадженнях функція щодо попередньої перевірки дисциплінарної скарги та підготовки дисциплінарної справи до розгляду покладається на дисциплінарних інспекторів, які не приймають участі в ухваленні рішення у дисциплінарній справі.

Для забезпечення безстороннього здійснення дисциплінарного провадження закон передбачає підстави для відводу/самовідводу члена Дисциплінарної палати чи Вищої ради правосуддя. Зокрема, член Вищої ради правосуддя зобов'язаний відмовитися від участі у розгляді дисциплінарної справи з підстав, визначених частиною п'ятою статті 20 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», якщо:

- він перебуває у родинних чи інших особистих стосунках з суддею, стосовно якого розглядається відповідне питання, а також з особою, яка звернулася з дисциплінарною скаргою до Вищої ради правосуддя;
- він особисто, прямо чи побічно заінтересований у справі, яку розглядає такий суддя;
- за наявності іншого конфлікту інтересів або обставин, що викликають сумнів у його неупередженості.

У разі встановлення підстав, визначених частиною п'ятою статті 20 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», член Вищої ради правосуддя звертається до Дисциплінарної палати чи до Вищої ради правосуддя у пленарному складі з заявою про самовідвід з цих підстав, оскільки не може брати участь у розгляді дисциплінарної справи. Суддя, стосовно якого здійснюється дисциплінарне провадження, або його представник також мають право заявити відвід члену Вищої ради правосуддя у складі Дисциплінарної палати чи у пленарному складі Вищої ради правосуддя, маючи обґрунтовані сумніви у його/її безсторонності.

Після відкриття дисциплінарної справи суддя має право знати, вчинення якого порушення обов'язку судді, що може становити ознаки дисциплінарного проступку, йому ставиться у вину і якими фактичними даними (свідченнями, доказами) це підтверджується.

Закон передбачає, що після ухвалення Дисциплінарною палатою рішення про відкриття дисциплінарної справи його копія не пізніше як через три дні з дня його ухвалення надсилається судді, на поведінку якого подано дисциплінарну скаргу (частина четверта статті 46 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

За змістом закону суддя має право на ознайомлення з матеріалами дисциплінарної справи з моменту ухвалення Дисциплінарною палатою рішення про її відкриття, а Вища рада правосуддя має забезпечити судді та/або його представнику за його заявою цю можливість. Для ознайомлення можуть надаватися матеріали, які безпосередньо пов'язані зі скаргою, із дотриманням вимог законодавства про захист персональних даних щодо знеособлення персональних даних (частина восьма статті 49 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Суддя має право на активний захист як самостійно так і через представника.

Після отримання копії ухвали про відкриття дисциплінарної справи суддя має право подавати докази на спростування тих обставин, які йому ставляться в вину, надавати письмові пояснення, заявляти клопотання про виклик свідків, заявляти клопотання про відводи, ознайомлюватись з матеріалами справи.

Суддя повідомляється про засідання Дисциплінарної палати шляхом надсилання відповідного повідомлення на адресу його місця проживання чи перебування або на адресу (поштову або електронну) суду, де він обіймає посаду, а також шляхом розміщення повідомлення на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя (пункт 12.21. Регламенту).

При розгляді дисциплінарної справи стосовно судді має дотримуватися принцип змагальності. У разі розгляду питання за відсутності судді або його представника головуєчий на засіданні оголошує його письмові пояснення (за наявності) або стислий виклад змісту цих пояснень.

Якщо суддя з певних причин не може безпосередньо з'явитися в засідання Дисциплінарної палати з розгляду дисциплінарної справи, він не пізніше ніж за п'ять днів до засідання може звернутися до Вищої ради правосуддя або Дисциплінарної палати з клопотанням про проведення засідання в режимі відеоконференції, за винятком закритих засідань (пункт 5.24. Регламенту).

Розгляд дисциплінарної справи має бути відкритим, рішення має бути обґрунтованим. Розгляд дисциплінарної справи відбувається у відкритому засіданні Дисциплінарної палати, в якому беруть участь суддя, скажник, їх представники (пункт 12.23. Регламенту).

Необхідно зазначити, що для збереження таємниці, що охороняється законом, а також на забезпечення права на повагу до приватного і сімейного життя, за клопотанням судді чи когось з інших учасників дисциплінарної справи, відповідно до частини другої статті 49 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», розгляд дисциплінарної справи відбувається у закритому засіданні Дисциплінарної палати: якщо здійснення розгляду у відкритому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; для запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя осіб, які беруть участь у розгляді дисциплінарної справи.

У разі неможливості з поважних причин взяти участь у засіданні Дисциплінарної палати суддя може заявити клопотання про відкладення розгляду дисциплінарної справи. Повторна неявка судді на засідання незалежно від причин не перешкоджає розгляду дисциплінарної справи за його відсутності (пункт 12.26. Регламенту).

Копія рішення Дисциплінарної палати про притягнення або про відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності у триденний строк з дня оголошення його резолютивної частини вручається чи надсилається судді та скажнику. Копія рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності надсилається до суду, в якому працює суддя, для оприлюднення на веб-сайті суду (пункт 12.40. Регламенту).

Важливою гарантією належної процедури у дисциплінарному провадженні є **право судді на оскарження рішення дисциплінарного органу**.

У статті 20 Основних принципів незалежності судових органів¹⁹ передбачено, що *«рішення про дисциплінарне стягнення, тимчасове відсторонення від обов'язків чи звільнення судді повинні бути предметом незалежної перевірки»*. КРЕС також рекомендує, щоб *«організація дисциплінарного розгляду у кожній країні була такою, що дозволяло б*

¹⁹Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року.

подання апеляції на рішення первинного дисциплінарного органу (відомства або суду) до суду».²⁰

Суддя має право оскаржити рішення дисциплінарного органу про його притягнення до дисциплінарної відповідальності у судовому порядку. Забезпечення судового контролю за рішеннями дисциплінарного органу відповідає вимогам статей 6 та 13 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У цьому аспекті доречно навести позицію, висловлену ЄСПЛ у рішенні «Озпінар проти Туреччини» (*Ozpinar v. Turkey*) від 19 жовтня 2010 р. (заява № 20999/04).

Звільнена рішенням Вищої судової ради Туреччини суддя не мала можливості оскаржити це рішення до суду, оскільки на той момент Конституція Туреччини забороняла перегляд рішень Вищої судової ради. Таким чином, на думку ЄСПЛ, заявниця не мала доступу до належного засобу правового захисту, тому в даному випадку Судом встановлено наявне порушення статті 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту» Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, адже відсутність можливості оскарження рішення органу, який звільняє суддів з посади, веде до того, що такий орган не може вважатись «судом» в розумінні статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Міжнародний досвід дисциплінарних проваджень стосовно суддів свідчить, що у різних державах різняться концептуальні підходи щодо меж і кола повноважень суду при перегляді рішення дисциплінарного органу у частині забезпечення права судді на судове оскарження рішення дисциплінарного органу про притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Є держави, в яких передбачено повний судовий контроль, а є держави, які передбачають обмежений судовий контроль за рішенням дисциплінарного органу. Але не дивлячись на це, ЄСПЛ у своїх рішеннях, які стосуються застосування пункту 1 статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зазначає про необхідність гарантувати «достатність судового перегляду» у дисциплінарній процедурі. Тому можна зробити висновок про обов'язок кожної держави, яка ратифікувала Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, забезпечити право судді на ефективний судовий захист у дисциплінарній процедурі («достатній судовий контроль»).

Питання «достатності» судового контролю охоплює питання меж перегляду та повноважень суду в частині судового контролю стосовно рішення дисциплінарного органу про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Тобто, для того, щоб такий судовий контроль був ефективним, суд повинен мати можливість усунути виявлені істотні

²⁰Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності (пункт 69).

недоліки у провадженні дисциплінарного органу і захистити права судді.

Межі судового перегляду у дисциплінарному провадженні – це питання оцінки рішення дисциплінарного органу щодо:

- повноти та всебічності встановлення фактичних обставин, що мають значення для розгляду дисциплінарної справи;
- доведеності фактичних обставин, що мають значення для розгляду дисциплінарної справи, які дисциплінарний орган визнав встановленими;
- відповідності висновків, викладених у рішенні дисциплінарного органу, фактичним обставинам дисциплінарної справи;
- правильності застосування норм матеріального права і дотримання норм процесуального права;
- обґрунтування застосування дисциплінарного стягнення відповідно до принципу пропорційності.

Для ефективного судового контролю важливо, щоб він щонайменше охоплював оцінку питань факту (встановлення фактичних обставин та їх доведеності) та права (матеріального та процесуального). Коли мовиться про дотримання норм процесуального права у дисциплінарній процедурі, то особлива увага повинна приділятися забезпеченню судді права на захист, дотримання принципу змагальності процесу та дотримання принципу пропорційності при обранні певного виду дисциплінарного стягнення. Проте, яким має бути характер перегляду, або правильніше стандарт перегляду у визначених вище межах, залежить від низки чинників, особливо коли функції первинного дисциплінарного органу покладено на суддівську раду. В залежності від наявності/відсутності певних чинників у різних державах цей стандарт може відрізнятись.

Повноваження суду («достатність компетенції») з перегляду рішення дисциплінарного органу про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності – це право суду залишити рішення без змін або скасувати його повністю чи частково.

Безсумнівно, що повноваження суду залежать і від визначених законом меж перегляду рішення дисциплінарного органу. Зокрема, суд не може втручатись у дискреційні повноваження дисциплінарного органу і самостійно змінювати рішення дисциплінарного органу про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

В Україні має місце модель, яка спрямована на посилення ролі і авторитету суддівської ради (Вищої ради правосуддя) у процедурі дисциплінарного провадження. Зокрема, за Законом України «Про Вищу раду правосуддя» передбачена можливість внутрішнього апеляційного перегляду рішення первинного дисциплінарного органу (Дисциплінарної палати).

Відповідно до статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», суддя має право оскаржити рішення Дисциплінарної палати до Вищої ради правосуддя (частина перша статті 51). Скарга на рішення Дисциплінарної палати може бути подана виключно до Вищої ради правосуддя (частина третя статті 51).

У розгляді скарги на рішення Дисциплінарної палати про притягнення або про відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності не беруть участі члени Вищої ради правосуддя, які входять до Дисциплінарної палати, що ухвалювала оскаржуване рішення (частина восьма статті 51). Тому такий внутрішній апеляційний перегляд рішення первинного дисциплінарного органу може вважатись належним. Вища рада правосуддя у своєму пленарному складі здійснює повний перегляд рішення Дисциплінарної палати і за результатами такого перегляду ухвалює одне з рішень відповідно до частини десятої статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»:

- 1) скасувати повністю рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та закрити дисциплінарне провадження;
- 2) скасувати частково рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення;
- 3) скасувати повністю або частково рішення Дисциплінарної палати про відмову в притягненні до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення;
- 4) змінити рішення Дисциплінарної палати, застосувавши інший вид дисциплінарного стягнення;
- 5) залишити рішення без змін,

На рішення Вищої ради правосуддя, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення її Дисциплінарної палати, може бути подана скарга до Великої Палати Верховного Суду. Така скарга розглядається за правилами касаційного провадження, встановленими Кодексом адміністративного судочинства України з особливостями, передбаченими частиною сьомою статті 266 цього Кодексу. Рішення Вищої ради правосуддя, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення її Дисциплінарної палати, може бути скасоване Великою Палатою Верховного Суду виключно з таких підстав (частина перша статті 52 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»):

- 1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;
- 2) рішення не підписано будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні;
- 3) суддя не був належним чином повідомлений про засідання Вищої ради правосуддя;

4) рішення не містить посилань на визначені законом підстави дисциплінарної відповідальності судді та мотиви, з яких Вища рада правосуддя дійшла відповідних висновків.

Як ми бачимо, в Україні судовий контроль достатньо обмежений. Проте Велика Палата Верховного Суду, розглядаючи скарги суддів на рішення Вищої ради правосуддя, ухвалених за результатами розгляду скарг на рішення її Дисциплінарних палат, неодноразово констатувала, що вона може переходити до повного судового контролю рішень Вищої ради правосуддя.

*Зокрема, як приклад, можна навести правову позицію Великої Палати Верховного Суду, висловлену у **Постанові від 29 листопада 2018 року у справі №800/571/17**: «... (2) Щодо повноважень Великої Палати Верховного Суду... 27. Згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції кожен має право на справедливий розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом... 30. Можливість оскаржити рішення дисциплінарного органу по суті є важливим запобіжником суддівської незалежності та незалежності судової системи в цілому. 31. Велика Палата Верховного Суду забезпечує гарантії пункту 1 статті 6 Конвенції та є визначеним у статті 266 КАС України судовим органом, який має повну юрисдикцію щодо розгляду скарг на рішення ВРП, зокрема, на її рішення про залишення без змін рішень дисциплінарних палат про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності у виді подання про звільнення з посади. 32. Якщо суд може повністю вивчити суть справи, що призвела до звільнення, тоді вважається, що суддя, стосовно якого ухвалено рішення про звільнення, отримав доступ до суду (пункт 113 Спільного висновку ОБСЄ/БДПЛ і Венеціанської комісії від 16 червня 2014 року щодо проекту змін до нормативно-правової бази у сфері дисциплінарної відповідальності суддів у Киргизькій Республіці). 33. За змістом статті 6 Конвенції вимога справедливості судового рішення передбачає, що це рішення має достатньою мірою висвітлювати мотиви, на яких воно ґрунтується. Межі такого обов'язку можуть різнитися залежно від природи рішення та повинні оцінюватися у світлі обставин кожної справи. Суди мають дослідити: основні доводи (аргументи) сторін та з особливою прискіпливістю й ретельністю - змагальні документи, що стосуються прав і свобод, гарантованих Конвенцією. Оцінюючи аргументи та докази, суди мають обґрунтувати їхні висновки шляхом наведення відповідних підстав...». Скасовуючи рішення Вищої ради правосуддя в цій справі, Велика Палата Верховного Суду зазначила: «... 47. Крім того, ОСОБА_7 та ОСОБА_6 в їхніх нотаріально засвідчених заявах від 5 та 23 жовтня 2017 року відповідно вказали, що скаргник під час розгляду справ щодо них був неупередженим, їх права не порушував. ОСОБА_7 також констатував, що скаргник своїми діями жодних негативних наслідків йому не заподіяв. 48. Описова частина оскарженого рішення ВРП хоча і містить відомості про наведений вище зміст заяв, однак жодних мотивів відхилення вказаного доводу скаргника ВРП не надала». Така позиція Великої Палати Верховного Суду є доволі дискусійною з огляду на чинне законодавче регулювання меж судового перегляду рішень Вищої ради правосуддя за результатами розгляду скарг на рішення її Дисциплінарних палат. Очевидно, ці питання потребують окремого дослідження з подальшим експертним обговоренням з метою опрацювання єдиних підходів до формування судової практики, що, своєю чергою, сприятиме більшій правовій передбачуваності та юридичній визначеності.*

У цьому аспекті доречно зауважити, що дисциплінарний орган розглядає поведінку судді у процесі здійснення правосуддя тільки щодо виконання тих обов'язків, порушення яких може бути підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарний орган встановив істотне порушення норм процесуального права суддею, що якраз і було підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарний орган не взяв до уваги доводи учасників судового розгляду, щодо яких були допущені порушення норм процесуального права, але які вважали, що під час розгляду

судової справи суддя щодо них був неупередженим і їх права не порушував, оскільки ґрунтував свій висновок та тих доказах, які знайшли своє відображення у процесуальних документах і доводили факт істотного порушення суддею норм процесуального права.

*З іншого боку, варто підтримати позицію Великої Палати Верховного Суду, яка в одній зі своїх постанов окреслила дискреційні повноваження Вищої ради правосуддя, які не можуть переглядатись Верховним Судом. Зокрема, у **Постанові від 29 листопада 2018 року у справі №800/571/17** Велика Палата Верховного Суду зазначила: «З урахуванням закріплених у законі особливостей статусу ВРП як колегіального, незалежного, конституційного органу державної влади та суддівського врядування, а також тих завдань, які покладено на нього в силу такого статусу, Велика Палата Верховного Суду вважає, що обрання виду і характеру стягнення за результатами дисциплінарного провадження щодо судді, в тому числі вирішення питання щодо його пропорційності, належить до виключної компетенції цього органу і суд не має права підмінити його».*

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що судовий перегляд рішення дисциплінарного органу повинен відповідати стандарту «достатній судовий контроль», щоб права судді у дисциплінарному провадженні були належно захищені.

Розділ 2. Правовий статус та повноваження дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя

Дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя є учасником дисциплінарного провадження стосовно судді. Відповідно до частини четвертої статті 28 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя здійснює наступні функції:

- 1) проводить попередню перевірку дисциплінарної скарги, переданої йому за результатами автоматизованого розподілу справ;
- 2) аналізує матеріали дисциплінарних справ;
- 3) збирає у разі необхідності інформацію, документи, інші матеріали;
- 4) готує проекти ухвал і рішень Дисциплінарної палати та Вищої ради правосуддя у межах дисциплінарного провадження стосовно судді;
- 5) аналізує матеріали за скаргами на рішення у дисциплінарних справах стосовно суддів і прокурорів, готує проекти висновків та рішень Вищої ради правосуддя;
- 6) аналізує та узагальнює практику здійснення дисциплінарних проваджень та ухвалені рішення про притягнення або відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності.

Кваліфікаційні вимоги і порядок призначення дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя визначений у частині першій статті 28 Закону України «Про Вищу раду правосуддя».

Правовий статус дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя визначається Законом України «Про державну службу» з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Вищу раду правосуддя» (частина друга статті 28 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Правовий статус дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя і ті функції, які він виконує визначають підвищені вимоги до професійних стандартів його діяльності. Зокрема, відповідно до частини п'ятої статті 28 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя зобов'язаний:

- 1) дотримуватися норм суддівської етики;
- 2) не розголошувати та не використовувати у цілях інших, ніж для виконання своїх обов'язків, інформацію з обмеженим доступом та інформацію, яка стала йому відома;
- 3) виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, встановлених законодавством про державну службу та у сфері запобігання корупції.

Виконання вимог та дотримання обмежень, встановлених законодавством про державну службу зобов'язує дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя, відповідно до статті 4 Закону України «Про державну службу» дотримуватись наступних принципів державної служби: верховенства права, законності, професіоналізму, патріотизму, доброчесності, ефективності, заборони всіх форм та проявів дискримінації, політичної неупередженості, прозорості та стабільності.

На дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя поширюються також вимоги та обмеження, що встановлені законодавством у сфері запобігання корупції. У першу чергу це стосується:

- обмежень щодо використання службових повноважень чи свого становища, щодо одержання подарунків, щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя, обмеження щодо спільної роботи близьких осіб (статті 22-27 Закону України «Про запобігання корупції»);
- вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (статті 28 – 34 Закону України «Про запобігання корупції»);
- додержання вимог закону та етичних норм поведінки, пріоритету інтересів, політичної нейтральності, неупередженості, компетентності і ефективності, нерозголошення інформації, утримання від виконання незаконних рішень чи доручень (статті 38 –44 Закону України «Про запобігання корупції»);

- вимог щодо подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (стаття 45 Закону України «Про запобігання корупції»).

У своїй поведінці як під час виконання службових обов'язків, так і поза цим, дисциплінарні інспектори Вищої ради правосуддя повинні дотримуватися норм суддівської етики, передбачених Кодексом суддівської етики, затвердженим XI з'їздом суддів України 22 лютого 2013.

З огляду на те, що дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя здійснює свою діяльність в органі суддівського врядування, він повинен всіляко підтримувати й утверджувати у суспільстві і професійному середовищі культуру суддівської незалежності.

2.1. Доброчесність та безсторонність

Доброчесність – внутрішня риса людини, яка є стійкою у своїх переконаннях та моральних цінностях і характеризується чесністю, сумлінністю, щирістю, особистою гідністю, а також почуттями відповідальності та справедливості²¹.

Для діяльності на посаді дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя ці чесноти є запорукою його непідкупності, чесності і щирості щодо свого способу життя, доходів та видатків, дотримання особистої гідності та етичних стандартів. Все це формує спрямованість діяльності дисциплінарного інспектора на захист інтересів суспільства та судової влади та відмови від надання переваги приватного інтересу під час здійснення своїх функціональних обов'язків.

Безсторонність – це вимога щодо об'єктивності та неупередженості.²² Безсторонність інспектора Вищої ради правосуддя є необхідною умовою, що формує впевненість у належному виконанні ним своїх функціональних обов'язків. Насправді, це базова вимога до всіх, хто виконує певні функції у системі судової влади.

Об'єктивність – вимога, яка передбачає виконання інспектором своїх функціональних обов'язків відсторонено, опираючись тільки на фактичні дані з чітким дотриманням принципу законності, незважаючи на особисті уподобання чи інші суб'єктивні чинники.

Вимога щодо неупередженості розглядається в двох аспектах. По-перше, неупередженість у суб'єктивному плані, тобто як вимога не мати будь-яких особистих

²¹Див.: Світлана Глушенко - Що розуміти під професійною етикою та доброчесністю в контексті кваліфікаційного оцінювання суддів? /Закон і Бізнес. – в., 42 (1288) 15.10-21.10.2016.

²²Безсторонній - який складає думку про кого-, що-небудь, або щось робить на підставі об'єктивних фактів, а не особистого почуття; неупереджений, справедливий. Див.: Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. – К., Видавництво «Аконіт», 1998. – Т.1. – С.121.

упереджень. Припускається, що особиста неупередженість існує, якщо немає доказів протилежного. По-друге, неупередженість з об'єктивної точки зору передбачає вимогу щодо виконання своїх функціональних обов'язків в межах своїх повноважень, щоб виключити будь-який обґрунтований сумнів щодо упередженості.

Якщо існують обставини, незалежно від безпосередньої поведінки інспектора у процесі виконання ним своїх функціональних обов'язків, які можна перевірити і які можуть викликати сумнів щодо його неупередженості, то він повинен відмовитися від участі у попередній перевірці дисциплінарної скарги.

Інспектор має виконувати свої функціональні обов'язки без надання будь-яких переваг чи демонстрування своїх симпатій чи антипатій стосовно учасників провадження, їх професійної та/або соціальної належності, роду занять, звичок, уподобань тощо.

Упередженість визначається як симпатія/антипатія, прихильність/відраза, вияв почуттів/зневаги до когось з учасників дисциплінарного провадження чи певного результату. Упередженість – це стан мислення, ставлення чи точка зору, що скеровує або впливає на судження, внаслідок чого інспектор не здатний неупереджено виконувати свої функціональні обов'язки у певному дисциплінарному провадженні.

Упередженість може виявлятися у словесній формі, або у формі конклюдентних дій. Прикладом можуть бути епітети, образливі звертання, принизливі прізвиська, створення негативних стереотипів, невдалі жарти на основі стереотипів (які стосуються, наприклад, статі, приналежності до певної культури або раси і т. ін.), погрози, залякування або ворожі дії, які дають можливість зробити висновок про наявність зв'язку між расовою або національною приналежністю та проступком, а також згадки про певні особисті якості, що не стосуються дисциплінарного провадження. Упередженість також може виявлятися у формі жестів, певного виразу обличчя тощо.

Інспектор повинен утримуватися від дій, які можуть бути сприйняті як вияв упередженості. Необґрунтовані зауваження в бік когось з учасників дисциплінарного провадження, образливі та недоречні висловлювання щодо них, які свідчать про упередженість, нестримана та нетерпляча поведінка можуть зруйнувати враження про неупередженість.

2.2. Недопущення конфлікту інтересів

Нормативним документом, який визначає поняття та процедуру врегулювання конфлікту інтересів для дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя є Закон України

«Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, відповідно до якого конфлікт інтересів може бути потенційним та реальним.

Потенційний конфлікт інтересів має місце за наявності у інспектора приватного інтересу у процесі виконання функціональних обов'язків, пов'язаних з дисциплінарним провадженням, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість вчинення чи не вчинення ним певних дій.

Реальний конфлікт інтересів присутній за наявності суперечності між приватним інтересом інспектора та його повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість вчинення або не вчинення дій під час виконання функціональних обов'язків.

Приватний інтерес – це будь-який майновий чи немайновий інтерес інспектора, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, релігійних чи інших організаціях.

Як правило, конфлікт інтересів виникає у ситуації, коли інспектор вчиняє або вчиняє необхідні дії з питань, що виникають у процесі дисциплінарного провадження, що будь-яким чином зачіпають його приватні інтереси. Простіше кажучи, це ситуація, за якої особиста зацікавленість інспектора може вплинути або впливає на неупереджене виконання функціональних обов'язків.

Для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя зобов'язаний:

1. Вживати заходів до недопущення виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів;
2. Повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли він дізнався чи повинен був дізнатися про наявність у нього реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника служби інспекторів Вищої ради правосуддя та члена Вищої ради правосуддя, за дорученням якого він вчиняє чи має вчинити певні дії;
3. Не вчиняти дій в умовах реального конфлікту інтересів;
4. Вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Закон також передбачає заходи зовнішнього та самостійного врегулювання конфлікту інтересів, які можуть застосовуватись до дисциплінарного інспектора (відповідно до статті 29 Закону України «Про запобігання корупції»). Зокрема, зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом:

- 1) усунення дисциплінарного інспектора від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- 2) застосування зовнішнього контролю за виконанням дисциплінарним інспектором відповідного завдання, вчинення ним певних дій чи прийняття рішень;
- 3) обмеження доступу дисциплінарного інспектора до певної інформації;
- 4) переведення дисциплінарного інспектора на іншу посаду;
- 5) звільнення дисциплінарного інспектора.

Дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя, у якого наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів може самостійно вжити заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньо керівнику служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя чи керівнику секретаріату Вищої ради правосуддя.

2.3. Конфіденційність та повага незалежності судді

Відповідно до статті 43 Закону України «Про запобігання корупції», дисциплінарний інспектор зобов'язаний не розголошувати та не використовувати в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала йому відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, встановлених законом. У процесі виконання інспектором своїх функціональних обов'язків він має доступ до інформації, що містить персональні дані, інформації, яка пізніше може досліджуватись у закритому засіданні Дисциплінарної палати і яка не підлягає розголошенню тощо. Крім цього, більшість міжнародних актів так званого «м'якого права» рекомендують до моменту відкриття дисциплінарної справи зберігати повну конфіденційність щодо дисциплінарної скарги і всіх матеріалів, які стосуються її попередньої перевірки, як в інтересах заявника, так і в інтересах авторитету судді. Ці принципи та рекомендації щодо особливостей процедури дисциплінарного провадження стосовно судді спрямовані на дотримання максимальних гарантій захисту прав судді та збереження конфіденційної інформації. Тому професійним обов'язком дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя є дотримання режиму конфіденційності.

Режим конфіденційності стосується як процедурних аспектів поведінки дисциплінарного інспектора, так і позапроцедурних ситуацій дисциплінарного провадження, наприклад, коли дисциплінарний інспектор потребує додаткової консультації від когось з колег чи науковців тощо. Він має це робити таким чином, щоб не допустити витоку конфіденційної інформації.

Реалізуючи свої повноваження, дисциплінарний інспектор повинен керуватися принципом суддівської незалежності і виявляти повагу до судді, стосовно якого проводяться певні процесуальні дії у дисциплінарному провадженні.

Дисциплінарний інспектор має усвідомлювати, що незалежність суддів – це обов’язкова передумова верховенства права й основна гарантія справедливого судового розгляду. Це необхідна передумова для того, щоб дати судді можливість об’єктивно та неупереджено розглядати судову справу без будь-якого зовнішнього тиску чи впливу та без побоювання судді належно виконувати свої обов’язки.

КРЕС у Висновку № 1 (2001) зазначив, що системи інспектування судів не мають завдавати шкоди суддівській незалежності.²³

Дисциплінарний інспектор має бути свідомим того, що до завершення розгляду судової справи суддя є дуже вразливим до будь-яких форм впливу на нього. В цьому аспекті якраз не виключається, що звернення з дисциплінарною скаргою на поведінку судді може бути спробою вплинути на ухвалення суддею бажаного для заявника рішення. Тому, дисциплінарний інспектор повинен вчиняти всі дії таким чином, щоб не зашкодити подальшому безсторонньому розгляду судової справи.

Звернення до судді з запитом про надання письмових пояснень та подання певної інформації чи матеріалів має враховувати особливості, що впливають з принципу суддівської незалежності та прояву поваги до статусу судді.

2.4. Належна комунікація (зовнішня та внутрішня)

Належна комунікація є важливою складовою забезпечення ефективної діяльності дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя, за допомогою якої він отримує необхідну інформацію та матеріали ззовні і забезпечує взаєморозуміння з колегами у межах Вищої ради правосуддя.

Якісна комунікація є способом, за допомогою якого дисциплінарний інспектор може отримати необхідну інформацію у оптимальні строки, формуючи довіру до себе та розуміння тих завдань, на реалізацію яких він спрямовує свої зусилля.

Для ефективної реалізації своїх повноважень дисциплінарний інспектор повинен використовувати належну і продуману комунікацію з особами, від яких він може отримати необхідну інформацію. Якщо ж діяльність дисциплінарного інспектора буде мати хаотичний, нескоординований характер без належної та якісної комунікації, то це може суттєво ускладнити формування доказової бази у дисциплінарному провадженні.

²³Висновок N 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету міністрів Ради Європи про стандарти суддівської незалежності та незмінюваність суддів (пункт 10).

Щоб здійснювати комунікацію ефективно, тобто отримувати необхідну інформацію і матеріали, якість повідомлення з відповідними зверненнями має враховувати різні чинники, а саме: змістовне формулювання відповідних запитань, використання понять і категорій, які повинні бути зрозумілими для особи, до якої звертаються, дотичний підбір слів і послідовність у викладенні питань при формулюванні звернення, дотримання вимог щодо форми та оформлення запитуваної інформації тощо. Тому дисциплінарний інспектор має володіти необхідними навичками щодо якості та ефективності комунікації в її різних аспектах: формально-логічному, ціннісному, семантичному (смысловий, тобто той, що відноситься до значення слів), соціально-психологічному, текстово-логічному, організаційному, технічному.

Дисциплінарний інспектор також має бути добре обізнаним з ресурсними можливостями Вищої ради правосуддя щодо забезпечення ефективної комунікації, володіти необхідним програмним забезпеченням та засобами електронної комунікації. Положення про інспектора Вищої ради правосуддя передбачає, що інспектор має право користуватися інформаційними базами даних, телекомунікаційними мережами Вищої ради правосуддя, а також запитувати та отримувати від посадових осіб структурних підрозділів секретаріату Вищої ради правосуддя інформацію, матеріали та інші документи, необхідні для виконання своїх функціональних обов'язків.

Встановлення належної комунікації пов'язано з багатьма чинниками, зокрема: готовність партнерів встановлювати комунікацію, виявлення та усунення перешкод; вибір способів комунікації; правильне поєднання усної, візуальної та письмової форм комунікації; індивідуальна здатність до комунікації, а саме, вміння доступно висловлюватись, уважно слухати, робити нотатки, формулювати висновки, належно використовуючи правничу і ділову термінологію.

Якісна комунікація – це складний процес, який включає низку взаємопов'язаних кроків, кожен з яких відіграє важливу роль у забезпеченні розуміння і сприйняття інформації іншою особою. Найчастіше причиною низької ефективності комунікації є ігнорування факту, що комунікація – це обмін інформацією, в якому кожному з його учасників належить активна роль. У процесі комунікації відправник складає повідомлення і спрямовує його адресату (отримувачу). Якщо комунікація налагоджена неякісно або недбало, інформація може виявитися неповною, висновки стануть помилковими, а міжособистісні стосунки можуть деформуватися.

Дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя завжди має пам'ятати, що створення ефективної, надійної системи обміну інформацією, яка б відповідала вимогам повноти, достатності, оперативності – це одна із найскладніших проблем в організації його

діяльності, від якої багато в чому залежить ефективність попередньої перевірки дисциплінарної скарги та підготовки дисциплінарної справи до розгляду.

2.5. Поведінка та дрес-код

Поведінка дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя як у процесі виконання ним/нею своїх функціональних обов'язків, так і за межами Вищої ради правосуддя має сприяти формуванню довіри та поваги до нього та до Вищої ради правосуддя.

Професійні стандарти поведінки дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя ґрунтуються на нормах суддівської етики. Тому спосіб виконання функціональних обов'язків та поведінка дисциплінарного інспектора мають підтримувати у тих, з ким від комунікує, впевненість в його чесності та невідступності.

Дисциплінарний інспектор повинен дотримуватись етичних норм, не допускаючи прояву негідної поведінки при здійсненні будь-якої діяльності, що пов'язана з його посадою та не допускаючи поведінки, що може підривати авторитет і довіру суспільства до судової влади.

Дисциплінарний інспектор зобов'язаний сумлінно та професійно виконувати доручену йому роботу та не допускати при виконанні своїх повноважень дій, що можуть негативно вплинути на характер дисциплінарного провадження, а також утримуватися від заяв та вчинків, що можуть компрометувати Вищу раду правосуддя.

Постійна увага з боку колег та професійного середовища покладає на дисциплінарного інспектора обов'язок прийняти низку обмежень, які випливають з Кодексу суддівської етики. Незважаючи на те, що в інших сферах професійної діяльності ці обов'язки могли б здатися обтяжливими, дисциплінарний інспектор має приймати їх усвідомлено, оскільки до цього його зобов'язує посада.

Дисциплінарний інспектор повинен бути прикладом законслухняності та завжди поводитися так, щоб зміцнювати довіру до Вищої ради правосуддя та судової влади загалом. Він має докладати всіх зусиль до того, щоб на думку розсудливої, законслухняної та поінформованої людини його поведінка була бездоганною.

Дисциплінарний інспектор має дотримуватися етикету та поводити себе чемно, толерантно, гідно та ввічливо стосовно колег та всіх, з ким він спілкується у процесі своєї діяльності.

Дисциплінарний інспектор має уникати будь-якого незаконного впливу на його діяльність, пов'язану з виконанням своїх службових обов'язків, і не вправі використовувати свої повноваження в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб.

Дисциплінарний інспектор повинен старанно й неупереджено виконувати покладені на нього обов'язки і підтримувати свою професійну компетентність на належному рівні. Він має вживати розумних заходів для поглиблення своїх знань, удосконалення практичного досвіду та особистих якостей, необхідних для належного виконання своїх обов'язків, використовуючи для цих цілей доступні засоби навчання та інші можливості. Дисциплінарний інспектор має бути в курсі відповідних змін до чинного законодавства, а також постійно знайомитися з практикою Європейського суду з прав людини, зокрема, в справах проти України.

Участь дисциплінарного інспектора у соціальних мережах, Інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, проте дисциплінарний інспектор не може розміщувати та/чи коментувати інформацію, яка ним отримана в процесі виконання своїх функціональних обов'язків. Він також не може розміщувати та/чи коментувати інформацію, поширення якої може завдати шкоду репутації судді, справу якого веде дисциплінарний інспектор, а також авторитету Вищої ради правосуддя та судової влади загалом.

Дисциплінарному інспектору, як і будь-якому громадянину гарантується право вільного вираження думок, віросповідання, участі в зібраннях та асоціаціях, однак у процесі реалізації таких прав він завжди має турбуватись про власну репутацію та авторитет судової влади. Виконуючи свої функціональні обов'язки, дисциплінарний інспектор має уникати висловлювань чи поведінки, які демонструють прихильність чи упередженість до будь-якої особи чи групи осіб.

Дисциплінарний інспектор повинен запобігати впливу на свою професійну діяльність з боку членів своєї родини чи близьких осіб. Дисциплінарний інспектор має зважати на будь-які свої дії, з тим щоб не давати приводу для припущення, що він керується корисливими інтересами або протекціонізмом, оскільки такі прояви можуть підірвати суспільну довіру до судової влади.

Розділ 3. Формат дисциплінарного провадження стосовно суддів

Притягнення судді до дисциплінарної відповідальності здійснюється Дисциплінарними палатами Вищої ради правосуддя. Однак, перш ніж дисциплінарний орган зможе розглянути дисциплінарну справу щодо вчинення суддею дисциплінарного проступку

й ухвалити рішення про притягнення чи відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності, необхідно вчинити певні дії з попередньої підготовки всіх матеріалів для розгляду дисциплінарної справи, а саме, встановити всі обставини, які необхідні для розгляду дисциплінарної справи по суті.

3.1. Попереднє вивчення та оцінка обставин дисциплінарної скарги

Попереднє вивчення та оцінка обставин дисциплінарної скарги є важливим етапом дисциплінарного провадження, оскільки за її результатами формується висновок про прийнятність дисциплінарної скарги до розгляду первинним дисциплінарним органом. Перевірка дотримання формальних та змістовних вимог дисциплінарної скарги до розгляду повинна бути якісною, оскільки зачіпає інтереси суспільства, системи правосуддя та скажників і впливає на довіру суспільства до судової влади.

3.1.1. Визначення дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя для попередньої перевірки дисциплінарної скарги

Уся інформація, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на Вищу раду правосуддя та її органи повноважень, одержуються секретаріатом Вищої ради правосуддя.²⁴ Секретаріат Вищої ради правосуддя попередньо їх опрацьовує і, якщо серед них є скарги, що стосуються поведінки судді, – передає їх, згідно Положення про автоматизовану систему розподілу справ для визначення дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача²⁵, після чого передає йому дисциплінарну скаргу для здійснення попередньої перевірки.

3.1.2. Перевірка дисциплінарної скарги на прийнятність для розгляду

Порядок звернення з дисциплінарною скаргою стосовно судді до Вищої ради правосуддя та процедура попередньої перевірки дисциплінарної скарги на прийнятність для розгляду регламентується частинами першою, другою, шостою та сьомою статті 107 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», статтями 42-44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя».

²⁴Положення про секретаріат Вищої ради правосуддя, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя №579/0/15-17 від 23 березня 2017 року (пункт 3.1.).

²⁵Положення про автоматизовану систему розподілу справ (визначення члена Вищої ради правосуддя – доповідача), затверджене рішенням Вищої ради правосуддя №3689/0/15-17 від 16 листопада 2017 р. з наступними змінами станом на 12 грудня 2019 року.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (частина перша статті 107), право на звернення зі скаргою щодо дисциплінарного проступку судді, з повідомленням про вчинення дисциплінарного проступку суддею (дисциплінарною скаргою) має будь-яка особа. Громадяни здійснюють зазначене право особисто або через адвоката, юридичні особи – через адвоката, органи державної влади та органи місцевого самоврядування – через своїх керівників або представників.

Відповідно до частини першої статті 107 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», адвокат зобов'язаний перевірити факти, що можуть тягнути за собою дисциплінарну відповідальність судді, до подання відповідної дисциплінарної скарги. Це положення закону покликане зменшити кількість необґрунтованих звернень до Вищої ради правосуддя зі скаргами на поведінку суддів.

Дисциплінарна скарга до Вищої ради правосуддя подається у письмовій (паперовій або електронній) формі та повинна містити відомості, передбачені частиною другою статті 107 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Дисциплінарна скарга може подаватись особисто з використанням поштового зв'язку, а також в електронній формі на офіційну електронну адресу Вищої ради правосуддя або через модуль «Електронний кабінет» з використанням кваліфікованого електронного підпису. Дисциплінарні скарги, які надходять разом із приписами Національного агентства з питань запобігання корупції, звернення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, окремі ухвали суду стосовно притягнення судді до дисциплінарної відповідальності розглядаються у порядку та строки, що передбачені Законами України «Про Вищу раду правосуддя» та «Про судоустрій і статус суддів» (пункт 12.1.1. Регламенту).

Дисциплінарне провадження включає дві стадії:

- 1) попереднє вивчення матеріалів, що мають ознаки вчинення суддею дисциплінарного проступку, та прийняття рішення про відкриття дисциплінарної справи або відмову у її відкритті;
- 2) розгляд дисциплінарної скарги та ухвалення рішення про притягнення або відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності (частина третя статті 42 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Стадію попереднього вивчення матеріалів, що мають ознаки вчинення суддею дисциплінарного проступку, та прийняття рішення про відкриття дисциплінарної справи або відмову у її відкритті можна розділити на два етапи:

- 1) вивчення дисциплінарної скарги і перевірка її відповідності вимогам закону (оцінка прийнятності дисциплінарної скарги для розгляду);

2) попередня перевірка дисциплінарної скарги та підготовка матеріалів для розгляду Дисциплінарною палатою та прийняття рішення про відкриття дисциплінарної справи або відмову у її відкритті.

Етап вивчення дисциплінарної скарги і перевірка її відповідності вимогам закону (оцінка прийнятності дисциплінарної скарги для розгляду) передбачає оцінку відповідності скарги змістовним та формальним вимогам закону, зокрема вимогам статті 107 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (частина друга статті 107) визначено вимоги до форми дисциплінарної скарги; вона подається у письмовій формі та повинна містити такі відомості:

1) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) скаржника, його місце проживання (перебування) або місцезнаходження, поштовий індекс, номери засобів зв'язку;

2) прізвище, ім'я, по батькові та посада судді (суддів), щодо якого (яких) подано скаргу;

3) конкретні відомості про наявність у поведінці судді ознак дисциплінарного проступку, який відповідно до частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» може бути підставою для дисциплінарної відповідальності судді;

4) посилання на фактичні дані (свідчення, докази), що підтверджують зазначені скаржником відомості.

Дисциплінарна скарга підписується скаржником із зазначенням дати її підписання.

Дотримання зазначених вимог до дисциплінарної скарги має значення, оскільки визначає структуру і обсяг необхідної інформації для здійснення дисциплінарного провадження. Відсутність цієї інформації може істотно ускладнити або унеможливити дисциплінарне провадження.

Вивчення і оцінка відповідності скарги змістовним вимогам передбачає необхідність вчинення наступних дій:

1) перевірку правосуб'єктності скаржника, а також відомостей про суддю;

2) оцінку відомостей про наявність у поведінці судді ознак дисциплінарного проступку, який відповідно до частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» може бути підставою для дисциплінарної відповідальності судді;

3) перевірку наявності у скарзі фактичних даних (свідчень, доказів), що підтверджують зазначені скаржником відомості про вчинення суддею дисциплінарного проступку.

Перевірка правосуб'єктності скаржника спрямована на встановлення особи, яка звернулася зі скаргою, а також підтвердження правомочності на представництво її інтересів

у тих випадках, коли особа здійснює зазначене право через адвоката, свого керівника чи представника.

Якщо суб'єкт звернення зі скаргою реалізовує своє право через адвоката або через своїх керівників або представників, то необхідно звернути увагу, що процесуальне представництво на звернення з дисциплінарною скаргою і участь у дисциплінарному провадженні мають бути належно оформлені.

Зокрема, повноваження адвоката як представника мають бути підтверджені довіреністю або ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність». Повноваження керівника органу державної влади або органу місцевого самоврядування мають бути підтверджені документом, що посвідчує його службове становище, а представника – довіреністю.

Відповідно до частини сьомої статті 107 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та пункту 12.8. Регламенту у разі наявності обставин, що викликають сумніви щодо існування або достовірності підпису особи, яка подала дисциплінарну скаргу, доповідач складає висновок, який передає до Дисциплінарної палати. Дисциплінарна палата має право запросити таку особу в засідання для підтвердження дисциплінарної скарги. За наслідками розгляду питання щодо підтвердження скарги Дисциплінарна палата може залишити скаргу без розгляду або, у разі її підтвердження скаржником, – передати дисциплінарному інспектору Вищої ради правосуддя – доповідачу для підготовки висновку.

Ключовим питанням цього етапу перевірки скарги є встановлення того, чи містить скарга конкретні відомості про наявність у поведінці судді ознак дисциплінарного проступку, який відповідно до частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» може бути підставою для дисциплінарної відповідальності судді.

Зокрема, скарга повинна містити інформацію про факти та обставини, що можуть свідчити про порушення, допущені суддею у процесі здійснення правосуддя, порушення етичних норм поведінки чи вимог щодо доброчесності, які охоплюються ознаками об'єктивної сторони складу відповідного дисциплінарного проступку.

Перевірка дисциплінарної скарги на предмет фактичних даних (свідчень, доказів), що мають підтверджувати зазначені скаржником відомості про вчинення суддею дисциплінарного проступку, полягає у перевірці їх наявності (наведення), а також оцінку їх значення для підтвердження або спростування фактів та обставин, які зазначені у скарзі і можуть свідчити про вчинення суддею дисциплінарного проступку. Важливо розуміти, що на цьому етапі перевірки дисциплінарної скарги не здійснюється оцінка цих даних щодо їх достовірності та допустимості. У частині третій статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» безпосередньо зазначено, що при розгляді питання про наявність підстав для

повернення дисциплінарної скарги не оцінюються достовірність відомостей про ознаки дисциплінарного проступку у поведінці судді, докази його вчинення.

Вивчення дисциплінарної скарги і перевірка її відповідності вимогам закону є ефективним фільтром попередньої оцінки скарги, спрямованим на оптимізацію дисциплінарного провадження та зменшення необґрунтованого навантаження на первинний дисциплінарний орган.

Етап вивчення дисциплінарної скарги і перевірка її відповідності вимогам закону завершується наступними процесуальними діями дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача:

1) за наявності підстав, визначених пунктами 1-5 частини першої статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», – повертає дисциплінарну скаргу скаржнику;

2) за наявності підстав, визначених пунктом 6 частини першої статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», – передає скаргу на розгляд Дисциплінарної палати для ухвалення рішення щодо залишення без розгляду та повернення її скаржнику або відкриття дисциплінарної справи;

3) за відсутності підстав для залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги, – готує матеріали у строки, встановлені Регламентом, з пропозицією про відкриття чи відмову у відкритті дисциплінарної справи.

3.1.3. Залишення дисциплінарної скарги без розгляду і повернення її скаржнику

Підстави для залишення дисциплінарної скарги без розгляду і повернення її скаржнику визначені статтею 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя». Зокрема, дисциплінарна скарга залишається без розгляду та повертається скаржнику, якщо:

1) дисциплінарна скарга подана з порушенням порядку, визначеного Законом України «Про судоустрій і статус суддів»;

2) дисциплінарна скарга не містить відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді;

3) дисциплінарна скарга не містить посилання на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді;

4) дисциплінарна скарга містить виражені у непристойній формі висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи;

5) у дисциплінарній скарзі порушується питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, звільненого з посади або повноваження якого припинені;

б) дисциплінарна скарга ґрунтується лише на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом.

Рішення про залишення дисциплінарної скарги без розгляду та її повернення скажнику має бути вмотивованим та оскарженню не підлягає.

Першою підставою для залишення дисциплінарної скарги без розгляду та повернення її скажнику є **подання скарги з порушенням порядку, визначеного Законом України «Про судоустрій і статус суддів»**. Закон не конкретизує, які саме порушення порядку подання дисциплінарної скарги можуть бути підставою для залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги. Найперше, скарга залишається без розгляду та повертається скажнику, якщо вона не підписана, оскільки суб'єкт звернення не засвідчив своїм підписом факт звернення з дисциплінарною скаргою. До порушення порядку подання скарги необхідно віднести також ті порушення, які ускладнюють або унеможливають подальше дисциплінарне провадження. Цими порушеннями можуть бути наступні: неможливість ідентифікувати особу скажника; подання скарги неналежним суб'єктом; подання скарги не до Вищої ради правосуддя, а переадресування скарги з іншого органу; повідомлення про проступок судді не у формі дисциплінарної скарги, а для прикладу, у формі депутатського звернення тощо.

Проте залишення без розгляду та повернення скарги не можна вважати обґрунтованим, якщо, для прикладу, у скарзі допущені певні помилки чи описки у прізвищі, імені чи по батькові скажника чи судді, адреси місця проживання (перебування) скажника, або якщо скажник забув вказати дату написання скарги тощо. Важливо розуміти, що перш за все необхідно визначити, чи перешкоджає відсутність саме цієї інформації подальшому якісному та ефективному здійсненню дисциплінарного провадження. Надмірні вимоги можуть обмежувати право скажника на доступ до дисциплінарної процедури, яка передбачена законом. Будь хто може помилитись. Для усунення незначних недоліків дисциплінарної скарги законом передбачена можливість проведення додаткової процедури для її підтвердження.

Так, відповідно до частини сьомої статті 107 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та пункту 12.8. Регламенту, у разі виникнення сумнівів щодо існування або достовірності підпису особи, яка подала скаргу, доповідач складає висновок, який передає до Дисциплінарної палати. Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя має право запросити скажника для підтвердження скарги. Окремі неточності може з'ясувати і сам доповідач. На цьому етапі попередньої перевірки цілком прийнятними є вчинення дій, які спрямовані на уточнення безпосередньо у скажника чи з інших доступних джерел певних даних, які були помилково або неправильно вказані у скарзі. Поведінка доповідача має бути добросовісною і

спрямованою на забезпечення належного виконання функцій дисциплінарного органу з дотриманням вимог справедливого розгляду дисциплінарної скарги, й при цьому позбавленою зайвого формалізму.

Наступною підставою для повернення дисциплінарної скарги є **відсутність в ній відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді.**

Закон України «Про Вищу раду правосуддя» до підстав для залишення скарги без розгляду та її повернення скаржнику відносить відсутність відомостей про ознаки дисциплінарного проступку (пункт 2 частини першої статті 44), а саме ті випадки, коли у скарзі не вказані фактичні обставини, що містять ознаки об'єктивної сторони дисциплінарного проступку. Тобто, коли зі скарги незрозуміло, яке ж порушення допустив суддя і чи допустив узагалі.

Важливо звернути увагу, що саме формулювання допущених суддею порушень, які на думку скаржника містять ознаки дисциплінарного проступку, не обов'язково має повністю співпадати з визначенням, які використовує законодавець, формулюючи склад відповідного дисциплінарного проступку в статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Доповідач має вивчити зміст скарги на предмет того, чи зрозумілою є суть допущених суддею порушень, і визначити, чи ці порушення охоплюються ознаками об'єктивної сторони відповідного дисциплінарного проступку. Правова кваліфікація порушень, допущених суддею, може бути відсутньою у скарзі, або бути помилковою, – але це не повинно стати підставою для повернення скарги, адже правова оцінка допущених суддею порушень щодо наявності чи відсутності в них ознак відповідного дисциплінарного проступку є завданням саме первинного дисциплінарного органу, а не скаржника.

Для прикладу, можна навести Ухвалу №2993/0/18-18, у якій стверджується, що «важливим елементом для встановлення відомостей про ознаки дисциплінарного проступку є очевидна безпідставність недотримання строків розгляду. Сам лише факт недотримання строку, встановленого законом, не може автоматично вказувати на наявність підстави для дисциплінарної відповідальності».

На нашу думку, такий висновок не повинен лягати в основу рішення про повернення дисциплінарної скарги. Адже мета перевірки дисциплінарної скарги на відповідність вимогам закону не передбачає встановлення у діянні судді ознак дисциплінарного проступку, вчинення якого є підставою для притягнення його/її до дисциплінарної відповідальності. На етапі перевірки відповідності дисциплінарної скарги вимогам закону член Вищої ради правосуддя – доповідач повинен обмежитись перевіркою наявності/відсутності у дисциплінарній скарзі відомостей про ознаки дисциплінарного проступку, а не встановлювати, чи наявні у поведінці судді ознаки дисциплінарного проступку. У цьому відношенні, сам по собі факт порушення процесуального строку

розгляду справи (особливо за умови суттєвого його порушення) вже є ознакою об'єктивної сторони дисциплінарного проступку.

Завдання дисциплінарного провадження (після відкриття дисциплінарної справи) полягає у тому, щоб надати оцінку діянням судді і зробити обґрунтований висновок щодо наявності/відсутності у його діяннях об'єктивних та суб'єктивних ознак відповідного дисциплінарного проступку як підстави для притягнення до дисциплінарної відповідальності. Якщо ж це питання вирішується на етапі перевірки відповідності дисциплінарної скарги вимогам закону, то фактично одноосібним рішенням члена Вищої ради правосуддя – доповідача підміняється все дисциплінарне провадження, аж до розгляду дисциплінарної справи по суті.

У таких випадках для скажника встановлюється недосяжний стандарт подання доказів. Адже для встановлення у діянні судді ознак складу дисциплінарного проступку *«безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом»* необхідно зібрати докази, які підтверджують, що суддя мав об'єктивну можливість розглянути заяву, скаргу чи справу протягом строку, встановленого законом, або хоча б розумного строку і що порушення цього строку відбулось через щонайменше недбале ставлення судді до своїх обов'язків. Для цього, поряд з отриманням пояснення судді, дисциплінарному органу необхідно проаналізувати його навантаження, черговість розгляду ним судових справ, причини їх відкладення (якщо мали місце), встановити наявність/відсутність поважних причин з боку судді (перебування на лікарняному, у відрядженні або відпустці тощо), середнє навантаження на суддю у цьому суді тощо. Встановлення цих обставин, які можуть підтверджувати або спростовувати винуватість судді у вчиненні дисциплінарного проступку можливе тільки у результаті розгляду дисциплінарної справи по суті і є повноваженням виключно Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя.

Більше того, якщо таке мотивування рішення про повернення дисциплінарної скарги визнати належним, то це взагалі унеможливить відкриття дисциплінарних справ за скаргами, що стосуються питань порушення процесуальних строків, включаючи зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення та несвоечасне подання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень.

Наступною підставою для повернення дисциплінарної скарги є **відсутність у скарзі посилення на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді** (пункт 3 частини першої статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Необхідно зазначити, що підставою для повернення дисциплінарної скарги може бути відсутність тільки тих фактичних даних (свідчень, доказів), які скажник об'єктивно може

надати до скарги або послатись на них, і без яких неможливо здійснювати подальшу попередню перевірку дисциплінарної скарги та її розгляд Дисциплінарною палатою. Для дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача важливо розуміти, що основний тягар збирання та оцінки доказів для встановлення винуватості/невинуватості судді у вчиненні дисциплінарного проступку лежить саме на ньому та Дисциплінарній палаті. Для цього закон наділяє дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача відповідними повноваженнями. Зокрема, відповідно до частини першої статті 31 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя для здійснення своїх повноважень має право витребувати та одержувати на його запит необхідну інформацію та документи від:

- 1) суддів, судів, органів суддівського самоврядування, інших органів та установ у системі правосуддя;
- 2) органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб;
- 3) юридичних осіб.

У частинах шостій та сьомій цієї ж статті Закону регламентовано, з відповідними обмеженнями, і право на отримання матеріалів судової справи (їх копій).

*У цьому аспекті буде доречним навести приклад повернення дисциплінарної скарги за **Ухвалою №1294/0/18-18**. Одним з доводів дисциплінарної скарги було недотримання слідчим суддею строку, передбаченого статтею 306 Кримінального процесуального кодексу України. Як вказано в ухвалі, «...з довідки про рух справи вбачається, що недотримання встановленого законом строку розгляду скарг могло бути зумовлено наявністю об'єктивних обставин, зокрема отриманням суддею скарг, які надійшли до суду 14 квітня 2017 року, лише 18 квітня 2017 року, ненаданням прокуратурою 19 квітня та 27 квітня 2017 року матеріалів кримінального провадження, які стали підставою для його закриття, заявленням адвокатом відводу судді тощо». З ухвали вбачається, що доповідачем були витребувані матеріали справи, а саме, довідки про рух справи, пояснення судді по цій дисциплінарній скаргі, яка згодом була визнана такою, що «не містить відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді з посиланням на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді». У цьому випадку скаргжник надав відомості про недотримання слідчим суддею строку, передбаченого статтею 306 Кримінального процесуального кодексу України, які свідчать про наявність ознак об'єктивної сторони складу дисциплінарного проступку і послався на докази, які підтверджують порушення суддею цього строку. Враховуючи це, дисциплінарна скарга підлягала подальшому вивченню на предмет наявності підстав для відкриття чи відмови у відкритті дисциплінарної справи.*

У цьому аспекті варто наголосити, що встановлення наявності/відсутності підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є завданням первинного дисциплінарного органу за результатами розгляду дисциплінарної справи по суті. Навіть у тих випадках, коли скарга взагалі не містить належного викладу відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді або не містить необхідних посилань на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді, в ухвалі про повернення такої дисциплінарної скарги повинно міститись обґрунтування підстави для повернення

дисциплінарної скарги, щоб скаржник з розумінням сприйняв рішення про повернення скарги та невідповідність конкретних елементів скарги вимогам закону.

Важливо пам'ятати, що на цьому етапі дисциплінарного провадження не передбачена оцінка доповідачем достовірності відомостей про ознаки дисциплінарного проступку у поведінці судді та докази його вчинення (частина третя статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»). Одноособова оцінка свідчень та доказів дисциплінарним інспектором Вищої ради правосуддя – доповідачем, навіть якщо на думку доповідача така оцінка підтверджує відсутність ознак недбалого ставлення судді до своїх обов'язків, не може бути покладена в основу обґрунтування рішення про залишення дисциплінарної скарги без розгляду. Тільки у тих випадках, коли посилання на свідчення та докази, додані до дисциплінарної скарги або зазначені в ній, жодним чином не стосуються фактичних обставин, що можуть свідчити про наявність у діянні судді ознак об'єктивної сторони відповідного дисциплінарного проступку, або вони взагалі відсутні у дисциплінарній скарзі, а без них не можливо зробити висновок, чи факт можливого вчинення дисциплінарного проступку суддею взагалі мав місце, є підстави для повернення дисциплінарної скарги.

Підставою для повернення дисциплінарної скарги є також **наявність у скарзі висловлювань, які виражені у непристойній формі або висловлювань, що принижують честь і гідність будь-якої особи** (пункт 4 частини першої статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

До висловлювань, що виражені у непристойній формі, можна віднести висловлювання, якими характеризують особу або оцінюють певні обставини чи явища з використанням нецензурних слів та виразів, лайливих слів, відвертих вульгаризмів тощо.

Висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи – це висловлювання, в яких дається непристойна оцінка особистим якостям, певним вадам (фізіологічним, психічним тощо) чи поведінці особи у формі, яка з очевидністю суперечить правилам етичної поведінки у нашому суспільстві. Це можуть бути висловлювання з використанням слів чи виразів, які містять:

- оцінку поведінки чи діяльності особи (повія, мент, бот тощо);
- оцінку особистих якостей (мерзотник, покидьок, стерво, маніяк тощо);
- зоосемантичні метафори, які відсилають до назв тварин і підкреслюють негативні риси характеру (осел, свиня, гієна, пацюк тощо);
- неологічні утворення негативного характеру (ватник, сепар тощо);
- специфічний образливий зміст або натяк на нетрадиційну орієнтацію (півник, голубий, хлопчик за викликом тощо);

- порівняння з одіозними особистостями, які відомі своїми негативними якостями (Юда, Дракула, Гебельс тощо).

Коли йдеться про висловлювання, що виражені у непристойній формі, необхідно мати на увазі, що сучасна розмовна мова у певному середовищі може дещо відрізнитися від літературної чи ділової мови. Тому до висловлювань, що виражені у непристойній формі, необхідно відносити використання нецензурних слів і слів відверто неприйнятних для публічного мовлення.

Безсумнівно, що вивчаючи використані у скарзі висловлювання необхідно звертати увагу на етимологію слів, їх змістовне наповнення у певному контексті і оцінку щодо спрямованості на приниження честі та гідності конкретної особи (якщо йдеться про висловлювання, що принижують честь і гідність).

Для прикладу, до принижуючих честь і гідність висловлювань у дисциплінарній скарзі було віднесено оцінку судді як «нахабного дівчиська». Треба зазначити, що дійсно таке висловлювання виражає певну неповагу до судді і містить негативну оцінку поведінки судді. Водночас, при застосуванні зазначеної підстави для повернення дисциплінарної скарги необхідно брати до уваги щонайменше дві обставини:

а) будь-які висловлювання у тексті скарги мають оцінюватись зокрема у контексті всіх відомих обставин справи, особливо коли опис деяких фактів у скарзі може свідчити про наявність «емоційно забарвленої ситуації спілкування» скаржника та судді, в контексті якої і було застосовано образливе висловлювання у скарзі;

б) необхідно також враховувати усталену практику Європейського суду з прав людини у справах щодо «форми вираження поглядів», де наголошується на тому, що «перебільшення чи емоційні оцінки у вигляді різких чи образливих висловлювань» можуть пояснюватись особливою гостротою проблеми. Відповідно, поняття «непристойна форма висловлювання, що принижує честь та гідність» не повинно тлумачитись з позиції надмірної вразливості щодо статусу судді (якщо мовиться про суддю), а з позиції сприйняття таких висловлювань у суспільстві – у ракурсі, що таке «образливість/пристойність», але в той же час із урахуванням необхідності дотримання належного рівня поваги всіх осіб до суду.

Для залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги скаржнику з підстави, що у **дисциплінарній скарзі порушується питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, звільненого з посади або повноваження якого припинені** (пункт п'ятий, частини першої статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»), необхідно враховувати, що дисциплінарне провадження здійснюється тільки стосовно діючого судді, тобто судді, не звільненого з посади чи повноваження якого не припинені. Якщо суддя звільнений з посади або його повноваження припинені, то

дисциплінарна скарга стосовно такого судді залишається без розгляду і повертається скаржнику.

Ці обставини повинні з'ясуватись членом Вищої ради правосуддя – доповідачем одразу після отримання ним дисциплінарної скарги, і у разі встановлення однієї з цих обставин, – дисциплінарна скарга має залишатись без розгляду та повертатись скаржнику.

У цьому аспекті можна навести приклад повернення дисциплінарної скарги за Ухвалою від 26 жовтня 2017 року №4325/0/18-17 щодо скарги адвоката на дії судді апеляційного суду, яка надійшла до Вищої ради правосуддя 2 лютого 2017 року. Скарга була залишена без розгляду та повернута скаржнику з підстави, передбаченої пунктом 5 частини першої статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», а саме через те, що у дисциплінарній скарзі порушується питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді, звільненого з посади або повноваження якого припинені. Як вказано в Ухвалі, «встановлено, що рішенням Вищої ради правосуддя від 23 лютого 2017 року № 309/0/15-17 [...] звільнена з посади судді апеляційного суду Херсонської області у зв'язку з поданням заяви про відставку». Тобто, скарга подана 2 лютого 2017 року, 23 лютого 2017 року суддя звільнена у відставку, і лише 26 жовтня 2017 року скарга була залишена без розгляду та повернута скаржнику. На нашу думку, в цьому випадку був порушений розумний строк перевірки дисциплінарної скарги, що, в свою чергу, може негативно впливати на репутацію Вищої ради правосуддя.

Крім того, має залишатись без розгляду та повертатись скаржнику **дисциплінарна скарга, яка ґрунтується лише на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом** (пункт шостий частини 1 статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Застосування цієї підстави для повернення дисциплінарної скарги пов'язано з обмеженнями, якими окреслені повноваження дисциплінарного органу із притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Ці обмеження спрямовані насамперед на те, щоб запобігти невинуватому втручанню дисциплінарного органу у зміст юрисдикційної діяльності судді (суддів), що відображений у судових рішеннях, які разом з матеріалами судової справи перевіряються виключно судом вищої інстанції. У такий спосіб законодавець гарантує незалежність судді та суду від втручання у здійснення правосуддя на різних стадіях його провадження.

Тому застосування цієї підстави для повернення дисциплінарної скарги буде обґрунтованим, якщо доводи скарги стосуються обставин, що не можуть бути предметом розгляду дисциплінарного органу, а можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом. Зокрема, йдеться про доводи щодо: повноти/неповноти обставин, встановлених під час судового провадження, що мають значення для справи; доведеності/недоведеності цих обставин; відповідності/невідповідності висновків суду встановленим обставинам справи; правильності/неправильності застосування норм матеріального права, які можуть бути перевірені тільки судом вищої інстанції.

Застосування законодавцем частки «виключно» в законодавчому положенні, що передбачає дану підставу для повернення дисциплінарної скарги, власне вказує на

обмежувальний характер як щодо застосування цієї норми, так і щодо оцінки викладених у дисциплінарній скарзі доводів, які повинні бути предметом виключно судової перевірки.

У цьому випадку попередня перевірка дисциплінарної скарги повинна спрямовуватися на відмежування повноважень суду вищої інстанції (в частині виконання процесуальних вимог) та повноважень органу, що здійснює дисциплінарне провадження. Поряд з цим, необхідно визначити межі перегляду судових рішень та/або дій судді, пов'язаних з розглядом справи та ухваленням рішення. Для вирішення питання стосовно того, чи підлягають доводи скарги перевірці судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом, необхідно звернути увагу на межі розгляду та повноваження суду відповідної інстанції під час перегляду судових рішень на відповідній стадії судового провадження.

Таке тлумачення положення пункту 6 частини першої статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» передбачає, що не може бути повернуто дисциплінарну скаргу, яка поряд з доводами, що пов'язані з необхідністю дослідження фактичних обставин, встановлених під час судового провадження, та доказів на їх підтвердження, також вказує на неналежну поведінку судді (наприклад, істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків, або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду, а також якщо мало місце безпідставне затягування строку розгляду справи або порушення засад рівності учасників судового процесу перед законом і судом тощо), яка може бути предметом перевірки дисциплінарним органом у дисциплінарному провадженні.

За наявності підстав вважати, що дисциплінарна скарга ґрунтується на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом, дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач повинен ґрунтовно вивчити таку дисциплінарну скаргу і, відповідно до пункту третього частини першої статті 43 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», передати її на розгляд Дисциплінарної палати для ухвалення рішення щодо залишення без розгляду та повернення її скаржнику або відкриття дисциплінарної справи. Те, що доводи скарги вказують на можливі порушення суддею норм процесуального права, що можуть бути предметом перевірки та розгляду дисциплінарним органом, і вони також є серед доводів апеляційної скарги, які перевіряються судом вищої інстанції у порядку, передбаченому процесуальним законом, не виключає можливість дисциплінарного органу, відповідно до своїх повноважень, розглянути питання про відкриття дисциплінарної справи чи залишення дисциплінарної скарги без розгляду та повернення її скаржнику.

Є чимало прикладів, коли Дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя саме так і діяли. Так, **Ухвалами Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 19 листопада 2018 року №3512/2дп/15-18 та від 26 листопада 2018 року №3601/2дп/15-18** відкриті дисциплінарні справи стосовно суддів апеляційного суду за дисциплінарними скаргами адвоката. У скаргах зазначалось, що суддями апеляційного суду під час розгляду кримінальної справи №466/2132/14-к було допущено: істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що призвело до порушення складу суду; порушення засад гласності і відкритості судового процесу; зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення та несвочасне надання суддею копії судового рішення для внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень. Серед доводів касаційної скарги також було зазначено про істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що призвело до порушення складу суду та порушення засад гласності і відкритості судового процесу. У подальшому, а саме 17 квітня 2019 року, за результатами розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя, ще до ухвалення рішення суду касаційної інстанції у даній судовій справі, притягнула суддю – головуючого у цій справі до дисциплінарної відповідальності (рішення від 17 квітня 2019 року №1171/2дп/15-19).

Необхідно навести і інший приклад, коли дисциплінарний орган залишив без розгляду та повернув дисциплінарну скаргу скаржнику. Так, в **Ухвалі від 23 лютого 2018 року №601/1дп/15-18** зазначено, що серед доводів скарги є посилання на «безпідставне оголошення суддею перерви під час підготовчого судового засідання з 2 серпня 2017 року по 31 жовтня 2017 року, що, на думку автора скарги, свідчило про надання прокурору часу для наведення доказів ознайомлення потерпілого з матеріалами кримінального провадження та призвело до безпідставного затягування розгляду кримінального провадження». Напевно, що в цьому випадку доводи скарги не обмежувалися лише тими, що можуть бути перевірені виключно в судовому порядку, але також вказували на порушення суддею процесуальних строків. При цьому, згідно з положеннями статей 409-415 Кримінального процесуального кодексу України, до повноважень суду апеляційної інстанції не належить вирішення питань порушення строків проведення підготовчого засідання, закріплених у частині першій статті 314 Кримінального процесуального кодексу України. За таких обставин вбачається спірним рішення Дисциплінарної палати про повернення дисциплінарної скарги скаржнику з посиланням на норми процесуального закону, що регулюють порядок апеляційного оскарження рішень суду у кримінальному провадженні.

Необхідно зазначити, що дисциплінарний орган, розглядаючи у таких випадках питання про відкриття дисциплінарної справи чи залишення дисциплінарної скарги без розгляду та повернення її скаржнику, повинен досить ретельно вивчити всі обставини, які зазначені у скарзі, щоб не перейняти на себе функцію вищого судового органу. У деяких державах, для прикладу у Франції, притягнути суддю до дисциплінарної відповідальності за істотне порушення норм процесуального права можна тільки тоді, коли цю обставину встановить вищий суд у процесі апеляційного перегляду судової справи. Така додаткова умова, пов'язана з гарантією невтручання дисциплінарного органу у суддівську незалежність. Оскільки у нашому законі не встановлено такого роду додаткових умов, то дисциплінарний орган має відкривати дисциплінарну справу тільки за очевидності і безсумнівності у поведінці судді щодо істотного порушення процесуальних норм.

Необхідно також навести приклад, коли дисциплінарний орган пов'язує доводи скаржника з процедурою судового перегляду. Так, в **Ухвалі від 2 жовтня 2017 року №3090/2дп/15-17** зазначено про те, що скаржник послався на порушення суддею строків розгляду клопотання про забезпечення позову, що «призвело до незаконної відмови йому у доступі до правосуддя, тому просив притягнути суддю П. до дисциплінарної відповідальності». Крім того, скаржник зазначив, що суддя незаконно відмовив в розгляді позовної заяви по суті. За результатами розгляду позовної заяви, в її задоволенні було відмовлено. «Не погоджуючись із вказаною постановою, Особа 1 оскаржив її до суду апеляційної інстанції. На цей час справа

перебуває в апеляційному адміністративному суді Одеської області, розгляд апеляційної скарги призначений на 23 листопада 2017 року. Таким чином, Друга Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя дійшла висновку, що скарга К. ґрунтується лише на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції у порядку, передбаченому процесуальним законом. К. намагається здійснити переоцінку доводів та мотивів, якими керувався суддя під час ухвалення судового рішення».

У такий спосіб Дисциплінарна палата фактично ставить процедуру дисциплінарного провадження у залежність від судового провадження, що своєю чергою ускладнює або і унеможливує розгляд дисциплінарної справи, особливо з доводів, які взагалі не можуть бути предметом перегляду судом вищої інстанції у порядку, передбаченому процесуальним законом (а саме, порушення строків розгляду клопотання про забезпечення позову).

Також спірним видається застосування цієї підстави до дисциплінарних скарг, що містили доводи, які можуть бути не тільки предметом перегляду судових рішень судами вищих інстанцій у порядку, передбаченому процесуальним законом, але й предметом дослідження Дисциплінарних палат.

Наприклад, в Ухвалі від 2 жовтня 2017 року №3088/2дп/15-17 зазначено, що скаржник посилався на «порушення норм процесуального права, а саме, клопотання було розглянуто без участі власників майна, що суперечить вимогам частини першої статті 172 КПК України. Г. зазначила, що майно, на яке було накладено арешт, має статус тимчасово вилученого, тому суддя повинна була розглянути клопотання за участю володільця майна, чого вона не зробила... З огляду на це Друга Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя дійшла висновку, що скарга ґрунтується лише на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом. Тому не погоджуючись із рішенням суду, Г. намагається здійснити переоцінку доводів та мотивів, якими керувався суддя під час ухвалення рішення. Незгода скаржника з доводами та мотивами судді, що наведені в ухвалі суду, не може бути підставою для прийняття рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності».

Очевидно, в даному випадку Дисциплінарна палата припустилася помилки при аналізі доводів скаржника, адже в скарзі порушується питання про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності не за ухвалення рішення про арешт майна (яке дійсно відповідно до положень частини першої статті 412 Кримінального процесуального кодексу України може бути скасоване через порушення норм частини першої статті 172 Кримінального процесуального кодексу України), а за неповідомлення власника майна про розгляд відповідного клопотання та ненадіслання йому судової повістки. Таке порушення норм процесуального права не пов'язане з оцінкою обставин справи та оцінкою доказів, яку може здійснювати тільки суд вищої інстанції у порядку, передбаченому процесуальним законом.

За таких обставин, Дисциплінарна палата не врахувала наявності очевидних ознак дисциплінарного проступку, передбаченого підпунктом «а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме умисне або внаслідок недбалості істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та

виконання процесуальних обов'язків. Внаслідок цього порушення власники майна фактично були позбавлені наданих їм кримінальним процесуальним законом процесуальних прав з огляду на наступне.

Відповідно до пункту 25 частини першої статті 3 Кримінального процесуального кодексу України (в редакції на момент можливого вчинення суддею дисциплінарного проступку), учасником кримінального провадження є зокрема третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт. Згідно з частинами першою - третьою статті 64-2 Кримінального процесуального кодексу України третьою особою, щодо майна якої вирішується питання про арешт, може бути будь-яка фізична або юридична особа. Особа набуває такого статусу з моменту звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна і має права та обов'язки, передбачені частиною третьою статті 42 Кримінального процесуального кодексу України для підозрюваного, обвинуваченого, в частині, що стосуються арешту майна. Зокрема, така особа повідомляється про ухвалені процесуальні рішення в кримінальному провадженні, що стосуються арешту майна, та отримує їх копії у випадках та в порядку, встановлених Кримінальним процесуальним кодексом України, а також має право збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази, брати участь у проведенні відповідних процесуальних дій, ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення процесуальних дій, які заносяться до протоколу, та заявляти відводи.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що залишення дисциплінарної скарги без розгляду та повернення її скаржнику з тієї підстави, що дисциплінарна скарга ґрунтується лише на доводах, що можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом, має низку особливостей, які необхідно враховувати під час попередньої перевірки скарг.

Залишення дисциплінарної скарги без розгляду та повернення її скаржнику за цієї підстави повинно здійснюватись Дисциплінарною палатою з урахуванням того, чи повинні доводи дисциплінарної скарги бути предметом перевірки і розгляду дисциплінарним органом, або ж ці доводи можуть бути перевірені виключно судом вищої інстанції в порядку, передбаченому процесуальним законом. Крім того, має даватись попередня оцінка доводам дисциплінарної скарги щодо можливого розгляду дисциплінарної скарги у дисциплінарній процедурі незалежно від перебігу судового розгляду оскаржуваного судового рішення.

Необхідно також звернути увагу, що у багатьох ухвалах про повернення дисциплінарної скарги за цією підставою наводиться висновок дисциплінарного органу про неможливість надання оцінки процесуальним діям судді. На нашу думку, такий підхід не може вважатись правильним, оскільки в такий спосіб фактично відбувається підміна понять:

так, дійсно, **дисциплінарний орган не може оцінювати законність чи обґрунтованість рішення, але він зобов'язаний оцінювати спосіб, у який суддя виконує процесуальні дії та/або повноваження.**

Суддя, який безсумнівно, за загальним правилом, має право на помилку, не повинен допускати ситуацій, коли процесуальні порушення стають наслідком того, що він просто проігнорував зміни в законодавстві, або не дослідив всі наявні в справі докази, або не врахував позиції вищих судів. Тобто, в цих випадках суддя, як мінімум, проявив недбале ставлення до своїх обов'язків, яке може утворювати склад дисциплінарного проступку.

Необхідно ще раз звернути увагу на такий аспект, як належна вмотивованість ухвал про залишення дисциплінарної скарги без розгляду та повернення її скаржнику.

Не можна обмежитись «стандартизованим» переліком положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та положеннями статей 43-44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» і загальним висновком, що скарга не містить відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді.

Про належну вмотивованість рішення можна говорити за наявності щонайменше двох умов:

а) чіткого визначення підстави повернення дисциплінарної скарги (особливо актуальним це є у випадках «багатоелементних підстав»);

б) зазначення вимог, яким не відповідають елементи скарги або доводи скаржника, або зазначення тих елементів скарги, наявність яких могла б свідчити про її відповідність законодавчим вимогам.

Окремо варто розглянути питання доцільності та можливості застосування окремих способів мотивування ухвал. Досить часто в ухвалях про повернення дисциплінарної скарги наводиться аргументація, яка базується на правових позиціях Європейського суду з прав людини, зокрема, стосовно тлумачення розумного строку та критеріїв оцінки розумності строку.

Очевидно, застосування подібної аргументації в цій категорії рішень є нерелевантним для стадії попередньої перевірки дисциплінарної скарги, з огляду на те, що ця аргументація стосується обставин, які виходять за межі попередньої перевірки дисциплінарної скарги. Висновки попередньої перевірки дисциплінарної скарги можуть лише констатувати наявність/відсутність відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді та наявність/відсутність посилань на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді. Повинен бути зв'язок висновків та мотивів рішення і фактичних обставин, наведених у дисциплінарній скарзі.

Встановлення наявності/відсутності відомостей або посилань на фактичні обставини є завданням першої стадії дисциплінарного провадження щодо суддів – попередньої перевірки відповідної дисциплінарної скарги, обов'язок щодо проведення якої згідно з частиною першою статті 43 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» покладено на доповідача. Закон формулює норму, відповідно до якої доповідач вивчає дисциплінарну скаргу і перевіряє її відповідність вимогам закону та наявність підстав для залишення без розгляду дисциплінарної скарги чи відмови у відкритті дисциплінарної справи та за наявності підстав, визначених пунктами 1-5 частини першої статті 44 цього Закону «Про Вищу раду правосуддя», – повертає дисциплінарну скаргу скаржнику.

За наслідками перевірки дисциплінарної скарги на предмет наявності підстав для відмови у відкритті дисциплінарної справи доповідач складає вмотивований висновок з пропозицією про відкриття або відмову у відкритті дисциплінарної справи (пункт 4 частини першої статті 43 та частина друга статті 43 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»). Але складання такого висновку можливе тільки якщо доповідач дійшов висновку про відсутність підстав для залишення скарги без розгляду, в тому числі з підстав відсутності відомостей про ознаки дисциплінарного проступку (пункт 2 частини першої статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

3.1.4. Підготовка матеріалів для передачі дисциплінарної скарги на розгляд Дисциплінарної палати

Після того як дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач дійшов висновку про відсутність підстав для залишення дисциплінарної скарги без розгляду та повернення її скаржнику, передбачених частиною першою статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», він, відповідно до пункту 4 частини першої статті 43 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», готує матеріали у строки, встановлені Регламентом, з пропозицією про відкриття чи відмову у відкритті дисциплінарної справи.

Підготовка матеріалів з пропозицією про відкриття чи відмову у відкритті дисциплінарної справи охоплює собою перевірку інформації, документів, інших матеріалів дисциплінарної скарги, які можуть підтвердити чи спростувати (за стандартом обґрунтованого припущення) наявність у діянні судді ознак дисциплінарного проступку.

Мета перевірки інформації, документів, інших матеріалів дисциплінарної скарги передбачає з'ясування їх доброякісності, придатності для встановлення обставин, що можуть свідчити про наявність у діянні судді ознак дисциплінарного проступку і бути підставою для відкриття чи відмови у відкритті Дисциплінарною палатою дисциплінарної справи.

Перевірка інформації, документів, інших матеріалів дисциплінарної скарги включає перевірку їх значущості для формування обґрунтованого припущення про вчинення суддею дисциплінарного проступку. При цьому з'ясовуються доказові якості наявних матеріалів, докази зіставляються з іншими фактичними даними, а також з фактами, які викладені у дисциплінарній скарзі.

Перевірка інформації, документів, інших матеріалів дисциплінарної скарги здійснюється також шляхом збирання нових фактичних даних, які підтверджують або спростовують віднесеність наданих скаржником доказів, або достовірність відомостей про ознаки дисциплінарного проступку, що містяться у скарзі. З цією метою дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач може звертатись до скаржника для надання додаткової інформації або пояснень про всі обставини, які мають значення для здійснення попередньої перевірки його скарги, звертатись з запитом до суб'єктів, визначених у частині першій статті 31 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» про витребування та одержання необхідної інформації, а також мають безпосередній доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування (Єдиний державний реєстр судових рішень, Реєстр декларацій родинних зв'язків і доброчесності судді тощо).

На цьому етапі дисциплінарного провадження, у певних випадках може виникати необхідність звернутись з запитом до суду для надання певної інформації чи документів, які необхідні для встановлення достовірності тих відомостей, про які зазначається у дисциплінарній скарзі, але які не в змозі підтвердити скаржник відповідними доказами (для прикладу, отримання копії технічного запису судового засідання, коли у дисциплінарній скарзі зазначається про порушення суддею норм етичної поведінки у процесі здійснення правосуддя тощо).

Як правило, на цьому етапі попереднього вивчення матеріалів, що мають ознаки вчинення суддею дисциплінарного проступку не бажане звернення дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача з запитом про надання пояснення суддею, на дії (бездіяльність) або поведінку якого поступила скарга, аж до ухвалення Дисциплінарною палатою рішення про відкриття дисциплінарної справи.

Якщо під час підготовки матеріалів для передачі на розгляд Дисциплінарної палати буде встановлено, що судова справа, якої стосується дисциплінарна скарга, ще перебуває в процесі судового провадження, доповідач має зважати та те, щоб дисциплінарна процедура не вплинула на судовий розгляд або на роботу судді.

Необхідно звернути увагу, що на цьому етапі стадії попереднього вивчення матеріалів, що мають ознаки вчинення суддею дисциплінарного проступку, здійснюється перевірка інформації, документів, інших матеріалів дисциплінарної скарги.

Необхідно розуміти, що перевірка інформації, документів, інших матеріалів дисциплінарної скарги не передбачає можливості створення доповідачем або ініціювання ним створення доказів іншими суб'єктами.

У цьому контексті варто зазначити, що Закон України «Про Вищу раду правосуддя» не наділяє доповідача повноваженнями під час дисциплінарного провадження звертатись до державних органів з ініціативою про проведення відповідних перевірок для встановлення певних фактичних даних. Для прикладу не можна ініціювати перед НАЗК проведення моніторингу способу життя судді для отримання висновку про відповідність чи невідповідність рівня життя судді задекларованим ним майну та доходам тощо. Відповідно до частини 2 статті 59 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Вища рада правосуддя має право вимагати проведення моніторингу способу життя судді з метою встановлення відповідності рівня його життя наявному у нього/неї та членів його/її сім'ї майну і одержаним ними доходам, але такі повноваження надані саме Вищій раді правосуддя у пленарному складі під час реалізації повноважень, не пов'язаних зі здійсненням дисциплінарного провадження (наприклад, при розгляді рекомендацій Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо призначення осіб на посади суддів відповідно до статей 36-37 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»), а не під час здійснення дисциплінарного провадження. Очевидно, що цей інструмент є засобом для проведення Вищою радою правосуддя власної оцінки обставин в питаннях конкурсу щодо зайняття суддівських посад відповідно до частини першої статті 79 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Збір інформації, документів та інших матеріалів для перевірки дисциплінарної скарги здійснюється за письмовою процедурою і не передбачає проведення членом Вищої ради правосуддя – доповідачем та/або інспектором співбесід, відібрання усних пояснень тощо з кимось з учасників дисциплінарного провадження.

3.1.5. Формування висновку за результатами попередньої перевірки дисциплінарної скарги

Відповідно до частини другої статті 43 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» та Регламенту за результатами попереднього вивчення матеріалів, що мають ознаки вчинення суддею дисциплінарного проступку, дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач складає висновок і разом із дисциплінарною скаргою та зібраними у процесі попередньої перевірки матеріалами передає на розгляд Дисциплінарної палати.

Структура і зміст висновку визначені Регламентом. Зокрема, зазначається, що висновок із пропозицією про відкриття дисциплінарної справи повинен містити:

- дату складання, прізвище, ім'я та по батькові члена Вищої ради правосуддя – доповідача;
- найменування заявника та реєстраційний номер скарги;
- прізвище, ім'я та по батькові судді, назву суду, в якому працює суддя, дату призначення/обрання;
- стислий зміст обставин, з приводу яких проводилася перевірка, номер судової справи, якої стосувалася перевірка;
- виклад фактів, обставин чи іншої інформації, що підтверджує обґрунтування наданої у висновку пропозиції;
- посилання на норму закону, яку суддею порушено;
- пропозиції по суті скарги;
- підпис дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача.

Висновок із пропозицією про відмову у відкритті дисциплінарної справи повинен містити:

- дату складання, прізвище, ім'я та по батькові члена Вищої ради правосуддя – доповідача;
- найменування заявника та реєстраційний номер скарги;
- прізвище, ім'я та по батькові судді, назву суду, в якому працює суддя;
- стислий зміст обставин, з приводу яких проводилася перевірка;
- пропозицію дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача на підставі статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»;
- підпис дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача.

У висновку також зазначаються додаткові факти та підстави для дисциплінарної відповідальності судді, які виявлені під час попередньої перевірки і про які не зазначено у скарзі.

Дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач зазначає у висновку тільки ті обставини, які можуть мати правове значення для дисциплінарного провадження, а саме:

- обставини, які можуть свідчити про наявність у діяннях судді об'єктивних ознак дисциплінарного проступку;
- обставини, що можуть свідчити про винуватість судді у вчиненні дисциплінарного проступку

- обставини, що можуть впливати на ступінь та характер відповідальності судді за вчинення дисциплінарного проступку;
- інші обставини, якщо про них мовиться у дисциплінарній скарзі (негативні процесуальні чи інші наслідки для когось з учасників судового провадження, шкода від протиправної поведінки судді тощо).

Важливо звернути увагу, що на етапі відкриття дисциплінарної справи національна модель дисциплінарного провадження не передбачає оцінки обставин винуватості судді (оцінки форми вини, мотивів та мети вчинення дисциплінарного проступку). Наявність обставин, що підтверджують можливість вчинення суддею дисциплінарного проступку за об'єктивними ознаками, вже дає підстави для припущення про наявність у діянні судді ознак щонайменше недбалості; і тільки розгляд дисциплінарної справи по суті дає можливість встановити винуватість чи невинуватість судді у вчиненні дисциплінарного проступку. Тому у своєму висновку доповідач зазначає тільки ті обставини, які пов'язані з встановленням винуватості судді, які зазначені у дисциплінарній скарзі, та на підтвердження яких надано відповідні докази.

У висновку також мають бути зазначені відповідні фактичні дані (свідчення, докази), які додані до дисциплінарної скарги, і матеріали, які свідчать про їх перевірку щодо належності до фактичних обставин, зазначених у скарзі.

Висновок також повинен містити «попередню кваліфікацію», як «обґрунтоване припущення» про наявність у діянні судді ознак дисциплінарного проступку з посиланням на конкретний склад дисциплінарного проступку, передбаченого частиною першою статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Здійснюючи «попередню кваліфікацію», доповідач має послатися на норму закону, яку суддя порушив у процесі професійної діяльності, і порушення якої охоплюється ознаками відповідного дисциплінарного проступку, як підстави для дисциплінарної відповідальності судді.

Висновок має завершуватись пропозицією про відкриття стосовно судді дисциплінарної справи.

Висновок із пропозицією про відмову у відкритті дисциплінарної справи повинен містити необхідну інформацію відповідно до формальних вимог і стислий зміст обставин, з приводу яких проводилася перевірка, а також пропозицію доповідача про відмову у відкритті дисциплінарної справи з зазначенням та обґрунтованим аналізом підстави для відмови у відкритті дисциплінарної справи, відповідно до статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», зокрема, якщо:

1) факти неналежної поведінки судді, що повідомляються у дисциплінарній скарзі, вже були предметом перевірки та розгляду і щодо них відмовлено у відкритті дисциплінарної справи або ухвалено рішення у дисциплінарній справі;

2) закінчився встановлений законом строк для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

3) очевидною метою подання скарги є спонукання судді до ухвалення певного судового рішення;

4) суть скарги зводиться лише до незгоди із судовим рішенням.

Причому, у висновку дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача має міститись правова аргументація щодо застосування відповідної підстави для відмови у відкритті дисциплінарної скарги, а не лише посилання на відповідний пункт статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя».

3.1.6. Відкриття дисциплінарної справи або відмова у її відкритті

Основні положення щодо ухвалення рішення про відкриття чи відмову у відкритті дисциплінарної справи встановлені статтями 45 та 46 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» та пунктами 12.11 – 12.15 Регламенту.

Дисциплінарна палата розглядає дисциплінарну скаргу та висновок дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача та додані до нього матеріали і шляхом голосування ухвалює рішення про відкриття дисциплінарної справи або про відмову у відкритті дисциплінарної справи. Вирішуючи питання про можливість відкриття дисциплінарної справи, Дисциплінарна палата має з'ясувати два питання:

а) наявність ознак дисциплінарного проступку судді («попередня кваліфікація» за результатами перевірки не лише скарги, але й доданих матеріалів);

б) відсутність підстав для відмови у відкритті дисциплінарної справи.

Однак, при цьому має бути дотримано певну послідовність дій. Перш ніж оцінити наявність даних (відомостей), що підтверджують ймовірність дисциплінарного проступку, Дисциплінарна палата зобов'язана перевірити наявність/відсутність підстав для відмови у відкритті дисциплінарної справи, передбачених у частині першій статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя».

Зокрема, у відкритті дисциплінарної справи має бути відмовлено, якщо:

1) факти неналежної поведінки судді, що повідомляються у дисциплінарній скарзі, вже були предметом перевірки та розгляду і щодо них відмовлено у відкритті дисциплінарної справи або ухвалено рішення у дисциплінарній справі;

2) закінчився встановлений законом строк для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

3) очевидною метою подання скарги є спонукання судді до ухвалення певного судового рішення;

4) суть скарги зводиться лише до незгоди із судовим рішенням.

Розглянемо зазначені підстави більш детально.

1) Відмова у відкритті дисциплінарної справи з тієї підстави, що факти неналежної поведінки судді, що повідомляються у дисциплінарній скарзі, вже були предметом перевірки та розгляду дисциплінарним органом, передбачає оцінку всіх фактичних обставин, які викладені в скарзі і можуть бути предметом розгляду у дисциплінарній справі, на предмет того, що вони вже були предметом перевірки та розгляду в іншому дисциплінарному провадженні, і щодо них відмовлено у відкритті дисциплінарної справи або ухвалено рішення про притягнення або відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності. Причому, певна тотожність дисциплінарних скарг не означає їх повну ідентичність за фактичними обставинами, які можуть бути предметом розгляду дисциплінарним органом, а тому необхідно виокремлювати саме фактологічну складову скарги та розглядати її в розрізі застосування положень статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя».

Доцільно навести окремі приклади, коли Дисциплінарні палати відмовляли у відкритті дисциплінарної справи з підстави, що «факти неналежної поведінки судді, що повідомляються у дисциплінарній скарзі, вже були предметом перевірки та розгляду і щодо них відмовлено у відкритті дисциплінарної справи або ухвалено рішення у дисциплінарній справі» (пункт 1 частини першої статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»), оскільки мотивування у цих випадках має окремі недоліки.

Наприклад, в Ухвалі від 2 листопада 2017 року №3551/Ідп/15-17 Дисциплінарна палата чітко не визначила, які саме факти неналежної поведінки судді, викладені в дисциплінарній скарзі, вже були предметом перевірки та розгляду дисциплінарним органом в іншому провадженні, та щодо яких з них не було встановлено підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, а також не зазначила, які обставини можуть свідчити про наявність підстав для відмови у відкритті дисциплінарної справи. Так, в Ухвалі зазначено: «Перевіркою встановлено, що до Вищої ради правосуддя 16 січня 2017 року надійшла аналогічна за своїм змістом скарга щодо дій суддів Вищого адміністративного суду України... 12 вересня 2017 року Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя, розглянувши матеріали попередньої перевірки за скаргою, яка містила факти і обставини, тотожні повторній скарзі від 18 вересня 2017 року, ухвалила відмовити у відкритті дисциплінарної справи стосовно зазначених суддів (ухвала Другої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 12 вересня 2017 року № 2854/2дп/15-17)».

Під час ухвалення рішення про відмову у відкритті дисциплінарної справи з підстави, визначеної пунктом 1 частини першої статті 45 Закону «Про Вищу раду правосуддя», дисциплінарний орган повинен вказати всі факти неналежної поведінки судді, наведені у

дисциплінарній скарзі, і зазначити, що саме вони вже були предметом перевірки та розгляду в іншому провадженні, і щодо них було відмовлено у відкритті дисциплінарної справи або ухвалено рішення про притягнення або відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності.

2) Відмова у відкритті дисциплінарної справи з тієї підстави, що закінчився встановлений законом строк для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, передбачає точне встановлення початку перебігу строків давності притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Загальний строк давності притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, відповідно до частини одинадцятої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», становить три роки. Початковим моментом перебігу строку давності є день вчинення дисциплінарного проступку – вчинення суддею умисно або через недбалість діяння (дії чи бездіяльності), яке полягає у порушенні обов'язків судді (відповідно до частини сьомої статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), або допущення поведінки, що не відповідає нормам суддівської етики, і є підставою для дисциплінарної відповідальності (відповідно до частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Строк давності закінчується після того, як сплило три повних роки з дня вчинення дисциплінарного проступку, о 24 годині останньої доби цього строку. Закон передбачає особливості визначення перебігу строку давності притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, а саме, визначає вирахування строку давності без врахування часу тимчасової непрацездатності або перебування судді у відпустці чи здійснення відповідного дисциплінарного провадження. Закон (частина дванадцята статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») передбачає і виняток щодо початку перебігу строку давності притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, а саме, у разі якщо рішенням Європейського суду з прав людини встановлені факти, які можуть бути підставою для застосування дисциплінарного стягнення до судді, то зазначений строк обраховується з дня набуття таким рішенням Європейського суду з прав людини статусу остаточного.

Відмовляючи у відкритті дисциплінарної справи за цією підставою, Дисциплінарна палата повинна навести свою аргументацію стосовно доводів скаржника і надати первинну правову оцінку неналежній поведінці судді, але відмовити у відкритті дисциплінарної справи у зв'язку з тим, що вплив строк давності притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. У тих випадках, коли дисциплінарна скарга не містить відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді або дисциплінарна скарга не містить посилання на фактичні дані (свідчення, докази) щодо дисциплінарного проступку судді, то така

дисциплінарна скарга залишається без розгляду і повертається скаржнику ухвалою члена Вищої ради правосуддя – доповідача, незалежно від того закінчився чи не закінчився строк давності притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

3) Відмова у відкритті дисциплінарної справи з тієї підстави, що очевидною метою подання скарги є спонукання судді до ухвалення певного судового рішення, може мати місце у тих випадках, коли:

1) дисциплінарна скарга подана, коли розгляд судової справи ще не був завершений (в тому числі, але не виключно);

2) метою подання дисциплінарної скарги є спонукання судді до ухвалення певного судового рішення, і очевидність цієї мети впливає зі змісту самої скарги.

Дисциплінарний орган, відмовляючи у відкритті дисциплінарної справи, не може керуватися припущеннями, а повинен зазначити ті обставини, які дозволяють зробити висновок, що метою подання дисциплінарної скарги є спонукання судді до ухвалення певного судового рішення.

4) Відмова у відкритті дисциплінарної справи на підставі пункту 4 частини першої статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» («суть скарги зводиться лише до незгоди із судовим рішенням») повинна містити оцінку обґрунтованості всіх доводів скаржника і відповідно висновок, що суть скарги зводиться лише до незгоди із судовим рішенням. Якщо ж у дисциплінарній скарзі наведено певні відомості, підкріплені доданими доказами, які підтверджують наявність у діянні судді об'єктивних ознак дисциплінарного проступку, то у відкритті дисциплінарної справи не може бути відмовлено.

Як приклад, можна навести Ухвалу від 9 лютого 2018 року №407/Ідп/15-18, з якої видно, що Дисциплінарна палата провела вибірково оцінку вимог скаржника, керуючись позицією розмежування основних і другорядних вимог. Скаржник стверджував про порушення, допущені суддею при розгляді клопотання про зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання. Відмовляючи у відкритті дисциплінарної справи, Дисциплінарна палата керувалась оцінкою апеляційної інстанції і зробила правильний висновок про наявність «незгоди із судовим рішенням». Однак, при цьому не було надано оцінки фактам, які наведені в дисциплінарній скарзі і в тексті рішення, а саме, про обмеження скаржника у доступі до послуг адвоката та наявність у рішеннях суду помилкових положень про можливість касаційного оскарження.

Дисциплінарна палата, відмовляючи у відкритті дисциплінарної справи на підставі пункту 4 частини першої статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», повинна обґрунтувати своє рішення і навести аргументацію щодо всіх доводів скаржника з висновком про те, що суть скарги зводиться лише до незгоди із судовим рішенням, а допущені суддею порушення не охоплюються об'єктивними ознаками дисциплінарного проступку (не мають ознаки істотного порушення норм процесуального права тощо).

Відповідно до пункту 12.12. Регламенту ухвала про відкриття дисциплінарної справи повинні містити виклад обставин, з приводу яких проводилася перевірка, та які можуть бути

підставою притягнення судді до дисциплінарної відповідальності з висновком про «попередню кваліфікацію» діяння судді згідно зі статтею 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Цей висновок має включати:

- опис дій чи бездіяльності (поведінки) судді з наведенням відповідних доказів, які є достатніми, щоб зробити обґрунтоване припущення про можливість вчинення суддею дисциплінарного проступку;

- посилання на конкретний склад дисциплінарного проступку, передбаченого частиною першою статті 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів»;

- пояснення зв'язку цих фактів із необхідними ознаками відповідного дисциплінарного проступку із зазначенням підстави дисциплінарної відповідальності за статтею 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів».

Кваліфікація неналежної поведінки судді на цьому етапі дисциплінарного провадження, хоча і має попередній характер (тобто стосуються фактів і обставин, що можуть свідчити про наявність ознак певного дисциплінарного проступку), є обов'язковою. У тексті ухвали про відкриття дисциплінарної справи має міститись обґрунтування наявності ознак дисциплінарного проступку, встановлених попередньою перевіркою. Причому «попередня кваліфікація» повинна бути конкретизована, особливо у випадках, коли у відповідному пункті частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлено ознаки не одного, а кількох дисциплінарних проступків. Таким чином, зазначаючи попередню кваліфікацію проступку, що вбачається в діянні судді, Дисциплінарна палата має зазначити ознаки певного дисциплінарного проступку серед всіх інших, що передбачені відповідним пунктом частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Дисциплінарна палата повинна зазначити факти неналежної поведінки судді з посиланням на норму закону, яку суддею порушено і переконатись, що наявні у матеріалах попередньої перевірки фактичні дані дають підстави вважати, що в діянні судді вбачаються ознаки відповідного дисциплінарного проступку. Якщо матеріали перевірки підтверджують певні обставини, що можуть впливати на ступінь та характер відповідальності судді за вчинення дисциплінарного проступку (для прикладу, підтверджують можливість настання істотних негативних наслідків внаслідок діяння судді), то вони також зазначаються в ухвалі.

Необхідно пам'ятати, що на етапі відкриття дисциплінарної справи Дисциплінарна палата не повинна виходити за межі саме цього етапу і фактично здійснювати розгляд дисциплінарної справи по суті. Не можна підміняти етапи стадії розгляду дисциплінарної скарги, адже з відкриття дисциплінарної справи тільки починається стадія розгляду дисциплінарної скарги. На цьому етапі не встановлюється наявність підстав для притягнення

судді до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарна палата на цьому етапі тільки визначає, чи встановлені на стадії попередньої перевірки обставини є достатніми, щоб зробити обґрунтоване припущення про наявність у діянні судді ознак дисциплінарного проступку. Саме ж встановлення ознак складу дисциплінарного проступку, належності та допустимості доказів вчиненого проступку, їх оцінка є завданням наступного стадії дисциплінарного провадження – розгляду дисциплінарної справи та ухвалення рішення про притягнення або відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності.

3.2. Підготовка дисциплінарної справи до розгляду

Відповідно до частини першої статті 48 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», після відкриття дисциплінарної справи дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач здійснює підготовку справи до розгляду Дисциплінарною палатою.

Під час здійснення підготовки дисциплінарної справи до розгляду дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач, зокрема:

- 1) визначає свідків чи інших осіб, які підлягають виклику або запрошенню взяти участь у засіданні;
- 2) вчиняє інші дії, необхідні для розгляду дисциплінарної справи.

Під час підготовки дисциплінарної справи до розгляду дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач вчиняє дії, необхідні для розгляду дисциплінарної справи:

- знайомиться з матеріалами відповідних судових справ;
- робить копії судових справ або окремих матеріалів з них;
- звертається до судді про надання письмового пояснення;
- ознайомлюється з суддівським досьє;
- з'ясовує коло осіб, яким відомі обставини вчинення діяння, що має ознаки дисциплінарного проступку.

Ці та інші дії, необхідні для розгляду дисциплінарної справи, дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач вчиняє для того, щоб сформувати доказову базу для розгляду дисциплінарної справи по суті. А саме, необхідно зібрати докази, що підтверджують:

- обставини, які визначені в ухвалі про відкриття дисциплінарної справи як такі, що можуть свідчити про наявність у діянні судді ознак дисциплінарного проступку, та встановлює обставини, що можуть підтверджувати наявність об'єктивних ознак, а також суб'єктивних ознак (умислу чи недбалості);

- обставини, що можуть впливати на характер дисциплінарного проступку (наявність істотних негативних наслідків, систематичне нехтування обов'язками судді тощо);
- обставини, що можуть впливати на ступінь відповідальності судді за вчинення дисциплінарного проступку (обставини, що характеризують особу судді, наявність інших дисциплінарних стягнень та інші обставини, що можуть пом'якшувати або обтяжувати відповідальність судді).

Тож основна мета підготовки дисциплінарної справи до розгляду – сформувати сукупність необхідних та достатніх доказів, які можуть підтвердити чи спростувати наявність у діянні судді ознак дисциплінарного проступку, передбаченого у частині першій статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», та створити необхідні умови для якісного та ефективного розгляду дисциплінарної справи по суті.

3.2.1. Визначення стратегії та плану підготовки дисциплінарної справи до розгляду

Після відкриття дисциплінарної справи дисциплінарному інспектору Вищої ради правосуддя – доповідачу бажано визначити стратегію та план підготовки дисциплінарної справи до розгляду.

Наявність стратегії та плану підготовки дисциплінарної справи до розгляду дасть можливість найбільш оптимально підготувати дисциплінарну справу до розгляду. Зокрема, необхідно визначити коло свідків, які можуть надати важливу інформацію стосовно обставин дисциплінарного проступку, сформуванню запит до судді про можливість надання письмового пояснення із переліком питань, на які суддя може надати відповіді чи без такого переліку, визначити обсяг необхідної інформації та документів, які ще потрібно зібрати та відповідно визначити логічну послідовність збору цих документів, додатково вивчити дисциплінарну чи судову практику з цієї категорії справ тощо.

Правильна стратегія та план підготовки дисциплінарної справи до розгляду дадуть можливість у строк не пізніше тридцяти днів з дня відкриття дисциплінарної справи, як це визначено частиною першою статті 48 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» здійснити підготовку дисциплінарної справи до розгляду та передати висновок за результатами підготовки для розгляду Дисциплінарною палатою.

Дисциплінарному інспектору Вищої ради правосуддя – доповідачу також треба визначитись, чи є потреба поспілкуватись з іншими, крім скаржника, учасниками судового процесу (підозрюваним, підсудним, захисником, представником тощо), або з кимось з працівників суду щодо того, чи володіють вони інформацією, яка є важливою для розгляду дисциплінарної справи, та згодом вирішити, чи необхідно залучити цих осіб у якості свідків.

Черговість отримання необхідної інформації від цих осіб повинна визначатись стратегією підготовки дисциплінарної справи до розгляду.

Необхідно зважати на те, що на цьому етапі дисциплінарного провадження дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач не повинен усно спілкуватися з суддею. Всю необхідну інформацію необхідно намагатись отримати через запит до судді про надання письмового пояснення (якщо суддя надасть таке пояснення) чи витребування певних документів, а усні запитання і уточнення необхідної інформації робити вже в процесі розгляду дисциплінарної справи в засіданні Дисциплінарної палати.

У разі необхідності проведення виїзної перевірки складається план такої перевірки. Виїзна перевірка здійснюється у випадках, коли вичерпані всі можливості збирання інформації дистанційно (використовуючи електронний документообіг, по телефону, поштою тощо). У плані виїзної перевірки необхідно зазначити осіб, з якими слід зустрітись, матеріали, які треба зібрати, а також перелік питань та інформації для з'ясування.

Треба також зазначити, що наявність стратегії та плану підготовки дисциплінарної справи до розгляду є добрим орієнтиром щодо обсягу та послідовності вчинення певних дій, зокрема, підготовки запитів для отримання від судді, суду інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, громадян та їх об'єднань інформації, необхідної для розгляду дисциплінарної справи, систематизації дисциплінарної та судової практики з певної категорії справ тощо.

3.2.2. Отримання пояснень судді (письмових та усних)

З'ясування позиції судді щодо викладених у скарзі фактів/обставин чи звинувачень є дуже важливою складовою якісної підготовки до розгляду дисциплінарної справи.

Вітчизняна модель дисциплінарного провадження передбачає на цьому етапі тільки звернення до судді з запитом про надання письмового пояснення. Правда, необхідно зазначити, що суддя має право не надавати жодних письмових пояснень на запит дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача.

При формуванні запиту про надання письмового пояснення дисциплінарному інспектору Вищої ради правосуддя – доповідачу варто сформулювати запитання до судді таким чином, щоб отримати необхідні докази в підтвердження чи спростування певних обставин, які мають значення для розгляду дисциплінарної справи по суті.

Пояснення судді може мати вагоме значення для встановлення ознак як об'єктивної, так і суб'єктивної сторін дисциплінарного проступку. Дуже важливо, що за певних обставин,

саме пояснення судді може виявити його психічне ставлення до вчинюваної дії чи бездіяльності у формі умислу або недбалості. Пояснення судді може також спростувати припущення про його недбале ставлення до виконання своїх професійних обов'язків і виявити справжню, об'єктивно вмотивовану, причину допущених порушень (для прикладу, порушення процесуальних строків розгляду заяви, скарги чи судової справи, несвоєчасного надання копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень тощо).

3.2.3. Вивчення суддівського досьє

Вивчення суддівського досьє насамперед має бути спрямовано на встановлення обставин, що можуть впливати на характер дисциплінарного проступку (зокрема, систематичне нехтування обов'язками судді тощо) та/або обставин, що можуть впливати на ступінь відповідальності судді за вчинення дисциплінарного проступку (зокрема, обставини, що характеризують особу судді, наявність інших дисциплінарних стягнень, інші обставини, що можуть пом'якшувати або обтяжувати відповідальність судді, тощо).

Зокрема, у суддівському досьє міститься наступна інформація, що може підтверджувати наявність вищезазначених обставин (частина четверта статті 85 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»):

- копії всіх рішень, ухвалених щодо судді Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, Вищою радою правосуддя, Вищою радою юстиції, органами суддівського самоврядування, Президентом України або іншими органами, які ухвалювали відповідні рішення;
- інформація про зайняття суддею адміністративних посад з копіями відповідних рішень;
- інформація про обрання (призначення) судді до органів суддівського самоврядування, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя, Вищої ради юстиції;
- кількість рішень, що стали підставою для винесення рішень міжнародними судовими установами та іншими міжнародними організаціями, якими встановлено порушення Україною міжнародно-правових зобов'язань;
- дотримання строків розгляду справ;
- середня тривалість виготовлення тексту вмотивованого рішення;
- судове навантаження порівняно з іншими суддями у відповідному суді, регіоні з урахуванням інстанційності, спеціалізації суду та судді;

- інформація про дисциплінарну відповідальність;
- інформація щодо дотримання суддею правил професійної етики;
- інформація щодо відповідності судді критерію доброчесності;
- декларації родинних зв'язків та декларації доброчесності судді.

3.2.4. Ознайомлення з матеріалами судових справ

Додаткової уваги потребує форма реалізації органами, що здійснюють дисциплінарне провадження стосовно судді, права знайомитися з матеріалами судових справ та робити копії з них. Положення частини третьої статті 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» є гарантією суддівської незалежності й передбачає, що суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом.

Перевірка в порядку здійснення дисциплінарного провадження щодо судді є єдиним законодавчим дозволом отримати письмове пояснення від судді (якщо суддя його надасть) й знайомитися з матеріалами судових справ. Проте дисциплінарне провадження щодо судді має здійснюватися без втручання в діяльність із здійснення правосуддя. Ця вимога гарантується частинами першою та другою статті 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якої суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання; втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і має наслідком відповідальність, установлену законом.

Конституційний Суд України зазначив, що ознайомлення з матеріалами справи (без права витребування), розгляд якої не закінчено, не означає перевірку судової справи по суті й не є втручанням у процес здійснення правосуддя.²⁶ На цьому наголошується і у Висновку Венеційської комісії: «*Запит матеріалів судової справи може мати місце, наприклад, якщо існує невиправдана затримка при розгляді справи*»²⁷, але в будь-якому випадку здійснення дисциплінарного провадження щодо судді не може вважатися законодавчо встановленою процедурою перегляду змісту судових рішень.

Водночас ознайомлення з матеріалами судових справ має відбуватися в останню чергу, у випадках, коли вичерпано весь ресурс джерел одержання необхідної інформації.

²⁶Рішення Конституційного Суду України від 21 травня 2002 р. (Справа № 1–3/2002про Закон України «Про Вищу раду юстиції»).

²⁷Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) // Спільний висновок № 588/2010 щодо Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження», ухвалений Венеціанською комісією на 84-му пленарному засіданні (Венеція, 15–16 жовтня 2010 р.).

Законом визначено порядок та умови ознайомлення дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача з матеріалами судової справи (отримання їх копії). Зокрема, відповідно до частини шостої статті 31 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» матеріали судової справи (їх копії) можуть бути надані на вимогу дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача тільки щодо тих справ, розгляд яких закінчено. Дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач не може витребувати матеріали судових справ, розгляд яких не закінчено, крім витребування копій матеріалів справи у випадках подання дисциплінарної скарги з підстав, передбачених пунктом 2 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» («безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень»). Якщо судову справу направлено на новий розгляд або її передано у провадження іншого судді, а предметом перевірки є відомості стосовно дій судді, у провадженні якого перебувала зазначена справа, дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач може витребувати копії матеріалів цієї судової справи в частині, що розглядалася цим суддею або стосується його дій чи бездіяльності (частина сьома статті 31 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Дії дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача щодо ознайомлення з матеріалами судової справи (їх копії) обмежені предметом перевірки в межах підготовки дисциплінарної справи до розгляду, оскільки закон визначає, що дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач має право робити запити у справі, по якій він є доповідачем (частина друга статті 31 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

У виняткових випадках дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач для забезпечення повноти та всебічності розгляду дисциплінарної справи може витребувати матеріали інших судових справ (їх копій), розглянутих суддею, стосовно якого відкрита дисциплінарна справа, які не є предметом ознайомлення в межах розглядуваної дисциплінарної скарги, якщо необхідну інформацію неможливо отримати з інших джерел. Це стосується випадків, коли необхідно встановити обставини, що можуть свідчити про систематичне нехтування суддею своїми професійними обов'язками. У цьому випадку член Вищої ради правосуддя – доповідач також повинен дотримуватись порядку і умов для витребування матеріалів судової справи (їх копій), визначених законом, про що йшлося вище.

3.2.5. Опитування свідків чи інших осіб про обставини дисциплінарної справи

Положення Закону України «Про Вищу раду правосуддя», що регламентують здійснення дисциплінарного провадження, не передбачають можливості проводити опитування свідків чи інших осіб, яким відомі обставини, що мають значення для розгляду дисциплінарної справи на етапі підготовки дисциплінарної справи до розгляду. Натомість, на цьому етапі важливо визначити свідків чи інших осіб, яким відомі обставини, що мають значення для розгляду дисциплінарної справи і які можуть бути викликані або запрошені взяти участь у засіданні Дисциплінарної палати з розгляду дисциплінарної справи.

До таких осіб можна віднести:

- 1) свідків, визначених скажником;
- 2) працівників апарату суду, які можуть мати інформацію, що стосується розгляду дисциплінарної справи по суті;
- 3) свідків – представників державних установ, що не є працівниками судової системи і які можуть мати інформацію, що стосується розгляду дисциплінарної справи по суті;
- 4) приватних осіб, які можуть мати інформацію, що стосується розгляду дисциплінарної справи по суті;
- 5) свідків, визначених суддею, стосовно якого відкрито дисциплінарну справу;
- 6) суддів, стосовно яких не відкрито дисциплінарну справу, але які можуть володіти інформацією щодо обставин неналежної поведінки судді, відносно якого відкрито дисциплінарну справу.

Якщо виникне необхідність допитати кількох свідків, доцільно встановити послідовність опитування та спочатку опитати осіб, яким може бути відомо найбільше інформації про обставини, що мають значення для розгляду дисциплінарної справ, або тих, хто може підтвердити/спростувати вже наявну інформацію (в тому числі, отриману від інших свідків).

3.2.6. Звернення із запитом про отримання інформації

При здійсненні підготовки дисциплінарної справи до розгляду дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідача може підготувати запит для отримання необхідної інформації та документів. Відповідно до частини першої статті 31 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач має право витребувати та одержувати на свій запит необхідну інформацію та

документи від:

- 1) суддів, судів, органів суддівського самоврядування, інших органів та установ у системі правосуддя;
- 2) органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб;
- 3) юридичних осіб.

Особа, яка отримала запит дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача (крім органу державної влади), може відмовити у наданні інформації (документів), яка містить державну, професійну таємницю, таємницю досудового розслідування, банківську таємницю, таємницю про стан здоров'я або іншу таємницю, що охороняється законом. Розкриття такої таємниці здійснюється на вимогу Вищої ради правосуддя за судовим рішенням у порядку та на підставах, визначених законом (частини п'ята статті 31 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

У випадку коли є необхідність отримати відомості, що характеризують особу судді, дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач може запропонувати голові суду за місцем роботи судді сформувавши на нього характеристику та затвердити її на зборах суддів.

Відповідно до пункту 10 частини сьомої статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя зобов'язаний підтверджувати законність джерела походження майна в порядку дисциплінарного провадження щодо нього, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення його до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді. Тому безсумнівно, що дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач може, за необхідності і за умов, визначених законом, звертатись із запитом до судді про надання інформації та/або документів (їх копій), які можуть підтвердити законність джерела походження майна.

3.2.7. Ознайомлення з технічним записом судових засідань

Ознайомлення з технічним записом судових засідань дає можливість встановити обставини, які безпосередньо пов'язані зі здійсненням суддею правосуддя і подіями, що мали місце у процесі судового розгляду у судовому засіданні, і можуть мати значення для розгляду дисциплінарної справи. Особливо це стосується дотримання суддею норм суддівської етики у процесі здійснення правосуддя, коли розглядаються обставини щодо поведінки судді, пов'язані зокрема з проявом неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів,

свідків чи інших учасників судового процесу.

При ознайомленні з технічним записом судових засідань дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач має порівняти технічні дані фіксування з журналом судових засідань (зокрема, інвентарний номер запису та комплекс, на якому він проводився), а також дату проведення запису. При виявленні розбіжностей є підстави зробити висновок про вірогідну фальсифікацію технічного запису, і в такому разі це може бути підставою для додаткової перевірки, а також виклику в якості свідків секретаря судового засідання та, за необхідності, працівників канцелярії суду чи інших працівників суду.

3.2.8. Перегляд реєстрів, баз даних

Відповідно до частин одинадцятої та дванадцятої статті 31 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач має безпосередній доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Обробка такої інформації здійснюється дисциплінарним інспектором Вищої ради правосуддя – доповідачем із дотриманням вимог законодавства про захист персональних даних та забезпеченням таємниці, що охороняється законом. Доступ до інформації, що містить державну таємницю, здійснюється в порядку, встановленому законодавством про державну таємницю.

Закон наділив дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача такими вагомими повноваженнями щодо права на безпосередній доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором), яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, для можливості ефективно та якісно здійснювати попередню перевірку дисциплінарної скарги і підготовку дисциплінарної справи до розгляду. Ці повноваження дозволяють дисциплінарному інспектору Вищої ради правосуддя – доповідачу оперативно отримати інформацію для встановлення обставин, які можуть мати важливе значення для підготовки дисциплінарної справи до розгляду та її вирішення.

Зокрема, це стосується встановлення ознак таких складів дисциплінарних проступків як: «безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасного надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень», «неподання або несвоєчасне подання для

оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції», «зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне не зазначення відомостей, визначених законодавством», «допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна», «неподання, або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків в порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів», «подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей», «неподання, або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів», «декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді».

Розділ 4. Кваліфікація дисциплінарних проступків судді

Важливе місце у застосуванні правових норм, що визначають підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, має кваліфікація дисциплінарних проступків. У ході правової кваліфікації оцінці підлягає протиправна поведінка судді, а саме порушення суддею обов'язків судді як у процесі здійснення правосуддя, так і його/її позасудова поведінка. Кваліфікація полягає у встановленні відповідності ознак протиправної поведінки судді ознакам передбаченого законом дисциплінарного проступку. Висновок про таку відповідність здійснюється шляхом визначення правової норми, яка передбачає ознаки протиправної поведінки, як підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Співставлення здійснюється тільки за ознаками, які відповідають правовій нормі, яка передбачає ознаки протиправної поведінки, як підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Інші ознаки протиправної поведінки судді, які не передбачені відповідною нормою, до уваги при кваліфікації не беруться, проте можуть мати важливе значення для визначення виду дисциплінарного стягнення.

Кваліфікація дисциплінарного проступку судді передбачає:

- оцінку фактичних обставин вчиненого суддею діяння і виділення з них тих, які мають правове значення для кваліфікації;
- визначення правової норми, яка передбачає ознаки протиправної поведінки, як підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

- обґрунтування необхідності застосування саме цієї правової норми як підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Це здійснюється шляхом доведення того, що фактичні обставини протиправної поведінки судді містять ознаки об'єктивної і суб'єктивної сторін складу дисциплінарного проступку, передбаченого у правовій нормі, яка визначає протиправну поведінку як підставу притягнення судді до дисциплінарної відповідальності;

- процесуальне закріплення висновку про те, що протиправна поведінка судді містить/не містить ознаки дисциплінарного проступку, закріплених нормою, яка передбачає ознаки протиправної поведінки, як підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Важливо пам'ятати, що недотримання зазначених правил кваліфікації може призвести до суттєвих помилок у кваліфікації дисциплінарного проступку судді.

4.1. Допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя

Дотримання норм суддівської етики та стандартів поведінки і демонстрування їх дотримання як у процесі здійснення правосуддя, так і позасудовій поведінці є важливою складовою професійної діяльності судді. Високі стандарти поведінки судді повинні формувати повагу до суду та забезпечувати впевненість як в учасників судового процесу, так і в суспільства в його незалежності, об'єктивності, неупередженості, толерантності, сумлінності та добросовісності. Суспільна і професійна зрілість – це стандарти, які формують сприйняття судді суспільством. Оскільки суспільство очікує від судді високих стандартів поведінки, то суддя, вчиняючи певні дії як у процесі здійснення правосуддя, так і позасудовій поведінці, завжди має ставити собі питання: «Як це буде сприйнято учасниками судового провадження чи суспільством?».

4.1.1. Критерії дотримання суддею норм професійної етики та стандартів поведінки

Критерієм дотримання норм суддівської етики та стандартів поведінки судді має бути оцінка того, чи зашкодить певна поведінка судді здатності виконувати свої обов'язки незалежно і безсторонньо, і чи може сторонній спостерігач через цю поведінку скласти враження, що суддя належно виконує свої обов'язки. Суддя зобов'язаний усвідомлювати, що своєю поведінкою він не повинен породжувати сумнівів у своїй незалежності та безсторонності. Постійна увага з боку суспільства покладає на суддю обов'язок взяти на себе

низку обмежень і, незважаючи на те, що пересічному громадянину ці обов'язки можуть здаватися обтяжливими, суддя приймає їх добровільно, усвідомлюючи свою відповідальність перед суспільством і власним сумлінням. Поведінка судді має відповідати високому статусу його посади. Тому суддя повинен демонструвати зразковий спосіб життя поза судом і високі етичні стандарти у процесі здійснення правосуддя.

Безсумнівно, що суддя не повинен відмовлятися від права на свободу вільного вираження поглядів, від участі у певних громадських об'єднаннях та асоціаціях, не повинен приховувати свої переконання і перестати цікавитися суспільним життям та політикою. Однак суддя повинен завжди виявляти стриманість для того, щоб підтримувати довіру суспільства до незалежності та безсторонності суду. Визначаючи допустимий рівень участі судді в публічних дискусіях чи громадському житті, необхідно брати до уваги два основні аспекти. Перший, чи може така участь судді обґрунтовано підірвати впевненість у його незалежності та безсторонності. Другий, чи може така участь призвести до зайвих політичних нападок на суддю і чи не суперечить вона високому статусу суддівської посади. Якщо будь-який із цих чинників присутній, то суддя повинен уникати такої участі. Суддя повинен бути політично нейтральним і, що не менш важливо, – демонструвати це.

Суддя має навчитись навіть під час спілкування з друзями контролювати свої висловлювання, які стосуються його роботи, не коментувати життєві ситуації будь-кого, не давати юридичних консультацій щодо справ, які перебувають на розгляді в суді.

У пункті 29 Висновку № 3 (2002) КРЕС щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зазначено, що судді повинні гідно себе поводити. Кожний окремих суддя повинен робити все можливе для підтримання судової незалежності на інституційному та особистому рівнях; судді повинні поводитися гідно при виконанні посадових обов'язків та в особистому житті²⁸.

Як встановлюють Бангалорські принципи поведінки суддів, суддя повинен виявляти та підтримувати високі стандарти поведінки суддів з метою зміцнення суспільної довіри до судової влади, що має першочергове значення для підтримання незалежності суду²⁹.

Відповідно до пунктів 1, 2 частини сьомої статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя зобов'язаний справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства; дотримуватися правил суддівської етики, у тому числі виявляти та підтримувати високі

²⁸Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів (пункт 50).

²⁹Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної і Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року.

стандарти поведінки у будь-якій діяльності з метою укріплення суспільної довіри до суду, забезпечення впевненості суспільства в чесності та непідкупності суддів.

Правила суддівської етики визначаються Кодексом суддівської етики³⁰, в якому окреслені стандарти поведінки судді під час здійснення правосуддя, і визначено, якою має бути його позасудова поведінка.

Тому порушення етичних норм суддівської етики та стандартів поведінки необхідно розглядати як поведінку, яка може породити сумнівів у незалежності та безсторонності судді у двох аспектах: під час виконання функцій судді зі здійснення правосуддя та в позасудовій поведінці судді.

Під час виконання функцій зі здійснення правосуддя, як зазначено у Висновку №3 (2002) КРЕС, суддя повинен виконувати свої обов'язки таким чином, щоб уникати фаворитизму та проявів упередженості. Суддя не повинен ухвалювати рішення, беручи до уваги щось, що виходить за рамки застосування юридичних норм. Поки суддя розглядає справу або готується до її розгляду, він не повинен свідомо робити будь-яких коментарів, які можуть розглядатися як винесення рішення наперед або які можуть вплинути на справедливість судового розгляду. Суддя повинен демонструвати однакове ставлення до всіх учасників провадження (сторін, свідків, адвокатів тощо) без відмінностей, що ґрунтуються на неправомірних підставах або є несумісними з належним виконанням суддівських функцій. Суддя також повинен виконувати свої функції, керуючись принципом рівного (однакового) ставлення до сторін, уникаючи будь-якої упередженості або будь-якої дискримінації, підтримуючи баланс між сторонами та забезпечуючи справедливий розгляд справи для кожної із сторін³¹.

Суддя повинен демонструвати обережність у своїх відносинах з пресою та бути здатним підтримувати свою незалежність і безсторонність, уникаючи будь-якої можливості використання своїх відносин із журналістами та надання безпідставних коментарів щодо справ, які він розглядає. Суддя може тільки підготувати резюме або комюніке, які б викладали напрям або пояснювали важливість прийнятих рішень для громадськості³². Тому порушення цих вимог, якщо воно породжує сумнів у незалежності та безсторонності судді, є порушенням норм суддівської етики на стандартів поведінки.

Позасудова поведінка судді також може становити загрозу його неупередженості та іноді навіть його незалежності. Тому необхідно знайти розумний баланс між ступенем участі судді у житті суспільства та необхідністю бути їй виглядати таким, що є безсторонним та

³⁰Кодекс суддівської етики, затверджений XI з'їздом суддів України 22 лютого 2013 року.

³¹Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів (пункти 23, 24).

³²Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів (пункт 40).

незалежним при виконанні своїх функцій. Останньою перевіркою, або тестом того, чи є певна поведінка чи дії судді прийнятними, має бути запитання, чи у певному соціальному контексті та з точки зору розсудливого, поінформованого спостерігача не займається суддя діяльністю, яка могла б об'єктивно піддавати сумніву його незалежність або безсторонність³³.

Суддя повинен гідно поводити себе у своєму приватному житті. Суддя, за своїм владним статусом і суспільним сприйняттям його посади, повинен бути носієм високих моральних принципів. Для оточуючих суддя має бути гарним прикладом шляхетної поведінки. Прояви брутальності, цинізму, хамства, недоброчесності та іншої аналогічної поведінки шкодять авторитету судової влади і порочать звання судді.

Безсумнівно, що стандарти поведінки судді у приватному житті змінюються і залежать від постійного розвитку моральних цінностей суспільства, але доречно ще раз нагадати, що суддя завжди має ставити собі питання: «Як це буде сприйнято суспільством і чи така поведінка не підірве до нього довіру як до судді?».

Необхідно звернути увагу, що порушенням норм суддівської етики та стандартів поведінки, може бути визнана тільки поведінка, яка не стосується застосування норм права у процесі здійснення правосуддя. Порушення по застосуванню норм права у процесі здійснення правосуддя можуть бути лише предметом оцінки вищого суду при перегляді судового рішення та/або оцінки дисциплінарного органу, але з інших підстав (для прикладу, як істотне порушення норм процесуального права тощо).

4.1.2. Порушення норм суддівської етики та стандартів поведінки як підстава дисциплінарної відповідальності судді

Відповідно до частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», порушення норм суддівської етики та стандартів поведінки може бути підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Треба зазначити, що законодавець диференціював порушення норм суддівської етики та стандартів поведінки на декілька самостійних підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Зокрема, у частині першій статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначені наступні такі підстави:

- допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів

³³Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів (пункт 42).

поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу(пункт 3 частини першої статті 106 Закону);

- неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок (пункт 6 частини першої статті 106 Закону);

- неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом (пункт 7 частини першої статті 106 Закону));

- втручання у процес здійснення правосуддя іншими судьями (пункт 8 частини першої статті 106 Закону);

- ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя, у тому числі недодержання встановлених законом строків надання інформації (пункт 13 частини першої статті 106 Закону).

Порушення суддею стандартів доброчесності буде розглянуто окремо.

4.1.3. Аналіз підстав дисциплінарної відповідальності судді за порушення норм суддівської етики та професійних стандартів поведінки судді

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»,суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності за допущення поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу.

З об'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок полягає у вчиненні суддею діяння, яке полягає у порушенні правил суддівської етики.

Для визначення того, які саме діяння судді охоплюються ознаками цього дисциплінарного проступку, необхідно звернутися до Кодексу суддівської етики, щоб

встановити, як саме суддя повинен був себе поводити за певних обставин. Тобто встановити, яких саме норм Кодексу суддівської етики він не дотримався і чи недотримання цих норм є таким, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя. Адже саме по собі порушення норм та стандартів поведінки, які закріплені у Кодексі суддівської етики, якщо воно є незначним (тобто таким, що не порочить звання судді і/або не підриває авторитет правосуддя), не охоплюється ознаками цього дисциплінарного проступку.

Ознаками об'єктивної сторони дисциплінарного проступку «допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу» охоплюється поведінка, що суперечить високому статусу посади судді та/або може породжувати обґрунтований сумнів у суспільства чи учасників судового провадження у незалежності та безсторонності судді.

Порушення правил суддівської етики може бути пов'язане зі здійсненням суддею правосуддя, тобто вчиненням у процесі розгляду певної судової справи (вияв неповаги чи образа когось з учасників судового провадження, зверхнє ставлення до присяжних, розголошення конфіденційної інформації, що стала відома судді у зв'язку з розглядом судової справи, позапроцесуальні взаємини з одним із учасників процесу або його представником у справі за відсутності інших учасників провадження, ухилення від здійснення правосуддя тощо).

Позасудова поведінка судді, яка може містити ознаки об'єктивної сторони цього дисциплінарного проступку, як правило, пов'язана з вчиненням умисних діянь, які мають ознаки інших правопорушень (очевидне порушення законослухняності) та/або демонстративне порушення норм суспільного співжиття чи загальноприйнятих правил поведінки (нехтування нормами моралі).

Прикладами позасудової поведінки судді, яка може містити ознаки об'єктивної сторони цього дисциплінарного проступку, може бути вчинення умисних діянь, які містять ознаки інших правопорушень (очевидне порушення законослухняності), наприклад: дрібного викрадення чужого майна; самовільного зайняття земельної ділянки; невиконання вимог про зупинку; залишення місця дорожньо-транспортної пригоди; керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції; дрібне хуліганство тощо. При цьому, для кваліфікації діяння судді за пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» не має значення, чи був суддя притягнутий до іншого виду

юридичної відповідальності за вчинення цих правопорушень. Суддя міг бути не притягнутий до іншого виду юридичної відповідальності за вчинення відповідних правопорушень в силу впливу строку давності притягнення до юридичної відповідальності тощо. Важливо, щоб фактичні обставини, які охоплюються ознаками цих правопорушень, були встановлені в межах іншого виду провадження (для прикладу, провадження про адміністративні правопорушення), або щоб дисциплінарний орган самостійно встановив ці обставини у ході дисциплінарного провадження (для прикладу, в тих випадках, коли стандарти доказування в іншому провадження (для прикладу кримінальному) значно вищі, як у дисциплінарному).

Демонстративне порушення норм суспільного співжиття чи загальноприйнятих правил поведінки (нехтування нормами моралі), для прикладу, може проявлятися у зневажливих висловлюваннях про державні чи громадські інституції, про певні суспільно значущі події чи факти, висловлювання, що принижують національні чи релігійні почуття, або у відповідному способі життя, що не відповідає загальноприйнятим нормам моралі тощо. Тобто йдеться про поведінку, що не відповідає статусу судді.

З суб'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок може бути скоєний у формі умислу чи недбалості. Умисне порушення правил етичної поведінки має місце за умови, що суддя усвідомлює протиправний характер своєї поведінки, тобто усвідомлює, що закон зобов'язує його, як суддю, поводитись відповідно до норм Кодексу суддівської етики і що порушення цих норм порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя. Недбалість має місце у випадках, коли суддя не усвідомлює протиправного характеру своєї поведінки, тобто порушення етичних правил, але повинен був і за обставин, за яких було допущено таку поведінку, міг це усвідомлювати.

Нижче наводимо аналіз прикладів з дисциплінарної практики Вищої ради правосуддя.

Допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу

(пункт 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Рішення Дисциплінарної палати від 5 лютого 2018 року №326/2дп/15-18. У дисциплінарній скарзі до Вищої ради правосуддя зазначалось, що 1 лютого 2017 року, до початку судового засідання у судовій справі, заявнику на мобільний телефон зателефонувала суддя І., яка під час розмови намагалася вплинути на нього з метою недопущення його до участі у справі як представника третьої особи – професійної спілки, мотивуючи це тим, що вказана професійна спілка не є стороною у справі. До скарги було долучено компакт-диск з аудіо-записом телефонної розмови. Суддя не заперечувала факту телефонної розмови і пояснила, що «після

телефонної розмови з заявником нею було з'ясовано, що під час розгляду вказаної справи у суді першої інстанції усною ухвалою суду профспілку все ж таки було залучено до участі у справі як третю особу, тому для уникнення будь-яких сумнівів в її неупередженості нею було заявлено самовідвід під час розгляду вказаної справи».

Оцінюючи дії судді, Дисциплінарна палата виходила з того, що під час розгляду вказаної справи нею вчинено дії, які призвели до втрати учасниками судового процесу довіри до суду, внаслідок чого судді було заявлено відвід, що стало підставою для позбавлення її права брати участь у подальшому розгляді цієї справи. За результатами розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарною палатою встановлено наявність у діях судді І. ознак дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і суддю було притягнуто до дисциплінарної відповідальності.

У цій справі Дисциплінарна палата, на нашу думку, правильно кваліфікувала дії судді, встановивши ознаки її протиправної поведінки, які повністю охоплюються ознаками об'єктивної сторони дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Рішення Дисциплінарної палати від 23 травня 2018 року №1466/Здп/15-18 за скаргою, що надійшла на дії судді Ш. щодо створення ним перешкод у виконанні судового рішення у цивільній справі. У скарзі йдеться про те, що 21 червня 2016 року судом видано виконавчий лист за вказаним рішенням про стягнення боргу та судового збору з приватного акціонерного товариства (ПрАТ) – відповідача по справі, а 24 червня 2016 року постановою заступника начальника відділу державної виконавчої служби управління юстиції відкрито виконавче провадження та накладено арешт на кошти ПрАТ.

28 вересня 2016 року в межах касаційного провадження за касаційною скаргою ПрАТ зупинено виконання рішення суду від 3 лютого 2016 року та ухвали апеляційного суду Харківської області від 27 квітня 2016 року до закінчення касаційного провадження. 6 жовтня 2016 року голова суду Ш. звернувся до начальника районного відділу державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції в області з листом про відкликання виконавчого листа із посиланням на ухвалу касаційного суду. 20 жовтня 2016 року на підставі отриманого листа постановою заступника начальника зазначеного відділу державної виконавчої служби виконавче провадження закінчено, чинність арешту майна боржника припинено, скасовано інші заходи примусового виконання рішень.

За результатами касаційного провадження касаційна скарга ПрАТ була відхилено, а рішення місцевого суду від 3 лютого 2016 року та ухвала апеляційного суду від 27 квітня 2016 року залишені без змін.

Пояснюючи свої дії під час засідання Дисциплінарної палати, суддя Ш. зазначив, що лист про відкликання виконавчого листа було надіслано ним на виконання ухвали касаційного суду. Водночас суддя не зміг зазначити норму закону, яка б надавала повноваження голові суду відкликати виконавчі листи в таких випадках.

Оцінюючи обставини, встановлені під час розгляду дисциплінарної справи, Дисциплінарна палата виходила з того, що на момент вчинення суддею Ш. дисциплінарного проступку жодні акти чинного законодавства не передбачали процедуру відкликання виконавчого листа або закінчення виконавчого провадження судом, як і повноваження голови суду на здійснення цих дій із власної ініціативи у разі зупинення стягнення до закінчення касаційного провадження.

За результатами розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарна палата встановила, що «дії судді Ш. явно виходять за межі його повноважень як голови суду і, протиправно перешкоджаючи виконанню судового рішення, порушують право особи, на користь якої ухвалено рішення, на справедливий суд... З огляду на конструкцію дисциплінарного проступку, передбаченого підпунктом 4 пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»..., якою встановлено відповідальність судді за дії при ухваленні судового рішення, дії Ш. не можуть бути кваліфіковані за цією нормою. Водночас порушення суддею Ш. основоположних прав людини, допущені у позапроцесуальному порядку, а також недотримання чітких і зрозумілих положень закону стосовно компетенції голови суду та порядку здійснення виконавчого провадження свідчить про порушення норм суддівської етики шляхом використання посадового становища в інтересах інших осіб (у цьому випадку – боржника у виконавчому провадженні, яким є ПрАТ)».

Таким чином, Дисциплінарна палата дійшла висновку, що суддя Ш. шляхом незаконного та безпідставного відкликання виконавчого листа використав своє посадове становище голови суду в інтересах іншої особи, порушивши при цьому чіткі та очевидні вимоги суддівської етики, передбачені статтею 2 Кодексу суддівської етики, і вирішила притягнути суддю Ш.

до дисциплінарної відповідальності за вчинення проступку, передбаченого пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме «допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема, в питаннях моралі, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду».

На нашу думку, при кваліфікації поведінки судді в даній справі Дисциплінарна палата мала також врахувати наступне.

Дійсно, за обставинами цієї справи процесуальні дії судді Ш. по зупиненню процесу виконання судового рішення до закінчення касаційного провадження повинні регламентуватись Цивільним процесуальним кодексом України і Законом України «Про виконавче провадження». Проте суддя Ш. не дотримався відповідних вимог закону, чим істотно порушив норми права, які регулюють процесуальні дії з виконавчими листами, і таке порушення унеможливило реалізацію учасником судового процесу наданих йому процесуальних прав, зокрема, права на своєчасне виконання судового рішення.

Поряд з цим, вбачаючи в діях судді порушення статті 2 Кодексу суддівської етики, дисциплінарний орган мав би також з'ясувати чи суддя Ш. свідомо використав своє посадове становище в інтересах інших осіб через нечесність або підкуп, як передбачено диспозицією норми пункту 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суду».

Тому, на нашу думку, в даному випадку правильніше було б кваліфікувати дії судді Ш. як істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків (підпункт «а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). А в разі встановлення того, що суддя свідомо використав своє посадове становище в інтересах одного з учасників судового процесу, тобто порушив норми суддівської етики, – в такому випадку дії судді необхідно б кваліфікувати за сукупністю дисциплінарних проступків, передбачених підпунктом «а» пункту 1 та пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Кваліфікація дисциплінарних проступків судді за їх сукупністю зумовлена тим, що допущення суддею процесуальних порушень, які завадили реалізації прав учасниками судового процесу, було одночасно й способом вчинення діяння, яке виявило недотримання норм суддівської етики, передбачених статтею 2 Кодексу суддівської етики, об'єктивна сторона якого не включає дії судді по застосуванню/незастосуванню суддею норм процесуального права.

Рішення Дисциплінарної палати від 8 квітня 2019 року №1067/2дп/15-19. У дисциплінарних скаргах було зазначено, що в ухвалі про самовідвід в адміністративному провадженні за позовом громадської організації до Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) суддя А. фактично надав правову оцінку діям конкретного детектива НАБУ та зазначив, що ці дії є злочинними. При цьому, як зазначено у скаргах, дії детектива НАБУ не були пов'язані з позовом, що розглядався в даному провадженні, а отже у суду не було повноважень для

надання їм оцінки. На думку скаржників, суддя А. використав ухвалу про самовідвід з метою впливу на слідство для задоволення особистого інтересу, нехтуючи при цьому своїми обов'язками судді та авторитетом правосуддя, і таким чином порушив правила суддівської етики та проявив неповагу до особи, яка здійснює досудове розслідування у кримінальному провадженні.

В іншій дисциплінарній скарзі також було зазначено, що під час інтерв'ю телеканалу суддя А. як заступник голови окружного адміністративного суду міста Києва фактично прокоментував іншу справу, яка перебувала на розгляді в суді, і при цьому розголосив дані, які стали йому відомі з позовної заяви та інших матеріалів справи, а також упереджено подав інформацію у справі як доведений факт та пов'язав розгляд цієї справи з обшуками, які провело НАБУ, чим дискредитував дії спеціального органу, уповноваженого на проведення таких дій відповідною ухвалою суду.

Дисциплінарна палата погодилася з доводами скаржників і констатувала, що суддя окружного адміністративного суду міста Києва А. фактично вдався до оцінки правомірності дій детектива НАБУ під час досудового розслідування у кримінальному провадженні, яке стосується зазначеного судді та членів його родини, звинуватив його у зловживанні владою та службовим становищем, перевищенні службових повноважень, чим допустив втручання в діяльність вказаного детектива та порушив презумпцію його невинуватості. Крім того, в інтерв'ю телеканалу, суддя А., як заступник голови окружного адміністративного суду міста Києва, надав оцінку фактичним обставинам іншої справи та наявним у справі доказам до моменту визнання таких доказів належними і допустимими та їх дослідження судом, у провадженні якого перебувала вказана справа. Таким чином, суддя А. поставив під сумнів об'єктивність та неупередженість оцінки судом фактичних обставин справи, виявив грубу недбалість та заподіяв істотної шкоди авторитету правосуддя, чим допустив дії, які містять склад дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях дотримання норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду).

Вища рада правосуддя не погодилася з таким висновком Дисциплінарної палати виходячи з того, що в контексті ухвали про самовідвід суддя А. лише зауважив про незаконне втручання детективом НАБУ, що і вплинуло на заявлення ним самовідводу від розгляду вказаної справи. На думку Вищої ради правосуддя, зазначення суддею А. у заяві про самовідвід, а потім і в ухвалі про його задоволення своєї позиції стосовно детективів НАБУ, яка дійсно є некоректною, не можна розцінювати як дисциплінарний проступок, передбачений пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

На нашу думку, при формулюванні своєї позиції в даній справі Вища рада правосуддя мала також проаналізувати правомірність правової оцінки суддею А. поведінки детектива НАБУ у процесуальному документі – ухвалі суду про самовідвід, який стосується процедурних питань, жодним чином не пов'язаних з провадженнями стосовно детектива НАБУ та оцінки його дій як службової особи³⁴.

Що цікаво, Вища рада правосуддя у цьому ж рішенні обґрунтовує необхідність суддям бути стриманими у своїх висловлюваннях, і зокрема зазначає наступне:

«Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів (пункт 1 статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція)). Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві, зокрема,

³⁴Для підтвердження цього, ще раз доречно навести витяг з ухвали судді А. про задоволення заяви про самовідвід: «Незважаючи на очевидність відсутності будь-яких ознак злочину у діях щодо продажу та придбання майна членами сім'ї головуючого, не опитавши жодної особи, зловживаючи владою та службовим становищем, перевищуючи свої службові повноваження, детектив Національного антикорупційного бюро України ОСОБА_1 з метою втручання в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків та добитися винесення неправосудного рішення у адміністративній справі № 826/13844/16».

для захисту репутації чи прав інших осіб і для підтримання авторитету та безсторонності суду (пункт 2 статті 10 Конвенції).

У рішенні від 26 лютого 2009 року у справі «Кудєшкіна проти Росії» Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) вказав, що питання, які стосуються функціонування системи правосуддя, є питаннями, що викликають інтерес громадськості, обговорення яких вимагає захисту відповідно до статті 10 Конвенції. Однак ЄСПЛ неодноразово наголошував на особливій ролі судової системи в суспільстві, яка, будучи гарантом справедливості і основоположною цінністю в державі, керованому законом, повинна користуватися довірою суспільства для успішного виконання своїх функцій (пункт 86).

ЄСПЛ вважає обов'язковим для службовців, які працюють в судовій сфері, щоб вони демонстрували стриманість при здійсненні своєї свободи вираження думки в усіх випадках, де авторитет і неупередженість правосуддя можуть бути поставлені під сумнів (рішення у справі «Вілє проти Ліхтенштейну» від 28 жовтня 1999 року (заява № 28396/95), пункт 64).

Судді, як і будь-якому громадянину, гарантується право вільного вираження думок, однак у процесі реалізації цього права суддя завжди турбується про підтримку високого статусу посади судді і не допускає дій, що не сумісні з неупередженістю і незалежністю судових органів (пункт 4.6 Бангалорських принципів поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалених Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 року № 2006/23). Функціонування системи правосуддя завжди викликає інтерес громадськості. Тому особи, які працюють в судовій сфері, передусім судді, з належною обачністю та стриманістю повинні реалізовувати їхнє право на свободу вираження поглядів у всіх випадках, в яких авторитет і неупередженість правосуддя можуть бути поставлені під сумнів».

Наводимо ще один приклад, де Вища рада правосуддя не погодилась з оцінкою обставин дисциплінарного проступку судді, наведеною в рішенні Дисциплінарної палати.

Рішення Вищої ради правосуддя від 4 вересня 2018 року №2810/щ/15-18 за скаргою на рішення Дисциплінарної палати від 30 травня 2018 року №1596/2дп/15-18. За результатами розгляду дисциплінарної справи стосовно судді К. Дисциплінарна палата дійшла висновку, що він допустив умисне грубе порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя, у тому числі проявив неповагу до учасників судового процесу під час здійснення правосуддя, що відповідно до пункту 3 частини першої статті 92 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у редакції від 12 лютого 2015 року становить склад дисциплінарного проступку. Мотивуючи своє рішення, Дисциплінарна палата послалась в якості доказу на долученій скаржницею Б. до дисциплінарної скарги диск із звукозаписом, який було зроблено нею у кабінеті судді під час її звернення із заявою про отримання дозволу на побачення із чоловіком. На думку Дисциплінарної палати тон, яким розмовляв суддя К., контекст його розмови із заявницею, пов'язаний з певними умовами надання дозволу на побачення, зокрема, стосовно поведінки її чоловіка, а також використані суддею висловлювання під час розмови з заявницею з очевидністю свідчать, що він допустив умисне грубе порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя, у тому числі проявив неповагу під час здійснення судочинства до учасників судового процесу.

За результатами розгляду скарги судді К. на рішення Дисциплінарної палати про притягнення його до дисциплінарної відповідальності, Вища рада правосуддя натомість дійшла висновку, що під час розмови з дружиною обвинуваченого Б. у власному службовому кабінеті «...суддя допустив різку інтонацію та підвищив тон під час розмови; що стосується контексту розмови, то ... закон не встановлює обов'язку судді надавати побачення ...; використані суддею під час розмови вислови не виходять за межі звичайної розмовної лексики. Отже, немає підстав стверджувати, що своєю поведінкою суддя К. під час розмови з дружиною обвинуваченого Б. настільки серйозно порушує правила поведінки, що це може призвести до втрати довіри до суду як державного органу, що її можна кваліфікувати як умисне грубе порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя ...».

Хоча в даній справі оцінка поведінки судді дисциплінарним органом є значною мірою суб'єктивною, варто наголосити, що суддя не повинен спілкуватись з учасниками судового провадження з різкою інтонацією та на підвищених тонах, незалежно від контексту ситуації, адже такий характер поведінки судді свідчить про вияв неповаги до учасників судового процесу, а отже може бути підставою для притягнення судді до

дисциплінарної відповідальності.

Необхідно також звернути увагу на випадки позасудової поведінки суддів, яка може містити ознаки цього дисциплінарного проступку.

Рішення Дисциплінарної палати від 14 вересня 2018 року №2909/Ідп/15-18. До Вищої ради правосуддя 19 серпня 2017 року надійшло звернення Управління Служби безпеки України стосовно неналежної поведінки судді М.

У зверненні, зокрема, було наведено низку даних про неодноразові факти керування суддею М. належним йому автомобілем у стані сильного алкогольного сп'яніння та інші грубі порушення правил дорожнього руху. При цьому, під час спілкування з працівниками патрульної поліції суддя М. вживав ненормативну лексику, повідомив, що він колишній суддя, в принизливій формі вказав на своє ставлення до нібито колишньої професії. За результатами розгляду відповідних постанов поліції стосовно судді М. про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення, суди двічі закривали справи у зв'язку із закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності.

За результатами вивчення доводів звернення щодо зазначених у ньому відомостей про допущені суддею М. порушення у 2011 та 2014 роках під час відкриття дисциплінарної справи Дисциплінарною палатою було встановлено, що строк притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за такі порушення сплинув. Також визнано непідтвердженими посилення скаргника на хуліганські дії судді. Отже, за цими епізодами Дисциплінарна палата вирішила відмовити у відкритті дисциплінарної справи стосовно судді М.

Щодо решити зазначених у зверненні фактів, Дисциплінарна палата дійшла висновку, що суддя М. допустив дії, які містять склад дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме допустив поведінку, що підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі.

Рішення Дисциплінарної палати від 15 листопада 2019 року №3003/Ідп/15-19.

У дисциплінарній скарзі вказано, що суддя Ф. під час здійснення правосуддя у кримінальній справі, незважаючи на її участь у справі як слідчого судді і обов'язок бути неупередженою, стояти на захисті прав і свобод особи, розмістила на своїй особистій сторінці у соціальній мережі Facebook статтю під назвою «ОПГ в белых халатах. В Одессе судят врачей Интосаны». Скаржник також зазначив, що слідчий суддя Ф. однозначно констатувала в ухвалі суду, яку згодом було скасовано апеляційним судом, факт винуватості підозрюваної у скоєнні злочину, чим порушила засади презумпції невинуватості особи та принцип забезпечення доведеності її вини.

Під час розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарна палата встановила факт розповсюдження суддею Ф. відповідних публікацій у засобах масової інформації (розміщення на особистій сторінці у мережі Facebook), хоча суддя й заперечувала проти цього, а також констатувала, що розповсюдження суддею публікацій щодо дій підозрюваних у кримінальному провадженні, в межах якого вона як слідчий суддя вирішувала питання про обрання стосовно них запобіжного заходу, явно вийшло за межі права на свободу поширювати інформацію та ідеї і становить порушення норм суддівської етики.

Вказані дії судді Ф. підривають авторитет правосуддя, особливо з огляду на те, що вони вчинені суддею стосовно резонансної судової справи, у якій вона здійснювала правосуддя як слідчий суддя, і така поведінка судді утворює склад дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Варто також навести приклад притягнення до дисциплінарної відповідальності судді за пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з використанням матеріалів негласних слідчих розшукових дій (далі – НСРД) як доказів у дисциплінарному провадженні.

Рішення Дисциплінарної палати від 9 грудня 2019 року №3386/2дп/15-19. В дисциплінарній скарзі щодо судді П., що надійшла до Вищої ради правосуддя від НАБУ, зазначалось, що у Київському апеляційному адміністративному суді перебувала апеляційна скарга представника Міністерства екології та природних ресурсів України (далі – Міністерство) на ухвалу Київського окружного адміністративного суду, якою задоволено клопотання представника

товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ, позивач) про вжиття заходів забезпечення позову в адміністративній справі за позовом ТОВ до Міністерства.

Як стверджувалось у дисциплінарній скарзі, суддя П. як член колегії апеляційного суду був обізнаний з обставинами вказаної справи та діями судді-доповідача щодо прийняття апеляційної скарги та призначення її до розгляду судом апеляційної інстанції. З метою налагодження позасудового спілкування з представником відповідача у вказаній справі, суддя П. надав йому через третю особу номер свого мобільного телефону, не зазначаючи при цьому свого статусу як судді. До дисциплінарної скарги були додані відповідні докази, у тому числі, отримані внаслідок проведення НСРД.

Суддя оспорював можливість використання НСРД у дисциплінарному провадженні і заявив про розголошення даних досудового розслідування та перевищення службових повноважень посадовими особами НАБУ у зв'язку із долученням до скарги матеріалів негласних слідчих дій та, відповідно, інформації з обмеженим доступом. Дисциплінарна палата зазначила, що ці доводи не можуть бути взяті до уваги з огляду на таке.

Навіть у разі можливого допущення певних порушень режиму використання відомостей, отриманих у кримінальному провадженні, в тому числі, даних НСРД, такі порушення не впливають на зміст фактів та обставин, повідомлених у дисциплінарній скарзі. Процедура доказування під час дисциплінарного провадження щодо суддів визначається спеціальним законодавством, яке не містить обмежень щодо допустимості доказів, як зазначалося вище.

Водночас слід зазначити, що дисциплінарний проступок та кримінальне (адміністративне) правопорушення не є тотожними поняттями, а дисциплінарне та кримінальне (адміністративне) провадження не є взаємопов'язаними між собою. Цілком можливим є притягнення особи за одні й ті самі дії як до дисциплінарної, так і до кримінальної або адміністративної відповідальності. Це не суперечить Основному Закону, який забороняє притягати двічі до юридичної відповідальності одного виду (частина перша статті 61 Конституції України).

Питання про вину особи у вчиненні злочину (кримінального правопорушення), безумовно, може вирішити лише суд. Водночас виключні повноваження встановлювати відсутність або наявність у діях судді складу дисциплінарного проступку надані дисциплінарному органу – Дисциплінарним палатам Вищої ради правосуддя (стаття 42 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»). Відповідно, рішення будь-яких органів, у тому числі вирок суду, не можуть бути визначальними для дисциплінарного органу, який вправі і водночас зобов'язаний самостійно встановити наявність у діях особи складу дисциплінарного проступку. Тим більше, дисциплінарний орган не може бути обмежений у здійсненні своїх повноважень щодо дисциплінарного провадження через відсутність рішення компетентного органу в іншій процедурі, зокрема, через відсутність вироку суду за фактами, які можуть бути одночасно підставами притягнення особи до кримінальної та дисциплінарної відповідальності. Так само рішення дисциплінарного органу не має жодного наперед визначального значення і для суду при розгляді кримінальної справи чи справи про адміністративне правопорушення, а натомість може оцінюватись в сукупності з іншими доказами в таких справах.

Під час дисциплінарного провадження надається оцінка тільки фактам, які можуть свідчити про наявність або відсутність в поведінці судді складу дисциплінарного проступку

та про ступінь його вини. Встановлені під час дисциплінарного провадження факти та обставини мають значення тільки для прийняття Дисциплінарною палатою рішення в межах своїх повноважень та жодним чином не свідчать про доведеність вини особи у вчиненні адміністративних або кримінальних правопорушень.

Отже, надаючи оцінку діям судді П., вчинення яких було підтверджено в ході дисциплінарного провадження на підставі долучених до дисциплінарної скарги матеріалів, в тому числі даних НСРД, необхідно виходити із такого.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Пунктом 3 частини першої статті 106 цього Закону визначено, що суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з підстав умисного або внаслідок недбалості допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, неспідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу.

Під час розгляду дисциплінарної справи встановлено, що суддя П. брав участь у розгляді адміністративної справи як член колегії суддів, і встановлені під час розгляду дисциплінарної справи обставини не залишають у дисциплінарному органі сумніву щодо позапроцесуального спілкування судді П. щодо розгляду цієї справи з представником учасника справи.

Така поведінка судді П. порушує стандарти безсторонності суду та етичні норми поведінки судді та викликає обґрунтовані сумніви у здатності судді безсторонньо виконувати свої функції, порочить звання судді та підриває авторитет правосуддя.

Неповідомлення суддею Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення здійснено в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством спосіб, упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок

(пункт 6 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Відповідно до статті 2 Кодексу суддівської етики, суддя має уникати будь-якого незаконного впливу на його діяльність, пов'язану зі здійсненням правосуддя, та бути незалежним від своїх колег у процесі прийняття рішень. Для того, щоб уникнути будь-якого сумніву у своїй незалежності та безсторонності, суддя, відповідно до пункту 9 частини сьомої статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», зобов'язаний звертатися з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя до Вищої ради правосуддя та до Генерального прокурора упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про таке втручання. Невиконання цього обов'язку судді є підставою для його притягнення до дисциплінарної відповідальності.

З об'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок вчиняється у формі бездіяльності. Суддя не вчинив дії, які зобов'язаний був вчинити відповідно до закону, тобто не повідомив повноважні органи у передбачений законом строк про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя.

Суб'єктивна сторона складу цього дисциплінарного проступку характеризується тим, що його може бути вчинено як умисно, так і через недбалість. Умисел має місце тоді, коли суддя усвідомлював, що має місце втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя і що він зобов'язаний повідомити Вищу раду правосуддя та Генерального прокурора про таке втручання впродовж п'яти днів з моменту, як йому стало про це відомо, і цей обов'язок судді прямо передбачений пунктом 10 частини сьомої статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»,

Недбалість має місце тоді, коли суддя не усвідомлював, що має місце втручання в його діяльність як судді щодо здійснення правосуддя, але за обставинами ситуації він міг і повинен був це усвідомлювати.

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом)

(пункт 7 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Конфлікт інтересів судді – це суперечність між його приватними інтересами та публічними інтересами правосуддя. Тобто, це ситуація, за якої суддя, виконуючи свої обов'язки, має приватний інтерес, який хоча і не обов'язково призводить до постановлення неправосудного рішення або вчинення іншого неправомірного діяння, але здатний до цього

привести. При цьому, приватний інтерес не обмежується фінансовими чи матеріальними інтересами судді або тими інтересами, які дають безпосередню особисту вигоду, в тому числі неправомірну.

Конфлікт інтересів може бути пов'язаний із цілком правомірною поведінкою судді як приватної особи, який може бути обумовлений його належністю до громадських організацій, родинними інтересами тощо, за умови, що ці інтереси здатні з певною вірогідністю реально спричинити неналежний вплив на виконання суддею своїх професійних обов'язків.

Таким чином, незважаючи на те, що далеко не кожен конфлікт між повноваженнями судді і приватним інтересом може призвести до постановлення неправосудних рішень чи інших неправомірних діянь, кожен із конфліктів інтересів власне може створити подібну ситуацію, якщо не буде вчасно та належним чином задекларований та врегульований.

Хоча конфлікт інтересів не слід ототожнювати з корупцією, але необхідно розуміти, що неналежне врегулювання конфліктів між приватними інтересами та публічними інтересами судді може стати джерелом корупції.

Ефективна політика запобігання конфліктам інтересів не може полягати виключно в забороні суддям мати будь-які приватні інтереси, а вона полягає в тому, щоб не допустити будь-який вплив приватних інтересів судді на його незалежність та безсторонність при здійсненні правосуддя і належне виконання своїх професійних обов'язків.

Тому сучасна система запобігання конфліктам інтересів судді та/або їх врегулювання спрямована на:

- пошук балансу між приватним та публічним інтересом через виявлення ризиків для доброчесності судді;
- управління ситуаціями конфліктів інтересів;
- врегулювання ситуацій конфліктів інтересів.

Законодавство, а саме, Закон України «Про запобігання корупції» розрізняє реальний і потенційний конфлікт інтересів та надає їх визначення стосовно діяльності суб'єктів цього Закону, до числа яких входять також судді.

Реальний конфлікт інтересів судді

Реальний конфлікт інтересів судді – це суперечність між його приватним інтересом та службовими повноваженнями, що впливає на незалежність та безсторонність у здійсненні правосуддя, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання інших повноважень судді.

При цьому, для реального конфлікту інтересів судді характерна наявність трьох об'єктивних складових:

- 1) приватний інтерес судді;
- 2) повноваження судді;

3) суперечність між приватним інтересом та повноваженнями судді, що впливає на його незалежність та безсторонність судді при здійсненні правосуддя.

Розглянемо кожну з цих складових.

1) Приватний інтерес судді

Насамперед, для судді є важливим правильно розуміти, що таке приватний інтерес і який із них власне може спричинити конфлікт інтересів, адже очевидно, що суддя, як член соціуму природно пов'язаний приватними відносинами із значною кількістю фізичних та юридичних осіб.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції», приватний інтерес – це будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях (абзац 11 частини першої статті 1 Закону).

Це означає, що суддя, реалізуючи свої службові повноваження, повинен брати до уваги увесь спектр своїх не лише правових (юридичних), а й соціальних (приватних) відносин, які зумовлюють виникнення майнового чи немайнового інтересу.

Суддя має також зважати на заборони та обмеження, які встановлені законодавством в зв'язку з перебуванням на цій посаді, на можливе виникнення і нього певного приватного інтересу, зокрема, пов'язаного з політичною діяльністю, членством у профспілкових організаціях, участю в публічних заходах тощо. У всіх інших ситуаціях позасудової діяльності та приватного життя судді, де законодавством не передбачено прямих заборон чи обмежень, має йти мова про дотримання суддею правил професійної етики та стандартів поведінки та відповідну оцінку власних приватних інтересів через призму можливого їх негативного впливу на незалежність та безсторонність у здійсненні правосуддя чи реалізації інших повноважень судді.

2) Повноваження судді

Повноваження судді впливають з його прав та обов'язків та повноважень суду, в якому він працює, визначених у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та інших законах, зокрема, процесуальних кодексах.

3) Наявність протиріччя між приватним інтересом та повноваженнями судді

Наявність протиріччя між приватним інтересом судді та його службовими повноваженнями встановлюється в кожному конкретному випадку здійснення суддею правосуддя шляхом співставлення функцій, які має виконати суддя, та наявного у нього приватного інтересу із подальшим визначенням можливості (неможливості) впливу такого

інтересу на незалежність та безсторонність судді у здійсненні правосуддя чи реалізації інших професійних повноважень.

Важливо розуміти, що конфлікт інтересів виникає у всіх випадках, коли у судді є приватний інтерес, здатний вплинути на незалежність та безсторонність у процесі здійснення правосуддя чи реалізацію інших повноважень судді, навіть тоді, коли на практиці це й не матиме місця. У таких ситуаціях є ризик того, що учасники судового процесу та суспільство загалом втратять довіру до суду та конкретного судді.

Потенційний конфлікт інтересів судді

Паралельно із поняттям реального конфлікту інтересів, законодавцем виділено також потенційний конфлікт, тобто наявність у судді приватного інтересу, що може вплинути на його незалежність та безсторонність при здійсненні правосуддя чи реалізації інших професійних повноважень.

Як бачимо з цього визначення, при потенційному конфлікті суперечність між приватним інтересом і повноваженнями судді існує так само, як при реальному. Різниця ж полягає в тому, що у випадку потенційного конфлікту інтересів приватний інтерес судді може вплинути на його незалежність та безсторонність при здійсненні правосуддя чи реалізації інших професійних повноважень лише в майбутньому за умови настання певних обставин.

Рада суддів України як орган, який відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» здійснює контроль за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів в діяльності суддів, затвердила Порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів в діяльності суддів та інших представників судової системи та його врегулювання³⁵.

У статті 4 цього Порядку визначено обов'язки суддів, як суб'єктів конфлікту інтересів, щодо врегулювання конфлікту інтересів. Зокрема, зазначено, що суб'єкт конфлікту інтересів зобов'язаний:

- 1) вживати заходів щодо недопущення виникнення конфлікту інтересів у його діяльності;
- 2) не вчиняти дій та не приймати рішень по суті в рамках виконання своїх службових повноважень в умовах реального конфлікту інтересів;
- 3) у разі виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом) у письмовій формі повідомляти про це Раді не пізніше наступного робочого дня з моменту,

³⁵Порядок затверджено рішенням Ради суддів України від 4 лютого 2016 року №2 зі змінами, внесеними рішенням Ради суддів України від 07 грудня 2017 року № 74.

коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про виникнення такого конфлікту інтересів (відповідно до частини десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);

4) вживати заходів щодо самостійного врегулювання конфлікту інтересів (в тому числі – в процесуальному порядку) або звертатися до Ради за рішенням про врегулювання конфлікту інтересів;

5) у разі існування сумнівів щодо наявності у його діяльності конфлікту інтересів та/або щодо необхідних заходів врегулювання – звертатися за роз'ясненнями до Ради;

б) виконувати рішення Ради щодо врегулювання конфлікту інтересів;

7) вживати заходів для усунення негативних наслідків порушень законодавства про конфлікт інтересів.

Тобто, суддя зобов'язаний, у разі виникнення конфлікту інтересів (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегулюється в порядку, визначеному процесуальним законом) у письмовій формі повідомляти про це Раді суддів України не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли суддя дізнався чи повинен був дізнатися про виникнення такого конфлікту інтересів (відповідно до частини десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Невиконання цього обов'язку (бездіяльність судді) охоплюється ознаками об'єктивної сторони дисциплінарного проступку «неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегулюється в порядку, визначеному процесуальним законом)».

Для того щоб встановити, за яких умов має місце неповідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегулюється в порядку, визначеному процесуальним законом), необхідно з'ясувати, що необхідно розуміти під повідомленням Ради суддів України про такий конфлікт інтересів.

Повідомлення має вважатися зробленим, якщо:

1) суддя подав у Раду суддів України добровільну декларацію про приватні інтереси, наявність яких може вплинути на об'єктивність та неупередженість під час прийняття рішень (суддя, який своєчасно повідомив про наявність потенційного конфлікту інтересів відповідно до частини десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);

2) Радою суддів України було прийнято рішення про затвердження висновку щодо наявності конфлікту інтересів в діяльності судді, який звернувся до Ради суддів України за роз'ясненням щодо наявності в його діяльності конфлікту інтересів (суддя вважається таким, що своєчасно повідомив про конфлікт інтересів, якщо таке звернення було надіслано у

строки, передбачені частиною десятою статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»);

3) суддя подав обов'язкове повідомлення про конфлікт інтересів, відповідно до частини десятої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Для встановлення ознак об'єктивної сторони дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 7 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», необхідно, щоб Рада суддів України своїм рішенням встановила факт наявності або відсутності конфлікту інтересів в діяльності судді, а також чи підлягає конфлікт інтересів врегулюванню в порядку, визначеному процесуальним законом.

Встановлення факту наявності або відсутності конфлікту інтересів в діяльності судді, а також чи підлягає конфлікт інтересів врегулюванню в порядку, визначеному процесуальним законом, здійснюється за письмовим повідомленням самого судді, яке подане з порушенням визначеного частиною десятою статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» строку, або за зверненням будь-якої фізичної чи юридичної особи, яка має право на звернення до Ради суддів України та/або Комітету Ради з питань дотримання етичних норм, запобігання корупції і врегулювання конфлікту інтересів з повідомленням щодо поведінки судді, яка свідчить про порушення законодавства про конфлікт інтересів.

Моментом вчинення цього дисциплінарного проступку є наступний робочий день з моменту, коли суддя дізнався чи повинен був дізнатися про виникнення у нього конфлікту інтересів, та він не повідомив Раді суддів України про такий конфлікт інтересів (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом).

Втручання у процес здійснення правосуддя іншими суддями

(пункт 8 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

З об'єктивної сторони дисциплінарний проступок полягає у втручанні у здійснення правосуддя іншими суддями.

Під таким втручанням розуміється вплив у будь-якій формі на іншого суддю (суддів) з метою перешкодити виконанню ним (ними) своїх обов'язків судді у процесі здійснення правосуддя або домогтися постановлення бажаного для себе чи інших осіб рішення. До конкретних форм впливу можна віднести: прохання, вказівку (для прикладу голови суду), погрозу, підкуп тощо.

Дисциплінарний проступок вважається закінченим з моменту вчинення суддею дій, направлених на здійснення впливу на іншого суддю (суддів), незалежно від того, чи вдалося

перешкодити виконанню іншим суддею (суддями) своїх обов'язків у процесі здійснення правосуддя або домогтися постановлення бажаного для себе чи інших осіб рішення, тобто чи було ухвалено бажане для цього судді, або іншої особи, в інтересах якої він діяв.

З суб'єктивної сторони дисциплінарний проступок характеризується наявністю у судді прямого умислу на його вчинення. Суддя усвідомлює, що своїми діями порушує незалежність та безсторонність іншого судді (суддів) але свідомо ігнорує цю заборону.

Ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя, у тому числі недодержання встановлених законом строків надання інформації

(пункт 13 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

З об'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок включає три самостійні склади правопорушень, за вчинення яких суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності:

1) ненадання інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя;

2) надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя;

3) недодержання встановлених законом строків надання інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя.

Відповідно до частини другої статті 93 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Вища кваліфікаційна комісія суддів України для здійснення своїх повноважень має право витребувати та одержувати необхідну інформацію від суддів. Ненадання такої інформації на вимогу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України має наслідком відповідальність, встановлену законом.

Відповідно до статті 31 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», Вища рада правосуддя, її органи, член Вищої ради правосуддя для здійснення своїх повноважень мають право витребувати та одержувати на їх запит необхідну інформацію та документи від суддів. Суддя, який отримав запит Вищої ради правосуддя, її органу або члена Вищої ради правосуддя зобов'язаний протягом десяти календарних днів з дня його отримання надати необхідну інформацію та/або відповідні документи (їх копії). У разі отримання запиту щодо надання інформації щодо подання про надання згоди на затримання, утримання під вартою чи арешту судді інформація та документи надаються невідкладно, однак не пізніше трьох

днів з дня отримання запиту (частина друга статті 31 Закону). Невиконання законних вимог Вищої ради правосуддя, її органів або члена Вищої ради правосуддя щодо надання інформації або документів, або надання завідомо неправдивої інформації на їх запит, у тому числі недодержання встановлених законом строків, мають наслідком відповідальність, встановлену законом (частина десята статті 31 Закону).

З об'єктивної сторони дисциплінарний проступок у формі «ненадання інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя» полягає у бездіяльності судді, тобто ненаданні ним запитуваної інформації в строк, визначений законом. Дисциплінарний проступок у формі «надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя» – у наданні запитуваної інформації, яка є неправдивою, тобто не відповідає фактичним обставинам повністю чи в якійсь її частині. Дисциплінарний проступок у формі «недодержання встановлених законом строків надання інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя» – у наданні інформації після спливу строку, визначеного законом.

Моментом вчинення цього дисциплінарного проступку є настання граничної дати, визначеної законом для надання запитуваної інформації.

З суб'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок може вчинятися тільки умисно. Суддя усвідомлює, що зобов'язаний надати повну і достовірну інформацію на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя у строк, визначений законом, але свідомо ігнорує цю вимогу і не надає запитувану інформацію, або надає її після спливу строку, визначеного законом.

Дисциплінарний проступок у формі «надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя у строк, визначений законом» може бути вчинений тільки з прямим умислом. Суддя усвідомлює, що зобов'язаний надати повну і достовірну інформацію на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради правосуддя у строк, визначений законом, і ця інформація була відома йому до моменту отримання запиту та на момент надання відповіді на нього, але він надав недостовірну інформацію і бажав цього.

У всіх випадках для висновку про наявність у діянні судді ознак цього дисциплінарного проступку у формі «надання недостовірної інформації» необхідно встановити, що за фактичними обставинами суддя мав можливість надати запитувану інформацію і надати її у строк, визначений законом. Обставинами, що об'єктивно

перешкодили судді надати запитувану інформацію у строк, визначений законом, можуть бути, наприклад, перебування судді на лікарняному, у відрадженні, у відпустці тощо. Тобто йдеться про ті обставини, які об'єктивно перешкодили судді належно виконати цей обов'язок поза його волевиявленням.

4.2. Порушення вимог антикорупційного законодавства та правил декларування

Чесність і непідкупність є необхідними умовами для виконання суддею своїх обов'язків. Суддя повинен дотримуватись антикорупційного законодавства, щоб не виникло жодних сумнівів у його доброчесності. Для суддів чесність і непідкупність не може мати певних відтінків. Це абсолютні категорії. Для судової влади і суддів чесність і непідкупність – це значно більше ніж людська чеснота: це професійна необхідність, від якої багато в чому залежить довіра до суду.

Якщо суддя буде публічно засуджувати вчинки, притаманні йому самому в повсякденному житті, то в очах суспільства він виглядатиме лицеміром. Це неминуче призведе до втрати довіри до цього судді, що може вплинути на репутацію судової системи в цілому³⁶.

Відповідно до статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на суддю покладається низка обов'язків, дотримання яких спрямоване на запобігання будь-яких корупційних проявів в його діяльності. Зокрема, суддя зобов'язаний:

- подавати декларацію доброчесності судді та декларацію родинних зв'язків судді (пункт 3 частини сьомої статті 56 Закону);
- виконувати вимоги та дотримуватися обмежень, установлених законодавством у сфері запобігання корупції (пункт 6 частини сьомої статті 56 Закону);
- подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (пункт 7 частини сьомої статті 56 Закону);
- підтверджувати законність джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді (пункт 10 частини сьомої статті 56 Закону).

Також з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам, може проводитись моніторинг способу життя судді (стаття 59 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), і щонайменше один

³⁶Бангалорські принципи поведінки суддів, схвалені резолюцією 2006/23 Економічної і Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року (пункт 103).

раз на п'ять років (якщо інше не передбачено законом) здійснюється повна перевірка декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яку суддя подає кожного року (стаття 60 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Недотримання зазначених вище обов'язків або виявлення ознак корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути підставою для притягнення судді до кримінальної, адміністративної та дисциплінарної відповідальності.

Неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції

(пункт 9 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Ця норма містить по суті дві самостійні підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності:

1) неподання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції; та

2) несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції.

Подання для оприлюднення декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування регулюється статтею 45 Закону України «Про запобігання корупції». Відповідно до цієї норми судді зобов'язані подавати такі види декларацій:

1) щорічну декларацію за минулий рік. Така декларація охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому подається декларація, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року і подається у період з 00 годин 00 хвилин 01 січня до 00 годин 00 хвилин 01 квітня року, наступного за звітним роком шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) в Єдиному державному реєстрі декларацій (далі – ЄДРД);

2) декларацію перед припиненням діяльності на посаді судді. Така декларація охоплює період, який не був охоплений деклараціями, раніше поданими суб'єктом декларування, та містить інформацію станом на останній день такого періоду. Подається не пізніше двадцяти робочих днів з дня припинення діяльності на посаді судді.

Останнім днем діяльності на посаду судді є день звільнення судді з посади, або день припинення його повноважень. Під раніше поданими деклараціями розуміються декларації, що були подані до ЄДРД відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»;

3) декларацію після припинення діяльності на посаді судді. Така декларація подається до 00 годин 00 хвилин 01 квітня року, наступного за звітним роком, у якому було припинено діяльність на посаді судді і охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому подається декларація, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року;

4) декларацію суб'єкта декларування, який є особою, яка претендує на зайняття посади судді. Зокрема, кандидат на посаду судді подає декларацію за минулий рік до призначення на посаду. Така декларація охоплює звітний рік (період з 1 січня до 31 грудня відповідного календарного року включно), що передує року, в якому особа подала заяву на зайняття посади (участь у конкурсі), якщо інше не передбачено законодавством, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року.

Необхідно звернути увагу, що 17 березня 2020 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», яким внесено зміни до Закону України «Про запобігання корупції», згідно з якими у 2020 році продовжено до 1 червня термін подання щорічних декларацій та декларацій після звільнення.

Контроль та перевірка декларацій, відповідно до статті 51-1 Закону України «Про запобігання корупції», здійснюється НАЗК.

Якщо за результатами контролю встановлено, що суддя не подав декларацію, НАЗК письмово повідомляє такого суддю про факт неподання декларації, і суб'єкт декларування повинен протягом десяти днів з дня отримання такого повідомлення подати декларацію у встановленому порядку. Одночасно НАЗК письмово повідомляє про факт неподання декларації Вищу раду правосуддя (частини друга та четверта статті 51-2 Закону України «Про запобігання корупції»).

У разі отримання відповідної інформації (повідомлень), НАЗК перевіряє факт неподання або несвоєчасного подання декларації суб'єктом декларування шляхом пошуку даних у ЄДРД.

З об'єктивної сторони дисциплінарний проступок у формі «неподання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції» полягає у бездіяльності, тобто неподанні суддею декларації в строк, визначений законом для таких декларацій, а дисциплінарний проступок у формі «несвоєчасне подання

для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції» – у поданні декларації після спливу строку, визначеного законом.

Моментом вчинення цього дисциплінарного проступку є настання граничної дати, визначеної законом для подання відповідної декларації. Моментом виявлення вчинення суддею цього дисциплінарного проступку є встановлення факту неподання відповідної декларації (шляхом пошуку даних у ЄДРД) або подання її після спливу строку, встановленого законом.

З суб'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок може вчинятися як умисно, так і через недбалість. За наявності умислу суддя усвідомлює, що зобов'язаний подати декларацію у строк, визначений законом для таких декларацій, але свідомо ігнорує цю вимогу і не подає декларацію, або подає її після спливу строку, визначеного законом для таких декларацій. За недбалої форми вини, суддя на момент настання граничної дати подання відповідної декларації не усвідомлював протиправності свого діяння (для прикладу, через неухважність, заклопотаність через надмірне суддівське навантаження тощо пропустив строк подачі декларації), але повинен був і міг це усвідомлювати.

У обох випадках для наявності у діянні судді ознак дисциплінарного проступку необхідно встановити, що за фактичними обставинами суддя мав можливість подати декларацію і подати її у строк, визначений законом для її подання.

Обставинами, що об'єктивно перешкодили судді подати декларацію у строк, визначений законом для її подання, можуть бути, наприклад, тяжке захворювання судді і перебування на лікарняному, тривалий технічний збій офіційного веб-сайту НАЗК тощо. Тобто, йдеться про ті обставини, які об'єктивно перешкодили судді належно виконати обов'язок суб'єкта декларування поза його волевиявленням.

Водночас не може віднести до таких обставин неподання чи несвоєчасне подання суддею декларації через перебування у відпустці чи у відрядженні, несправність комп'ютера, неналежне володіння відповідними програмами на комп'ютері, а також у тих випадках, коли суддя лише одного разу спробував заповнити електронну декларацію, проте не зміг це зробити через збої в системі, або через несправність єдиного цифрового підпису, неможливість зайти до своєї електронної скриньки тощо. В подібних випадках суддя повинен звертатись до служби технічної підтримки НАЗК і завчасно вирішувати проблеми, що виникли.

У цьому аспекті варто навести приклад притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за цією підставою.

Рішення Дисциплінарної палати від 14 листопада 2018 року №3472/Здп/15-18. До Вищої ради правосуддя надійшла скарга прокуратури на дії судді Б. щодо несвоєчасного подання

суддею декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – декларація), за 2015–2017 роки. У скарзі зазначалось, що постановою суду закрито провадження у справі про адміністративне правопорушення стосовно судді Б., передбачене частиною першою статті 172-6 КУпАП, у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення. Відповідно до вказаної постанови суддя Б., на порушення вимог частини першої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», без поважних причин, несвоєчасно подав декларацію за 2016 рік. Як вбачається із цієї постанови, у судовому засіданні суддя Б. вказав, що «факти, наведені у протоколі про адміністративне правопорушення, дійсно мали місце, і він дійсно подав декларацію із запізненням». Водночас він зазначив, що «умислу на несвоєчасне подання декларації не мав та здійснив це через власну необережність».

У засіданні Дисциплінарної палати суддя пояснив, що несвоєчасне подання декларації у 2018 році (за 2017 рік) пов'язано з несвоєчасною зміною ключа електронного цифрового підпису та відсутністю будь-якого реагування з боку служби технічної підтримки НАЗК на його неодноразові звернення (30 та 31 березня 2018 року) стосовно неможливості подання декларації, надавши на підтвердження зазначеного роздруковані знімки екрана комп'ютера.

На думку Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя, матеріали дисциплінарного провадження, зокрема власні пояснення судді Б., свідчать, що порушення ним строків подання декларації за 2016 рік було наслідком його недбалого ставлення до виконання своїх обов'язків, а щодо несвоєчасного подання декларації за 2017 рік, то суддя Б. повинен був вжити заходів для своєчасного подання декларації з урахуванням перебоїв у функціонуванні ЄДРД. Дисциплінарна палата також послалась на рішення НАЗК від 8 червня 2017 року №114 «Про визначення періодів, протягом яких спостерігалися перебої у роботі ІТС–Реєстру».

З огляду на вказане, Дисциплінарна палата констатувала, що допущене порушення свідчить про недбале ставлення судді Б. до виконання своїх обов'язків стосовно подання декларації і притягнула суддю до дисциплінарної відповідальності за пунктом 9 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

У цьому рішенні Дисциплінарна палата зробила обґрунтований висновок, що цей дисциплінарний проступок може бути вчинений не тільки умисно, але і через недбалість, а також що обставинами, які перешкоджають реалізувати обов'язок щодо своєчасного подання декларації, можуть бути визнані тільки ті обставини, які не залежали від волевиявлення суб'єкта декларування.

Також доречно навести інший приклад кваліфікації дисциплінарним органом поведінки судді, яка полягала у несвоєчасному поданні декларації.

Рішення Дисциплінарної палати від 21 лютого 2018 року №574/Здп/15-18. В дисциплінарній скарзі прокуратури стосовно судді Ф. зазначалось, що суддя несвоєчасно без поважних причин подала декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за 2016 рік.

Дисциплінарна палата встановила всі обставини, що стосувалися несвоєчасного подання декларації, зокрема, що за фактом несвоєчасного подання декларації НАЗК було винесено припис, а органом Національної поліції України складено адміністративний протокол за частиною першою статті 172-6 КУпАП. Як вбачається з рішення НАЗК від 8 червня 2017 року № 224 «Про визначення періодів, протягом яких спостерігалися перебої у роботі ІТС Реєстру», в дати 2, 12, 15, 16, 19, 24, 26, 27, 28 березня 2017 року Реєстр функціонував неналежно, проте в інші дні місяця суддя об'єктивно мала можливість подати декларацію вчасно.

Тим не менше, правильно встановивши всі обставини вчиненого суддею діяння, Дисциплінарна палата відмовила у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності, мотивуючи своє рішення наступним: «Системний аналіз положень статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», якими встановлені такі обов'язкові ознаки складу деяких дисциплінарних проступків, як умисел або недбалість при вчиненні або невчиненні суддею певних дій (пункт 1 частини першої), а також при вирішенні питання про притягнення суддів до відповідальності у випадку зміни або скасування судового рішення (частина друга), дає підстави вважати, що наявність умислу або недбалості відносно до допущеного порушення (пункт 9 частини першої статті 106) є обов'язковою умовою притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. При цьому недбалість у розумінні статті 106 Закону

України «Про судоустрій і статус суддів» повинна бути грубою, на що вказують численні джерела так званого м'якого права, які повинні використовуватися при застосуванні національного законодавства».

У даному випадку Дисциплінарна палата вважала, що необхідною ознакою суб'єктивної сторони цього дисциплінарного проступку є наявність умислу або «грубої недбалості», хоча диспозиція пункту 9 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» цього не передбачає, і цей дисциплінарний проступок може бути вчинений умисно або через недбалість. З огляду на це, на нашу думку, при кваліфікації такого дисциплінарного проступку недоречним є посилання на «джерела так званого м'якого права, які повинні використовуватися при застосуванні національного законодавства», які рекомендують притягувати суддів до дисциплінарної відповідальності тільки у випадку встановлення в їх діях умислу чи «грубої» недбалості. Адже відповідно до пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, виключно законами України визначаються діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них. Норми м'якого права не можуть відмінити чи давати підстави для іншого тлумачення. Треба також розуміти і те, що «норми так званого м'якого права» мають здебільшого рекомендаційний характер для законодавця щодо застосування певних правових інститутів у національному праві. Крім цього, зміст цієї рекомендації полягає у спрямуванні національного законодавця на те, щоб відносити до дисциплінарних проступків тільки ті судові помилки, які містять ознаки «очевидної чи грубої недбалості», використовуючи суб'єктивний критерій «помилка, яку б не допустив розумний суд». У будь-якому випадку, дисциплінарний орган, вважаючи, що необхідно застосувати норми м'якого права, повинен обґрунтувати свій висновок про те, чому порушення строку подання декларації не містить ознаки як мінімум «грубої недбалості».

Зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне не зазначення відомостей, визначених законодавством

(пункт 10 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Суддя, як суб'єкт декларування, зобов'язаний правильно і повно зазначати в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, всі відомості, визначені законодавством. За порушення цієї вимоги, суддя може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за пунктом 10 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у випадку зазначення завідомо

неправдивих відомостей у декларації або умисне незазначення відомостей, визначених законодавством.

Під відомостями необхідно розуміти інформацію, яка може бути збережена на матеріальних носіях або відображена в електронному вигляді.

Інформація, що зазначається в декларації, передбачена у статті 46 Закону України «Про запобігання корупції». Правильність та повнота заповнення декларації означають дотримання суб'єктом декларування Форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затвердженої рішенням НАЗК від 10 червня 2016 року №3 у редакції наказу НАЗК від 12 грудня 2019 року №168/19. Форма декларації складається з правил її заповнення та шістнадцяти розділів, у яких суб'єкт декларування зазначає інформацію про себе, членів своєї сім'ї, інших осіб та об'єкти декларування згідно із Законом України «Про запобігання корупції».

Завідомо неправдиві відомості – це інформація, що не відповідає дійсним відомостям, які на момент їх зазначення у декларації були відомі суб'єкту декларування. На момент зазначення відповідних відомостей в декларації суб'єкт декларування повинен впевнитись в їх правильності і вжити всіх заходів для їх перевірки. Перед поданням декларації до НАЗК шляхом її заповнення та внесення до ЄДРД, суб'єкт декларування попереджається про юридичну відповідальність за правильність і повноту зазначених ним відомостей, тому презюмується, що він усвідомлено зазначив відповідні відомості у декларації. Тому, якщо суб'єкту декларування на момент зазначення в декларації були відомі правильні відомості, а в декларації він зазначив завідомо неправдиві відомості, то він зазначив завідомо неправдиві відомості.

Предметом цього дисциплінарного проступку є також правдиві відомості, які суб'єкту декларування були відомі на момент заповнення декларації, і які він зобов'язаний був зазначити у декларації, але не зазначив.

З об'єктивної сторони дисциплінарний проступок вчиняється у формі дії – зазначення завідомо неправдивих відомостей у декларації, або у формі бездіяльності – незазначення у декларації відомостей, які суб'єкт декларування зобов'язаний був в ній зазначити відповідно до статті 46 Закону України «Про запобігання корупції».

Суб'єктивна сторона цього дисциплінарного проступку характеризується умислом, тобто усвідомленням суб'єктом декларування протиправності своєї поведінки. Оскільки на момент зазначення у декларації відомостей, визначених законодавством, суб'єкту декларування були відомі правдиві відомості, то він усвідомлював, що зобов'язаний їх зазначити у декларації, але зазначив відмінні відомості (неправдиві), або не зазначив їх узагалі.

При цьому необхідно звернути увагу, що пояснення суб'єкта декларування, що він не мав наміру зазначати у декларації завідомо неправдиві відомості чи не зазначати відомості, визначені законодавством, оскільки просто забув про це через навантаження на роботі тощо, не мають значення для кваліфікації його діяння за умови, що ці відомості були йому відомі, або він мав доступ до цих відомостей до моменту їх зазначення/незазначення у декларації.

У цьому плані доречно навести приклад з дисциплінарної практики.

Рішення Дисциплінарної палати від 9 січня 2019 року №27/Здп/15-19. До Вищої ради правосуддя надійшло рішення НАЗК стосовно дій судді П., в якому вказано, що суддя у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за 2015 рік зазначив неповну та недостовірну інформацію, а саме, не відобразив інформацію про нерухоме майно (земельну ділянку), що станом на час заповнення декларації перебувало у власності дружини судді. Таким чином, суддя П. не дотримався вимог пункту 2 частини першої статті 46 Закону України «Про запобігання корупції».

У поясненнях, наданих НАЗК, суддя П. вказав, що «земельну ділянку, набуту в приватну власність шляхом приватизації..., не було внесено до Декларації, оскільки вона не була в спільній сумісній власності подружжя, а [перебувала] в приватній особистій власності дружини П., яка, у свою чергу, не вважала за необхідне надавати відомості щодо цього майна». Крім того, у засіданні Дисциплінарної палати представник судді П. надав пояснення, у яких зазначив, що невідображення у декларації за 2015 рік земельної ділянки, що належить на праві власності дружині судді, зумовлене, на думку представника судді, добросовісною помилкою суб'єкта декларування.

За результатами розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарна палата дійшла висновку про безпідставність посилань судді П. на його тлумачення норм законодавства України стосовно декларування прав лише на ті земельні ділянки, що набуті за цивільно-правовими угодами. Таке тлумачення не має законодавчого підґрунтя і не може сприйматися як добросовісне. Воно явно суперечить не лише нормам законодавства про запобігання корупції, а й призначенню відповідних правил. Висновок про обізнаність судді П. з фактом володіння його дружиною земельною ділянкою та наявності на ній об'єктів нерухомості підтверджується даними суддівського дос'є, наданого Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на запит Дисциплінарної палати. Пояснення судді П. та його представника щодо того, що невідображення у декларації відомостей про земельну ділянку було зумовлене начебто правовою позицією або добросовісною помилкою судді П., Дисциплінарна палата відхилила з огляду на їхню необґрунтованість, враховуючи, з одного боку, однозначність положень чинного законодавства про декларування майна членів сім'ї, а з іншого, – фактичні обставини цієї дисциплінарної справи.

Враховуючи викладене, Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя дійшла висновку, що незазначення в декларації земельної ділянки утворює склад дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 10 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

На нашу думку, Дисциплінарна палата правильно встановила фактичні обставини у цій справі і довела, що на момент заповнення декларації судді були відомі відомості, які він зобов'язаний був зазначити у декларації і які умисно не зазначив.

Використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку

(пункт 11 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Відповідно до статті 22 Закону України «Про запобігання корупції» суддям, як суб'єктам, на яких поширюється дія цього Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах. Порушення цієї заборони, за певних умов, може бути підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за пунктом 11 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

З об'єктивної сторони дисциплінарний проступок полягає у використанні статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, тобто у вчиненні суддею дій чи утриманні від вчинення дій, які суддя зобов'язаний був вчинити, з використанням своїх професійних повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Повноваження судді – це визначені Конституцією України та законами України обов'язки судді зі здійснення правосуддя, а також права, які надані йому для ефективного здійснення цих обов'язків.

Використання можливостей, пов'язаних з повноваженнями судді, може бути пов'язане з безпосередньою реалізацією повноважень у процесі здійснення правосуддя (для прикладу, переконання присяжних чи інших суддів у колегіальному складі суду у правильності певної позиції чи відповідній оцінці певних обставин тощо), або поза здійсненням правосуддя (схиляння службових осіб в межах судової влади, в органах досудового розслідування, у виконавчій владі до прийняття певного рішення, використання будь-якого державного майна або коштів у приватних інтересах тощо).

З суб'єктивної сторони це діяння вчиняється з прямим умислом, оскільки обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони цього дисциплінарного проступку є наявність у судді певної мети, яка полягає в отриманні ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди. Тобто, у цьому дисциплінарному проступку отримання неправомірної вигоди виступає метою діяння.

Для розуміння поняття матеріальних благ або іншої вигоди в корупційних або пов'язаних з корупційними правопорушеннями, необхідно користуватись поняттям неправомірної вигоди, яке дається у статті першій Закону України «Про запобігання корупції». У цьому Законі під поняттям неправомірної вигоди необхідно розуміти: грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Тобто мова йде про матеріальні чи нематеріальні блага.

Грошові кошти або інше майно – це кошти як платіжні засоби, а також окремі речі або сукупність речей, як предметів матеріального світу, щодо яких можуть виникати цивільні права та обов’язки, а також майнові права та обов’язки.

Переваги – це додаткові матеріальні чи інші вигоди, які суб’єкт отримує всупереч встановленому порядку, і які ставлять його в краще становище порівняно з іншими особами. Переваги можуть полягати, зокрема, у праві на позачергове одержання матеріальних благ, послуг або отримання пільг (зниження процентної ставки по кредиту, якщо вона не була загальнодоступною, а власне персональною, або навпаки – невиправдано висока плата за офіційно дозволену роботу за сумісництвом (зокрема, викладацьку, наукову).

Пільги – це звільнення від певних зобов’язань повністю або частково.

Відповідно до законодавства, **послуги** – це здійснювана на замовлення споживача та з метою задоволення його особистих потреб діяльність з надання чи передачі споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага (пункт 17 статті першої Закону України «Про захист прав споживачів»).

Під **нематеріальними активами** зазвичай розуміють права на результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об’єкти права інтелектуальної власності: комп’ютерні програми, бази даних, винаходи, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин тощо. Одним із прикладів надання нематеріальних активів, як неправомірної вигоди, може бути написання наукових статей, монографії, дисертації однією особою від імені іншої, коли остання в такий спосіб стає їхнім автором.

Будь-які інші **вигоди нематеріального чи негрошового характеру** – це отримання особистих нематеріальних благ, переваг, певної сатисфакції тощо. Це можуть бути, наприклад: більш швидкий розгляд певного питання, сприяння у кар’єрному зростанні, сприяння у направленні в закордонне відрядження, пригощання коштовною вечерею чи запрошення на ексклюзивний захід тощо. При цьому зазначеними вигодами певні особи можуть обмінюватися між собою.

Необхідно також мати на увазі, що неправомірна вигода може бути прихована під виглядом звичайних цивільно-правових відносин (для прикладу, отримання сином стипендії від певного фонду для навчання за кордоном, спадкування за заповітом тощо).

Важливо також відмежовувати неправомірну вигоду від подарунку. **Подарунком** вважаються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової, отримання яких жодним чином не пов’язано з використанням статусу судді, а неправомірна вигода натомість – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, отримання яких пов’язане з

використанням статусу судді. У диспозиції норми пункту 11 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» йдеться саме про використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди.

У тих випадках, коли способом вчинення цього дисциплінарного проступку є вчинення інших діянь, що охоплюються ознаками відповідних дисциплінарних проступків (для прикладу – порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; порушення правил щодо відводу (самовідводу); безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом тощо), то вчинене необхідно кваліфікувати за сукупністю дисциплінарних проступків (за пунктом 11 частини першої статті 106 і відповідним пунктом частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», що передбачає ознаки відповідного дисциплінарного проступку).

Притягнути суддю до дисциплінарної відповідальності за використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди можна за умови, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку (для прикладу за наявності ознак злочинів, передбачених статтями 364, 368, 369-2 Кримінального кодексу України).

Допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; непідтвердження суддею законності джерела походження майна

(пункт 12 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Суддя зобов'язаний дотримуватись стандартів доброчесної поведінки, у тому числі щодо: відповідності здійснюваних ним або членами його сім'ї витрат його доходам та доходам членів його сім'ї; відповідності рівня життя задекларованим доходам; обов'язку підтверджувати законність джерел походження майна. Недотримання цих вимог може бути підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Норма пункту 12 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» включає ознаки наступних діянь:

- 1) здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї;

- 2) встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам;
- 3) непідтвердження суддею законності джерела походження майна.

Не дивлячись на те, що всі ці діяння стосуються недоброчесної поведінки судді, об'єктивні ознаки кожного з них мають свої відмінності.

Здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи судді та доходи членів його сім'ї – це встановлення факту невідповідності між сукупними доходами судді та членів його сім'ї, у тому числі, існуючими грошовими заощадженнями і витратами судді та членів його сім'ї, які перевищують їх сукупні доходи.

Як правило, це стосується витрат судді та членів його сім'ї, пов'язаних з набуттям у власність чи в користування нерухомого майна, цінного рухомого майна, у тому числі, транспортних засобів, витрат з їх обслуговування, а також для придбання робіт чи послуг, включаючи роботи або послуги на організацію дозвілля, відпочинок тощо.

Способами вчинення цього діяння може виступати приховування чи заниження реальної вартості здійснених витрат, у тому числі, використання форми оплати, яка не персоніфікує платника (для прикладу, готівковий розрахунок за оренду житла без належного оформлення договору оренди тощо), здійснення витрат шляхом їх документального оформлення на ім'я інших осіб, використання конвертаційних послуг тощо.

Членами сім'ї, відповідно до статті першої Закону України «Про запобігання корупції», є:

а) особа, яка перебуває у шлюбі із суб'єктом, на якого поширюється дія цього Закону, та діти зазначеного суб'єкта до досягнення ними повноліття – незалежно від спільного проживання із суб'єктом;

б) будь-які особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, на якого поширюється дія цього Закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Також необхідно звернути увагу, що у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, суддя вказує свої доходи, а також видатки та правочини, а щодо членів своєї сім'ї – тільки їхні доходи, і лише у випадках, коли цього вимагає закон. Це значно ускладнює можливість визначити витрати судді та членів його сім'ї і співставити їх з сукупними доходами.

Встановити факт перевищення витрат судді та членів його сім'ї щодо їх сукупного доходу в ході розгляду дисциплінарної справи можна на підставі даних, отриманих з відкритих джерел інформації, яка містить відомості про доходи та витрати судді та членів

його сім'ї, показань свідків, довідки за результатами повної перевірки декларації, поданої суддею, моніторингу способу життя судді, якщо вони проводились НАЗК, доказів, отриманих у процесі досудового розслідування, якщо вони передані дисциплінарному органу у встановленому порядку тощо, а також поясненнями самого судді і матеріалами, які ним надані.

Необхідно зазначити, що Закон України «Про запобігання корупції» (стаття 52-2) визначає особливості здійснення повної перевірки декларацій та моніторингу способу життя суддів.

Матеріали НАЗК, що відображені у довідці за результатами повної перевірки декларації, поданої суддею або моніторингу способу життя судді свідчать про факти порушень щодо правильності та повноти відомостей, зазначених у декларації судді, можуть бути використані як докази у дисциплінарному провадженні щодо встановлення фактів здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї на рівні з іншими доказами, зокрема, отриманими і від інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції: органів прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України.

Відповідно до принципу автономності дисциплінарного провадження, дисциплінарний орган може використовувати відповідні матеріали, надані іншими державними органами, у тому числі органами досудового розслідування, судами, НАЗК тощо, для встановлення обставин, що мають значення для розгляду дисциплінарної справи.

З суб'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок може бути вчинений тільки умисно. Для наявності умислу у діянні судді важливо встановити, що суддя був обізнаний зі своїми доходами, а також з доходами членів своєї сім'ї і усвідомлював, що його витрати та витрати членів його сім'ї перевищують їх сукупні доходи.

Наступне діяння, яке є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за пунктом 12 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», – це **встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам.**

У цьому випадку, для встановлення ознак об'єктивної сторони діяння необхідно, щоб факт невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам був встановлений у довідці НАЗК за результатами повної перевірки декларації, поданої суддею або моніторингу способу життя судді, або у кримінальному провадженні. Така позиція впливає зі статусу НАЗК як центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом (стаття 4 Закону України «Про запобігання корупції») та його повноважень – здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та

оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування (пункт 7-1 частини першої статті 11 Закону України «Про запобігання корупції»). Нагадуємо, що предметом моніторингу способу життя судді, відповідно до частини першої статті 51-4 Закону України «Про запобігання корупції» є встановлення відповідності рівня життя наявним у суб'єктів декларування та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам **згідно з декларацією особи**, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а у диспозиції пункту 12 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» йдеться саме про встановлення невідповідності рівня життя судді **задекларованим доходам**.

З суб'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок може бути вчинений тільки умисно. Суддя обізнаний з своїми доходами згідно з декларацією, яку він подав і усвідомлює, що його рівень життя не відповідає задекларованим доходам.

Ще одне діяння, яке є підставою для дисциплінарної відповідальності за пунктом 12 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», – це **непідтвердження суддею законності джерела походження майна**.

Відповідно до пункту 6 частини п'ятої статті 126 Конституції України, самостійною підставою для звільнення судді є порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна. У пункті 10 частини сьомої статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначено, що суддя зобов'язаний підтверджувати законність джерела походження майна у зв'язку з проходженням кваліфікаційного оцінювання або в порядку дисциплінарного провадження щодо судді, якщо обставини, що можуть мати наслідком притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, викликають сумнів у законності джерела походження майна або доброчесності поведінки судді.

З об'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок вчиняється у формі бездіяльності, яка полягає у ненаданні суддею пояснення з підтвердженням законності джерела походження майна.

Під майном, відповідно до глави 13 Цивільного кодексу України, необхідно розуміти речі (нерухомі та рухомі), грошові кошти, цінні папери, валютні цінності, інше майно, майнові права та обов'язки. Набуття суддею права власності (у тому числі спільної власності), володіння чи користування майном повинно відбуватися на законних підставах та з використанням законних доходів, тобто доходів, правомірно отриманих суддею із законних джерел, зокрема визначених пунктами 7 і 8 частини першої статті 46 Закону України «Про запобігання корупції», і у випадку обгрунтованого сумніву суддя зобов'язаний це підтвердити.

Тобто, суддя набув право власності, володіння чи користування на відповідне майно, зокрема із правочинів, але не може підтвердити законні (легітимні) джерела походження цього майна. Від судді очікується «раціональне пояснення» у випадку виникнення сумнів у законності джерела походження майна.

Обґрунтований сумнів може виникати за результатами повної перевірки декларації судді, а також у процесі кваліфікаційного оцінювання судді чи досудового розслідування, коли за результатами перевірки легітимних способів набуття суддею майна встановлено, що суддя не міг набути це майно за рахунок доходів, що визнані законними.

Дисциплінарний проступок вважається закінченим, якщо відсутнє «раціональне пояснення» з підтвердженням законності джерела походження майна на момент спливу визначеного Порядком проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування строку з дня отримання відповідного листа НАЗК, або моменту виявлення цих обставин у процесі кваліфікаційного оцінювання чи процесуальної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

З суб'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок вчиняється умисно. Суддя усвідомлює необхідність надання пояснення з підтвердженням законності джерела походження майна на вимогу спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України чи Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя і ігнорує цю вимогу.

У цьому випадку йдеться про застосування доктрини спростовної презумпції незаконного походження майна, оскільки після пред'явлення відповідної вимоги про надання «раціонального пояснення» суддя може надати розумне або таке, яке заслуговує на довіру, пояснення, щоб спростувати сумнів щодо законності джерела походження майна. Якщо суддя не надав «раціонального пояснення» у визначений строк, то він вважається винним у вчиненні цього дисциплінарного проступку.

Визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом

(пункт 15 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

У цьому випадку підставою для дисциплінарної відповідальності судді є факт визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, який встановлений у судовому провадженні (кримінальному чи провадженні про адміністративне правопорушення). Законодавець надав преюдиційного

значення (обов'язковість судового рішення про визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією), встановленому судом певного факту для здійснення дисциплінарного провадження стосовно цього судді. Це означає, що дисциплінарний орган не надає і не може надавати правової оцінки рішенню суду як в частині встановлених фактичних обставин, так і доказів, які підтверджують вчинення суддею корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією. Для дисциплінарного органу правове значення має те, що винність судді у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, вже встановлена судом, рішення якого набрало законної сили.

Законодавець, у цьому випадку, свідомо зробив виняток і обмежив принцип автономності дисциплінарного провадження стосовно суддів, надавши преюдиційного значення факту визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, який встановлений у провадженні про вчинення адміністративного правопорушення чи в кримінальному провадженні.

Це пояснюється тим, що дисциплінарні органи не наділені компетенцією розглядати справи про вчинення суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією – це компетенція суду. Дисциплінарні органи на підставі встановленого судом факту про визнання особи винною у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, притягують цю особу до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарні органи також не наділені повноваженнями здійснювати діяльність, спрямовану на встановлення фактичних обставин вчинення корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, шляхом збирання та процесуального закріплення відповідних доказів, що можуть свідчити про вчинення особою такого правопорушення. Таку діяльність відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» здійснюють спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції – органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції.

Відповідно до частини першої статті 65 Закону України «Про запобігання корупції», за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, зазначені в частині першій статті 3 цього Закону, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку. А частиною другою цієї статті визначено, що особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом до неї не було застосовано покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади

або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, підлягає притягненню до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Це стосується і суддів. Законодавець передбачив як самостійну підставу притягнення судді до дисциплінарної відповідальності – визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією. Необхідно також зазначити, що закінчення на момент розгляду справи про корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, строків притягнення судді до адміністративної чи кримінальної відповідальності, не є реабілітуючою обставиною, тобто такою обставиною, яка спростовує факт наявності вини судді у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією.

У процесі розгляду дисциплінарно справи Дисциплінарна палата повинна встановити, що рішення суду про визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, набрало законної сили і що не вплив строк притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Необхідно звернути увагу, що дисциплінарна практика Вищої ради правосуддя з застосування цієї підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності наразі перебуває в стадії формування, а отже не завжди є послідовною.

Наведемо окремі приклади.

Рішення Дисциплінарної палати від 11 квітня 2018 року № 1079/2дп/15-19. До Вищої ради правосуддя надійшла дисциплінарна скарга Управління Служби безпеки України стосовно судді П. Як зазначено у скарзі, постановою місцевого суду, залишеною в силі апеляційним судом, суддю П. визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого частиною другою статті 172-7 КУпАП. Крім того, в дисциплінарній скарзі вказано, що постановою іншого місцевого суду, також залишеною без змін апеляційним судом, суддю П. визнано винним у вчиненні аналогічного адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя дійшла висновку про необхідність притягнення судді П. до дисциплінарної відповідальності з огляду на, що «...вказаними судовими рішеннями встановлено наявність у діях судді П. складу двох адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, у зв'язку із чим останнього притягнуто до адміністративної відповідальності. Відповідно до чинного законодавства України дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя як орган, який вирішує питання про дисциплінарну відповідальність судді, не наділена законом повноваженнями встановлювати або оцінювати обставини справи, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, а також перевіряти законність та обґрунтованість судових рішень. Згідно із частиною першою статті 129-1 Конституції України суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. Таким чином, доводи судді П. про те, що судами неправильно встановлено в його діях наявність складу двох адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, передбачених статтею 172-7 КУпАП, не беруться до уваги Дисциплінарною палатою Вищої ради правосуддя. Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя дійшла висновку, що вина судді П. у вчиненні правопорушень, пов'язаних з корупцією, встановлена судами. Крім того, судами встановлено, що суддя П. вчинив дії з умислом».

За скаргою судді це рішення Дисциплінарної палати було змінено пленарним складом Вищої ради правосуддя. Так, в своєму рішенні Вища рада правосуддя зазначила наступне: «Надаючи оцінку рішенням Дисциплінарної палати в частині притягнення судді П. до дисциплінарної відповідальності на підставі пункту 14 частини першої статті 92 Закону № 192-VIII, що відповідає положенням пункту 15 частини першої статті 106 Закону № 1402-VIII, Вища рада

правосуддя виходить з того, що відповідно до вказаних норм суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з підстав «визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом».

За буквальним змістом частини четвертої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у разі притягнення судді до дисциплінарної відповідальності з підстав, визначених цим пунктом, до нього має бути застосоване дисциплінарне стягнення у виді подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя або більш суворе.

Водночас, виключні повноваження встановлювати відсутність або наявність у діях судді складу дисциплінарного проступку надані дисциплінарним органам – Дисциплінарним палатам Вищої ради правосуддя (стаття 26 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», стаття 108 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Враховуючи наведене, рішення будь-яких органів, у тому числі про притягнення судді до відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, у справі про адміністративне правопорушення, не може бути обов'язковим для дисциплінарного органу, який вправі і водночас зобов'язаний самостійно визначити наявність у діях судді складу дисциплінарного проступку.

Тлумачення положень статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у яких йдеться про умисел та недбалість судді щодо деяких складів дисциплінарних проступків суддів (пункт 1 частини першої статті)..., вказують на те, що наявність умислу та недбалості стосовно допущеного порушення є обов'язковою умовою притягнення судді до відповідальності. За відсутності вини притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді накладення таких суворих стягнень, як відсторонення і тим більше звільнення з посади, є явно непропорційним та таким, що суперечить принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України) та гарантіям права на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод).

При цьому при тлумаченні поняття недбалість необхідно виходити із того, що така недбалість повинна бути грубою, на що вказують численні джерела так званого «м'якого права», які повинні використовуватися при тлумаченні національного законодавства.

Оцінюючи викладені вище обставини, Вища рада правосуддя дійшла висновку, що допущення суддею П. дій, що утворюють об'єктивну сторону відповідних правопорушень, пов'язаних з корупцією, за встановлених обставин не було наслідком його умислу або недбалості в розумінні правил про дисциплінарну відповідальність суддів. Тобто, вчиняючи відповідні дії, суддя П. не усвідомлював того, що він вчиняє адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією; відсутність такого усвідомлення за встановлених обставин не може також розглядатися як груба недбалість з його боку в розумінні закону про дисциплінарну відповідальність суддів.³⁷

На нашу думку, в подібних випадках Вища рада правосуддя має враховувати преюдиційне значення встановлених судами фактів – визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією. При цьому, Вища рада правосуддя не наділена повноваженнями самостійно розглядати обставини вчинення суддею правопорушень, пов'язаних з корупцією, і робити висновок стосовно ознак суб'єктивної сторони цих правопорушень, зокрема, щодо наявності в діях судді «грубої недбалості». Адже судами вже було встановлено наявність у судді умислу на вчинення дій, що охоплюються ознаками корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією.

При цьому, як вже зазначалось вище в цьому підрозділі, при тлумаченні поняття «недбалість» в цих категоріях справ, на нашу думку, не є доречним посилання на джерела так званого «м'якого права», де йдеться про те, що така недбалість повинна бути «грубою».

³⁷Подібне за характером обґрунтування міститься і в рішенні Дисциплінарної палати від 7 березня 2018 року №713/Здп/15-18 «Про відмову у притягненні судді Дніпропетровського окружного адміністративного суду П. до дисциплінарної відповідальності та припинення дисциплінарного провадження».

Відомо, що ці джерела мають рекомендаційний характер і, як такі, не можуть підмінити собою вимоги чинного національного законодавства.

Наведемо ще одне рішення Дисциплінарної палати, як приклад кваліфікації дій судді за пунктом 15 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Рішення Дисциплінарної палати від 28 березня 2018 року №918/Здп/15-18. До Вищої ради правосуддя від Вищої кваліфікаційної комісії суддів України надійшла дисциплінарна скарга прокуратури, а також дисциплінарна скарга Служби безпеки України стосовно судді Л.Зі скарг убачається, що управління Пенсійного фонду України (далі – УПФУ) звернулося з позовом до закритого акціонерного товариства (далі – ЗАТ) про стягнення заборгованості. Вказану справу було визначено для розгляду судді Л., в якій виник потенційний конфлікт інтересів, оскільки керівник і власник ЗАТ є її батьком. Незважаючи на це, суддя Л. ухвалила низку рішень в цій справі, зокрема, ухвалу про відмову у задоволенні клопотання позивача про звільнення від сплати судового збору, ухвалу про залишення позовної заяви без руху та усунення її недоліків, а також ухвалу про повернення позовної заяви позивачу у зв'язку з неусуненням її недоліків. Як зазначено в дисциплінарних скаргах, суддя Л., всупереч вимогам статті 28 Закону України «Про запобігання корупції», не вжила заходів щодо недопущення будь-якої можливості виникнення конфлікту інтересів, не повідомила Раду суддів України про наявність у неї реального конфлікту інтересів та постановила рішення в адміністративній справі в умовах реального конфлікту інтересів.

Постановою місцевого суду, залишеною без змін апеляційним судом, суддю Л. визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого частиною другою статті 172-7 КУпАП, а провадження у справі закрито у зв'язку із закінченням строку накладення адміністративного стягнення. Судом встановлено, що суддя Л., будучи суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення відповідно до підпункту «г» пункту 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», порушила вимоги статті 28 Закону «Про запобігання корупції» щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів та прийняла рішення в умовах реального конфлікту інтересів в адміністративній справі. Окрім цього, у рішенні суду зазначено, що вказаний конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом, зокрема статтею 27 Кодексу адміністративного судочинства України, який передбачає порядок відводу (самовідводу) судді від участі у справі, чим і повинна була керуватись суддя Л.

У письмових поясненнях дисциплінарному органу суддя Л. просила не брати до уваги рішення місцевого та апеляційного судів, оскільки, на її думку, вони прийняті з грубим порушенням норм матеріального та процесуального права, а складення стосовно неї відповідного протоколу, за результатами розгляду якого її притягнуто до адміністративної відповідальності, є втручанням у діяльність судді при здійсненні правосуддя.

В своєму рішенні про притягнення судді Л. до дисциплінарної відповідальності Дисциплінарна палата зазначила, що вона «...не вправі оцінювати законність судового рішення чи перевіряти його правовий зміст. Виключне право перевіряти законність та обґрунтованість судових рішень має відповідний суд згідно з процесуальним законодавством. З огляду на встановлені під час перевірки обставини та факти..., Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя дійшла висновку, що вчинені [суддею Л.] порушення не носять характеру простої суддівської помилки, а мають ознаки недбалого ставлення до своїх службових обов'язків.

Керуючись конституційним принципом дії законів у часі, враховуючи, що Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» не передбачає випадків пом'якшення або скасування відповідальності за вчинений Л. дисциплінарний проступок, дисциплінарний орган застосовує підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, передбачені статтею 92 Закону України від 7 липня 2010 року № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» (визнання судді винним у вчиненні правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, встановлених законом).

Під час розгляду дисциплінарної справи не встановлено в діях судді Л. ознак дисциплінарних проступків, передбачених підпунктом «д» пункту 1, пунктом 3 частини першої статті 92 вказаного Закону, які були підставою для відкриття дисциплінарної справи».

Водночас, розглядаючи цю дисциплінарну справу, Дисциплінарна палата мала взяти до уваги, що відповідно до змін, внесених Законом №798-VIII від 21 грудня 2016 року до частини першої статті 35 Закону України «Про запобігання корупції», правила врегулювання

конфлікту інтересів в діяльності суддів визначаються законами, які регулюють статус суддів та засади здійснення правосуддя.

Особливості врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів передбачені у статті 127 Конституції України, Законі України «Про судоустрій і статус суддів» і процесуальних кодексах, в яких зазначаються підстави відводу (самовідводу) судді. У разі виникнення конфлікту інтересів, який може бути врегульований у процесуальний спосіб (відвід, самовідвід), суддя врегулює його самостійно без повідомлення про це Раду суддів України. У випадку, коли суддя порушив правила відводу або самовідводу, – а це стосується оцінки правильності застосування суддею норм процесуального права, що віднесено до повноважень вищого суду у процесі перегляду судового рішення, а в дисциплінарній процедурі, до повноважень дисциплінарних органів Вищої ради правосуддя, – то така поведінка судді може бути підставою для притягнення його/її до дисциплінарної відповідальності за підпунктом «д» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій та статус суддів». Складання ж уповноваженими державними органами протоколів про притягнення судді до адміністративної відповідальності за порушення правил відводу або самовідводу у зв'язку з конфліктом інтересів у розгляді певних справ не може бути підставою для притягнення судді до адміністративної відповідальності.

Тобто на момент розгляду вищенаведеної дисциплінарної справи суддя Л. вже не була суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого частиною другою статті 172-7 КУпАП, за порушення правил відводу чи самовідводу за наявності конфлікту інтересів і відповідно не могла бути притягнутою до дисциплінарної відповідальності за пунктом 15 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», оскільки зміни, внесені Законом №798-VIII від 21 грудня 2016 року пом'якшували умови відповідальності судді за вчинене діяння і відповідно мають зворотну дію в часі.³⁸

³⁸Таким шляхом пішла і судова практика. Наведемо приклад. *До місцевого суду від НАЗК надійшов протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 172-7 КУпАП, щодо судді, який під час розгляду кримінальної справи не вжив заходів до самовідводу в порядку, визначеному процесуальним законом для самостійного врегулювання реального конфлікту інтересів (...), що виник у нього у зв'язку із участю в справі адвоката, яка є його знайомою та дружиною особи, з якою перебував у особистих, дружніх, у подальшому – неприязних відносинах, та вчинив дії, що полягали у відмові в задоволенні заяви адвоката про відвід судді, проявив бездіяльність, не заявивши самовідвід, та продовжив одноособовий розгляд справи, чим порушив вимоги, встановлені пунктом 3 частини першої статті 28 Закону України «Про запобігання корупції». Розглянувши матеріали справи, суд констатував, що у судді був наявний конфлікт інтересів, який суперечив його службовим повноваженням, і така суперечність реально впливала на об'єктивність та неупередженість на вчинення суддею дій, пов'язаних із розглядом клопотання про його відвід. Однак, пославшись на частину першу статті 35 Закону України «Про запобігання корупції», пункт 6 частини восьмої статті 133 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» апеляційний суд скасував постанову місцевого суду, дійшовши висновку про відсутність у діях судді складу інкримінованого йому адміністративного правопорушення. Зокрема, суд апеляційної інстанції вказав на те, що складання уповноваженими державними органами протоколів про притягнення судді до адміністративної відповідальності за порушення правил відводу або самовідводу у зв'язку з конфліктом інтересів у розгляді певних справ містить ознаки втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя.*

На нашу думку, дії судді Л. мали бути кваліфіковані за підпунктом «д» пункту 1 та/або пунктом 3 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», які і були підставою для відкриття дисциплінарної справи, адже відповідно до статті 2 Кодексу суддівської етики суддя має уникати будь-якого незаконного впливу на його/її діяльність, пов'язану зі здійсненням правосуддя, та бути незалежним від своїх колег у процесі прийняття рішень. Він/вона не має права використовувати своє посадове становище в особистих інтересах чи в інтересах інших осіб та не повинен дозволяти цього іншим.

Неподання або несвоєчасне подання декларації родинних зв'язків суддею в порядку, визначеному цим Законом (пункт 16 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Неподання або несвоєчасне подання декларації доброчесності суддею в порядку, визначеному цим Законом (пункт 18 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Подання декларації родинних зв'язків регулюється статтею 61 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Відповідно до цієї норми (частина перша статті 61) суддя зобов'язаний щорічно подавати до 1 лютого шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларацію родинних зв'язків за формою, що визначається Комісією. Подання декларації доброчесності регулюється статтею 62 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до частини першої якої суддя зобов'язаний щорічно до 1 лютого подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларацію доброчесності за формою, що визначається Комісією.

З об'єктивної сторони дисциплінарні проступки у формі неподання декларації родинних зв'язків чи декларації доброчесності в порядку, визначеному законом, полягають у бездіяльності, тобто неподанні відповідної декларації в строк визначений законом для цієї декларації, а дисциплінарні проступки у формі несвоєчасного подання декларації родинних зв'язків чи декларації доброчесності у порядку, визначеному законом, – у поданні декларації після спливу строку, визначеного законом.

Моментом вчинення цих дисциплінарних проступків є настання граничної дати, визначеної законом для подання відповідної декларації.

З суб'єктивної сторони ці дисциплінарні проступки можуть вчинятися як умисно, так і через недбалість. За наявності умислу, суддя усвідомлює, що зобов'язаний подати декларацію у строк, визначений законом для цієї декларації, але свідомо ігнорує цю вимогу і не подає декларацію, або подає її після спливу строку, визначеного законом для таких

декларацій. За наявності форми вини у виді недбалості, суддя на момент спливу строку для подання відповідної декларації не усвідомлював протиправності свого діяння (для прикладу, через неухважність, заклопотаність через надмірне суддівське навантаження тощо), але повинен був і міг це усвідомлювати.

У обох випадках для наявності у діянні судді ознак дисциплінарного проступку необхідно встановити, що за фактичними обставинами суддя мав можливість подати декларацію і подати її у строк, визначений законом для її подання.

Обставинами, що об'єктивно перешкодили судді подати декларацію у визначений законом строк, можуть бути, наприклад, тривале захворювання судді і його перебування на лікарняному тощо.

Подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей

(пункт 17 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації добросовісності судді

(пункт 19 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Суддя, як суб'єкт подання декларації родинних зв'язків та декларації добросовісності, зобов'язаний достовірно і повно зазначати у відповідній декларації всі відомості/інформацію, визначені законом.

Інформація, що повинна зазначатися в декларації родинних зв'язків, передбачена у частині другій статті 61 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Завідомо неправдиві відомості – це інформація, що не відповідає достовірним даним або є неповною, тобто суперечить дійсним відомостям, достеменно відомим судді на момент заповнення декларації. На момент зазначення відповідних відомостей в декларації, суддя повинен впевнитись в їх достовірності та повноті, і вжити всіх заходів для їх перевірки. Тому, якщо судді на момент заповнення декларації були відомі всі достовірні відомості, а в декларації він зазначив відомості, що не відповідають за змістом вимогам закону та/або є неповними, то він зазначив завідомо недостовірні відомості.

Декларація добросовісності судді, відповідно до частин другої і третьої статті 62 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», складається з переліку тверджень, правдивість яких суддя повинен задекларувати шляхом їх підтвердження або непідтвердження. Недостовірність – це невідповідність (у тому числі неповнота) підтверджених або

непідтверджених тверджень судді у декларації доброчесності об'єктивним обставинам та даним, які відомі судді на момент заповнення декларації.

З об'єктивної сторони дисциплінарний проступок «подання у декларації родинних зв'язків судді завідомо недостовірних (у тому числі неповних) відомостей» вчиняються у формі дії – зазначення суддею в декларації завідомо неправдивих відомостей, або у формі бездіяльності – незазначення у декларації відомостей, які суддя зобов'язаний був зазначити, відповідно до статті 61 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Дисциплінарний проступок «декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді» може бути вчинений тільки у формі дії – декларування завідомо недостовірних тверджень.

Суб'єктивна сторона цих дисциплінарних проступків характеризується умислом, тобто усвідомленням суддею протиправності своєї поведінки. Оскільки на момент зазначення у декларації родинних зв'язків відомостей, визначених законодавством, або декларування відповідних тверджень у декларації доброчесності, судді були відомі достовірні та повні відомості, то він усвідомлював, що зобов'язаний їх зазначити у декларації, але зазначив відмінні відомості (недостовірні чи неповні) або вказав недостовірні твердження.

Наводимо приклад з дисциплінарної практики притягнення судді до відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 19 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Рішення Дисциплінарної палати від 1 серпня 2018 року №2478/Здп/15-18. До Вищої ради правосуддя надійшло звернення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з доданим до нього рішенням про зупинення кваліфікаційного оцінювання судді М. Відповідно до пункту 5 Правил заповнення та подання форми декларації доброчесності судді, у разі заповнення декларації вперше у ній зазначаються твердження щодо обставин, які мали місце упродовж усього життя особи, яка її заповнює. Однак, суддя М. у поданій вперше декларації доброчесності за 2015 рік підтвердив, що він не приймав одноособово або у складі колегії суддів рішень, передбачених статтею 3 Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні». При цьому, у заяві викладено інформацію про постановлення в 2014 році колегією суддів апеляційного суду у складі судді-доповідача М. та суддів Р., К. ухвали про залишення без змін ухвали слідчого судді місцевого суду щодо застосування до затриманої особи Ш., яка брала участь у масових акціях протесту, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Постановлення цієї ухвали апеляційного суду стало підставою звернення Ш. до Тимчасової спеціальної комісії з перевірки суддів загальної юрисдикції (далі – ТСК) із заявою про проведення перевірки стосовно судді М., відповідно до Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні».

Листом Вищої ради юстиції суддю М. було повідомлено про те, що на розгляді у Вищій раді юстиції перебуває заява Ш. про проведення стосовно судді перевірки згідно з пунктом 3 частини першої статті 3 Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», передана ТСК відповідно до цього Закону. Судді М. надіслано копію цієї заяви та запропоновано надати письмові пояснення. Отже, станом на час подання декларації доброчесності за 2015 рік суддя М. був обізнаний про факт подання Ш. заяви до ТСК.

Ухвалою Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя за заявою Ш. відкрито дисциплінарну справу, у тому числі стосовно судді М. Незважаючи на те, що рішенням Дисциплінарної палати було відмовлено у притягненні судді М. до дисциплінарної відповідальності у зв'язку зі спливом строку притягнення його до дисциплінарної відповідальності, Дисциплінарна палата констатувала факт допущення вказаним суддею істотних порушень норм процесуального

права під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно Ш.

За результатами розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарною палатою встановлено, що у пункті 17 декларації доброчесності судді за 2015 рік суддя М. зазначив, що ним не приймалися одноособово або у складі колегії суддів рішення, передбачені статтею 3 Закону України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», проте вказані обставини не відповідають дійсності. З огляду на викладене, Дисциплінарна палата дійшла висновку, що суддя М. вчинив дисциплінарний проступок, передбачений пунктом 19 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень у декларації доброчесності судді).

У цьому рішенні Дисциплінарна палата обґрунтувала з посиланням на відповідні докази, що на момент заповнення декларації доброчесності, суддя знав про обставини, твердження про які мав зазначити у декларації, але свідомо цього не зробив, що стало підставою для його притягнення до дисциплінарної відповідальності.

4.3. Порухення обов'язку щодо справедливого, безстороннього та своєчасного розгляду і вирішення судових справ

Дисциплінарні проступки, які пов'язані з порушенням обов'язку щодо справедливого, безстороннього та своєчасного розгляду справ, – це проступки, які судді безпосередньо вчиняють у процесі здійснення правосуддя. З об'єктивної сторони вони полягають у порушенні суддею норм процесуального права. Надаючи правову оцінку поведінці судді, яка стосується порушення норм процесуального права, дисциплінарний орган повинен усвідомлювати, що за об'єктивними ознаками ці дисциплінарні проступки проявляються в очевидних, з точки зору вимог процесуального закону, порушеннях, які вплинули чи могли вплинути на загальну справедливість судового розгляду і які, як правило, пов'язані з порушенням процесуальних прав чи можливістю виконання процесуальних обов'язків учасниками судового провадження. Тобто, йдеться про порушення очевидних і зрозумілих за змістом вимог процесуального закону, які у правозастосуванні не викликають складності при їх тлумаченні. Це важливо розуміти з огляду на те, що дисциплінарний орган не може перебирати на себе роль вищого суду у питаннях оцінки впливу порушення норм процесуального права на законність та обґрунтованість судового рішення чи впливу такого порушення на правильність/неправильність вирішення судової справи.

З суб'єктивної сторони ці дисциплінарні проступки можуть вчинятись як умисно, так і через недбалість. При умислі суддя усвідомлює, що порушує норми процесуального права, але ігнорує цю обставину, а при недбалості – суддя не усвідомлює, що порушує норми процесуального права але міг і повинен був це усвідомлювати.

Стаття 106 Закону України «Про судоустрій і статус судді» містить наступні склади дисциплінарних проступків, що полягають у порушенні суддею обов'язку щодо справедливого, безстороннього та своєчасного розгляду і вирішення судових справ:

- незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду(підпункт «а» пункту 1 частини першої статті 106);

- незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору (підпункт «б» пункту 1 частини першої статті 106);

- порушення засад гласності і відкритості судового процесу (підпункт «в» пункту 1 частини першої статті 106);

- порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (підпункт «г» пункту 1 частини першої статті 106);

- незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу (підпункт «г» пункту 1 частини першої статті 106);

- порушення правил щодо відводу (самовідводу) (підпункт «д» пункту 1 частини першої статті 106);

- безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень (пункт 2 частини першої статті 106);

- умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків (пункт 4 частини першої статті 106);

- розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні (пункт 5 частини першої статті 106).

В практиці Дисциплінарних палат в основному не виникає труднощів з кваліфікацією цих дисциплінарних проступків. Отже, нижче наведено лише окремі питання, на які необхідно зважати при здійсненні дисциплінарного провадження.

Незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил щодо юрисдикції або складу суду

(підпункт «а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Цей дисциплінарний проступок полягає в істотному порушенні суддею норм процесуального права, наслідком якого є незаконна відмова в доступі до правосуддя, унеможливлення реалізації учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або порушення правил щодо юрисдикції або складу суду.

Поняття істотного порушення норм процесуального права при кваліфікації дисциплінарного правопорушення є оціночним та не має формально визначених ознак для його відмежування від інших (неістотних) порушень, хоча процесуальні закони і визначають, які порушення процесуальних норм необхідно відносити до істотних.

До істотних порушень норм процесуального права (відповідно до процесуальних законів), допущених суддею під час кримінального провадження, відносять ті, які перешкодили чи могли перешкодити суду ухвалити законне та обґрунтоване судове рішення, а в цивільному, господарському та адміністративному провадженнях – ті, які призвели до неправильного вирішення судової справи.

Натомість Європейський суд з прав людини демонструє зважений підхід до оцінки характеру допущених порушень належної процедури, беручи до уваги здатність допущеного порушення вплинути на загальну справедливість судового розгляду (оцінка справедливості процесу в цілому) у контексті дотримання статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

У дисциплінарному провадженні законодавець безпосередньо пов'язує істотність допущеного суддею порушення норм процесуального права з процесуальними наслідками цих порушень, а саме: незаконна відмова в доступі до правосуддя; унеможливлення реалізації учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків; порушення правил щодо юрисдикції або складу суду. Тобто істотність допущеного суддею порушення норм процесуального права пов'язана з процесуальними наслідками, які визначені у диспозиції норми, що передбачена підпунктом

«а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», хоча й може одночасно містити істотне порушення норм процесуального права, визначених відповідно до вимог процесуального закону.

При кваліфікації дисциплінарних правопорушень, які мали наслідком незаконну відмову учасникам процесу в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо), варто враховувати наступне.

Стаття 6 Конвенції гарантує кожному право на справедливий суд, що включає і право доступу до правосуддя. Конституція України у статті 55 закріплює положення, згідно якого, права та свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Доступ до правосуддя передбачає право кожної особи, в порядку, передбаченому процесуальним законом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів. Також, жодна особа не може бути позбавлена права на участь у розгляді своєї справи у суді. Справедливе здійснення правосуддя якраз починається з надання особі гарантій доступу до правосуддя. Доступ до правосуддя повинен бути не формальним, а справжнім, дієвим. Можливість особи без перешкод звернутися за судовим захистом є головним змістовним аспектом поняття доступу до правосуддя, а встановлення певних обмежень доступу до правосуддя повинно переслідувати законну мету.

Безсумнівно, що за відповідних обставин доступ до правосуддя обумовлюється певними формальними вимогами (наприклад, сплатою судового збору, дотриманням строків звернення до суду тощо), однак ці вимоги повинні бути передбачуваними (див. рішення ЄСПЛ у справі «Мельник проти України» (*Melnyk v. Ukraine*) від 28.03.2006 р. (заява № 72286/01) і не бути такими, що унеможливають реалізацію цього права. Такий підхід впливає з принципу верховенства права у частині забезпечення юридичної визначеності.

Іншим важливим аспектом є обов'язок суду забезпечити учасникам процесу якісний та ефективний доступ до правосуддя, коли суд уповноважений виносити рішення, які за визначених законом умов набувають статусу обов'язкових та остаточних. У рішенні в справі «Церква села Сосулівка проти України» (*Tserkva Sela Sosulivka v. Ukraine*) від 28.02.2008 р. (заява № 37878/02), ЄСПЛ зазначив, що заявник мав доступ до судів, проте жоден із них не розглянув по суті скарги заявника на неможливість користуватися церковною спорудою, посилаючись на відсутність юрисдикції розглядати такі питання, попри те, що скарги було визнано прийнятними до розгляду судом. Суд вважає, що така ситуація прирівнюється до

відмови у здійсненні правосуддя, що суперечить власне суті права заявника на доступ до суду, що гарантується статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

З об'єктивної сторони такі дисциплінарні проступки полягають у порушенні суддею норм процесуального права, наслідком чого є обмеження особи в доступі до правосуддя. Це може бути: необґрунтована відмова у відкритті судового провадження; невчинення передбачених процесуальним законом дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду судової справи; необґрунтоване зупинення судового провадження у справі; безпідставне закриття судового провадження у справі; закриття провадження у справі через відсутність у суду відповідних повноважень без зазначення суду, до юрисдикції якого належить розгляд цієї справи; необґрунтоване залишення позову без розгляду; необґрунтована відмова у відкритті судового провадження; необґрунтоване залишення апеляційної чи касаційної скарги без руху чи її повернення; необґрунтована відмова в задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами; невмотивована повна або часткова відмова в задоволенні клопотань чи скарг слідчим суддею під час досудового розслідування тощо.

Наводимо окремі приклади застосування цієї підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, які у сенсі якості дисциплінарного провадження є цікавими та інформативними.

Рішення Дисциплінарної палати від 10 лютого 2020 року №362/2дп/15-20. До Вищої ради правосуддя надійшла дисциплінарна скарга на дії судді П., у якій йшлося про те, що місцевий суд, не повідомивши відповідачку належним чином про призначені судові засідання, розглянув цивільну справу за її відсутності.

Дисциплінарна палата за результатом розгляду дисциплінарної справи встановила, що місцевий суд п'ять разів призначав у цій справі судові засідання, однак лише один раз розмістив на офіційному веб-порталі «Судова влада України» оголошення про виклик скаржниці у судові засідання, як це передбачено процесуальним законом. Попри те, що в матеріалах справи були наявні дані про фактичне місце проживання відповідачки, суд надсилав їй всі процесуальні документи виключно на адресу реєстрації, хоча за інформацією Центру надання адміністративних послуг виконавчого комітету міської ради відомості про проживання відповідачки за цією адресою були відсутні. Встановлені обставини свідчать, що суддя П. розглянув цивільну справу без виклику та належного повідомлення відповідачки про час, дату та місце розгляду справи, та ухвалив заочне рішення, яким вирішив питання про позбавлення її права власності на майно, чим допустив істотне порушення прав учасника процесу.

Розглядаючи цю дисциплінарну справу, Дисциплінарна палата не встановила обставин, які б свідчили, що суддя П. діяв умисно, і дійшла висновку, що порушення норм цивільного процесуального законодавства було допущене суддею П. внаслідок небалості.

У цій дисциплінарній справі Дисциплінарна палата правильно встановила всі обставини, які охоплюються ознаками об'єктивної сторони дисциплінарного проступку, передбаченого підпунктом «а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Проте, на нашу думку, за подібних обставин підлягає більш ретельному аналізу суб'єктивна сторона такого дисциплінарного проступку, а саме,

вчинення його через недбалість. Адже, в даному випадку суддя П. достеменно знав, що скаргниця не проживала за адресою, на котру їй скеровувались виклики в судове засідання і всі інші процесуальні судові документи. Суддя знав про вимоги закону щодо необхідності розміщення на офіційному веб-порталі «Судова влада України» оголошення про виклик особи у судове засідання, якщо місце її проживання невідоме, але тільки один раз з п'яти дотримався цієї вимоги. Ці обставини свідчать, що суддя П. усвідомлював протиправність своєї поведінки і свідомо проігнорував вимоги процесуального закону, що свідчить про наявність у його діянні ознак умисної форми вини.

Рішення Дисциплінарної палати від 12 лютого 2020 року №409/Здп/15-20. До Вищої ради правосуддя надійшла скарга адвоката щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності судді за дії, вчинені під час розгляду адміністративної справи. У скарзі адвоката зазначалось, що він як представник третьої особи подав до канцелярії суду клопотання про надання матеріалів справи для ознайомлення з можливістю використання засобів цифрової фотозйомки. Це клопотання було задоволено, однак суддя І. повідомила, що не надає дозволу в повному обсязі здійснити фотозйомку чи копіювання будь-яким чином усіх документів, наявних у матеріалах справи, оскільки вони містять персональні дані осіб, які беруть участь у справі, і представник має подати до суду заяву із зазначенням аркушів справи, які він мав намір сфотографувати. Внаслідок таких дій судді скаргник був позбавлений можливості оцінювати, аналізувати та порівнювати матеріали справи один з одним та в сукупності, що унеможливило надання клієнту якісної та ефективної правової допомоги. Дисциплінарна палата під час розгляду дисциплінарної справи встановила, що суддя І. порушила процесуальні норми, передбачені частиною першою статті 44 та статті 54 Кодексу адміністративного судочинства України, щодо забезпечення процесуальних прав сторін, та не забезпечила належний розгляд справи справедливим судом, допустила порушення норм права, що свідчить про відмову у доступі до правосуддя.

Водночас Дисциплінарна палата, правильно встановивши фактичні обставини – істотне порушення суддею І. норм процесуального права, – мала обґрунтувати, чому вона вважає, що у діях судді є ознаки незаконної відмови у доступі до правосуддя. На нашу думку, в даній справі дії судді І. можна було кваліфікувати (за умови встановлення всіх ознак дисциплінарного проступку) як істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Доречно зазначити, що своїм рішенням від 23 липня 2020 року №2245/0/15-20 Вища рада правосуддя повністю скасувала це рішення Дисциплінарної палати, зазначивши, що «забезпечення судом права на ознайомлення учасників справи з матеріалами справи та їх фотокопіювання може вплинути на справедливий розгляд справи, однак встановлення судом обмежень у фотокопіюванні матеріалів справи ніяким чином не може свідчити про відмову у доступі до правосуддя, як його тлумачить Європейський суд з прав людини».

Рішення Дисциплінарної палати від 19 лютого 2020 року №506/Здп/15-20. До Вищої ради правосуддя надійшла скарга Управління офісу Держаудитслужби стосовно судді К. У скарзі зазначалось, що під час розгляду справ про адміністративні правопорушення за статтею 164-14 КУпАП (порушення законодавства про закупівлі) суддя К. допустив низку порушень процесуальних норм, серед яких і розгляд справ без учасників провадження, що є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності. У ході розгляду дисциплінарної справи, Дисциплінарна палата встановила, що суддя К. здійснив

розгляд справ про адміністративні правопорушення з порушенням норм процесуального права, зокрема, не дотримав вимог про повідомлення учасників провадження про розгляд справ, «...що можна розцінювати як незаконну відмову в доступі до правосуддя. Таким чином, дії судді К. слід кваліфікувати як незаконну відмову в доступі до правосуддя».

У даному випадку варто зазначити, що Дисциплінарна палата цілком правильно встановила ознаки об'єктивної сторони цього дисциплінарного проступку. Стосовно ж суб'єктивного ставлення судді до вчиненого діяння, Дисциплінарна палата в своєму рішенні зазначила наступне: *«Встановлені під час розгляду дисциплінарної справи обставини дають достатні підстави вважати, що саме несумлінне виконання службових обов'язків та недостатнє використання суддею К. процесуальних повноважень ... призвели до ... формального підходу судді до розгляду справ за відсутності учасників».* Між тим, за такого висновку дисциплінарний проступок може бути вчинений як умисно, так і через недбалість. Треба зауважити, що визначення форми вини має два важливі аспекти. По-перше, це має значення для призначення судді виду дисциплінарного стягнення з урахуванням принципу пропорційності, а по-друге, – це необхідно для повної кваліфікації дисциплінарного проступку.

Розглянемо склад дисциплінарного проступку «істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків».

З об'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок полягає у істотному порушенні суддею норм процесуального права під час здійснення правосуддя. При цьому, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є наявність причинно-наслідкового зв'язку між істотним порушенням норм процесуального права під час здійснення правосуддя та унеможливленням реалізації учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків. Такий зв'язок повинен бути безпосереднім, тобто унеможливлення реалізації учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків обумовлено саме порушенням норм процесуального права. Отже, без встановлення конкретних прав та обов'язків учасників процесу, реалізація яких була унеможливлена процесуальними діями судді, не можна говорити про наявність ознак об'єктивної сторони цього дисциплінарного проступку. Це має важливе значення для правильної кваліфікації вчиненого суддею діяння, а дисциплінарний орган має зазначити цю обставину у своєму рішенні і не може обмежитись простою констатацією «порушення права на справедливий суд» без конкретизації та ідентифікації складових порушеного права у вигляді унеможливлення реалізації учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

До істотних порушень норм процесуального права, які найчастіше є підставою для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності є: процесуальні порушення при вжитті заходів забезпечення позову; вирішення питання про права і обов'язки осіб, не залучених до судового розгляду; неправомірне втручання у дискреційні повноваження органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, перешкоджання виконанню рішення іншого суду; неповідомлення чи неналежне повідомлення учасників судового провадження про дату та час судового засідання тощо, а у кримінальному провадженні – порушення, допущені слідчими судьями при розгляді різного роду клопотань та скарг (найчастіше це порушення при розгляді клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження та щодо розгляду скарг на процесуальні дії чи бездіяльність органів досудового розслідування), а також порушення норм процесуального права у процесі судового розгляду.

Необхідно звернути увагу, що судді досить часто апелюють щодо того, що оцінка дисциплінарним органом правильності застосування ними норм процесуального права за своєю суттю є оцінкою законності судового рішення. У цьому аспекті важливою є позиція Верховного Суду, який у низці своїх рішень підтвердив право дисциплінарних органів давати оцінку правильності застосування судьями норм процесуального права, якщо їх порушення унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків і констатував, що у цих випадках дисциплінарні органи не здійснюють оцінки законності судових рішень.

Зокрема, у провадженні № 11-490cap19 Велика Палата Верховного Суду (постанова від 14 листопада 2019 року), розглядаючи скаргу судді на рішення Вищої ради правосуддя про залишення без змін рішення Дисциплінарної палати про її притягнення до дисциплінарної відповідальності, погодилась з висновками Дисциплінарної палати про те, що суддя:

- не виконала вимоги частини першої статті 214 ЦПК України й не вирішила питань щодо наявності обставин, якими обґрунтовувалися вимоги, та доказів на їх підтвердження, а також правовідносин сторін, які впливають із установлених обставин;
- здійснила розгляд справи з порушенням принципу верховенства права, оскільки її висновки не ґрунтувались на повно і всебічно з'ясованих обставинах, на які сторони посилалися як на підставу своїх вимог і заперечень, та які б підтверджувалися дослідженими в судовому засіданні доказами, що передбачено статтею 213 ЦПК України;
- не врахувала відомі їй обставини щодо заборони відчуження нерухомого майна, внаслідок чого позбавила учасника процесу доступу до правосуддя й можливості захистити свої права в судовому засіданні під час розгляду справи;
- не виконала вимоги частини першої статті 121 ЦПК України та відкрила провадження у справі за відсутності всіх додатків до позовної заяви, надавши таким чином позивачу привілеї, не передбачені законом;
- долучила до матеріалів справи документи у непроцесуальний спосіб, тобто за відсутності клопотань сторін про їх долучення;
- розглянула справу по суті з проголошенням прийнятого рішення за 9 хвилин до визначеного суддею часу початку судового засідання.

З огляду на це, Верховний Суд визнав, що Вища рада правосуддя та її Дисциплінарна палата дійшли обґрунтованих висновків про те, що встановлені під час розгляду дисциплінарної справи факти свідчать про наявність у діях судді складу дисциплінарного проступку, передбаченого підпунктом «а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (умисне істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм

процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків). Таким чином Верховний Суд підтвердив, що порушення суддею однозначних і зрозумілих вимог процесуального закону, якщо це унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків, є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Дисциплінарний проступок судді, що полягає в істотному порушенні норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків, необхідно відмежовувати від інших порушень норм процесуального права, які є ознаками об'єктивної сторони інших дисциплінарних проступків, зокрема таких як: незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору; порушення засад гласності і відкритості судового процесу; порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу; порушення правил щодо відводу (самовідводу); безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень; розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні, більшість з яких віднесені до істотних порушень норм процесуального права відповідно до процесуальних законів.

Необхідно зазначити, що у наведених вище дисциплінарних проступках, з об'єктивної сторони, зміст порушення норми процесуального права вже конкретизований, отже сам факт порушення норм процесуального права є закінченим складом, незалежно від настання процесуальних наслідків у виді унеможливлення реалізації учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Наведемо декілька прикладів різної кваліфікації дисциплінарного проступку у вигляді істотного порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію у часниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

***Рішення Дисциплінарної палати від 18 грудня 2019 року №3528/Здп/15-19.** До Вищої ради правосуддя надійшла дисциплінарна скарга адвоката стосовно слідчого судді Ф. У скарзі зокрема вказано, що під час розгляду справи за клопотаннями слідчого про арешт майна приватного підприємства суддя, всупереч вимогам КПК України, не повідомила власника майна про день та час розгляду клопотань та не надіслала йому ухвалу про накладення арешту на майно, чим допустила істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію власником арештованого майна наданих йому процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків. На думку скаргжника, слідчий*

суддя Ф., невмотивовано накладаючи арешт на майно підприємства та допускаючи зазначені порушення, діяла умисно, оскільки в подібних справах за наявності аналогічних обставин дійшла протилежних висновків та відмовила у задоволенні клопотань слідчого про накладення арешту на майно.

У процесі розгляду дисциплінарної справи, Дисциплінарна палата встановила, що ухвалою слідчого судді Ф. було задоволено клопотання слідчого та накладено арешт на належне приватному підприємству майно, вилучене під час огляду території та приміщень автозаправної станції.

Зазначені ухвали в подальшому було скасовано апеляційним судом області. При цьому, суд апеляційної інстанції зазначив, що слідчий суддя дійшла помилкового висновку про відповідність вказаного у клопотанні майна критеріям, визначеним у частині другій статті 167 КПК України, та безпідставно задовольнила клопотання слідчого, оскільки до клопотань не було долучено жодних документів, які б підтверджували належність вилученого майна до кримінального провадження, в якому вони подавались.

Дисциплінарна палата у процесі розгляду дисциплінарної справи також встановила, що матеріали справи не містили жодних повісток про виклик до суду відповідно до встановлених КПК України вимог, а також відомостей про надання слідчим суддею доручення слідчому на вручення власнику майна або його уповноваженій особі таких повісток. Крім того, під час попередньої перевірки дисциплінарної скарги було встановлено, що доводи судді Ф. не спростовують порушення нею чітких за змістом вимог КПК України, оскільки саме на суддю покладено обов'язок перед розглядом клопотань пересвідчитися у належному повідомленні учасника процесу про дату, час і місце розгляду вказаних клопотань та саме суддя вирішує питання щодо можливості (або неможливості) розгляду справи за відсутності сторін. Таким чином, Дисциплінарна палата дійшла висновку, що допущені слідчим суддею Ф. порушення норм процесуального права, що регламентують підстави та порядок накладення арешту на майно, позбавило підприємство права подавати докази та заперечення під час розгляду справи за клопотаннями слідчого про арешт майна цього підприємства.

Водночас, правильно встановивши фактичні обставини допущених суддею істотних порушень норм процесуального права, Дисциплінарна палата визначила, що в діях судді Ф. відсутній склад дисциплінарного проступку, передбаченого підпунктом «а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», оскільки в матеріалах перевірки відсутні посилання «...на факти, які б свідчили про порушення вимог щодо неупередженого розгляду справи, умисне порушення норм права чи неналежне ставлення до службових обов'язків вказаною суддею під час розгляду справи та прийняття судового рішення...». Обґрунтовуючи свій висновок, Дисциплінарна палата послалась на те, що в матеріалах дисциплінарної справи відсутні докази грубої недбалості у діях судді Ф., при цьому для підприємства не настали негативні наслідки. З огляду на це, Дисциплінарна палата відмовила у притягненні судді Ф. до дисциплінарної відповідальності та припинила дисциплінарне провадження.

Аналізуючи це рішення, необхідно зазначити, що ознаками об'єктивної сторони цього дисциплінарного проступку не передбачено інших негативних наслідків, ніж процесуальних наслідків у виді унеможливлення реалізації учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків, що власне й було встановлено у процесі дисциплінарного провадження.

Між тим, з суб'єктивної сторони цього дисциплінарного проступку, дії судді, на нашу думку, були умисними, оскільки вона достеменно знала про вимоги процесуального закону щодо підстав та порядку розгляду такого роду клопотань. Це підтверджувалось наданими підприємством доказами про застосування суддею Ф. протилежного підходу під час вирішення питання про накладення арешту в іншій справі. Мотивуючи неприйняття цих доказів на підтвердження умисного характеру дій судді, Дисциплінарна палата зазначила, що ці доводи є аналогічними доводам апеляційних скарг на відповідні судові рішення, яким було надано оцінку судом апеляційної інстанції в межах апеляційного розгляду справ. На

нашу думку, Дисциплінарна палата мала більш ретельно підійти до аналізу ознак суб'єктивної сторони цього дисциплінарного проступку, адже сам характер допущених суддею порушень норм процесуального закону, а саме: «...порушення суддею Ф. чітких за змістом вимог КПК України», як зазначено в рішенні палати, – вже свідчить про наявність у діянні судді щонайменше недбалості.

Рішення Дисциплінарної палати від 15 січня 2020 року №57/Здп/15-20. До Вищої ради правосуддя надійшла дисциплінарна скарга громадянина К. щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності судді К.Ю. за дії, вчинені під час розгляду його скарги на бездіяльність органу поліції, яка полягала у невнесенні до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) відомостей про кримінальне правопорушення за заявою скаржника. Зокрема, в дисциплінарній скарзі зазначено, що суддя К.Ю., в порушення норм статті 306 КПК України, не розглянув скаргу по суті та лише з формальних підстав відмовив в її задоволенні. Таким чином, на думку скаржника, суддя К.Ю. допустив істотне порушення норм процесуального права, внаслідок чого було порушено право на судовий захист скаржника, і такі дії судді він вважає незаконною відмовою у доступі до правосуддя.

Перевіркою встановлено, що при ухваленні рішення про відмову у задоволенні скарги громадянина К. на бездіяльність органу поліції, суддя К.Ю. виходив з того, що неявка без поважної причини сторони кримінального провадження, якою подано скаргу, свідчить про фактичне невідтримання поданої скарги та недоведення вказаних у ній обставин. При цьому, суддя фактично проігнорував заяву скаржника, подану до початку судового розгляду, про розгляд справи без його участі.

Дисциплінарна палата у процесі розгляду дисциплінарної справи правильно встановила, що ухвала слідчого судді, постановлена у порядку, передбаченому частиною другою статті 307 КПК України, має ґрунтуватися на фактичних даних та оцінці обставин, встановлених судом під час вирішення скарги по суті, а неявка скаржника, відповідно до вимог КПК України, не може бути підставою для відмови у задоволенні скарги.

Зваживши на пояснення судді, що він неодноразово відкладав розгляд скарги, бо вважав, що скаржник повинен особисто взяти участь у розгляді його скарги, Дисциплінарна палата дійшла висновку, що порушення норм процесуального права під час розгляду справи не є умисним чи таким, що вчинене внаслідок недбалості, а зумовлене намаганням судді забезпечити об'єктивне з'ясування всіх обставин під час розгляду скарги. З огляду на викладене, Дисциплінарна палата відмовила у притягненні судді К.Ю. до дисциплінарної відповідальності та припинила дисциплінарне провадження стосовно нього.

На нашу думку, за подібних обставин дисциплінарний орган має зважати на те, що поведінка скаржника не може обумовлювати недотримання суддею норм процесуального права. Дисциплінарній палаті необхідно встановлювати дійсні мотиви поведінки судді і кваліфікувати його дії як незаконну відмову в доступі до правосуддя (у тому числі відмову в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо), оскільки суддя відмовив у розгляді скарги по суті за відсутності визначених процесуальним законом підстав.

Незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору

(підпункт «б» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Право на мотивоване судове рішення є важливим і впливає з вимог статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Судове рішення повинно бути

зрозумілим як сторонам, так і суспільству, воно має містити необхідні відповіді на аргументи сторін щодо суті спору та обґрунтовані висновки, які вплинули на вирішення справи.

У Висновку № 11 (2008) КРЕС до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень зазначено, що виклад підстав прийняття рішення не лише полегшує розуміння та сприяє визнанню сторонами суті рішення, але, насамперед, є гарантією проти свавілля. По-перше, це зобов'язує суддю дати відповідь на аргументи сторін та вказати на аргументи, що лежать в основі рішення й забезпечують його правомірність; по-друге, це дає можливість суспільству зрозуміти, яким чином функціонує судова система³⁹.

Відповідно до вимог статті 370 КПК України, судові рішення повинно бути законним, обґрунтованим і мотивованим. Мотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення. Кримінальний процесуальний закон розглядає вмотивованість судового рішення як обов'язкову вимогу поряд з вимогами його законності та обґрунтованості. Відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України (стаття 242), Господарського процесуального кодексу України (стаття 236) та Цивільного процесуального кодексу України (стаття 263) вмотивованість є складовою обґрунтованості судового рішення. Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин у судовій справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні, з наданням оцінки всім аргументам учасників справи.

Мотивованим є судові рішення, в якому належним чином зазначені підстави, на яких воно ґрунтується. Тобто у судовому рішенні повно і всебічно відображені мотиви, якими суд керувався при його ухваленні, а саме: належно оцінені доводи та заперечення сторін (учасників) судового провадження та враховані або відхилені судом на підставі конкретно визначених мотивів; надано належну правову оцінку усім зібраним у справі доказам та надано обґрунтування прийняття (врахування) та відхилення кожного доказу; наведені норми права, якими урегульовані спірні правовідносини, з наданням обґрунтування того, чому ті чи інші правові норми мають бути застосовані у конкретній спірній ситуації.

Проте, необхідно звернути увагу, що дисциплінарний орган не здійснює оцінку вмотивованості судового рішення, а тільки встановлює, чи в судовому рішенні зазначені/не зазначені мотиви прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору.

У цьому аспекті критеріями оцінки зазначення/незазначення мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору має бути встановлення у дисциплінарному провадженні наступних обставин: чи у судовому рішенні містяться відповіді на головні аргументи сторін; чи у судовому рішенні є підтвердження того, що сторони були почуті

³⁹Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень (пункт 35).

судом; чи судові рішення є результатом неупередженого вивчення судом зауважень, доводів та доказів, що представлені сторонами; чи у судовому рішенні обґрунтовано дії суду щодо вибору аргументів та прийняття/відхилення доказів сторін.

Тлумачення підпункту «б» пункту 1 частини першої статті 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності з цієї підстави лише за відсутності мотивів (тобто, обґрунтування чому суддя дійшов відповідних висновків) неприйняття/прийняття аргументів сторін щодо суті спору. Змістовна оцінка вмотивованості судового рішення не є предметом дослідження і оцінки в межах дисциплінарного провадження, а є предметом оцінки у процесі перегляду судового рішення судами вищої інстанції у порядку, передбаченому процесуальним законом.

Необхідно також зауважити, що ЄСПЛ сформував сталу практику, якої дотримуються і національні суди, відповідно до якої в судових рішеннях має бути відображена правова оцінка доводів сторін, однак, це не означає, що суди мають давати оцінку кожному аргументу та детальну відповідь на нього. Вмотивованість, у частині зазначення/незазначення мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін, повинна стосуватись тільки суті спору з огляду на особливості певної справи, вимог до вмотивованості відповідно до повноважень судової інстанції, яка ухвалює рішення, та інших обставин, що характеризують розгляд конкретної судової справи.

Наведемо приклад кваліфікації Дисциплінарною палатою дій суддів щодо незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору.

***Рішення Дисциплінарної палати від 27 грудня 2019 року №3642/1дп/15-19.** До Вищої ради правосуддя надійшла дисциплінарна скарга громадянина Р. стосовно судді місцевого суду Д. та суддів апеляційного суду А., З., Ш.. У скарзі стосовно судді Д. зазначено, що ухвалою слідчого судді задоволено клопотання слідчого про проведення позапланової виїзної ревізії фінансово-господарської діяльності сільської ради. В дисциплінарній скарзі зазначено, що вказана ухвала постановлена з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, оскільки КПК України не містить норми, яка безпосередньо регламентує можливість та порядок звернення слідчого та прокурора з клопотанням про проведення позапланової перевірки та компетенцію слідчого судді щодо вирішення такого клопотання, а положеннями статті 131 КПК України взагалі не передбачено такого заходу забезпечення кримінального провадження, не визначено обсягу доказування при розгляді такого клопотання, як і критеріїв, за якими слідчий суддя повинен визначати достатність підстав для надання дозволу на проведення позапланової перевірки. Вирішення слідчим суддею таких клопотань не охоплюється його повноваженнями, які мають реалізовуватись у спосіб, передбачений виключно процесуальним законом. Таким чином, на думку скаргжника, приймаючи ухвалу про надання дозволу на проведення позапланової перевірки, яка не передбачена КПК України, слідчим суддею Д. було істотно порушено вимоги кримінального процесуального закону. У дисциплінарній скарзі на дії суддів апеляційного суду А., З., Ш. наведені ті самі мотиви, що й у скарзі на дії судді Д. Скаргжник зазначає, що суд апеляційної інстанції не звернув уваги на ці мотиви й помилково залишив у силі ухвалу слідчого судді, а також необґрунтовано не врахував висновки, викладені у постановках Верховного Суду України та Великої Палати Верховного Суду. Посилання апеляційного суду на положення інших законів як на підставу правомірності ухвалення слідчим суддею рішення про проведення позапланової перевірки суперечить правовому висновку Касаційного кримінального суду Верховного Суду, викладеному в ухвалі від 6 березня 2018 року у справі № 243/6674/17-к, в якій наголошено, що законодавець визначив*

повноваження кожного суб'єкта кримінального процесу лише КПК України і виключив будь-яку можливість виводити наявність таких повноважень із положень «інших законів».

Надаючи правову кваліфікацію діям судді Д., Дисциплінарна палата зазначила, що «...Питання про правомірність надання суддею Д. дозволу на проведення позапланової виїзної ревізії не оцінюється Дисциплінарною палатою. Водночас важливим є те, як діяв суддя при постановленні відповідного рішення для захисту основоположних прав людини, зокрема права на справедливий судовий розгляд безстороннім судом, та дотримання суддею правового порядку загалом, а також чи наведено суддею мотиви прийняття судового рішення. ... Як убачається з тексту зазначеної ухвали, всупереч вимогам статті 372 КПК України вона не містить мотивувальної частини із зазначенням встановлених судом обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів, мотивів, з яких суд виходив при постановленні ухвали, і положень закону, якими він керувався. ...За таких обставин Дисциплінарна палата дійшла висновку, що незазначення суддею ... Д. в ухвалі ... мотивів прийняття рішення свідчить про недбалість судді та неналежне виконання ним своїх процесуальних повноважень. Вказане призвело до виникнення у скаржника сумнівів в об'єктивності, неупередженості та незалежності судді. ... Врахувавши наведені обставини, Дисциплінарна палата дійшла висновку про наявність у діях судді Д. складу дисциплінарного проступку, передбаченого підпунктом «б» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Надаючи правову кваліфікацію діям суддів апеляційного суду А., З., Ш., Дисциплінарна палата зазначила, що відповідно до статті 309 КПК України не передбачено можливості оскарження в апеляційному порядку ухвали про надання дозволу на проведення позапланової перевірки/ревізії, а вирішення слідчим суддею клопотань про надання дозволу на проведення позапланових перевірок у кримінальному провадженні не належить до його повноважень, визначених КПК України.

Водночас, встановлені Дисциплінарною палатою під час розгляду дисциплінарної справи обставини свідчать про помилкове тлумачення та застосування суддями А., З. та Ш. норм кримінального процесуального права під час перегляду ухвали місцевого суду про надання дозволу на проведення позапланової виїзної ревізії, а вказані дії суддів А., З., Ш. не мали істотних негативних наслідків. Постановлена зазначеними суддями ухвала мотивована та містить аргументування необхідності застосування положень Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні». Оскільки тлумачення закону не може безумовно свідчити про наявність у діях суддів ознак дисциплінарного проступку, а при здійсненні дисциплінарного провадження не виявлено фактів, які могли б свідчити про недбалість чи умисне порушення норм процесуального права суддями А., З. та Ш., Дисциплінарна палата дійшла висновку, що в діях вказаних суддів відсутній склад дисциплінарного проступку, передбаченого підпунктом «а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

На нашу думку, у цій дисциплінарній справі Дисциплінарна палата, притягнувши суддю Д. до дисциплінарної відповідальності за незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору (підпункт «б» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), фактично надала оцінку правомірності застосування суддею Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» у процесі розгляду клопотання про надання дозволу на здійснення позапланової виїзної ревізії, що належить до повноважень суду у процесі апеляційного перегляду судового рішення.

Більше того, в діях суддів апеляційного суду А., З., Ш. також вбачались ознаки дисциплінарного проступку у вигляді істотного порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків, оскільки суд

апеляційної інстанції помилково залишив у силі ухвалу слідчого судді, чим істотно порушив норми процесуального права.

На момент ухвалення судового рішення правова позиція щодо правомірності/неправомірності надання слідчим суддею дозволу на здійснення позапланової перевірки на підставі Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» вже була сформована Верховним Судом. Судді апеляційного суду повинні і могли усвідомлювати, що правових підстав для надання слідчим суддею дозволу на здійснення позапланової перевірки на підставі цього Закону в кримінальному провадженні немає. Тому в діях суддів А., З., Ш. щонайменше є ознаки недбалості, оскільки на момент розгляду апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді вони зобов'язані були врахувати, або обґрунтувати чому не враховують, правову позицію Верховного Суду.

Крім того, в даній справі необхідно було більш ретельно дослідити питання настання негативних наслідків для скажника внаслідок істотного порушення суддями апеляційної інстанції норм процесуального права. Адже процесуальні права скажника на належний судовий контроль на стадії досудового розслідування були порушені, оскільки судді апеляційного суду залишили в силі ухвалу слідчого судді про надання дозволу на здійснення позапланової перевірки на підставі Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» без жодних на те правових підстав.

Необхідно ще раз звернути увагу на ті особливості вмотивованості судового рішення у процесі забезпечення судового контролю за дотриманням прав та свобод особи на стадії досудового розслідування, які мають значення для дисциплінарного провадження. У цьому аспекті доречно послатись на практику Верховного Суду.

Велика Палата Верховного Суду в Постанові від 14 червня 2018 року у справі №11-386сеп18, ухваленій за результатами розгляду скарги на рішення Вищої ради правосуддя за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати підтвердила, що дисциплінарні органи можуть надавати оцінку зазначенню/незазначенню слідчим суддею в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін зазначивши, що «...Орган, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, не вповноважений перевіряти законність судового рішення, а зобов'язаний перевірити дії судді під час ухвалення такого рішення в частині наявності порушень, які є підставою для застосування дисциплінарної відповідальності. Розглянувши доводи сторін та аргументи щодо їх обґрунтування, Велика Палата Верховного Суду вважає, що ВРП та її Перша Дисциплінарна палата не втручалися в суть постановленої суддею ухвали ..., а лише констатували наявність порушень скажником норм процесуального права, що було розцінено відповідачем як дисциплінарний проступок...». Велика Палата Верховного Суду звернула увагу на те, що «...застосування до ухвал слідчого судді про надання дозволу на обшук положень, які регламентують загальні вимоги щодо судового рішення суду першої інстанції в кримінальному провадженні, можливо лише з врахуванням особливостей стадії досудового розслідування, яка є відмінною від судового розгляду. ... вмотивованість ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи повинна бути в межах, які не розкривають таємницю досудового розслідування, зокрема в ній повинні бути наведені аргументи, що переконали суддю у задоволенні чи відхиленні такого клопотання...».

Верховний Суд також сформував правову позицію щодо предмету оцінки вмотивованості судового рішення за результатом розгляду клопотань на стадії досудового розслідування: «...положеннями підпункту «б» пункту 1 частини першої статті 106 Закону № 1402-VIII передбачено підставу для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за незазначення в судовому рішенні мотивів. При цьому в ухвалі слідчого судді ... про надання дозволу на проведення обшуку зазначені мотиви, мета його проведення, визначені за родовими ознаками предмету, що підлягають відшукуванню, та місце проведення обшуку. Оцінка допустимості та належності такого мотивування до компетенції ВРП та її дисциплінарних органів не входить...».

Порушення засад гласності і відкритості судового процесу

(підпункт «в» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

До основних засад судочинства належить гласність і відкритість судового процесу. Загальні вимоги щодо реалізації засади гласності та відкритості судочинства передбачені у статті 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», які конкретизовані у процесуальних законах у залежності від виду судочинства (кримінального, цивільного, адміністративного, господарського тощо).

До предмету гласності і відкритості судового процесу необхідно відносити:

- 1) інформацію про хід судового розгляду, проміжні і кінцеві результати такої діяльності;
- 2) відкритий розгляд судових справ у судах, крім випадків, установлених законом;
- 3) право бути присутніми у відкритому судовому засіданні будь-яким особам;
- 4) право осіб, присутніх в залі судового засідання, представників засобів масової інформації проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом;
- 5) право на трансляцію судового засідання з дозволу суду;
- 6) фіксацію технічними засобами перебігу судового процесу в порядку, встановленому законом;
- 7) забезпечення учасникам судового процесу можливості брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом;
- 8) проведення судового засідання виключно в спеціально обладнаному для цього приміщенні суду - залі засідань, яке придатне для розміщення сторін та інших учасників

судового процесу і дає змогу реалізовувати надані їм процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки.

Отже, гласність і відкритість судового процесу – це сукупність правових вимог, що визначають права та обов'язки суду, учасників судового процесу, присутніх на судовому засіданні, та суспільства загалом, спрямованих на забезпечення публічності правосуддя, створення умов для справедливого розгляду судової справи незалежним і безстороннім судом, захисту прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у судовому процесі та забезпечення підзвітності суду суспільству.

У Рішенні в справі «Лучанінова проти України» (*Luchaninova v. Ukraine*) від 9 червня 2011 р. (заява № 16347/02), що стосується скарги заявниці про те, що розгляд її справи не був публічним, ЄСПЛ повторив, що проведення публічних судових засідань є основоположним принципом, закріпленим у пункті 1 статті 6 Конвенції (див. рішення ЄСПЛ у справі «Ріпан проти Австрії» (*Riepan v. Austria*) від 14 листопада 2000 р. (заява № 35115/97)). Суд зазначає, що, хоча доступ громадськості до судового розгляду, про який йдеться, формально не був обмежений, обставини, за яких він відбувся, були очевидною перешкодою його публічності. По-перше, розгляд відбувся у диспансері з обмеженим доступом. По-друге, суд не дозволив іншим особам, окрім учасників провадження, залишитися в палаті, де відбувався розгляд, або входити до неї. По-третє, з матеріалів справи не вбачається існування загальнодоступної інформації про дату та місце засідання. Хоча вибір найбільш доцільного способу врегулювання ситуацій, коли особа, яка притягається до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, не з'являється до суду, належить саме національним судам, ЄСПЛ вважає, що заходи, до яких у цій справі вдався суд і які обмежили право заявниці на публічний розгляд її справи, не були «суворо необхідні» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції. Відповідно в цій справі мало місце порушення зазначеного положення у зв'язку з відсутністю публічного розгляду справи.

З об'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок полягає у порушенні суддею вимог процесуального права, що спрямовані на забезпечення гласності та відкритості судового процесу. Тому Дисциплінарна палата повинна встановити, що шкода правосуддю завдана саме через обмеження гласності та відкритості судового провадження. Встановлення цих обставин має важливе значення для відмежування цього дисциплінарного проступку від інших проступків, зокрема істотного порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків чи незаконної відмови в доступі до правосуддя.

У цьому аспекті, для прикладу, можна навести наступну дисциплінарну справу.

Рішення Дисциплінарної палати від 3 серпня 2018 року №2492/Ідп/15-18. У процесі розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарна палата встановила, що заочним рішенням місцевого суду за відсутності представників відповідачів та третіх осіб було повністю задоволено позов про розірвання кредитних договорів. Крім того, суддею М. винесено додаткове до заочного судового рішення, яким визнано припиненими зобов'язання за договорами, укладеними на забезпечення виконання кредитних договорів.

На порушення низки процесуальних норм у цій цивільній справі попереднє судове засідання не проводилось, відповідачі на момент ухвалення заочного рішення взагалі не отримували копій позовної заяви та доданих до неї документів, а також ухвали про відкриття провадження у справі, не були вчасно повідомлені про судове засідання та про ухвалення додаткового рішення в день його ухвалення. Також, апеляційним судом у цій справі встановлено, що позивач не є стороною кредитних договорів, які розірвано заочним рішенням суду, та не є стороною переважної більшості договорів забезпечення, зобов'язання за якими було визнано судом припиненими.

На думку Дисциплінарної палати, викладене вище свідчить про порушення суддею М. вимог чинного процесуального законодавства щодо порядку повідомлення інформації про час і місце розгляду судової справи як передбачено у частині другій статті 6 ЦПК України. З огляду на це, Дисциплінарна палата кваліфікувала дії судді у цій частині за підпунктом «в», пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» як порушення засад гласності і відкритості судового процесу.

Поряд з тим, що у багатьох випадках Дисциплінарні палати кваліфікують неповідомлення чи неналежне повідомлення учасників судового процесу про розгляд судової справи як істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків чи незаконну відмову в доступі до правосуддя, у цій дисциплінарній справі Дисциплінарна палата цілком слушно встановила, що суддя діяв з умислом на уникнення публічного розгляду судової справи. Істотне порушення норм процесуального права, що спрямоване на «приховування» розгляду судової справи, на нашу думку, правильно кваліфіковано Дисциплінарною палатою як порушення засад гласності та відкритості судового процесу.

Порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості

(підпункт «г» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Однією з основних засад судочинства в Україні є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Ця конституційна засада судочинства визначає єдиний правовий режим, який забезпечує рівність у реалізації учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав. Йдеться про рівність перед законом і процесуальну рівність, яка реалізовується через забезпечення змагальності сторін та свободи у наданні ними своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості.

Засада рівності перед законом і судом є невід'ємною складовою сучасної доктрини справедливого правосуддя. Кожна особа повинна мати доступ до правосуддя і процесуальну можливість безперешкодно реалізувати своє право на судовий захист незалежно від належності до певної раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, мовних та інших ознак. І тільки у випадках і порядку, передбаченому процесуальними законами, певні категорії осіб (неповнолітні, особи з розумовими чи фізичними вадами тощо) під час судового процесу можуть користуватися додатковими гарантіями, що не порушує засади рівності перед законом і судом (так звана «позитивна дискримінація»).

Рівність перед законом закріплено у частині першій статті 24 Конституції України: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом». Ця засада відповідає статті 7 Загальної декларації прав людини, яка проголошує, що усі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якого розрізнення, на рівний захист закону, а також статті 26 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, яка закріплює, що всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях часто посиляється на засаду рівності перед законом і судом, керуючись принципом верховенства права, складовою якого є і право на справедливий суд, гарантоване статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Рівність перед законом і судом покликана забезпечити «справедливий баланс» між сторонами, щоб кожна зі сторін мала розумну можливість представити свою позицію в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище у порівнянні з опонентом (див.: Рішення ЄСПЛ у справі «Надточій проти України» (*Nadtochiy v. Ukraine*) від 15 травня 2008 р. (заява № 7460/03)).

Засада змагальності передбачає наявність рівних прав щодо здійснення учасниками процесу всіх процесуальних прав та обов'язків, передбачених законом.

З об'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок полягає у порушенні суддею норм процесуального права, які забезпечують учаснику судового процесу рівність перед законом і судом, змагальність сторін та свободу в наданні ними суду своїх доказів і доведення перед судом їх переконливості.

Дисциплінарний орган повинен встановити, яким чином допущене суддею порушення норм процесуального права порушило засаду рівності перед законом і судом або засаду

змагальності сторін та свободу в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості за ознаками, які визначені у процесуальному законі.

Так, у кримінальному провадженні засада змагальності сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості закріплена у статті 22 КПК України. У частині першій цієї статті зазначено, що кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим КПК України. Наступні частини цієї статті розкривають особливості реалізації цієї засади у кримінальному провадженні. Тому, дисциплінарний орган повинен зазначити, за якою ж ознакою має місце порушення суддею норм процесуального права, що, в свою чергу, порушує засаду змагальності.

Проте, дисциплінарні органи не завжди належно кваліфікують такі порушення, допускаючи іноді таку ж помилку, як і судді у процесі судового провадження, надаючи більшої «ваги» контексту судового процесу (суспільна значущість, політичні настрої, антипатія, що сформована у ЗМІ, стосовно когось з учасників процесу тощо) на шкоду неухильному дотриманню гарантій рівності перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Наводимо цікавий приклад з дисциплінарної практики, який це підтверджує.

Рішення дисциплінарної палати від 23 травня 2018 року №1479/2дп/15-18. До Вищої ради юстиції надійшла дисциплінарна скарга адвоката на дії судді П. під час розгляду кримінальної справи. Зокрема, у скарзі йшлося про те, що на стадії підготовчого провадження суддя П. порушила порядок розгляду клопотання про зміну запобіжного заходу обвинуваченому, чим порушила засади рівності сторін перед законом і судом, свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Дисциплінарна палата встановила, що у підготовчому судовому засіданні прокурором усно заявлено клопотання про зміну запобіжного заходу обвинуваченому з домашнього арешту на тримання під вартою, яке було задоволено судом.

Відповідно до положень частини третьої статті 315 КПК України під час підготовчого провадження суд за клопотанням учасників судового провадження має право обрати, змінити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний щодо обвинуваченого. Під час розгляду таких клопотань суд додержується правил, передбачених розділом II «Заходи забезпечення кримінального провадження» КПК України, зокрема, вимог глави 18 КПК України до письмового клопотання про зміну запобіжного заходу, його форми та змісту, а також строку внесення клопотання про продовження запобіжного заходу не пізніше аніж за п'ять днів до закінчення дії попередньої ухвали суду. При цьому, КПК України вимагає, що копія клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність зміни запобіжного заходу, надається підозрюваному, обвинуваченому не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

На думку Дисциплінарної палати, розглядаючи усне клопотання прокурора про зміну обвинуваченому обраного запобіжного заходу, суддя П. не надала обвинуваченому можливості реалізувати право на ознайомлення із викладеними у такому клопотанні обставинами та документами, якими воно обґрунтовано, тобто не забезпечила йому можливості підготуватися до захист від такого клопотання і тим самим порушила гарантію принципу рівності учасників судового провадження у процесуальних правах.

На нашу думку, Дисциплінарна палата правильно кваліфікувала дії судді за підпунктом «г» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус

суддів», оскільки суддя у порушення частини шостої статті 22 КПК України не створила необхідних умов для реалізації обвинуваченим його процесуальних прав, передбачених статтями 184, 194, 200 КПК України.

Але в подальшому Вища рада правосуддя скасувала це рішення Дисциплінарної палати, мотивувавши своє рішення тим, що в обвинуваченого та його захисника була *«...можливість висловити думку з приводу заявленого прокурором клопотання, однак вони не зверталися до суду щодо надання часу для підготовки письмових заперечень, а натомість послідовно та чітко висловлювали свої заперечення по суті заявленого прокурором клопотання під час судового засідання. Системний та комплексний аналіз наведених вище норм КПК України вказує на те, що хоча частина третя статті 315 КПК України безпосередньо і не містить чітких вимог щодо форми та змісту клопотання прокурора про зміну запобіжного заходу на стадії підготовчого провадження, однак за змістом частин першої – третьої статті 200 КПК України таке клопотання має бути подане в письмовій формі ... »*.

Скасовуючи рішення Дисциплінарної палати, Вища рада правосуддя також наголосила на тому, що *«Вказана ухвала містить докладні мотиви та висновки судді П., які є наслідком добросовісної оцінки нею фактичних обставин справи, встановлених на підставі пояснень сторін та досліджених у судовому засіданні матеріалів, та тлумачення відповідних норм КПК України з урахуванням існуючої судової практики, а тому таке втручання у права обвинуваченого (хоч і відбулося з певним відступленням від формальних вимог процедури) було виправданим та пропорційним з огляду на мету, якою керувався суд, а саме: захист законних прав потерпілих, усунення загрози їх життю та здоров'ю, та в цілому відповідало завданням кримінального провадження»*.

На нашу думку, таке обґрунтування Вищою радою правосуддя свого висновку не в повній мірі відповідає завданням кримінального провадження. Адже процесуальний закон вимагає, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура (стаття 2 КПК України). Розглядаючи усне клопотання прокурора про зміну запобіжного заходу без письмового клопотання, як цього вимагає процесуальний закон, і матеріалів, які обґрунтовують необхідність зміни запобіжного заходу, без можливості обвинуваченому ознайомитись заздалегідь зі змістом клопотання та матеріалами, які мали б обґрунтовувати необхідність такої зміни запобіжного заходу, суддя усвідомлювала або повинна була і могла усвідомлювати, що цим порушує права обвинуваченого щодо забезпечення змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу

(підпункт «г» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Забезпечення обвинуваченому права на захист у кримінальному провадженні відповідно до статті 129 Конституції України є основною засадою судочинства, а відповідно до статті 7 КПК України, забезпечення цього права віднесено до загальних засад кримінального провадження.

Належна реалізація права на захист у кримінальному провадженні є, за правовою позицією ЄСПЛ, однією з головних підвалин справедливого судового розгляду (Див. Рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (*Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine*) від 21 квітня 2011 р. (заява № 42310/04).

У статті 20 КПК України законодавець розкриває зміст забезпечення права на захист, закріплюючи право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого, засудженого на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення; право збирати і подавати докази; брати особисту участь у кримінальному провадженні; користуватись правовою допомогою захисника; реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Відповідно до положень статті 48 КПК України захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані надати затриманій особі чи особі, яка тримається під вартою, допомогу у встановленні зв'язку із захисником або особами, які можуть запросити захисника, а також надати можливість використати засоби зв'язку для запрошення захисника. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані утримуватися від надання рекомендацій щодо залучення конкретного захисника.

Необхідно також зазначити, що право на захист забезпечується, зокрема, нормами КПК України, які регламентують обов'язкову участь захисника у кримінальному провадженні (статті 49, 52), особливості реалізації права на відмову від захисника (стаття 54), визнання недопустимими доказів, отриманих внаслідок порушення права особи на захист (стаття 87), можливість підготовки до захисту від нового (стаття 338) або від додаткового обвинувачення (стаття 339), здійснення судового провадження за відсутності захисника як підставу для скасування судового рішення (пункт 4 частини 2 статті 412).

Важливою гарантією права на захист є надання безоплатної правової допомоги, що визначено положенням частини 3 статті 20 КПК України, яке є невід'ємною складовою засади забезпечення права на захист.

Право на захист у кримінальному провадженні передбачає також забезпечення ефективності захисту та створення умов для вільного вибору захисника. Недотримання цих складових права на захист навіть за умови участі захисника у провадженні на різних стадіях, може призвести до істотних порушень вимог КПК України та скасування судового рішення.

У кримінальному провадженні щодо неповнолітніх забезпечення права на захист здійснюється, крім захисника-адвоката, участь якого є обов'язковою, ще й законним представником неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого.

З об'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок полягає у порушенні суддею норм процесуального права, що спрямовані на забезпечення обвинуваченому права на захист, а також перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу. Перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу може полягати у перешкоджанні реалізації права користуватися правничою допомогою, мати представника тощо.

З дисциплінарної практики можна навести приклад правильного застосування цієї підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Рішення Дисциплінарної палати від 30 травня 2018 року №1556/Здп/15-18. До Вищої ради правосуддя надійшла дисциплінарна скарга адвоката Б. на дії судді К. під час здійснення правосуддя у кримінальній справі. У скарзі вказано, що суддею безпідставно прийнято до розгляду та задоволено заяву прокурора про відвід захисника підозрюваних – адвоката Б. Приймаючи таке рішення, суддя К. виходила із того, що суддя місцевого суду та захисник підозрюваних адвокат Б. є подружжям, що свідчить про наявність в останнього можливості певного впливу на посадових осіб цього суду, що може зашкодити неупередженому судовому розгляду кримінального провадження й постановленню об'єктивного та неупередженого рішення і відповідно до приписів пункту 3 частини другої статті 78 КПК України є підставою для його відводу.

У ході розгляду дисциплінарної справи було встановлено, що єдиною підставою для відводу адвоката Б. суддя К. визнала наявність у нього родинних зв'язків з суддею місцевого суду, куди, за твердженням прокурора, мав бути переданий обвинувальний акт після завершення досудового розслідування. На думку Дисциплінарної палати, такі дії судді явно не відповідають вимогам закону, передбаченим статтею 80 КПК України, з огляду на те, що слідчим суддею К. були враховані обставини, які ще не настали та які в разі їх настання за певних обставин могли бути вирішені судом під час судового провадження. Крім того, у будь-якому разі дружина адвоката Б. не здійснювала розгляд справи стосовно його підзахисного, а на час розгляду питання про відвід взагалі не здійснювала правосуддя у зв'язку із закінченням строку повноважень.

Таким чином, підстави для відводу, про які зазначено в ухвалі, не є тими обставинами, із якими закон пов'язував можливість відводу захисника від участі у кримінальному провадженні, що може свідчити про наявність у поведінці судді К. умисного або внаслідок недбалості порушення правил щодо відводу. На думку Дисциплінарної палати, порушення правил щодо відводу захисника призвело до незабезпечення підозрюваним права на захист.

Порушення правил щодо відводу (самовідводу)

(підпункт «д» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Здійснюючи правосуддя суддя повинен бути безстороннім (об'єктивним та неупередженим). Поведінка судді не може породжувати сумнів в учасників судового процесу щодо здатності судді бути безстороннім у їхній справі. Відвід (самовідвід) судді – це правовий інститут, який покликаний забезпечити безсторонність судді через нормативне визначення підстав, за наявності яких суддя не може здійснювати правосуддя у певному судовому процесі.

Підстави відводу (самовідводу) судді, визначені процесуальними законами, є загалом спільними для різних видів судочинства:

- суддя брав участь у розгляді цієї справи або пов'язаної з нею справи як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, представник, адвокат, секретар судового засідання, або надавав стороні чи іншим учасникам справи правничу допомогу;
- суддя прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи;
- суддя є членом сім'ї або близьким родичем сторони або інших осіб, які беруть участь у справі;
- порушено встановлений порядок визначення судді для розгляду справи;
- є інші обставини, що викликають сумнів у безсторонності судді.

Процесуальні закони також визначають вимоги щодо недопустимості повторної участі судді в розгляді справи.

Відвід (самовідвід) має бути вмотивованим, тобто містити вказівку на відповідні обставини, докази тощо, які підтверджують обґрунтований сумнів у можливій безсторонності судді.

Для визначення вмотивованості відводу (самовідводу) варто враховувати об'єктивний та суб'єктивний критерії, які використовує ЄСПЛ. Так, ЄСПЛ розрізняє:

- а) суб'єктивний критерій, що передбачає встановлення впливу певного переконання чи особистого інтересу судді у цій справі;
- б) об'єктивний критерій, що передбачає встановлення того, чи суддя надав достатні гарантії, які виключали б будь-які обґрунтовані сумніви у його безсторонності.

Тож, не лише сама поведінка судді може, з точки зору зовнішнього спостерігача, породити об'єктивно обґрунтовані сумніви у його безсторонності (об'єктивний підхід), але й може свідчити про його особисте переконання (суб'єктивний підхід). Тому застосування одного з цих критеріїв, або ж обох, залежить від конкретних обставин, пов'язаних із поведінкою судді, що породжує обґрунтований сумнів у його безсторонності.

З об'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок полягає у порушенні суддею норм процесуального права, що регулюють підстави та порядок відводу (самовідводу).

Відповідно, задоволення суддею безпідставної заяви про відвід чи в порушення встановленого процесуальним законом порядку повинно розглядатися як порушення правил відводу (самовідводу).

Суддя не може використовувати самовідвід, щоб самоусуватись від здійснення правосуддя, побоюючись надходження скарг, певних образ у свою адресу, негативних відгуків у ЗМІ тощо. Суддя повинен добросовісно виконувати свої обов'язки і відповідально ставитись до заявлення самовідводу.

Наведемо приклади обґрунтованого притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності з цієї підстави.

***Рішення Дисциплінарної палати від 2 жовтня 2019 року № 2582/Здп/15-19.** До Вищої ради правосуддя надійшла скарга адвоката Б. на дії судді Л. під час здійснення ним правосуддя в кримінальних справах щодо порушення суддею правила щодо самовідводу.*

Дисциплінарна палата у процесі розгляду дисциплінарної справи встановила, що потерпілим у кримінальному провадженні, яке перебувало на розгляді судді Л., був батько дружини судді. Під час підготовчого судового засідання і судового розгляду суддя Л. роз'яснив право учасників судового розгляду щодо відводу головуючого. Відводів не було. При цьому суддя не заявив самовідвід, оскільки виходив з того, що будь-якого матеріального або нематеріального інтересу не мав.

В своїх поясненнях дисциплінарному органу суддя Л. зазначив, що знаючи вимоги пункту 4 частини першої статті 75 КПК України щодо обставин, які виключають участь судді у кримінальному провадженні, а саме, щодо неможливості судді брати участь у кримінальному провадженні за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його упередженості, суддя натомість був переконаний у своїй неупередженості. Крім того, відповідно до пункту 1 частини першої статті 3 КПК України батько дружини не є близьким родичем та членом сім'ї. Суддя також зазначив, що всі учасники судової справи були обізнані з інформацією про його сімейний стан, його родину та родину його дружини. Цю інформацію суддя не приховував, а тому вважає, що права обвинуваченого або будь-кого з учасників процесу він не порушив.

За результатами розгляду дисциплінарної справи Дисциплінарна палата дійшла висновку, що встановлені обставини свідчать про допущення суддею Л. порушень норм процесуального права під час розгляду справи в частині вирішення питання про самовідвід, оскільки батько його дружини є особою, до якої суддя не може ставитися нейтрально.

На нашу думку, Дисциплінарна палата правильно кваліфікувала дії судді, оскільки він повинен був і міг усвідомлювати, що здійснення ним правосуддя у кримінальному провадженні, де потерпілим був батько його дружини, викличе в учасників процесу обґрунтований сумнів щодо його безсторонності.

***Рішення Дисциплінарної палати від 13 листопада 2019 року №2971/Здп/15-19.** До Вищої ради правосуддя надійшла ухвала апеляційного суду щодо реагування на дії суддів Ш., Б., Г., допущені ними під час розгляду кримінальної справи. У зазначеній ухвалі апеляційний суд повідомляє про істотні порушення норм КПК України, допущені цими суддями під час розгляду заяви про самовідвід судді Г., що призвело до фактичного самоусунення суддів від здійснення правосуддя та зумовило необхідність направлення кримінального провадження для розгляду до іншого суду.*

Дисциплінарна палата у процесу розгляду дисциплінарної справи встановила, що суддя Г. подала заяву про самовідвід у зв'язку з тим, що відповідно до рішення загальних зборів суддів її не було уповноважено здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх. Ухвалою колегії суддів місцевого суду у складі головуючого судді Ш., суддів Б., Г., без проведення судового засідання, задоволено заяву про самовідвід судді Г., а кримінальне провадження

передано до канцелярії суду для визначення іншого складу суду. Через неможливість утворити склад суду для розгляду справи її передано до апеляційного суду з поданням про направлення справи до іншого суду.

В ухвалі апеляційного суду зазначено, що мотиви, викладені в заяві судді Г. про самовідвід, не містять належного обґрунтування, а натомість наведені лише положення абзацу першого частини чотирнадцятої статті 31 КПК України, якими врегульовано, що розгляд справи стосовно неповнолітньої особи здійснюється суддею одноособово, а не у складі колегії, де головуючим може бути лише суддя, уповноважений Законом України «Про судоустрій і статус суддів» на здійснення кримінального провадження стосовно неповнолітніх. На переконання колегії суддів апеляційного суду, суддя Г., заявивши самовідвід під час розгляду справи, штучно створила умови, які унеможливили утворення колегії суддів.

Зважаючи на наведене, Дисциплінарна палата зробила висновок, що в діях суддів, пов'язаних з розглядом питання про відвід судді Г. за відсутності на те законних та будь-яких інших підстав, наявні ознаки дисциплінарного проступку, а саме порушення правил відводу (самовідводу).

Висновок Дисциплінарної палати є цілком обґрунтованим, оскільки судді повинні були і могли усвідомлювати, що для задоволення заяви про самовідвід судді Г. повинні бути, визначені у процесуальному законі, підстави. Судді також порушили процесуальні норми, які регулюють порядок розгляду заяви про самовідвід, що свідчить щонайменше про грубу недбалість у їхніх діях.

Безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень

(пункт 2 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Підстави дисциплінарної відповідальності судді, визначені у пункті 2 частини першої статті 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів», стосуються недотримання суддею процесуальних строків щодо розгляду заяви, скарги чи справи, виготовлення вмотивованого судового рішення, своєчасного надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень. По суті, у диспозиції цієї норми містяться ознаки трьох складів дисциплінарних проступків, які істотно відрізняються за характером вчиненого діяння, а також за своїми наслідками для якості та ефективності правосуддя.

Найперше, розглянемо підстави дисциплінарної відповідальності судді за порушення процесуальних строків щодо розгляду заяви, скарги чи справи.

Відповідно до пункту 1 частини сьомої статті 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя зобов'язаний своєчасно розглядати і вирішувати судові справи. Порушення цього обов'язку може бути підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, якщо воно вчинено у виді безпідставного затягування розгляду заяви,

скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, або невжиття заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом.

З об'єктивної сторони безпідставне затягування має місце тоді, коли для розгляду заяви, скарги чи справи в строки, передбачені процесуальним законом, у судді не було об'єктивних перешкод. Безпідставне затягування може вчинитись як шляхом дії так і бездіяльності. У першому випадку, суддя вчиняє процесуальні дії, які насправді не спрямовані на розгляд заяви, скарги чи справи в строки, передбачені процесуальним законом, а на затягування, а в другому випадку, – суддя не вчиняє процесуальних дій, які зобов'язаний і міг вчинити для розгляду заяви, скарги чи справи в строки, передбачені процесуальним законом.

З суб'єктивної сторони дисциплінарний проступок у виді безпідставного затягування розгляду заяви, скарги чи справи в строки, передбачені процесуальним законом, може бути вчинений тільки умисно. Поняття «затягування» використане законодавцем для визначення характеру спрямованості дії чи бездіяльності судді, а не для визначення характеру наслідків діяння. Суддя усвідомлює, що не має об'єктивних перешкод для розгляду заяви, скарги чи справи в строки, передбачені процесуальним законом, але не виконує свій процесуальний обов'язок, а спрямовує свої дії чи бездіяльність на затягування їх розгляду.

Вчинення дисциплінарного проступку суддею у виді невжиття заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, можливе тільки у формі бездіяльності. Суддя не вчиняє процесуальних дій для розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, передбаченого процесуальним законом, хоча зобов'язаний був і міг їх вчинити.

З суб'єктивної сторони дисциплінарний проступок у виді невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи в строки, передбачені процесуальним законом, може вчинитись тільки через недбалість. Суддя через погану організацію своєї роботи, недостатню компетентність тощо не усвідомлював, що необхідно вжити відповідні процесуальні заходи (належно реалізувати свої повноваження) для розгляду заяви, скарги чи справи в строки, передбачені процесуальним законом, хоча повинен був і міг це усвідомлювати.

Для розуміння відмінностей і правильного розмежування безпідставного затягування та невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом наведемо наступний приклад з дисциплінарної практики.

Рішення Дисциплінарної палати від 19 лютого 2020 року №505/Здп/15-20. До Вищої ради правосуддя надійшла дисциплінарна скарга органу поліції на дії судді В. під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. У скарзі вказано, що суддя В. допустив безпідставне зволікання з розглядом зазначених справ та не вжив дієвих заходів щодо їх розгляду протягом строку, встановленого законом, що призвело до закриття проваджень у цих справах із підстав закінчення строків притягнення до адміністративної відповідальності.

У процесі розгляду дисциплінарної справи було встановлено, що в провадженні судді В., всупереч вимогам частини першої статті 277 КУпАП, три місяці перебували 40 справ стосовно однієї особи про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 172-7 КУпАП. При цьому суддею В. неодноразово відкладався розгляд справ у зв'язку із задоволенням заяв (клопотань) особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, та її захисника у зв'язку із хворобою цієї особи.

Дисциплінарна палата констатувала, що все це свідчить «... про неналежну організацію суддею В. розгляду справ, зокрема призначення різних справ до розгляду на один і той самий час, що унеможливило розгляд однієї з них. ...З огляду на чіткі та зрозумілі вимоги закону вбачаються підстави для висновку, що, неодноразово відкладаючи розгляд справи та не вживаючи заходів для зупинення строків розгляду справи, суддя В. не міг не усвідомлювати, що це призведе до закінчення строку накладення адміністративного стягнення та уникнення особою відповідальності за вчинене адміністративне правопорушення... Аналізуючи матеріали дисциплінарної справи, Дисциплінарна палата вважає, що за встановлених фактичних обставин суддею В. не вжито заходів щодо своєчасного розгляду справ про адміністративні правопорушення, що всупереч встановленому статтею 277 КУпАП строку призвело до закриття провадження у справі у зв'язку із закінченням строку накладення адміністративного стягнення. Таким чином, дії судді В. слід кваліфікувати як невиконання заходів щодо розгляду справи протягом строку, встановленого законом, що утворюють склад дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 2 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», та є підставою дисциплінарної відповідальності судді».

Як видно з обставин даної справи, суддя достеменно знав про умови притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 172-7 КУпАП, та порядок розгляду справ цієї категорії. Він усвідомлював, що строк накладення адміністративного стягнення впливає і що він мав правові підстави зупинити строк розгляду справи за клопотанням прокурора, але свідомо ігнорував ці обставини, усвідомлюючи, що таким чином особа уникне адміністративної відповідальності. За таких обставин дії судді В. необхідно було кваліфікувати, на нашу думку, як безпідставне затягування суддею розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, тобто як умисне діяння. А це, в свою чергу, могло потягти обрання більш суворого виду дисциплінарного стягнення, замість попередження, яке було застосовано в даному випадку.

Аналізуючи порушення суддею процесуальних строків розгляду заяви, скарги чи справи, необхідно звернути увагу, що Закон пов'язує можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності саме з порушенням строків, які передбачені процесуальним законом. Дотримання суддею строків виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень, передбачених процесуальним законом є обов'язком судді.

Дисциплінарні палати досить часто оцінюють поведінку судді щодо порушення процесуальних строків, як підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (пункт 2 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), керуючись критеріями ЄСПЛ щодо дотримання розумних строків розгляду справи відповідно до статті 6 Конвенції. Такий підхід є методологічною помилкою. Для наявності ознак цього дисциплінарного проступку необхідно встановити обставини, які

підтверджують, що суддя мав об'єктивну можливість розглянути заяву, скаргу чи справу протягом строку, встановленого законом. Необхідно також враховувати, що дисциплінарний орган повинен здійснювати оцінку поведінки судді щодо розгляду певної заяви, скарги чи справи у строки, встановлені процесуальним законом, не пов'язуючи безпосередньо обставини такого проступку з загальним навантаженням судді. Загальне навантаження судді може бути тільки одним з чинників, який не дав можливість судді з об'єктивних причин розглянути заяву, скаргу чи справу у строки, визначені процесуальним законом.

У випадку, якщо суддя розглядає заяву, скаргу чи справу з пропуском строку, встановленого законом, то тоді належну/неналежну поведінку судді необхідно оцінювати і в аспекті дотримання вимог статті 6 Конвенції за критеріями ЄСПЛ щодо дотримання розумних строків розгляду заяви, скарги чи справи. І якщо суддя з очевидністю порушив розумні строки (за критеріями прецедентної практики ЄСПЛ) розгляду заяви, скарги чи справи, то його дії необхідно кваліфікувати як умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод (пункт 4 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Умисне або внаслідок грубої недбалості допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод або інше грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків

(пункт 4 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Диспозиція цієї норми по суті містить ознаки двох самостійних складів:

- допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод;
- грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків.

З об'єктивної сторони, допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод, полягає у недотриманні ним суддею норм процесуального права, що найчастіше пов'язане з порушенням наступних статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: статті 5 (право на свободу та особисту недоторканність), статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя), статті 9 (свобода думки, совісті і релігії), статті 10 (свобода вираження поглядів), статті 11 (свобода зібрань та об'єднань), статті 1 Додаткового протоколу (захист права власності).

Необхідно також зазначити, що дисциплінарні органи часто кваліфікують порушення норм процесуального права, допущених суддею, як порушення прав людини і основоположних свобод у випадках, коли на думку дисциплінарного органу ці порушення пов'язані з порушенням статті 6 Конвенції (право на справедливий суд). Але слід пам'ятати, що статтею 6 Конвенції охоплюються і порушення норм процесуального права, які є самостійними підставами для дисциплінарної відповідальності судді, передбачених пунктом 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (підпункти «а» - «д»). За цих обставин, на нашу думку, помилковим є підхід – кваліфікувати дії судді за пунктом 4 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» за відсутності допущення порушень прав людини. Саме таке тлумачення застосовується дисциплінарним органом, хоча практика в цій категорії справ не є сталою.

Рішення Дисциплінарної палати від 17 січня 2018 року №66/Здп/15-18. До Вищої ради правосуддя надійшла дисциплінарна скарга на дії судді Є. під час здійснення правосуддя в адміністративній справі. Автор скарги посилався на постановлення суддею Є. необґрунтованої ухвали про забезпечення позову у вказаній справі шляхом заборони департаменту Державної архітектурно-будівельної інспекції проводити будь-які перевірки (планові та позапланові) на земельній ділянці, що належить на праві власності позивачу, до винесення судом рішення у справі.

Дисциплінарна палата, оцінивши встановлені обставини, дійшла висновку про порушення суддею Є. пункту 1 статті 6, статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статей 2, 117, 165 КАС України щодо завдань адміністративного судочинства та належних підстав для забезпечення адміністративного позову, а також щодо змісту ухвали адміністративного суду та обов'язку суду зазначити мотиви, з яких суд дійшов своїх висновків, і закону, яким він керувався, і кваліфікувала дії судді як незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору; умисне допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод.

Таку правову оцінку дії судді Дисциплінарна палата обґрунтувала тим, що «...заборонивши контролюючому органу виконувати передбачені законом функції щодо контролю за законністю здійснення будівельних робіт, суд втрутився в його дискреційні повноваження та, відповідно, вийшов за межі завдань адміністративного судочинства, передбачених статтею 2 КАС України ...З огляду на викладене, постановленням ухвали про вжиття заходів забезпечення позову ... з явним виходом за межі компетенції адміністративного суду при вирішенні питання про забезпечення позову суд під головуванням судді Є. не діяв як «суд, встановлений законом», у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції, чим було порушено право сторін на справедливий суд, гарантоване цією статтею ...Окрім того, діями судді Є. щодо фактичного надання дозволу суб'єкту господарювання продовжити незаконне будівництво всупереч чинним судовим заборонам, чим створено загрозу здоров'ю мешканців сусіднього будинку, порушено приписи статті 8 Конвенції, якою гарантовано право особи на повагу до приватного і сімейного життя, а саме право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції ...У зазначеному випадку діями судді Є. незаконно створено перешкоди для діяльності державного органу, спрямованої саме на поновлення права осіб на повагу до приватного життя в розумінні статті 8 Конвенції. Враховуючи очевидність вказаних вище порушень норм процесуального права, допущених суддею Є. під час постановлення ухвали про вжиття заходів забезпечення позову та подальших ухвал про відмову в їх скасуванні, можна зробити висновок про те, що порушення, вчинені суддею, не мають характеру простої суддівської помилки, а є умисними діями».

Аналізуючи дану справу, варто зазначити, що в частині кваліфікації дій судді за пунктом 4 статті 106 (умисне допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод – порушення статей 6 та 8

Конвенції), відповідно до прецедентної практики ЄСПЛ, необхідно, щоб суд ухвалив рішення, не маючи встановленої законом юрисдикції на ухвалення саме такого рішення. Як зазначає ЄСПЛ у пункті 24 рішення у справі «Сокурєнко та Стригун проти України» (*Sokurenko and Strygun v. Ukraine*) від 20 липня 2006 р. (заяви № 29458/04 та 29465/04), на яке власне і посилається Дисциплінарна палата, «...термін «судом, встановленим законом» у пункті 1 статті 6 передбачає «усю організаційну структуру судів, включно з (...) питаннями, що належать до юрисдикції певних категорій судів (...)». У нашому ж випадку йдеться не про очевидне порушення судом юрисдикції, а про відсутність передбачених законом підстав для ухвалення судом відповідного рішення.

Щодо висновку про порушення суддею Є. статті 8 Конвенції, то в даній справі підлягала встановленню наявності безпосереднього причинного зв'язку між порушеннями норм процесуального права, які допустив суддя, і можливим втручанням у реалізацію права на повагу до приватного і сімейного життя, а також необхідно було зазначити обставини, які б підтверджували наявність ознак суб'єктивної сторони у діях судді щодо порушення цього права.

В справах цієї категорії Дисциплінарний орган повинен встановити, що саме це/ці порушення норм процесуального права за своєю суттю є втручанням у права та свободи, охоронювані Конвенцією (для прикладу, втручанням у право на свободу та особисту недоторканність; право на повагу до приватного і сімейного життя; свободу вираження поглядів; свободу зібрань та об'єднань тощо), і саме посягання на охоронювані Конвенцією права та основоположні свободи вже саме по собі становить істотну шкоду як для особи, стосовно якої вчинено це діяння, так і щодо авторитету правосуддя.

У цьому аспекті неоднозначною є позиція, сформована у висновку Верховного Суду (Постанова Великої Палати Верховного Суду від 24 жовтня 2019 року у провадженні №11-19ссп19) за результатами розгляду скарги судді У. на рішення Вищої ради правосуддя, яким залишено без змін рішення Дисциплінарної палати про притягнення його до дисциплінарної відповідальності, про те, що дисциплінарний орган має доводити заподіяння шкоди авторитету правосуддя в цілому (дії судді Дисциплінарна палата кваліфікувала, в тому числі і як порушення прав людини та основоположних свобод). Зокрема Суд зазначив, що: «У рішенні не обґрунтовано, в чому цю шкоду виявлено та не наведено доказів негативного сприйняття або засудження суспільством вчинених суддею дій».

Саме по собі втручання судді в процесі здійснення правосуддя (умисно чи через грубу недбалість) в охоронювані Конвенцією права людини та основоположні свободи, за характером порушення, заподіює шкоду авторитету правосуддя без наведення доказів негативного сприйняття або засудження суспільством вчинених суддею дій. У демократичному суспільстві не може бути толерантного сприйняття порушення прав людини та основоположних свобод і дисциплінарному органу не має потреби встановлювати докази

негативного ставлення суспільства до цього, достатньо встановити факт неправомірного втручання в охоронювані Конвенцією права людини та основоположні свободи.

З суб'єктивної сторони цей дисциплінарний проступок може вчинитись як умисно, так і через грубу недбалість. При умисній формі вини суддя усвідомлює, що порушує норми процесуального права, і що це порушення пов'язане з порушенням прав людини та основоположних свобод, але ігнорує цю обставину. При грубій недбалості суддя не усвідомлює, що порушує норми процесуального права, пов'язані з порушенням прав людини та основоположних свобод, але в силу характеру допущеного порушення міг і повинен був це усвідомлювати.

З об'єктивної сторони грубе порушення закону, що призвело до істотних негативних наслідків, як підстава для дисциплінарної відповідальності, полягає у порушенні суддею норм права у процесі здійснення правосуддя, які призвели до настання істотних негативних наслідків. При цьому, настання істотних негативних наслідків повинно перебувати у безпосередньому причинно-наслідковому зв'язку з діянням судді.

Поняття грубої недбалості нами також давалось у розділі 1.4 «Підстави дисциплінарної відповідальності судді».

Грубе порушення закону має місце за умови, що воно було надто очевидним для «розумного суду» за відповідних обставин. Тобто, коли за обставини судової справи необхідність застосування певної правової норми було зрозумілим і недвозначним і виключало іншу поведінку судді.

Поняття істотних негативних наслідків нами вже наводилось також у розділі 1.4 «Підстави дисциплінарної відповідальності судді».

З суб'єктивної сторони ці дисциплінарні проступки можуть вчинитись як умисно, так і через грубу недбалість. При умисній формі вини суддя усвідомлює, що порушує норми права, і що це порушення призведе або може призвести до істотних негативних наслідків. Ставлення до істотних негативних наслідків можливе і у формі недбалості, коли суддя не усвідомлював можливість настання істотних негативних наслідків, але в силу характеру допущеного порушення закону (грубе порушення) міг і повинен був передбачити їх настання.

Розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні

(пункт 5 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»)

Предметом цього дисциплінарного проступку є лише інформація, що становить собою таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати, або інформація, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні, тобто інформація з обмеженим доступом. Інформація, яка перебуває у вільному обігу, тобто без визначених правових обмежень, предметом аналізованого правопорушення визнаватися не може.

Законодавство України встановлює спеціальний правовий режим для забезпечення нерозголошення таємниці, що охороняється законом і стала відома судді в силу виконання своїх обов'язків (це можуть бути персональні дані, відомості, що становлять лікарську чи іншу таємницю, відомості з обмеженим доступом тощо), у тому числі таємниці нарадчої кімнати та інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні. Особливо це стосується таємниці нарадчої кімнати.

Таємниця наради суддів є одним із важливіших принципів здійснення правосуддя, що служить гарантією незалежності та безсторонності суду. Її зміст полягає в тому, що під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу, і ніхто зі складу суду не може розголошувати жодної інформації про нараду суду у нарадчій кімнаті. Це положення встановлено для того, щоб ніхто не міг вплинути на рішення суду.

Важливість дотримання такої таємниці не підлягає жодному сумніву, оскільки у разі її порушення, нівелюється сам процес ухвалення судового рішення незалежним судом. Після підписання тексту судового рішення, суд повертається до зали судового засідання і судові рішення проголошується прилюдно. Предметом таємниці є зміст обговорення і ухвалення рішення у нарадчій кімнаті. У цьому і полягає таємниця нарадчої кімнати.

Порушення таємниці нарадчої кімнати відноситься до істотного порушення норм процесуального права і може бути підставою для скасування судового рішення.

*У одному зі своїх рішень Верховний Суд зазначив: «Суд має достатні підстави констатувати, що під час перебування суду в нарадчій кімнаті з ухвалення судового рішення у відповідному кримінальному провадженні, розгляд інших судових справ у цей же час, проведення судових засідань з ухваленням як судових рішень по суті вимог, так і рішень з процесуальних питань, в тому числі щодо повернення матеріалів провадження, є порушенням таємниці наради суддів, що відповідно є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, що було перешкодою суду ухвалити законне та обґрунтоване судові рішення» (див.: **Постанова Верховного Суду від 10 квітня 2019 року** у кримінальному провадженні, внесеному до ЄРДР за № 12013010060000119).*

Розголошення предмета цього дисциплінарного проступку може набувати різних форм: усно, письмово, в мережі Інтернет тощо. Необхідно звернути увагу, що розголошення інформації може мати місце лише у випадку активної поведінки судді.

Дисциплінарний проступок є закінченим з моменту, коли хоча б одна стороння особа була ознайомлена з інформацією, що становить предмет цього дисциплінарного проступку в результаті поведінки судді.

З суб'єктивної сторони дисциплінарний проступок може бути вчинено як умисно, так і через недбалість. При наявності умислу суддя усвідомлює, що внаслідок його протиправної поведінки інформація стає доступною стороннім особам і бажає цього, або свідомо це допускає. При недбалості, суддя не усвідомлює можливість доступу до інформації сторонніх осіб внаслідок своєї поведінки, але повинен був і міг це усвідомлювати.

4.4. Окремі питання застосування дисциплінарних стягнень

Застосування до судді дисциплінарного стягнення полягає в обранні дисциплінарним органом у рішенні про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності конкретного виду і розміру дисциплінарного стягнення відповідно до тяжкості та характеру дисциплінарного проступку з врахуванням обставин, що обтяжують чи пом'якшують відповідальність судді.

Види дисциплінарних стягнень визначені у частині першій статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». До них відносяться:

- 1) попередження;
- 2) догана - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця;
- 3) сувора догана - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців;
- 4) подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді;
- 5) подання про переведення судді до суду нижчого рівня;
- 6) подання про звільнення судді з посади.

У Законі також закріплені положення, що встановлюють підстави, умови і порядок застосування дисциплінарних стягнень. Зокрема, у частині другій статті 109 Закону зазначено, що під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно судді враховуються характер дисциплінарного проступку, його наслідки, особа судді, ступінь його вини,

наявність інших дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарне стягнення застосовується з урахуванням принципу пропорційності.

Принцип пропорційності по суті охоплює два принципи: принцип диференціації застосування дисциплінарних стягнень і принцип індивідуалізації застосування дисциплінарних стягнень.

Принцип диференціації передбачає застосування певного виду і розміру дисциплінарного стягнення пропорційно до тяжкості дисциплінарного проступку, визначеної в законі шляхом посилання на певні склади дисциплінарних проступків. Цей принцип доповнюється принципом індивідуалізації, який передбачає застосування дисциплінарних стягнень з врахуванням характеру вчиненого діяння, особи судді, обставин, що обтяжують чи пом'якшують відповідальність судді.

Принцип диференціації застосування дисциплінарних стягнень частково закладений в умовах застосування дисциплінарних стягнень, визначених у Законі (частини третя - сьома статті 109). Зокрема, дисциплінарне стягнення у виді попередження не застосовується у разі вчинення суддею проступків, визначених пунктами 16-19 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (частина третя статті 109), а дисциплінарні стягнення у виді попередження, догани та суворої догани, не застосовуються у разі вчинення суддею проступків, визначених пунктами 3, 10-12, 14, 15 частини першої статті 106 цього Закону.

Аналіз рішень Дисциплінарних палат у частині обґрунтування обрання виду дисциплінарного стягнення дає підстави зробити висновок, що дисциплінарні органи не виробили певних критеріїв диференціації застосування дисциплінарних стягнень у залежності від тяжкості дисциплінарного проступку, а в окремих випадках навіть має місце відверте порушення умов застосування певних видів дисциплінарних стягнень, визначених у Законі.

Так, у Рішенні від 10 грудня 2019 року №3402/0/15-19 Вища рада правосуддя обґрунтувала обрання менш суворого виду дисциплінарного стягнення ніж це передбачено частиною четвертою статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» наступним чином: «Відповідно до частини четвертої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у разі вчинення суддею проступку, передбаченого, зокрема, пунктом 3 частини першої статті 106 цього Закону, до нього не можуть бути застосовані дисциплінарні стягнення у виді попередження, догани та суворої догани. Водночас згідно із частиною другою статті 109 Закону № 1402-VIII, частиною п'ятою статті 50 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» дисциплінарне стягнення застосовується з урахуванням принципу пропорційності. Необхідність застосування у цьому випадку принципу пропорційності впливає також із положень статті 8 Конституції України, а також зі статті 8 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, які мають вищу юридичну силу стосовно положень частини четвертої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Таким чином, з урахуванням вимог статті 8 Конституції України та статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод саме дисциплінарне стягнення у виді суворої догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців

*слід визнати пропорційним та достатнім за наведених обставин вказаної справи і таким, що має бути застосовано до судді А.» Аналогічне обґрунтування міститься і в **Рішенні Вищої ради правосуддя від 8 листопада 2018 року №3436/0/15-18** і в низці рішень Дисциплінарних палат.*

Аналізуючи такий підхід Дисциплінарної палати і Вищої ради правосуддя, варто зазначити наступне. ЄСПЛ у низці рішень визначив критерії застосовуваності статті 8 Конвенції. Зокрема в рішенні у вже згадуваній справі «Денісов проти України» ЄСПЛ зазначав, що перше питання, яке виникає, полягає в тому, чи існують підстави для порушення питання за статтею 8 Конвенції у світлі принципу виключення, встановленого в рішенні у справі «Йільберг проти Швеції» (*Gillberg v. Sweden*) від 3 квітня 2012 р. (заява №41723/06). Згідно з цим принципом, коли оскаржувані негативні наслідки обмежуються наслідками незаконної поведінки, які були передбачуваними для заявника, то на статтю 8 Конвенції не можна посылатись, щоб стверджувати, що вони вплинули на приватне життя (див. рішення у справі, пункти 98,121).

Виходячи з цього, якщо дисциплінарний орган встановив факт протиправної поведінки судді, як підставу для дисциплінарної відповідальності, то він не може посылатись на статтю 8 Конвенції для того, щоб пом'якшити відповідальність судді.

В цьому контексті важко погодитись, що в аналізованих рішеннях дисциплінарний орган належно врахував принцип пропорційності, який є однією з засад призначення дисциплінарних стягнень. Варто також наголосити, що застосування дисциплінарних стягнень повинно ґрунтуватись і на загальноправових принципах законності, справедливості, які є складовими верховенства права, з чітким дотриманням умов та порядку, визначених Законом.

Відповідно до Європейської хартії про закон «Про статус суддів» шкала застосування санкцій має бути визначена законом, а їх застосування має відповідати принципу пропорційності⁴⁰. У Пояснювальній записці до Європейської хартії про статус суддів роз'яснено, що у принципі про відповідальність суддів Хартія «починається з посилання на принцип законності дисциплінарних санкцій»⁴¹.

Відповідно до принципу індивідуалізації застосування дисциплінарних стягнень, дисциплінарний орган обираючи вид дисциплінарного стягнення повинен врахувати особу судді, ступінь його вини, наявність інших дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (обтяжуючі та пом'якшуючі обставини). Необхідно розуміти, що обтяжуючі чи пом'якшуючі обставини

⁴⁰Європейська хартія про закон «Про статус суддів», Лісабон, 10 липня 1998 року (пункт 5.1).

⁴¹Пояснювальна записка до Європейської хартії про статус суддів (Модельний кодекс) від 10 липня 1998 року (пункт 5.1).

повинні бути у взаємозв'язку з поведінкою судді до, під час та відразу після вчинення суддею дисциплінарного проступку.

У цьому плані цікавим є Рішення Дисциплінарної палати від 2 березня 2020 року №632/2дп/15-20. У рішенні зазначено, що Дисциплінарна палата не погодилася з висновком доповідача щодо запропонованого ним виду дисциплінарного стягнення у виді догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця, який має бути застосовано до судді К., та запропонувала до голосування інший вид дисциплінарного стягнення – попередження, який і був застосований до судді К.

У процесі розгляду цієї дисциплінарної справи Дисциплінарна палата встановила чисельні порушення суддею К. норм процесуального права, що унеможливило реалізацію учасником судового процесу наданого йому законом процесуального права на оскарження судового рішення в апеляційному порядку в частині відмови у поновленні (продовженні) пропущеного процесуального строку. Крім того, суддя К. розцінила подання адвокатом – представником відповідача – декількох клопотань, зокрема, про поновлення процесуальних строків, а також апеляційних скарг як зловживання процесуальними правами та застосувала до відповідача штраф в розмірі 17620 грн.

Враховавши встановлені під час розгляду дисциплінарної справи обставини, в тому числі обставини, визначені частиною другою статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», зокрема позитивну характеристику судді К., допущення нею проступку внаслідок недбалості, а також те, що вона раніше не притягувалась до дисциплінарної відповідальності, Дисциплінарна палата застосувало до неї дисциплінарне стягнення у виді попередження.

При цьому, Дисциплінарна палата, обираючи вид дисциплінарного стягнення, не взяла до уваги чисельність порушень норм процесуального права, допущених суддею, і те, що ці порушення містять ознаки щонайменше двох дисциплінарних проступків, а також негативні наслідки для сторони процесу у вигляді безпідставного накладення штрафу, а натомість врахувала тільки пом'якшуючі обставини: позитивну характеристику, відсутність дисциплінарних стягнень, та вчинення дисциплінарного проступку через недбалість, не зазначивши, яким чином ці обставини впливають на притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Відповідно до частини сьомої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», за наявності непогашених дисциплінарних стягнень до судді має бути застосовано більш суворе дисциплінарне стягнення. Проте, в окремих випадках Дисциплінарні палати не враховують цю обтяжуючу обставину при обранні виду дисциплінарного стягнення за умови, що рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, відповідно до якого до нього застосовано дисциплінарне стягнення, строк погашення якого не сплив, оскаржується до Верховного Суду.

Рішення дисциплінарної палати від 11 березня 2020 року №726/2дп/15-20. Визначаючи вид дисциплінарного стягнення, який має бути застосований до судді, Дисциплінарна палата зазначила, що Рішенням Другої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 13 березня 2019 року № 741/2дп/15-19 суддю П. притягнуто до дисциплінарної відповідальності та застосовано стягнення у виді суворої догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців. Рішенням Вищої ради правосуддя від 30 липня 2019 року № 1986/0/15-19 змінено рішення Другої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 13 березня 2019 року № 741/2дп/15-19, застосовано до судді П. дисциплінарне стягнення у виді догани – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця. Однак вказане рішення Вищої ради правосуддя від 30 липня 2019 року №1986/0/15-19 згідно з даними веб-сайту «Судова влада України» оскаржено суддею до

Верховного Суду та станом на час розгляду дисциплінарної справи не переглянуто вказаним судом.

Хоча строк погашення цього дисциплінарного стягнення на момент ухвалення рішення про притягнення судді П. до дисциплінарної відповідальності у новій справі ще не сплив, Дисциплінарна палата не врахувала непогашене дисциплінарне стягнення як обтяжуючу обставину, відповідно до частини сьомої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і застосувала до судді найменш суворий вид дисциплінарного стягнення – попередження. Такий підхід, на нашу думку, не відповідає вимогам Закону і, зокрема, принципу пропорційності.

У частинах восьмій – дев'ятій статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» законодавець окремо визначив підстави, умови, та порядок застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади. Так, дисциплінарне стягнення застосовується у разі:

1) вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді;

2) порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна.

Вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубого чи систематичного нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді чи порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна є безумовними підставами для застосування до судді дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади. Якщо дисциплінарний орган встановив обставини, що охоплюються ознаками цих проступків, то він не може застосувати інший вид дисциплінарного стягнення, ніж внесення подання про звільнення судді з посади.

Це пов'язано з тим, що характер цих порушень вказує на втрату суддею функціональної легітимності і відповідно довіри до нього як до судді. Зокрема йдеться про наступні обставини, за встановлення яких діяння судді кваліфікується як істотний дисциплінарний проступок або грубе нехтування обов'язками судді, що є несумісним зі статусом судді або виявляє його невідповідність займаній посаді:

1) суддя допустив поведінку, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, у тому числі в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших етичних норм та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду;

2) суддя вчинив дисциплінарний проступок, маючи непогашене дисциплінарне стягнення (крім попередження чи догани), або має два непогашених дисциплінарних стягнення;

3) встановлено факт недоброчесної поведінки судді, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його

сім'ї, законність джерел яких підтверджена; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим ним та членами його сім'ї майну і доходам; використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди;

4) суддю визнано судом винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією;

5) суддя не виконав вимоги рішення органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо судді, ухваленого на підставі пункту частини першої цієї статті, або за результатами кваліфікаційного оцінювання, призначеного відповідно до пункту 4 частини першої цієї статті, суддя не підтвердив здатність здійснювати правосуддя у відповідному суді;

6) суддя умисно не подав декларацію доброчесності чи декларацію родинних зв'язків у встановлені строки або умисно задекларував недостовірні (в тому числі неповні) твердження у декларації доброчесності;

7) суддя допустив інше грубе порушення закону, що підриває суспільну довіру до суду (частина дев'ята статті 109).

Важливо зазначити, що встановлення якогось з вищенаведених у пунктах 1-7 фактів зобов'язує дисциплінарний орган кваліфікувати як істотний дисциплінарний проступок будь-які діяння судді, які охоплюються ознаками дисциплінарних проступків, передбачених у частині першій статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», за умови, що ці діяння є несумісні зі статусом судді або виявили його невідповідність займаній посаді.

Необхідно також враховувати, що на підставі усталеної практики ЄСПЛ дисциплінарне стягнення у виді подання про звільнення судді з посади передбачає належне обґрунтування висновку про вчинення суддею діяння, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді.

Розділ 5. Оскарження рішення Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя

Оскарження рішення Дисциплінарної палати до пленарного складу Вищої ради правосуддя – це звернення до органу, який здійснює контроль за діяльністю Дисциплінарних палат Вищої ради правосуддя, з проханням перевірити правильність та обґрунтованість рішення первинного дисциплінарного органу у дисциплінарній справі.

До завдань Вищої ради правосуддя по розгляду скарг на рішення Дисциплінарних палат належить віднести: здійснення контролю за діяльністю первинних дисциплінарних органів; забезпечення захисту прав учасників дисциплінарного провадження, які мають право на оскарження рішення первинного дисциплінарного органу; виправлення порушень у діяльності первинних дисциплінарних органів та забезпечення правильного і однакового

підходу до застосування норм права, що регулюють підстави та порядок притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Суть розгляду скарг на рішення Дисциплінарних палат полягає у перевірці пленарним складом Вищої ради правосуддя рішення у дисциплінарній справі як по суті, на предмет їх правильності та обґрунтованості, так і щодо дотримання прав та гарантій учасників дисциплінарного провадження.

Як правило, розгляд скарг на рішення Дисциплінарних палат здійснюється пленарним складом Вищої ради правосуддя у межах заявлених суб'єктами оскарження вимог, шляхом повторного дослідження обставин дисциплінарної справи, дослідження нових доказів, з можливістю ухвалення нового рішення, яким повністю або частково замінюється рішення первинного дисциплінарного органу.

У випадку, якщо у процесі розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати буде встановлено, що первинний дисциплінарний орган допустив істотні помилки у застосуванні норм права, що визначають підстави та порядок притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, чи допустив істотні порушення порядку розгляду дисциплінарної справи, що вплинуло або могло вплинути на правильність та обґрунтованість рішення у дисциплінарній справі, пленарний склад Вищої ради правосуддя може перейти до повної перевірки рішення первинного дисциплінарного органу, незалежно від доводів, заявлених у скарзі. При повній перевірці рішення Дисциплінарної палати пленарний склад Вищої ради правосуддя досліджує фактичну сторону дисциплінарної справи в повному обсязі, тобто, по суті, може перейти до повторного нового розгляду дисциплінарної справи. Повна перевірка рішення Дисциплінарної палати дає можливість учасникам дисциплінарної справи вплинути на виправлення виявлених недоліків у дисциплінарному провадженні, а суддя, стосовно якого ухвалено рішення у дисциплінарній справі, може зміцнити свою правову позицію, надавши нові матеріали, які можуть суттєво вплинути на розгляд скарги, особливо, коли йдеться про оцінку повноти та всебічності встановлення обставин дисциплінарної справи.

Необхідно звернути увагу, що у разі, якщо пленарний склад Вищої ради правосуддя переходить до повної перевірки рішення Дисциплінарної палати, обсяг контролю окреслюється з урахуванням правил недопустимості *reformatio in peius* (змін на гірше). Пленарний склад Вищої ради правосуддя не може досліджувати обставини дисциплінарного провадження поза тими фактичними обставинами, які стали підставою для відкриття дисциплінарної справи. За неформальним правилом Вищої ради правосуддя, яке знайшло своє втілення в її дисциплінарній практиці, якщо суддя, щодо якого ухвалено рішення Дисциплінарною палатою, звернувся зі скаргою на це рішення, то за результатом розгляду

скарги на це рішення до судді не може бути застосоване більш суворе дисциплінарне стягнення ніж те, яке застосувала Дисциплінарна палата.

Загалом це правильний підхід і він відповідає принципу заборони погіршення правового становища обвинуваченого, який використовується у кримінальному провадженні. Але у дисциплінарному провадженні застосування цього принципу може потягти певні труднощі з ухваленням законного рішення. Це стосується випадку, коли Дисциплінарна палата допустила помилку у застосуванні правової норми, що передбачає підставу для дисциплінарної відповідальності судді (неправильно кваліфікувала поведінку судді), а відповідно до правил застосування дисциплінарних стягнень, що визначені у статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», за вчинення цього проступку до судді не може бути застосоване менш суворе дисциплінарне стягнення ніж те, що було застосоване Дисциплінарною палатою. В таких випадках, Вища рада правосуддя не може залишити без змін рішення Дисциплінарної палати у частині застосування виду дисциплінарного стягнення, а отже, має застосовувати найменш суворий вид дисциплінарного стягнення з тих, що передбачені за вчинення відповідного дисциплінарного проступку.

Здійснюючи перевірку рішення Дисциплінарної палати, пленарний склад Вищої ради правосуддя фактично використовує ті ж способи, якими оперував первинний дисциплінарний орган для з'ясування обставин дисциплінарної справи та перевірки їх доказами. У цьому аспекті розгляд скарги на рішення Дисциплінарної палати не відрізняється від розгляду дисциплінарної справи в первинному дисциплінарному органі. Такий підхід впливає з частини дев'ятої статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», у якій йдеться про те, що розгляд скарги на рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді здійснюється в порядку, визначеному статтею 49 цього Закону, яка регламентує порядок розгляду дисциплінарної справи, у тому числі і для Дисциплінарної палати.

Підсумовуючи, можна зазначити наступні особливості, що притаманні розгляду скарг на рішення Дисциплінарних палат у дисциплінарних справах:

1) об'єктом перевірки є діяльність Дисциплінарних палат та її результати на предмет правильності та обґрунтованості рішення у дисциплінарній справі;

2) суб'єктами права на оскарження є тільки суддя, щодо якого ухвалено рішення Дисциплінарною палатою, і скаржник, якому Дисциплінарна палата надала право на оскарження її рішення;

3) оскарження рішення Дисциплінарної палати можливе лише в межах фактичних обставин дисциплінарного провадження, які стали підставою для відкриття дисциплінарної справи;

4) перевірка рішення Дисциплінарної палати як з фактичного, так і з формально-юридичного погляду передбачає: а) широке коло підстав для зміни чи скасування рішення Дисциплінарної палати; б) можливість повторно дослідити обставини, встановлені під час дисциплінарного провадження, та докази, що їх підтверджують, і дослідити докази, які не досліджувались первинним дисциплінарним органом; в) пленарний склад Вищої ради правосуддя може ухвалити своє рішення, повністю чи частково замінивши рішення первинного дисциплінарного органу, з безпосереднім погіршенням правового становища судді, щодо якого ухвалено це рішення.

5.1. Участь дисциплінарного інспектора у розгляді скарги на рішення Дисциплінарної палати

Відповідно до частини восьмої статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя, Вища рада правосуддя своїм рішенням може запросити на засідання, на якому розглядається скарга на рішення Дисциплінарної палати, дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя – доповідача для доповіді щодо цієї дисциплінарної справи.

Дисциплінарний інспектор, відповідно до своїх функціональних обов'язків аналізує матеріали за скаргою на рішення у дисциплінарних справах стосовно суддів і прокурорів, готує проекти висновків та рішень Вищої ради правосуддя (пункт п'ятий частини четвертої статті 28 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Для виконання цих функцій дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя вивчає скаргу щодо можливості її подальшого розгляду з наданням однієї з наступних пропозицій:

- залишити скаргу без розгляду і повернути її особі, яка подала скаргу, з підстав, визначених пунктами 1–3 частини шостої статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»;

- передати скаргу на розгляд пленарним складом Вищої ради правосуддя для вирішення питання про залишення скарги без розгляду і повернення її особі, яка подала скаргу, з підстав, визначених пунктами 4–5 частини шостої статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»;

- за відсутності підстав для залишення скарги без розгляду підготувати проєктвисновку для розгляду скарги пленарним складом Вищої ради правосуддя.

У випадку передання скарги на розгляд пленарним складом Вищої ради правосуддя для вирішення питання про залишення скарги без розгляду і повернення її особі, яка подала скаргу, дисциплінарний інспектор має підготувати обґрунтування щодо наявності визначених у Законі для цього підстав, зокрема:

- зазначити, які положення скарги і чому містять виражені у непристойній формі

висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи (пункт 4 частини шостої статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»);

- якщо скаргу подано після закінчення строку, встановленого для її подання, і особа, яка її подала, порушує питання про поновлення цього строку, зазначити про наявність чи відсутність підстав для поновлення строку. Якщо особа, яка подала скаргу, не порушує питання про поновлення строку, встановленого для її подання, то рішенням пленарного складу Вищої ради правосуддя скарга залишається без розгляду (пункт 13.8. Регламенту Вищої ради правосуддя).

Вивчаючи скаргу на рішення Дисциплінарної палати щодо наявності підстав для залишення її без розгляду і повернення особі, яка подала скаргу, відповідно до пунктів 1–3 частини шостої статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», дисциплінарний інспектор встановлює дотримання формальних вимог для подання скарги, а саме:

- чи скарга підписана і чи містить прізвище, ім'я, по батькові особи, яка її подала;
- чи скарга подана належним суб'єктом оскарження;
- чи скарга містить відомості про місце проживання (місце перебування, місцезнаходження) особи, яка подала скаргу (якщо скарга подана скаргником).

Необхідно зазначити, що Вища рада правосуддя у своєму Регламенті визначила формальні та змістовні вимоги до скарги. Зокрема, у пункті 13.4. зазначено, що скарга на рішення Дисциплінарної палати має містити:

- найменування органу, до якого подається скарга;
- назву або прізвище, ім'я та по батькові судді (скаржника), місце проживання (перебування, реєстрації), номери засобів зв'язку;
- дату ухвалення рішення та його номер;
- мотиви, із яких суддя (скаржник) не погоджується із рішенням Дисциплінарної палати;
- виклад вимог щодо суті рішення за результатами розгляду скарги;
- підпис особи, яка подала скаргу.

Якщо скарга подається представником судді (скаржника), до неї додається документ, що підтверджує його повноваження.

Варто звернути увагу, що не кожна з цих вимог, у випадку їх недотримання, можуть бути підставою для залишення скарги без розгляду і повернення її особі, яка подала скаргу. Але навіть у випадку, якщо Вища рада правосуддя прийняла до розгляду скаргу з певними недоліками, – це може вплинути на якість і результат розгляду скарги, отже, важливим є дотримання всіх формальних вимог до скарги, передбачених в Регламенті.

Вивчаючи скаргу на рішення Дисциплінарної палати щодо наявності підстав для залишення її без розгляду і повернення особі, яка подала скаргу, за рішенням пленарного складу Вищої ради правосуддя на підставі пунктів 4–5 частини шостої статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», дисциплінарний інспектор встановлює дотримання наступних вимог щодо форми та змісту скарги.

Перше, необхідно звернути увагу на відповідність змісту скарги етичним стандартам, зокрема на предмет відсутності положень, що містять виражені у непристойній формі висловлювання або висловлювання, що принижують честь і гідність будь-якої особи. Поняття висловлювань, що виражені у непристойній формі та висловлювань, що принижують честь і гідність будь-якої особи, наведено у параграфі 1.3.1.

Друге, необхідно перевірити дотримання скажником строку, встановленого для подання скарги на рішення Дисциплінарної палати. Відповідно до частини другої статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», скарга на рішення Дисциплінарної палати має бути подана не пізніше десяти днів з дня його ухвалення. Закон не визначає порядок обчислення цього строку, зокрема початок і закінчення перебігу строку для оскарження рішення Дисциплінарної палати. Хоча за загальним підходом, який закріплений у багатьох процесуальних законах, обчислення процесуального строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати, з якою пов'язано його початок (для прикладу, див. частину першу статті 120 КАС України). Такий підхід є правильним і щодо початку перебігу строку для оскарження рішення Дисциплінарної палати.

Проте, щодо тлумачення дня закінчення строку для подання скарги на рішення Дисциплінарної палати, то в цьому аспекті можуть виникати певні труднощі. Знову ж таки, відповідно до процесуальних законів (для прикладу, див. частину п'яту статті 120 КАС України), останнім днем строку, який закінчується вказівкою на певний день, вважається цей день (у нашому випадку – це десятий день, починаючи з першого дня перебігу строку оскарження рішення Дисциплінарної палати). Останній день строку триває до двадцять четвертої години. При цьому, процесуальні закони визначають, що якщо закінчення строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, то останнім днем строку є перший після нього робочий день (для прикладу, див. частину шосту статті 120 КАС України). Це пов'язано з тим, що процесуальний закон передбачає вчинення певних процесуальних дій у суді, а оскільки у вихідні і святкові дні суд не працює, то об'єктивно у ці дні вчинити певні процесуальні дії неможливо, тому процесуальний строк вважається закінченим у перший після цього робочий день. Процесуальні закони також визначають, що якщо в межах процесуального строку слід було вчинити процесуальну дію в суді, де робочий

час закінчується раніше, то останній день цього строку закінчується в момент закінчення часу роботи суду у цей день (для прикладу, див. частину восьму статті 120 КАС України).

Строк для подання скарги на рішення Дисциплінарної палати не вважається пропущеним, якщо до його закінчення, тобто до 24 години останнього дня строку оскарження, скарга здана на пошту чи передана іншими відповідними засобами зв'язку.

Зі всього вище сказаного випливає, що останнім днем закінчення строку подання скарги на рішення Дисциплінарної палати є десятий день з початку перебігу строку для оскарження, незалежно від того чи цей день припадає на робочий чи вихідний або святковий день, оскільки закон не передбачає обов'язкового вчинення певних дій, пов'язаних зі поданням скарги до Вищої ради правосуддя, а суб'єкт оскарження має можливість подати скаргу навіть у вихідні чи святкові дні, використовуючи поштовий чи інші відповідні засоби зв'язку. Поштові відділення Укрпошти працюють у вихідні та святкові дні, і тому скаргник має об'єктивну можливість подати скаргу у десятиденний строк, навіть якщо останній день цього строку припадає на вихідний чи святковий день.

Якщо суб'єкт оскарження подав скаргу на рішення Дисциплінарної палати після закінчення строку, встановленого для її подання, і порушує питання про поновлення цього строку, то дисциплінарний інспектор повинен вивчити, чи цей строк пропущений з поважних причин, і чи надані належні докази, що підтверджують наявність у суб'єкта оскарження поважних причин пропуску строку на оскарження рішення Дисциплінарної палати. Поважними є причини, які об'єктивно перешкоджали суб'єкту оскарження подати скаргу у десятиденний строк оскарження, навіть якщо наявність поважної причини припадає на останній день перебігу строку для оскарження рішення Дисциплінарної палати. До поважних причин пропуску строку можна віднести відрядження, лікарняний тощо.

Відповідно до пункту 13.2. Регламенту Вищої ради правосуддя, питання про надання дозволу скаргнику на оскарження рішення Дисциплінарної палати вирішується під час постановлення нею рішення у дисциплінарній справі, до моменту розгляду скарги по суті.

У разі відсутності підстав для залишення скарги без розгляду дисциплінарний інспектор складає проєкт висновку і передає скаргу на розгляд пленарному складу Вищої ради правосуддя.

5.2. Підготовка проєкту висновку за наслідками вивчення скарги на рішення Дисциплінарної палати

Дисциплінарний інспектор Вищої ради правосуддя – доповідач, який складає проєкт висновку за наслідками вивчення скарги на рішення Дисциплінарної палати.

Дисциплінарний інспектор, готуючи проєкт висновку, повинен виходити з меж та обсягів перевірки рішення Дисциплінарної палати у дисциплінарній справі.

Межі перевірки рішення Дисциплінарної палати – це законодавчо встановлені повноваження пленарного складу Вищої ради правосуддя, зумовлені особливостями контрольної спрямованості оцінки рішення первинного дисциплінарного органу у дисциплінарній справі на предмет його правильності та обґрунтованості.

До положень, що визначають межі перевірки, які повинен враховувати інспектор готуючи проєкт висновку, можна віднести наступні:

1) пленарний склад Вищої ради правосуддя зобов'язаний повторно дослідити обставини, встановлені під час дисциплінарного провадження, за умови, що вони досліджені первинним дисциплінарним органом неповно, та про це зазначено у скарзі на рішення Дисциплінарної палати;

2) пленарний склад Вищої ради правосуддя зобов'язаний повторно дослідити обставини, встановлені під час дисциплінарного провадження, за умови, що вони досліджені первинним дисциплінарним органом з порушеннями, та про це зазначено у скарзі на рішення Дисциплінарної палати;

3) пленарний склад Вищої ради правосуддя може дослідити докази, які не досліджував первинний дисциплінарний орган, за умови, якщо про дослідження таких доказів учасники дисциплінарного провадження заявляли клопотання під час розгляду дисциплінарної справи в первинному дисциплінарному органі, але вони були ним відхилені;

4) пленарний склад Вищої ради правосуддя може дослідити докази, які не досліджував первинний дисциплінарний орган, за умови, якщо вони стали відомі після ухвалення рішення первинним дисциплінарним органом, та про це зазначено у скарзі.

У разі, якщо в процесі оцінки рішення Дисциплінарної палати дисциплінарний інспектор виявить, що Дисциплінарна палата неправильно застосувала норми права, що визначають підстави та порядок притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, чи допустила істотні порушення порядку розгляду дисциплінарної справи, що вплинуло або могло вплинути на правильність та обґрунтованість рішення у дисциплінарній справі, він (інспектор) повинен про це зазначити у проєкті висновку і запропонувати перейти до дослідження фактичних обставин дисциплінарної справи в повному обсязі. Інспектор також повинен запропонувати види доказів, які необхідно витребувати Вищій раді правосуддя за власною ініціативою, або перевірити достовірність наявних у дисциплінарній справі доказів та визначити їх достатність. Відповідно, пленарний склад Вищої ради правосуддя зможе дослідити як наявні у матеріалах дисциплінарної справи докази, так й ті, що були подані учасниками дисциплінарного провадження докази або витребувані за їх клопотанням, а

також докази, що витребувані Вищою радою правосуддя за власною ініціативою.

Якщо до скарги на рішення Дисциплінарної палати додані нові докази, які не були предметом дослідження первинного дисциплінарного органу, то інспектор повинен звернути увагу, чи в клопотанні про доручення та дослідження цих доказів зазначено причину, чому вони не були подані в первинний дисциплінарний орган у процесі розгляду дисциплінарної справи. Ця обставина може мати значення для розгляду цього питання пленарним складом Вищої ради правосуддя.

Наступне з чого має виходити інспектор, оцінюючи скаргу на рішення Дисциплінарної палати, це обсяг перевірки.

Обсяг перевірки рішення Дисциплінарної палати корелюється з межами перевірки, тобто в залежності від того, чи перевірці підлягає рішення Дисциплінарної палати в межах доводів, наведених у скарзі (доповнень, змін, а також заперечень на них), чи є необхідність перейти до повної перевірки обставин дисциплінарної справи.

Звідси простежуються два аспекти обсягу перевірки рішення Дисциплінарної палати, а саме, предметна та суб'єктна перевірка. Предметна перевірка визначається суб'єктом оскарження, який у скарзі зазначає, котре з питань, вирішених первинним дисциплінарним органом, необхідно піддати контролю пленарним складом Вищої ради правосуддя. Вона має місце, якщо подана скарга стосується, для прикладу, одного з кількох дисциплінарних проступків, що ставляться у вину судді, або коли рішення Дисциплінарної палати оскаржено лише в частині застосованого виду дисциплінарного стягнення тощо. Натомість суб'єктна перевірка стосується ситуації, за якої рішення Дисциплінарної палати ухвалено про притягнення, чи відмову в притягненні, до дисциплінарної відповідальності стосовно кількох суддів, а скарга подана лише в інтересах одного чи кількох з них. Обидва аспекти обсягу перевірки рішення Дисциплінарної палати можуть виступати у поєднанні (для прикладу, один із суддів, стосовно яких Дисциплінарна палата ухвалила рішення, оскаржив його лише у частині застосованого до нього виду дисциплінарного стягнення тощо).

Проте, якщо виникне необхідність перейти до повної перевірки рішення Дисциплінарної палати, то вона повинна стосуватися всього обсягу як предметної сторони, так і суб'єктної.

Здійснивши змістовну оцінку рішення Дисциплінарної палати, дисциплінарний інспектор може перейти до формування проєкту висновку. В структурі проєкту висновку можна виділити такі елементи:

- 1) інформація про подану скаргу на рішення Дисциплінарної палати, доповнення, зміни до неї, а також заперечення на скаргу;
- 2) виклад змісту скарги;

3) інформація про додані до скарги клопотання щодо долучення нових доказів, клопотання про витребування нових доказів, інші матеріали додані до скарги;

4) виклад обставин дисциплінарної справи з посиланням на докази;

5) стислий виклад змісту мотивувальної та резолютивної частин рішення Дисциплінарної палати;

6) зміст та оцінка доводів суб'єкта оскарження та доводів і заперечень інших учасників провадження, якщо вони є;

7) правова оцінка суті рішення Дисциплінарної палати та її обґрунтування;

8) загальний висновок і наведення мотивів про ухвалення Вищою радою правосуддя одного з наступних рішень:

1) скасувати повністю рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та закрити дисциплінарне провадження;

2) скасувати частково рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення;

3) скасувати повністю або частково рішення Дисциплінарної палати про відмову в притягненні до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалити нове рішення;

4) змінити рішення Дисциплінарної палати, застосувавши інший вид дисциплінарного стягнення;

5) залишити рішення Дисциплінарної палати без змін.

В проєкті висновку необхідно також стисло зупинитись на підставах, необхідних для ухвалення певного рішення за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати.

Скасування повністю рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та закриття дисциплінарного провадження.

Скасування повністю рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та закриття дисциплінарного провадження здійснюється за наявності наступних підстав:

а) відсутність у діянні судді ознак дисциплінарного проступку;

2) відсутність у матеріалах дисциплінарної справи достатніх доказів для доведення винуватості судді і вичерпанні можливостей для їх отримання;

3) сплив строк давності притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Скасування частково рішення Дисциплінарної палати про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалення нового рішення.

Це повноваження спрямоване на виправлення виявлених у процесі перевірки рішення Дисциплінарної палати порушень шляхом скасування частково рішення Дисциплінарної палати та заміни його новим рішенням.

Таке повноваження з'являється насамперед тоді, коли первинний дисциплінарний орган допустив наступні порушення:

- а) неправильно або неповно встановив фактичні обставини справи;
- б) використав у доказуванні цих обставин неналежні, недопустимі чи недостовірні докази;
- в) неправильно застосував правові норми, що визначають підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (здійснив помилкову кваліфікацію діяння);
- г) істотно порушив правові норми, що регламентують порядок розгляду дисциплінарних справ;
- г) допустив суперечності у висновках Дисциплінарної палати, які вплинули на обґрунтованість рішення.

Скасування повністю або частково рішення Дисциплінарної палати про відмову в притягненні до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалення нового рішення.

У тих випадках, коли первинний дисциплінарний орган необґрунтовано ухвалив рішення про відмову в притягненні до дисциплінарної відповідальності судді, таке рішення підлягає скасуванню повністю або частково.

Необґрунтованим у цьому випадку буде рішення, яке не ґрунтується на всебічному та повному дослідженні обставин справи, що мають значення для дисциплінарного провадження, а результатом цього став помилковий висновок первинного дисциплінарного органу про:

- а) відсутність події дисциплінарного проступку;
- б) відсутність у діянні судді ознак складу дисциплінарного проступку;
- в) вплив строку давності притягнення до дисциплінарної відповідальності судді;
- г) відсутність можливості зібрати необхідні і достатні докази у справі;
- г) відсутність підстав для подальшого розгляду дисциплінарної справи.

Необхідно зазначити, що скасувавши повністю або частково рішення Дисциплінарної палати для ухвалення нового рішення пленарний склад Вищої ради правосуддя повинен виходити з нового дослідження всіх обставин, що мають значення для дисциплінарного провадження відповідно до фактичних обставин, що стали підставою для відкриття дисциплінарної справи.

Зміна рішення Дисциплінарної палати та застосування іншого виду дисциплінарного стягнення.

Це повноваження може застосовуватись, коли первинний дисциплінарний орган повно та всебічно встановив фактичні обставини справи та докази, що їх підтверджують, та здійснив правильну кваліфікацію діяння судді, але допустив наступні порушення:

а) застосував до судді явно непропорційний вид дисциплінарного стягнення;

б) порушив правила застосування дисциплінарних стягнень;

в) допустив порушення правових норм, що регламентують порядок розгляду дисциплінарної справи, якщо це не вплинуло на обґрунтованість рішення у дисциплінарній справі, але вплинуло на обрання виду дисциплінарного стягнення.

Необхідно зазначити, що таке рішення можна ухвалювати, якщо у матеріалах дисциплінарної справи достатньо даних, щоб змінити його, причому як в бік, що покращує, так і в бік, що погіршує становище судді, якого Дисциплінарна палата притягнула до дисциплінарної відповідальності.

Залишення рішення Дисциплінарної палати без змін.

Таке рішення ухвалюється тоді, коли за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати пленарний склад Вищої ради правосуддя встановить, що доводи, викладені у скарзі суб'єкта оскарження, є необґрунтованими, а обставини дисциплінарного провадження досліджені всебічно, повно і неупереджено, докази є належними і допустимими, ретельно перевіреними та правильно оціненими, діянню судді дана правильна правова оцінка, вид дисциплінарного стягнення застосовано відповідно до вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і не було допущено істотних порушень норм права, що регламентують порядок розгляду дисциплінарної справи, а також, коли після ухвалення оскаржуваного рішення первинного дисциплінарного органу не виникло жодних обставин, які зумовлюють залишення скарги на рішення Дисциплінарної палати без розгляду.

На завершення, також необхідно зазначити, що готуючи проект висновку, дисциплінарний інспектор повинен використовувати усталену практику в дисциплінарних провадженнях Вищої ради правосуддя та Верховного Суду.

Розділ 6. Виконання рішення у дисциплінарній справі стосовно судді

Дисциплінарне провадження стосовно судді закінчується ухваленням дисциплінарним органом рішення про притягнення або відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності.

Набрання рішенням про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності законної сили є моментом закінчення правовідносин в межах дисциплінарного провадження і відповідно – виникнення правовідносин, пов'язаних з його виконанням по застосуванню дисциплінарного стягнення. При цьому на притягнутого до дисциплінарної відповідальності суддю на цьому етапі покладаються визначені законом обов'язки й виникають відповідні права, зокрема, право на судове оскарження рішень дисциплінарного органу, а також похідних від них актів індивідуальної дії.

Закон безпосередньо не визначає, з якого моменту рішення дисциплінарного органу (Дисциплінарної палати або пленарного складу Вищої ради правосуддя) про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності набирає законної сили. Проте, системний аналіз низки положень Закону України «Про Вищу раду правосуддя», які регламентують порядок ухвалення рішень Вищою радою правосуддя та її органами, а також їх оскарження (частина третя статті 35, частини друга та п'ята статті 51) дає підстави дійти висновку, що рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності набирає законної сили після закінчення 10-денного строку подання скарги до Вищої ради правосуддя, передбаченого частиною другою статті 51 цього Закону, але лише за умови, що скаргу на це рішення не було подано ані суддею, ані скаржником. В разі ж подання такої скарги, рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності набирає законної сили з моменту ухвалення рішення Вищою радою правосуддя за результатами розгляду скарги на відповідне рішення Дисциплінарної палати. Варто зазначити, що Вища рада правосуддя може поновити строк для оскарження рішення Дисциплінарної палати, якщо визнає, що він був пропущений з поважних причин (частина друга статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

У випадку оскарження до Вищої ради правосуддя рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, рішення Вищої ради правосуддя за результатами розгляду скарги набирає законної сили з дня його ухвалення.

Для підтвердження важливості доктринального розуміння моменту набрання законної сили рішенням дисциплінарного органу про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності і правильного застосування цього положення у дисциплінарній практиці, доречно буде послатись на спірне, на нашу думку, рішення Вищої ради правосуддя від 17 вересня 2020 року за №2645/0/15-20 «Про задоволення клопотання І., поданого адвокатом П., про поновлення строку для оскарження рішення Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 4 червня 2018 року №1695/2дп/15-18 про притягнення судді Вищого господарського суду України Є. до дисциплінарної відповідальності».

Розглядаючи зазначене клопотання, Вища рада правосуддя ухвалила: клопотання задовольнити і поновити I. строк для оскарження рішення Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 4 червня 2018 року № 1695/2дп/15-18.

Водночас, Вища рада правосуддя не взяла до уваги, що оскаржуване рішення Дисциплінарної палати від 4 червня 2018 року №1695/2дп/15-18, яким суддю Є. притягнуто до дисциплінарної відповідальності, було ним оскаржене до Вищої ради правосуддя і залишено без змін рішенням Вищої ради правосуддя від 15 січня 2019 року № 94/0/15-19.

Тобто, рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді Вищого господарського суду України Є. до дисциплінарної відповідальності набуло законної сили 15 січня 2019 року, а саме у день, коли Вища рада правосуддя залишила це рішення Дисциплінарної палати без змін. Безсумнівно, що саме з цього моменту, тобто з 15 січня 2019 року, рішення Дисциплінарної палати підлягало зверненню до виконання. Тим більше, що рішення Вищої ради правосуддя від 15 січня 2019 року було оскаржено суддею Є. до Верховного Суду і залишено без змін постановою Великої Палати Верховного Суду від 11 квітня 2019 року № 11-121свп19.

Підсумовуючи, необхідно наголосити, що Вища рада правосуддя не мала правових підстав для задоволення клопотання I. про поновлення строку для оскарження рішення Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя, оскільки рішення про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності вже набуло законної сили.

Щодо набрання законної сили рішенням Вищої ради правосуддя за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, необхідно також зазначити, що відповідно до частини третьої статті 35 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», оскарження рішення Вищої ради правосуддя не зупиняє його виконання, якщо інше не визначено законом. Оскільки Закон не містить жодних положень, які б передбачали підстави для зупинення рішення Вищої ради правосуддя за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у зв'язку з його оскарженням до Верховного Суду, то воно підлягає зверненню до виконання незалежно від того, чи воно оскаржено до Верховного Суду або ні.

6.1. Порядок звернення до виконання рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності

Набрання законної сили рішенням дисциплінарного органу про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є правовою підставою для його виконання.

Виконання такого рішення – це сукупність дій органів та посадових осіб, визначених Законом для цієї мети.

Звернення до виконання рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, яке набрало законної сили, з накладеним стягненням у виді попередження, догани - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця, суворої догани - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців – здійснюється апаратом суду на виконання наказу голови відповідного суду про позбавлення судді права на отримання доплат до посадового окладу впродовж визначеного дисциплінарним органом терміну.

Звернення до виконання чинного рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності із стягненням у виді подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, про переведення судді до суду нижчого рівня, про звільнення судді з посади – здійснюється через внесення Дисциплінарною палатою відповідного подання для розгляду пленарним складом Вищої ради правосуддя. Так, відповідно до Регламенту, рішення Дисциплінарної палати про застосування до суддів означених дисциплінарних стягнень передається Секретарем Дисциплінарної палати для розгляду до Вищої ради правосуддя (пункт 12.39). Повідомлення про таке рішення Вищої ради правосуддя в той же день надсилається до суду, в якому суддя обіймає посаду, а також розміщується на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя і офіційному веб-порталі судової влади України (частина четверта статті 62 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Варто звернути увагу, що порядок звернення до виконання рішень про застосування до суддів окремих видів дисциплінарних стягнень має свої особливості.

Звернення до виконання рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді подання про звільнення судді з посади.

Відповідно до частини третьої статті 56 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» питання про звільнення судді з підстав, визначених пунктами 3 та 6 частини шостої статті 126 Конституції України (вчинення суддею істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді; порушення суддею обов'язку підтвердити законність джерела походження майна), Вища рада правосуддя розглядає на підставі подання Дисциплінарної палати про звільнення судді.

У випадку застосування до судді цього дисциплінарного стягнення, вже з дня ухвалення Дисциплінарною палатою такого рішення, суддя автоматично відстороняється від здійснення правосуддя до ухвалення Вищою радою правосуддя рішення про його звільнення з посади або скасування рішення Дисциплінарної палати (частина п'ята статті 51 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»). За такої умови і за змістом частини другої статті 62 цього Закону та пункту 19.1 Регламенту, автоматичне відсторонення судді від здійснення правосуддя не потребує ухвалення Вищою радою правосуддя окремого рішення, а відповідне повідомлення надсилається до суду, в якому такий суддя обіймає посаду в день розгляду ВРП питання щодо судді, а також розміщується на офіційному веб-сайті ВРП та на

офіційному веб-порталі судової влади України (частина четверта статті 62 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»)⁴².

Копія рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, включаючи рішення про внесення подання про звільнення судді з посади, надсилається до суду, в якому працює суддя, для оприлюднення на веб-сайті суду (пункт 12.40 Регламенту).

Подання Дисциплінарної палати про звільнення судді з посади підписує секретар палати та не пізніше наступного дня після прийняття Вищою радою правосуддя рішення за скаргою на рішення Дисциплінарної палати або закінчення строку для оскарження рішення Дисциплінарної палати передає подання на розгляд Вищої ради правосуддя для вирішення питання про звільнення судді з посади (пункт 17.3 Регламенту). У разі скасування Вищою радою правосуддя рішення Дисциплінарної палати питання про звільнення судді з посади залишається без розгляду (пункт 17.4 Регламенту).

При цьому, ані в Законі, ані в Регламенті не визначено, протягом якого строку, або з настанням яких саме умов Вища рада правосуддя розглядає подання Дисциплінарної палати про звільнення судді з посади.

Проте, у практиці Вищої ради правосуддя є випадки, коли рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді подання про звільнення судді з посади, яке залишено без змін Вищою радою правосуддя і, відповідно, набрало законної сили, не звертається до виконання до моменту розгляду Верховним Судом скарги на рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати. А отже, до цього моменту Вища рада правосуддя не ухвалює жодного процесуального рішення щодо подання Дисциплінарної палати про звільнення судді з посади.

У випадку, коли Верховний Суд залишає без змін рішення Вищої ради правосуддя, яке ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді подання про звільнення судді з посади, Вища рада правосуддя звертає до виконання це рішення Дисциплінарної палати і виносить на свій пленарний розгляд питання про звільнення судді з посади на підставі відповідного подання Дисциплінарної палати.

У цьому аспекті слід звернути увагу на разючий випадок затягування звернення до виконання чинного рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді Вищого господарського суду України Є. до дисциплінарної відповідальності у виді подання про звільнення судді з посади. Так, 16 січня 2019 року до Вищої ради правосуддя надійшло подання Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя (вх. № 400/0/8-19) про звільнення судді Вищого господарського суду України Є. з посади судді на підставі пункту 3 частини шостої статті 126 Конституції України. Напередодні, а саме 15 січня 2019 року Вища рада правосуддя своїм рішенням №

⁴² Див., наприклад, повідомлення на веб-порталі судової влади України: <https://court.gov.ua/press/news/1155285/>

94/0/15-19 залишила без змін відповідне рішення Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 4 червня 2018 року № 1695/2дп/15-18 про внесення подання про звільнення судді Є. з посади. Оскільки черги Вищої ради правосуддя від 15 січня 2019 року було оскаржено суддею до Верховного Суду, Вища рада правосуддя не розглядала подання Дисциплінарної палати про звільнення цього судді з посади.

1 квітня 2019 року постановою Великої Палати Верховного Суду за № 11-121ссп19 рішення Вищої ради правосуддя від 15 січня 2019 року № 94/0/15-19 залишено без змін, однак тільки 2 березня 2021 року Вища рада правосуддя своїм рішенням № 526/0/15-21 звільнила Є. з посади судді Вищого господарського суду України на підставі пункту 3 частини шостої статті 126 Конституції України.

З огляду на такий тривалий строк, що минув з моменту ухвалення постанови Великої Палати Верховного Суду до звільнення Є. з посади судді, особливої актуальності і проблематики набувають питання, чи був суддя Є. фактично відсторонений від посади ввесь цей час, а також чим було викликано довгострокове невиконання рішення про звільнення цього судді з посади.

У тих випадках, коли скарга на рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, задоволена і рішення Вищої ради правосуддя скасоване Верховним Судом, питання про звільнення судді з посади зупиняється до ухвалення Вищою радою правосуддя повторно (пункт 17.4 Регламенту) рішення з урахуванням позиції суду за результатом розгляду відповідної дисциплінарної справи, як це передбачено частиною восьмою статті 266 Кодексу адміністративного судочинства України (напевно, у Регламенті необхідно передбачити таку ситуацію і вказати, що розгляд подання Дисциплінарної палати про звільнення судді з посади зупиняється).

Необхідно звернути увагу, що це положення Регламенту безпосередньо не ґрунтується на Законі, а є результатом правової позиції Вищої ради правосуддя про те, що рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді подання про звільнення судді з посади, яке залишено без змін рішенням Вищою радою правосуддя і відповідно набрало законної сили, звертається до виконання тільки після того, коли минув строк для оскарження рішення Вищої ради правосуддя, ухваленого за результатом розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, а у випадку оскарження рішення Вищої ради правосуддя – після розгляду скарги Верховним Судом на це рішення.

Водночас, в даному контексті очевидно потребує подальшого вивчення і обговорення питання доцільності повторного розгляду дисциплінарної справи Вищою радою правосуддя після здійснення судового контролю стосовно рішення Ради, ухваленого за результатами розгляду скарги на рішення Дисциплінарної палати, й зокрема, в світлі концепції «повної юрисдикції», сформованої Великою Палатою Верховного Суду не тільки відносно оскарження рішень про звільнення суддів з посади, а й щодо інших випадків притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Ще одне положення Регламенту щодо процесу виконання рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді подання про звільнення з посади, викликає певні застереження. Зокрема, у Регламенті зазначено, що якщо

суддя звільнений з посади або його повноваження припинені на момент розгляду Вищою радою правосуддя, питання про його звільнення з підстав, визначених пунктами 3 (вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило невідповідність займаній посаді) та 6 (порушення обов'язку підтвердити законність джерел походження майна) частини шостої статті 126 Конституції України, залишаються без розгляду, про що постановляється ухвала (абзац третій пункту 17.6 Регламенту).

Тобто, Вища рада правосуддя припускає, що за наявності рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді подання про звільнення з посади, суддю може бути звільнено з інших підстав, для прикладу, у зв'язку з поданням заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням. Втім такий підхід є неприйнятним з огляду на різні правові наслідки. У тих випадках, коли має місце конкуренція підстав для звільнення судді, пріоритетними підставами з урахуванням статусу судді і вимог до його/її діяльності мають бути підстави, передбачені пунктами 3 та 6 частини шостої статті 126 Конституції України.

Зокрема, саме це впливає з положення частини третьої статті 55 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», де зазначено, що Вища рада правосуддя має право зупинити розгляд питання про звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 1 (нездатність виконувати повноваження за станом здоров'я) та 4 (подання заяви про відставку або про звільнення з посади за власним бажанням) частини шостої статті 126 Конституції України, на час розгляду скарги або заяви, наслідком якої може бути звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України. Законодавець передбачає, що навіть ще до ухвалення рішення у дисциплінарній справі, розгляд заяви про звільнення судді з підстав, визначених пунктами 1, 4 частини шостої статті Конституції України, може бути зупинений, а тому коли вже є рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності й внесення подання про звільнення судді з посади, ця підстава є пріоритетною. І це є цілком виправданим, оскільки суддя, який підлягає звільненню з підстав, передбачених пунктами 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України, не може набути статусу судді у відставці в силу того, що Вища рада правосуддя визначила пріоритетною іншу підставу для його звільнення.

Закон передбачає можливість оскаржити рішення Вищої ради правосуддя про звільнення судді з посади за поданням Дисциплінарної палати. Відповідно до частини другої статті 57 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» рішення Вищої ради правосуддя про

звільнення судді з підстав, визначених пунктами 3 та 6 частини шостої статті 126 Конституції України, може бути оскаржене та скасоване судом виключно з таких підстав:

1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;

2) рішення не підписано будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні;

3) рішення не містить посилань на визначені законом підстави звільнення судді та мотиви, з яких Вища рада правосуддя дійшла відповідних висновків.

Копія рішення Вищої ради правосуддя про звільнення судді з посади надсилається до суду, у якому суддя обіймає посаду та Державній судовій адміністрації України (абзац другий пункту 17.6 Регламенту).

Звернення до виконання рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді подання про тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя - з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації, визначеного органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо суддів, та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді.

Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності здійснюється Вищою радою правосуддя на підставі рішення Дисциплінарної палати про застосування дисциплінарного стягнення у виді подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Застосовуючи цей вид дисциплінарного стягнення, Дисциплінарна палата у своєму рішенні повинна визначити строк, на який застосовується відсторонення судді від здійснення правосуддя, а також курс підвищення кваліфікації, який повинен пройти суддя (пункт 20.16 Регламенту). Регламент визначає, що питання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя розглядається Вищою радою правосуддя у пленарному складі у строк не пізніше ніж через десять днів з дня надходження подання Дисциплінарної палати (пункт 20.9).

За результатами розгляду подання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності Рада ухвалює вмотивоване рішення, копія якого не пізніше ніж через сім днів надсилаються судді, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Національній школі суддів України та голові суду, в якому такий суддя

обіймає посаду (абзац перший пункту 20.15 Регламенту). Суддя відстороняється від здійснення правосуддя з дня ухвалення Вищою радою правосуддя рішення про його тимчасове відсторонення (абзац другий пункту 20.15 Регламенту).

Аналізуючи даний вид дисциплінарного стягнення, Рада суддів України зазначила⁴³, що власне дисциплінарним стягненням є подання про тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя. Позбавлення права на отримання доплат до посадового окладу та обов'язкове направлення судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації з подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді – є заходами, які пов'язані із відстороненням від здійснення правосуддя.

Виконання цього дисциплінарного стягнення в частині позбавлення судді права на отримання доплат до посадового окладу здійснюється на підставі наказу суду, в якому суддя обіймає посаду, про тимчасове припинення таких доплат. Проходження курсу підвищення кваліфікації судді здійснюється за тематикою, окресленою в рішенні Дисциплінарної палати, і регулюється Положенням про підготовку та періодичне навчання суддів у Національній школі суддів України⁴⁴, відповідно до якого періодичність та тривалість підготовки для суддів, направлених дисциплінарним органом, визначається Національною школою суддів України за окремими програмами курсів навчання, які формуються на базі стандартизованих програм та календарних планів навчання суддів (пункти 3.4, 4.2.3, 5.1 Положення).

Національна школа суддів України проводить курси навчання за тематикою, окресленою в рішенні Дисциплінарної палати, в межах повноважень, визначених пунктом 4 частини першої статті 105 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Курси проводяться за очною формою, а також судді можуть пройти дистанційне навчання за окремими темами, спеціалізовані тематичні семінари та тренінги, які проводяться Національною школою суддів України. Загальною метою проведення курсів навчання суддів є підвищення рівня їхньої кваліфікації, поглиблення знань у певній галузі (правовому інституті), розширення знань у частині застосування норм матеріального та процесуального права, а також набуття практичних умінь і навичок, необхідних для суддівської діяльності.

Підставою для проведення курсів навчання в Національній школі суддів України в порядку дисциплінарної відповідальності судді є рішення Вищої ради правосуддя про застосування до судді дисциплінарного стягнення у виді тимчасового відсторонення від

⁴³Рішення Ради суддів України від 19 квітня 2019 року № 21 «Про право суддів здійснювати правосуддя після спливу строку відсторонення та на отримання доплат до посадового окладу з дня ухвалення Рішення Конституційним Судом України від 04.12.2018 № 11-р/2018».

⁴⁴Положення про підготовку та періодичне навчання суддів у Національній школі суддів України, затверджене Наказом Національної школи суддів України від 6 липня 2017 року № 26.

здійснення правосуддя, передбаченого пунктом 4 частини першої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Курси навчання тимчасово відсторонених суддів проводяться за індивідуальними навчальними програмами, що формуються Національною школою суддів України з урахуванням рекомендацій дисциплінарного органу, спеціалізації судді тощо. Індивідуальною навчальною визначається комплекс навчально-освітніх і фахових заходів, що проводить Національна школа суддів України на виконання вимог Закону, а також окреслюється коло основних знань, умінь і навичок, що підлягають засвоєнню кожним суддею, перелік тем, матеріалів для вивчення, рекомендації щодо кількості годин на кожному темі, інформація про проміжний та підсумковий контроль тощо. Індивідуальна навчальна програма включає: (1) теоретично-практичний (очний) курс навчання (в тому числі дистанційні курси, або їх окремі модулі, тематичні семінари, тренінги, круглі столи тощо), який формується відповідно до рекомендацій дисциплінарного органу щодо розширення знань судді у відповідних галузях права, за якими під час дисциплінарного провадження його оцінено негативно; (2) фахово-освітню практику в судах, зміст якої повинен відповідати меті та завданням, визначеним в індивідуальній навчальній програмі, враховувати особливості її проведення за спеціалізацією і передбачати поглиблення та закріплення отриманих суддею знань під час проходження теоретично-практичної форми навчання; (3) написання реферату; (4) самостійну та індивідуальну роботу під керівництвом куратора; (5) консультації з психологом (у разі потреби).

Строки проведення курсів навчання визначає Національна школа суддів України в залежності від тематики і спрямованості курсу, досвіду та стажу роботи судді, а також висновків дисциплінарного органу. Тривалість курсів навчання має становити не менше 120 академічних годин.

За результатами проходження курсів навчання Національна школа суддів України готує звіт за результатами проходження курсу навчання і надсилає його до кваліфікаційного органу. До звіту долучаються реферат з рецензією, копія анкети оцінювання (у разі проходження тренінгу), психологічна характеристика (якщо суддя проходив консультації з психологом).

Варто зазначити, що застосування цього виду дисциплінарного стягнення є свідченням того, що Дисциплінарна палата поставила під сумнів функціональну легітимність судді, тобто його/її здатність продовжувати здійснювати правосуддя без застосування додаткових заходів. Такими додатковими заходами є проходження курсу підвищення кваліфікації, за визначеною тематикою, і подальше кваліфікаційне оцінювання, яке має

підтвердити здатність судді надалі здійснювати правосуддя у відповідному суді⁴⁵. У цьому аспекті необхідно звернути увагу, що суддя за жодних обставин не може приступити до здійснення правосуддя без проходження кваліфікаційного оцінювання, оскільки він має підтвердити свою функціональну легітимність після проходження курсу підвищення кваліфікації. У протилежному випадку повернення такого судді до здійснення правосуддя буде порушенням вимог статей 56 і 57 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо обов'язку і присяги кваліфіковано здійснювати правосуддя, що в свою чергу має забезпечити гарантоване кожному право⁴⁶ на справедливий розгляд судової справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Інформація про відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності оприлюднюється на офіційному веб-сайті Ради та на веб-сайті суду, в якому працює суддя. Ця інформація повинна містити дані про суддю, якого притягнуто до дисциплінарної відповідальності, про накладене дисциплінарне стягнення та копію рішення про накладення такого стягнення (пункт 20.18 Регламенту).

Звернення до виконання рішення Дисциплінарної палати про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді подання про переведення судді до суду нижчого рівня.

Відповідно до частини першої статті 70 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», переведення судді з одного суду до іншого в порядку дисциплінарної відповідальності здійснюється Вищою радою правосуддя на підставі подання Дисциплінарної палати про переведення судді до суду нижчого рівня.

У випадку застосування цього виду дисциплінарного стягнення Дисциплінарна палата у своєму рішенні повинна вказати суд, до якого переводиться суддя.

Регламент Вищої ради правосуддя передбачає, що питання про переведення судді з одного суду до іншого має бути розглянуто Радою протягом розумного строку з дня надходження відповідного подання Дисциплінарно палати (пункт 21.4 Регламенту). Слід зауважити, що Регламент не визначає жодних критеріїв, які б враховувались при визначенні

⁴⁵За інформацією НШСУ, отриманою на запит Програми USAID «Справедливість для всіх», впродовж 2017-2021 рр. за рішенням Вищої ради правосуддя до НШСУ для проходження курсу навчання було направлено 35 суддів, з яких курс навчання пройшли 33 судді (двоє суддів не проходили навчання, а саме: суддя Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області Савченко В.О. подав заяву до Національної школи суддів про припинення навчання в зв'язку з поданою заявою про звільнення у відставку; та суддя Вишого господарського суду України Плюшко І.А. подав заяву про тимчасову відмову від проходження навчання в зв'язку з оскарженням рішення Вищої ради правосуддя). Після припинення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в листопаді 2019 року, за рішеннями Вищої ради правосуддя до Національної школи суддів України було направлено і пройшли навчання 10 суддів, тимчасово відсторонених від здійснення правосуддя.

⁴⁶Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

розумного строку та до якого саме суду слід перевести конкретного суддю. Доцільно визначити строк, протягом якого Вища рада правосуддя повинна розглянути подання Дисциплінарної палати, як це зазначено щодо терміну розгляду подання Дисциплінарної палати про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя в порядку дисциплінарної відповідальності (див.: пункт 29.9 Регламенту) або чітко передбачити застосування аналогії.

Це важливо, оскільки відповідно до частини п'ятої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у разі ухвалення рішення про застосування до судді дисциплінарного стягнення, що не дозволяє судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, суддя тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя у цьому суді з дня ухвалення рішення про застосування до нього дисциплінарного стягнення. Тобто, з дня ухвалення рішення Дисциплінарною палатою про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у виді переведення до суду нижчого рівня, суддя тимчасово відстороняється від здійснення правосуддя у цьому суді, аж доки не приступить до здійснення правосуддя у суді нижчого рівня.

Регламент визначає, що якщо на час розгляду Вищою радою правосуддя подання Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя, повідомлення Державної судової адміністрації України чи заяви судді суддя звільнений з посади або його повноваження припинені, доповідач, визначений автоматизованою системою розподілу справ, ухвалою залишає його без розгляду (пункт 21.17).

Рішення Вищої ради правосуддя про переведення судді може бути оскаржене до Верховного Суду та скасоване виключно з таких підстав (частина перша статті 72 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»):

- 1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати;
- 2) рішення не підписано будь-ким із складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні;
- 3) рішення не містить посилань на визначені законом підстави для переведення судді та мотивів, з яких Вища рада правосуддя дійшла відповідних висновків.

Копія рішення Вищої ради правосуддя про переведення судді надсилається судді, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Державній судовій адміністрації України, до суду, до якого суддя переведений, та до суду, з якого його переведено (пункт 21.8 Регламенту). При цьому до суду, в якому суддя обіймає посаду, повідомлення про таке рішення надсилається в день розгляду Вищою радою правосуддя питання щодо судді, а також розміщується на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя та на офіційному веб-

порталі «Судова влада України» (частина четверта статті 62 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

6.2. Фіксація інформації про застосування дисциплінарних стягнень до суддів

Інформація про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності оприлюднюється на офіційному веб-сайті Вищої ради правосуддя та на веб-сайті суду, в якому працює суддя. Ця інформація повинна містити дані про суддю, якого притягнуто до дисциплінарної відповідальності, про накладене дисциплінарне стягнення та копію відповідного рішення (частина тринадцята статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Регламентом також визначено, що копії всіх актів, ухвалених щодо судді Вищою радою правосуддя, її органами, членом Ради, надсилаються судді і керівництву суду на адресу суду, у якому він обіймає посаду, Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, а копія рішення про направлення судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації надсилається Національній школі суддів України (пункт 9.8).

На підставі інформації про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності ці відомості включаються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України до суддівського досьє (підпункти 3 та 5 пункту 2.2 та підпункт 2 пункту 2.5 Порядку формування і ведення суддівського досьє, затвердженого Рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 15 листопада 2016 року №150/зп-16).

Копії рішень дисциплінарних органів про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності містяться в особовій справі судді (пункт 3.1. Порядку формування, ведення, обліку та зберігання особових справ суддів, затвердженого Наказом Державної судової адміністрації України від 20 травня 2016 року №97 та погодженого Рішенням Ради суддів України від 04 лютого 2016 року №5).

106 цього Закону може бути підставою для дисциплінарної відповідальності судді.

Як зазначає скаржник у дисциплінарній справі, суддею не розглянуто цивільну справу протягом 50 днів з дня відкриття провадження по справі, що порушує його права як позивача.

Відповідно до пункту 2 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження за безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом.

Отже, однією з визначальних ознак, необхідних для визнання скарги такою, що містить відомості про ознаки дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 2 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у формі безпідставного затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, є саме порушення строку розгляду справи, передбаченого законом.

Процесуальним законом, що регулює порядок здійснення цивільного судочинства, є Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) (статті 1, 2 ЦПК України).

Відповідно до частин 1, 2 статті 210 ЦПК України, суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження – не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку. Суд розглядає справу по суті протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті.

Аналіз статті 210 ЦПК України дає підставу дійти висновку, що суд має розглянути цивільну справу протягом 90 днів з дня відкриття провадження по справі, крім випадків зупинення провадження по справі.

Скаржник ОСОБА 1 посилається на те, що розгляд суддею _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 цивільної справи № _____, відбувся протягом 50 днів з дня відкриття провадження по справі, що з огляду на частини 1, 2 статті 210 ЦПК України не є порушенням встановленого строку розгляду цивільної справи № _____ та свідчить про відсутність у скарзі відомостей про ознаки дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 2 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Відповідно до пункту 2 частини першої статті 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», якщо дисциплінарна скарга не містить відомостей про ознаки дисциплінарного проступку судді, вона залишається без розгляду та повертається скаржнику.

Отже, скарга скаржника ОСОБА 1 залишається без розгляду та повертається ОСОБА 1 через відсутність у діях судді ОСОБА 2 ознак дисциплінарного проступку.

Водночас повідомляю, що залишення без розгляду дисциплінарної скарги не перешкоджає повторному зверненню до Вищої ради правосуддя зі скаргою щодо дисциплінарного проступку судді у порядку, встановленому Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Керуючись статтями 43, 44 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», статтями 107, 108 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», пунктом 12.5 Регламенту Вищої ради правосуддя, член _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя

ухвалив:

скаргу ОСОБА 1 стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 залишити без розгляду та повернути її ОСОБА 1.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Член _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____

Додаток 2. Ухвала про відмову у відкритті дисциплінарної справи

УКРАЇНА
ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ

_____ ДИСЦИПЛІНАРНА ПАЛАТА

УХВАЛА (зразок)

_____ 20__ року

Київ

№ _____

**Про відмову у відкритті
дисциплінарної справи стосовно
судді _____ районного суду
міста _____ ОСОБА 2**

_____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя у складі головуючого _____, членів _____, _____ та _____, розглянувши висновок доповідача – члена _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____ за результатами попередньої перевірки дисциплінарної скарги ОСОБА 1 стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 та вирішення питання про відкриття або відмову у відкритті дисциплінарної справи,

встановила:

у Вищій раді правосуддя _____ 20__ року зареєстрована скарга ОСОБА 1 (вхідний № _____) на неналежну поведінку судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 під час розгляду судової справи № _____.

Дану дисциплінарну скаргу згідно із протоколом автоматизованого розподілу справ між членами Вищої ради правосуддя від _____ 20__ року передано для попередньої перевірки члену Вищої ради правосуддя _____.

За результатами попередньої перевірки наведених у скарзі відомостей член _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____ склав висновок, у якому запропонував відмовити у відкритті дисциплінарної справи стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 на підставі пункту 4 частини 1 статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», а саме, суть скарги зводиться лише до незгоди з судовим рішенням.

Заслухавши доповідача – члена _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____, розглянувши дисциплінарну скаргу ОСОБА 1, _____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя встановила таке.

Указом Президента України від _____ 20__ року № _____ ОСОБА 2 призначена суддею _____ районного суду міста _____ строком на 5 років.

_____ 20__ року інспектором роти № 2 Відділу патрульної поліції у місті

_____ капітаном поліції ОСОБА 3 було складено протокол щодо ОСОБА 1 про адміністративне правопорушення за частиною першою статті 130 Кодексу України про адміністративне правопорушення.

_____ 20__ року до _____ районного суду міста _____ з Відділу патрульної поліції у місті _____ надійшли вказані вище адміністративні матеріали стосовно ОСОБА 1, розгляд яких було одразу призначено на _____ 20__ року.

_____ 20__ року суддя _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2, розглянувши матеріали про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА 1, ухвалила постанову, якою останнього визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого частиною першою статті 130 та накладено адміністративне стягнення у виді _____. _____ 20__ року постанова набрала законної сили.

На думку автора скарги, суддя під час ухвалення постанови не зазначила мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору, не прийняла до уваги відсутність будь-яких доказів вчинення адміністративного правопорушення, допустила перекручення його доводів та обґрунтувала постанову неіснуючими доказами.

У своїх поясненнях суддя вказала, що доводи скарги спростовуються доказами, дослідженими судом, а саме: відеозаписом з нагрудної камери інспектора поліції (вказаний доказ доданий до пояснень суддів). В постанові суду зазначено мотиви відхилення аргументів скажника щодо суті спору. Скарга є необґрунтованою та зводиться до незгоди із судовим рішенням.

Аналіз змісту доводів дисциплінарної скарги свідчить про те, що їх суть зводиться до незгоди з результатами судового розгляду справи, а саме незгоди з рішенням суду. Доводи стосуються не поведінки судді під час розгляду справи, а діяльності судді щодо оцінки доказів та ухвалення рішення по справі про адміністративне правопорушення. Інших доводів, що свідчили б про наявність дисциплінарних проступків, передбачених частиною 1 статті 106 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», не встановлено.

Таким чином, _____ Дисциплінарною палатою Вищої ради правосуддя встановлено, що доводи, викладені у скарзі ОСОБА 1, зводяться лише до незгоди з постановою судді ОСОБА 2.

Незгода із судовим рішенням є підставою для апеляційного оскарження у встановлені законом строки і порядку, а не для відкриття дисциплінарної справи стосовно судді, який брав участь у його ухваленні.

Згідно з пунктом 4 частини першої статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» у відкритті дисциплінарної справи має бути відмовлено, якщо суть скарги зводиться лише до незгоди із судовим рішенням.

Керуючись статтею 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», пунктами 12.11, 12.13 Регламенту Вищої ради правосуддя, _____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя

ухвалила:

відмовити у відкритті дисциплінарної справи стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Головуючий на засіданні _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____

Члени _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____

Додаток 3. Ухвала про відкриття дисциплінарної справи

УКРАЇНА ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ

_____ ДИСЦИПЛІНАРНА ПАЛАТА

УХВАЛА (зразок)

_____ 20__ року

Київ

№ _____

Про відкриття дисциплінарної справи стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 1

_____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя у складі головуючого – _____, членів _____, _____ та _____, розглянувши висновок доповідача – члена _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____ за результатами попередньої перевірки дисциплінарної скарги ОСОБА 1, стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 та вирішення питання про відкриття або відмову у відкритті дисциплінарної справи,

встановила:

у Вищій раді правосуддя _____ 20__ року зареєстрована скарга ОСОБА 1 (вхідний № _____) на дії судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2, під час розгляду судової справи № _____, що полягає у безпідставному затягуванні розгляду судової справи. Дану дисциплінарну скаргу згідно із протоколом автоматизованого розподілу справ між членами Вищої ради правосуддя від _____ 20__ року передано для попередньої перевірки члену Вищої ради правосуддя _____.

За результатами попередньої перевірки наведених у скарзі відомостей член _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____ запропонував відкрити дисциплінарну справу стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2.

Заслухавши доповідача – члена _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____, розглянувши дисциплінарну скаргу ОСОБА 1, _____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя встановила таке.

_____ 20__ року до _____ районного суду міста _____ з Відділу патрульної поліції у місті Києві надійшли адміністративні матеріали стосовно ОСОБА 1, розгляд яких було призначено на _____ 20__ року, що унеможливило притягнення особи (у разі встановлення вини) до адміністративної відповідальності.

_____ 20__ року суддя _____ районного суду міста _____ ОСОБА

2, розглянувши матеріали про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА 1, ухвалила постанову, якою визнала останнього винним у вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених частиною першою статті 130, статтею 124 КУпАП, та закрила провадження у справі у зв'язку із закінченням строків накладення адміністративного стягнення.

За змістом частини другої статті 38 КУпАП, якщо справи про адміністративні правопорушення відповідно до цього Кодексу чи інших законів повідомчі суду (судді), стягнення може бути накладено не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше як через три місяці з дня його виявлення.

Відповідно до частини першої статті 277 КУпАП справа про адміністративне правопорушення розглядається у п'ятнадцятиденний строк із дня одержання органом (посадовою особою), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи.

Відповідно до пункту 2 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження за безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом.

Отже, однією з визначальних ознак, необхідних для визнання скарги такою, що містить відомості про ознаки дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 2 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у формі безпідставного затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, є саме порушення строку розгляду справи, передбаченого законом. Під час попередньої перевірки дисциплінарної скарги ОСОБА 1 _____ Дисциплінарною палатою Вищої ради правосуддя встановлено обставини, що можуть свідчити про вчинення суддею ОСОБА 2 дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 2 частини першої статті 106 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», а саме суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження у зв'язку з безпідставним затягуванням або невжиттям суддею заходів щодо розгляду справи протягом строку, встановленого законом.

Під час вирішення питання про відкриття дисциплінарної справи, _____ Дисциплінарна палата дійшла висновку, що скарга містить відомості про ознаки дисциплінарного проступку, які потребують додаткової перевірки, та не знайшла підстав для відмови у відкритті дисциплінарної справи, передбачених частиною 1 статті 45 Закону України «Про Вищу раду правосуддя».

Враховуючи вищевикладене, керуючись статтею 46 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», статтею 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», _____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя,

ухвалила:

відкрити дисциплінарну справу стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА2.

Ухвала оскарженню не підлягає.

Головуючий на засіданні _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____

Члени _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____

УКРАЇНА
ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ

_____ ДИСЦИПЛІНАРНА ПАЛАТА

РІШЕННЯ (зразок)

_____ 20__ року

Київ

№ _____

**Про притягнення судді _____
районного суду міста _____
ОСОБА 2 до дисциплінарної
відповідальності**

_____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя у складі головуючого – _____, членів _____, _____, _____, заслухавши доповідача – члена _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____, розглянувши дисциплінарну справу, відкриту за скаргою ОСОБА 1 стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2,

встановила:

суддя _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2, Указом Президента України від _____ року № _____ призначений на посаду судді _____ районного суду міста _____ у межах п'ятирічного строку, Постановою Верховної Ради України від _____ року № _____ обраний на посаду судді цього суду безстроково.

Суддя ОСОБА 2 має повну вищу юридичну освіту, має науковий ступінь кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес. Відповідно до рішення загальних зборів є слідчим суддею в _____ районному суді міста _____ строком на 3 роки до _____ року. Стаж роботи на посаді судді становить 27 років. За період з _____ по день відкриття дисциплінарної справи, 10 разів підвищував свою кваліфікацію в Національній школі суддів України.

До Вищої ради правосуддя _____ 20__ року надійшла скарга ОСОБА 1 (вх. № _____) стосовно дій судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 під час розгляду клопотання слідчого _____ ВП ГУ НП в місті _____ ОСОБА 3 в межах кримінального провадження № _____.

_____ 20__ року за результатами автоматизованого розподілу дисциплінарної скарги між членами Вищої ради правосуддя, доповідачем за дисциплінарною скаргою у відповідності до протоколу від _____ 20__ року № _____ визначено члена _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя – _____.

Ухвалою _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від _____ 20__ року № _____ стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 відкрито дисциплінарну справу.

На _____ 20__ року було призначено засідання _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя щодо розгляду дисциплінарної справи стосовно судді _____ районного суду міста ОСОБА 2.

Скаржник – ОСОБА 1, під час розгляду клопотання слідчого _____ ВПГУНП в місті _____ в межах кримінального провадження № _____, був власником майна, щодо якого розглядалося клопотання про арешт.

Скаржник посилався на те, що при розгляді клопотання слідчого та постановленні ухвали за результатами розгляду клопотання від _____ 20__ року про накладення арешту на майно, що належить ОСОБА 1 та іншим юридичним особам, слідчим суддею ОСОБА 2 було необґрунтовано поновлено слідчому процесуальний строк звернення до суду із клопотанням про арешт тимчасово вилученого майна (пропущений майже на __ місяців). Крім того, відповідне майно згідно з ухвалою цього слідчого судді від _____ 20__ року підлягало поверненню і не могло вважатися тимчасово вилученим. Також скаржник стверджував, що всупереч вимогам Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) розгляд клопотання проведено суддею без повідомлення власників майна.

З урахуванням викладених обставин скаржник ОСОБА 1 просив притягнути суддю _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 до дисциплінарної відповідальності.

Суддя ОСОБА 2 під час засідання _____ Дисциплінарної палати, яке відбулось _____ 20__ року, вказав, що таке поновлення строку для звернення до суду було єдиним подібним випадком у його практиці. Крім того, суддя ОСОБА 2 визнав помилковість посилання на частину другу статті 172 КПК України як на підставу для нездійснення виклику власника майна у випадках, коли майно вже було тимчасово вилучене.

Обставини, встановлені Дисциплінарною палатою, та мотиви ухвалення рішення

_____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя, дослідивши матеріали дисциплінарної справи, заслухавши суддю ОСОБА 2, вивчивши його письмові пояснення, дійшла висновку про наявність підстав для притягнення судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 до дисциплінарної відповідальності з огляду на таке.

_____ 20__ року під час проведення обшуку в гаражі № ІНФОРМАЦІЯ_1, розташованому ІНФОРМАЦІЯ_2, у кримінальному провадженні № ІНФОРМАЦІЯ_3 вилучено майно, яке скаржник ОСОБА 2 вважає своїм (згідно з процесуальними документами у справі йшлося про понад 50 мішків документації).

Частина вилученого майна слідчий повернув відповідно до положень частини п'ятої статті 171 КПК України.

_____ 20__ року у справі № _____ (провадження № _____) слідчий суддя ОСОБА 2 задовольнив скаргу адвоката та зобов'язав слідчого _____ ВПГУНП України в місті _____ ОСОБА 3, у провадженні якого перебуває кримінальне провадження № ІНФОРМАЦІЯ_3, повернути представнику скаржника тимчасово вилучене _____ 20__ року майно скаржника ОСОБА 1. Слідчий суддя керувався тим, що серед неопрацьованого слідчим вилученого майна можуть знаходитися й інші речі і документи, що належать ОСОБА 1.

_____ 20__ року у справі № _____ (провадження № _____) слідчим суддею ОСОБА 2 задоволено клопотання слідчого та накладено арешт на майно, вилучене _____ 20__ року.

При цьому слідчим суддею поновлено строк для звернення до суду, що явно не відповідає змісту та призначенню правила, передбаченого частиною п'ятою статті 171 КПК України (клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено). Зазначена норма не передбачає

можливості звернення з клопотанням про арешт тимчасово вилученого майна після закінчення визначеного строку для звернення з відповідним клопотанням.

Як вбачається із скарги і визнається суддею ОСОБА 2 у його письмових поясненнях та поясненнях у засіданні _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя, розгляд клопотання _____ 20__ року відбувся без виклику власника майна. На обґрунтування законності таких дій у своїх письмових поясненнях суддя ОСОБА 2 послався на положення частини другої статті 172 КПК України.

На думку _____ Дисциплінарної палати, при розгляді вказаних вище клопотань суддею ОСОБА 2 допущено істотні порушення норм процесуального права, які свідчать про наявність у його діях ознак дисциплінарного проступку передбаченого підпунктом а) пункту 1 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року № 1402 — VIII (у редакції від 05.01.2017 року), а саме **істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків**. Такий висновок підтверджується наступним.

Відповідно до частин 1, 2 статті 172 КПК України (у редакції на момент розгляду клопотання), клопотання про арешт майна розглядається слідчим суддею, судом не пізніше двох днів з дня його надходження до суду, за участю слідчого та/або прокурора, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, і за наявності - також захисника, законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Неприбуття цих осіб у судові засідання не перешкоджає розгляду клопотання.

Клопотання слідчого, прокурора, цивільного позивача про арешт майна, яке не було тимчасово вилучене, може розглядатися без повідомлення підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, їх захисника, представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, якщо це є необхідним з метою забезпечення арешту майна.

Як вказав суддя ОСОБА 2, підставою для неповідомлення була саме частина 2 статті 172 КПК України. При цьому, він не врахував помилковість застосування такого положення, адже майно скаржника ОСОБА 1 не було тимчасово вилученим. А частина 2 статті 172 КПК України прямо передбачає, що розгляд без відповідних повідомлень допускається лише щодо майна, «яке не було тимчасово вилучене».

Згідно з частиною 1 статті 167 КПК України, тимчасовим вилученням майна є фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває зазначене у частині другій цієї статті майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення.

У відповідності до частини 2 статті 168 КПК України, тимчасове вилучення майна може здійснюватися також під час обшуку, огляду.

Тимчасово вилучене майно повертається особі, у якої воно було вилучено, у випадках передбачених частиною п'ятою статті 171, частиною шостою статті 173 КПК України (пункт 3 частини 1 статті 169 КПК України).

Як зазначалося вище, _____ 20__ року у справі № _____ (провадження № _____) слідчий суддя ОСОБА 2 задовольнив скаргу адвоката та зобов'язав слідчого _____ ВП ГУ НП України в місті _____ ОСОБА 3, у провадженні якого перебуває кримінальне провадження № ІНФОРМАЦІЯ_3, повернути представнику скаржника тимчасово вилучене _____ 20__ року майно скаржника ОСОБА 1. Отже, режим тимчасово вилученого майна щодо майна, арештувати яке прохав слідчий ОСОБА 3 під час засідання _____ 20__ року, припинився.

А тому розгляд клопотання слідчого за відсутності повідомлення будь-кого із власників майна всупереч однозначно сформульованим вимогам частини другої статті 172 КПК України є істотним порушенням норм процесуального права, тобто таким, що неминуче призводить до неправильного, несправедливого розгляду справи.

Аналіз складу дисциплінарного проступку, передбаченого підпунктом а) пункту 1 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме, **істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків**, передбачає наявність не тільки істотного порушення норм процесуального права, як умови притягнення судді до відповідальності, а й обов'язкових ознак даного виду дисциплінарного проступку, а саме, настання наслідків – унеможливлення реалізації учасниками процесу прав та виконання обов'язків, а також причинно-наслідкового зв'язку правового характеру між істотним порушенням норм процесуального права під час здійснення правосуддя та унеможливленням реалізації учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків. Такий зв'язок повинен бути прямим, неминучим та самостійно зумовленим порушенням норм процесуального права.

Щодо цього Дисциплінарна палата зазначає наступне.

Відповідно до пункту 25 частини 1 статті 3 КПК України (в редакції на момент розгляду клопотання), учасником кримінального провадження є зокрема третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт.

Згідно з частинами 1-3 статті 64-2 КПК України, третьою особою, щодо майна якої вирішується питання про арешт, може бути будь-яка фізична або юридична особи. Третьою особою, щодо майна якої вирішується питання про арешт, особа стає та її права і обов'язки виникають з моменту звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна. **Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, має права та обов'язки, передбачені цим Кодексом для підозрюваного, обвинуваченого, в частині, що стосуються арешту майна.** Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, повідомляється про прийняті процесуальні рішення в кримінальному провадженні, що стосуються арешту майна, та отримує їх копії у випадках та в порядку, встановлених цим Кодексом.

Права підозрюваного, обвинуваченого передбачені частиною 3 статті 42 КПК України. Отже, скаржник ОСОБА 1 під час розгляду клопотання міг скористатися правами, передбаченими частиною 3 статті 42 КПК України, зокрема, надавати пояснення, заявляти відвід слідчому судді, надавати свої докази тощо. Досліджений причинно-наслідковий зв'язок правового характеру між істотним порушенням норм процесуального права під час здійснення правосуддя та унеможливленням реалізації учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав (прав третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт) є прямим, неминучим та самостійно зумовленим порушенням норм процесуального права.

При розгляді дисциплінарної справи встановлені обставини щодо визнання характеру вини судді у формі умислу внаслідок наступного.

Як зазначалося вище, _____ 20__ року у справі № _____ (провадження № _____) слідчий суддя ОСОБА 2 задовольнив скаргу адвоката та зобов'язав слідчого _____ ВП ГУ НП України в місті _____ ОСОБА 3, у провадженні якого перебуває кримінальне провадження № ІНФОРМАЦІЯ_3, повернути представнику скаржника тимчасово вилучене _____ 20__ року майно скаржника ОСОБА 1. Отже, режим тимчасово вилученого майна щодо майна, арештувати яке прохав слідчий ОСОБА 3 під час засідання _____ 20__ року, припинився.

На момент розгляду клопотання слідчого _____ ВП ГУ НП України в місті _____ ОСОБА 3, суддя ОСОБА 2 не міг не знати про припинення режиму тимчасового вилучення майна скаржника ОСОБА 1, адже за 5 місяців до цього ним було постановлено ухвалу про зобов'язання слідчого _____ ВП ГУ НП України в місті _____ ОСОБА 3 повернути тимчасово вилучене майно.

Висновки за результатами розгляду дисциплінарної справи

За результатами розгляду дисциплінарної справи, _____ Дисциплінарна палата

встановила, що суддею ОСОБА 2 допущено **умисне** порушення норм частини 2 статті 172 КПК України, що унеможливило учаснику кримінального провадження (третій особі, щодо майна якої вирішується питання про арешт) реалізувати надані їй частиною 3 статті 64 КПК України права, що відповідає дисциплінарному проступку, передбаченому підпунктом а) пункту 1 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме, **умисне істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.**

Зі змісту характеристики судді ОСОБА 2, затвердженої зборами суддів _____ районного суду міста _____ (протокол № _____ від _____ 20__ року) вбачається, що суддя ОСОБА 2 за час роботи на посаді судді «зарекомендував себе кваліфікованим та грамотним юристом, здібним у правозастосовній діяльності та вмінні втілення теоретичних знань у практику їх застосування, досвідченим суддею, який сумлінно ставиться до виконання своїх обов'язків та постійно підвищує свій професійний рівень. Неодноразово відзначений преміями, цінними подарунками, подяками за сумлінне ставлення до своїх посадових обов'язків».

Згідно з інформацією, наданою Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (лист від _____ 20__ року № _____) та за результатами моніторингу та пошуку, здійсненому на офіційному вебсайті Вищої ради правосуддя в мережі Інтернет: <http://hcj.gov.ua/>, суддя ОСОБА 2 до дисциплінарної відповідальності не притягувався.

Визначаючи вид стягнення, що має бути застосоване до судді ОСОБА 2, Дисциплінарна палата враховує умисний характер допущених порушень, позитивну характеристику судді, те, що у минулому суддя до дисциплінарної відповідальності не притягувався, а також враховує наслідки проступку, зокрема, позбавлення осіб у користуванні належним їм майном більш як на 6 місяців. Враховуючи принцип пропорційності, передбачений частиною 2 статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та частиною 5 статті 50 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», _____ Дисциплінарна палата вважає пропорційним і достатнім застосування до судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 дисциплінарного стягнення у виді суворої догани.

Відповідно до пункту 5 частини 8 статті 50 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», у рішенні зазначається про дозвіл скаржнику на оскарження рішення, якщо такий дозвіл було надано. Згідно з абзацом 2 пункту 12.39 Регламенту Вищої ради правосуддя, рішення про надання дозволу скаржнику на оскарження рішення Дисциплінарної палати надається зокрема у разі, якщо рішення ухвалено не одноголосно та/або якщо ухвалене рішення не співпадає з позицією доповідача. Враховуючи те, що рішення ухвалюється одноголосно та ухвалене рішення співпадає з позицією доповідача по справі, висловленою під час розгляду справи, Дисциплінарна палата не надає скаржнику дозвіл на оскарження рішення в дисциплінарній справі до Вищої ради правосуддя.

На підставі викладеного, керуючись статтями 34, 49, 50 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», статтями 106, 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», _____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя

вирішила:

притягнути суддю _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 до дисциплінарної відповідальності та застосувати до нього дисциплінарне стягнення у виді суворої догани.

Рішення _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя може бути оскаржене до Вищої ради правосуддя не пізніше десяти днів із дня його ухвалення.

Відмовити у наданні дозволу скаржнику на оскарження рішення з мотивів, наведених у цьому рішенні.

Головуючий на засіданні _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____
Члени _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____

Додаток 5. Рішення про відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності

УКРАЇНА
ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ

_____ ДИСЦИПЛІНАРНА ПАЛАТА

РІШЕННЯ (зразок)

_____ 20__ року

Київ

№ _____

**Про відмову у притягненні судді
_____ районного суду міста
_____ ОСОБА 2 до дисциплінарної
відповідальності та припинення
дисциплінарного провадження**

_____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя у складі головуючого – _____, членів _____, _____ та _____, заслухавши доповідача – члена _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____, розглянувши дисциплінарну справу, відкриту за скаргою ОСОБА 1 стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2,

встановила:

суддя _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2, Указом Президента України від _____ року № _____ призначений на посаду судді _____ районного суду міста _____ у межах п'ятирічного строку, Постановою Верховної Ради України від _____ року № _____ обраний на посаду судді цього суду безстроково.

Суддя ОСОБА 2 має повну вищу юридичну освіту, має науковий ступінь кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 — кримінальний процес. Відповідно до рішення загальних зборів є слідчим суддею в _____ районному суді міста _____ строком на 3 роки до _____ року. Стаж роботи на посаді судді становить 27 років. За період з _____ по день відкриття дисциплінарної справи, 10 разів підвищував свою кваліфікацію в Національній школі суддів України.

До Вищої ради правосуддя _____ 20__ року надійшла скарга ОСОБА 1 (вх. № _____) стосовно дій судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 під час розгляду цивільної справи № _____.

_____ 20__ року було проведено автоматизований розподіл дисциплінарної скарги між членами Вищої ради правосуддя, доповідачем за дисциплінарною скаргою у

відповідності до протоколу від _____ 20__ року № _____ визначено члена _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя – _____.

Ухвалою _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від _____ 20__ року № _____ стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 відкрито дисциплінарну справу.

На _____ 20__ року було призначено засідання _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя щодо розгляду дисциплінарної справи стосовно судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2.

Скаржник ОСОБА 1, в межах судової справи № _____ має процесуальний статус первісного позивача.

Скаржник стверджує, що суддя ОСОБА 1 умисно затягує розгляд справи № _____ за її первісним позовом до ОСОБА 3, треті особи: ОСОБА 4, ОСОБА 5, ОСОБА 6, про визнання незаконними і скасування довідки та свідоцтва, визнання права власності на квартиру, за зустрічним позовом ОСОБА 7 до ОСОБА 1 про поділ спільного майна подружжя і визнання права власності на ½ частину квартири, що перебуває у провадженні _____ районного суду міста _____ з _____ 20__ року. Як зазначила у своїй скарзі скаржник ОСОБА 1, у позовній заяві вона просила взяти до уваги її похилий вік (80 років), стан здоров'я (понад 7 років не може самостійно пересуватися і не виходить з дому) та з огляду на зазначене розглянути справу у найкоротший термін.

28 серпня 2017 року задоволено заяву скаржника про відвід судді ОСОБА 8.

3 серпня 2017 року суддя ОСОБА 2 призначив судові засідання на 30 серпня 2017 року.

30 серпня 2017 року суддя ОСОБА 2 не розпочав розгляд справи у зв'язку з відсутністю відомостей про повідомлення відповідача ОСОБА 3 про дату розгляду справи, незважаючи на те, що представником скаржника було надано заяву, підписану ОСОБА 3, у якій останній зазначав, що визнає первісний позов та просить розглядати справу за його відсутності. Також було надано повідомлення про вручення судової повістки відповідачу.

Наступне судове засідання суддя ОСОБА 2 призначив на 27 жовтня 2017 року, тобто через два місяці двадцять чотири дні після прийняття справи до свого провадження.

Скаржник вказує, що на 27 жовтня 2017 року суддею ОСОБА 2 не було розпочато розгляд справи у зв'язку з неявкою відповідача ОСОБА 3. При цьому суддя ОСОБА 2 зазначив, що ОСОБА 3 визнаний свідком, тому його явка є обов'язковою. Проте, як відомо скаржнику, ОСОБА 3 не було визнано свідком, ніхто зі сторін не заявляв про його допит як свідка і про його обов'язкову участь у справі, суд відповідної ухвали не постановляв. Стосовно доводів представника скаржника про те, що у справі є низка заяв від відповідача про розгляд справи за його відсутності, суддя ОСОБА 2 зазначив, що ставить під сумнів підпис відповідача у заяві, при цьому жодна зі сторін не заперечувала проти оригінальності підпису відповідача.

Скаржник також стверджує, що є матір'ю відповідача, третя особа ОСОБА 4 – його дружиною. Проте суддя ОСОБА 2 вказав, що скаржник або її представник повинні забезпечити явку відповідача ОСОБА 3 чи надати нотаріально посвідчену його заяву. Як зазначає скаржник, цивільним процесуальним законодавством України не передбачено нотаріальне посвідчення такої заяви відповідача. Незважаючи на те, що на кожне судове засідання представник скаржника надсилав сторонам у справі судові повістки, повідомлення відповідачу вручалися також особисто, про що є докази в матеріалах справи, суддя ОСОБА 2 продовжує затягувати розгляд справи.

Наступне судове засідання суддя ОСОБА 2 відклав на 19 грудня 2017 року.

Суддя _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 про засідання _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя був повідомлений своєчасно та належним чином шляхом направлення йому повідомлення на адресу суду та розміщення відповідної інформації на офіційному вебсайті Вищої ради правосуддя, надіслав до Вищої ради правосуддя листа з проханням провести розгляд дисциплінарної справи за його

відсутності.

Обставини, встановлені Дисциплінарною палатою, та мотиви ухвалення рішення

_____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя, заслухавши доповідача, дослідивши матеріали дисциплінарної справи і письмові пояснення судді, дійшла висновку про відсутність підстав для притягнення судді ОСОБА 2 до дисциплінарної відповідальності з огляду на таке.

9 березня 2017 року до _____ районного суду міста _____ надійшла позовна заява ОСОБА 1 до ОСОБА 3, треті особи: ОСОБА 4, ОСОБА 5, про визнання незаконною та скасування довідки, визнання незаконним та скасування свідочтва про право власності, визнання права власності.

Протоколом автоматизованого розподілу судової справи між суддями від 9 березня 2017 року головуючим у справі визначено суддю ОСОБА 8 та присвоєно справі єдиний унікальний номер _____ (номер провадження _____).

14 березня 2017 року ухвалою судді ОСОБА 8 відкрито провадження у цивільній справі № _____ та призначено судові засідання на 23 березня 2017 року.

23 березня 2017 року судові засідання було відкладено на 25 квітня 2017 року у зв'язку із заявою позивача у справі ОСОБА 1.

25 квітня 2017 року у зв'язку із перебуванням головуючого судді ОСОБА 8 на лікарняному розгляд цивільної справи № _____ перенесено на 11 травня 2017 року.

11 травня 2017 року у зв'язку із прийняттям судом доповнення до позовної заяви судові засідання було відкладене на 19 травня 2017 року.

19 травня 2017 року судові засідання відкладено на 9 червня 2017 року у зв'язку з неявкою учасників процесу. У судовому засіданні були присутні тільки представник третьої особи ОСОБА 4 – ОСОБА 9 та представник позивача ОСОБА 1 – ОСОБА 10.

9 червня 2017 року судові засідання відкладено на 22 червня 2017 року у зв'язку з неявкою у судові засідання всіх учасників процесу.

12 липня 2017 року до канцелярії _____ районного суду міста _____ надійшла заява ОСОБА 1 про відвід судді ОСОБА 8.

28 липня 2017 року суддя _____ районного суду міста _____ ОСОБА 8 задовольнив заяву позивача ОСОБА 2 про відвід головуючого судді у справі.

2 серпня 2017 року протоколом повторного автоматизованого розподілу судової справи між суддями головуючим у справі визначено суддю ОСОБА 2.

3 серпня 2017 року ухвалою судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 прийнято до провадження цивільну справу № _____ за позовом ОСОБА 1 до ОСОБА 3, треті особи: ОСОБА 4, ОСОБА 5, про визнання незаконною та скасування довідки, визнання незаконним та скасування свідочтва про право власності, визнання права власності. Судові засідання у справі призначено на 12 годину 00 хвилин 30 серпня 2017 року.

Суддя ОСОБА 2 у своїх письмових поясненнях зазначив, що призначення справи на 30 серпня 2017 року обумовлено тим, що в період з 4 серпня 2017 року по 30 серпня 2017 року (18 робочих днів) судом вже було призначено проведення судових засідань у 166 справах, тому суд не мав реальної можливості призначити розгляд справи у більш стислий термін.

Із журналу судового засідання від 30 серпня 2017 року вбачається, що судом розглядалося питання про прийняття зустрічного позову ОСОБА 7 до ОСОБА 1 про визнання права спільної сумісної власності на квартиру та її поділ до розгляду разом із первісним позовом ОСОБА 1 та об'єднання позовів в одне провадження.

Представник позивача за первісним позовом ОСОБА 1 – ОСОБА 10 не заперечувала проти прийняття судом зустрічної позовної заяви та об'єднання її в одне провадження з первісним позовом. Крім того, в судовому засіданні 30 серпня 2017 року саме представником позивача ОСОБА 1 – ОСОБА 10 було заявлено клопотання про залучення до участі у справі

як третьої особи – ОСОБА 6.

Також із журналу судового засідання від 30 серпня 2017 року вбачається, що представником третьої особи ОСОБА 4 – ОСОБА 9 було заявлено клопотання про виклик відповідача у судові засідання та допит його як свідка.

Ухвалою _____ районного суду міста _____ від 30 серпня 2017 року (суддя ОСОБА 2) прийнято зустрічний позов ОСОБА 7 до ОСОБА 1 про визнання права спільної сумісної власності на квартиру та її поділ та об'єднано в одне провадження з первісним позовом ОСОБА 1. Залучено до участі у справі як третю особу ОСОБА 6. Розгляд справи призначено на 10 годину 00 хвилин 27 жовтня 2017 року.

Суддя ОСОБА 2 пояснив, що відкладення розгляду справи на 27 жовтня 2017 року було обумовлено прийняттям зустрічного позову та об'єднанням позовів в одне провадження, залученням третьої особи до участі у справі та необхідністю повідомлення її про дату, час та місце проведення судового засідання у справі відповідно до положень статті 36 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України). Крім того, суд визнав необхідним надання відповідачем ОСОБА 3 особистих пояснень у справі відповідно до вимог пункту 4 частини першої статті 169 ЦПК України, та вирішення питання про допит відповідача як свідка відповідно до вимог статті 184 ЦПК України.

Відкладення розгляду справи на 27 жовтня 2017 року також було обумовлено завантаженістю судді. Згідно з довідкою про завантаженість судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 за період з 1 червня 2017 року до 31 грудня 2017 року у його провадженні перебувало на розгляді на початку звітнього періоду цивільних справ та матеріалів – 125. Надійшло на розгляд цивільних справ та матеріалів за звітній період – 187, розглянуто – 312 цивільних справ та матеріалів. Залишок цивільних справ та матеріалів на кінець звітнього періоду – 8. Також у провадженні судді ОСОБА 2 у вказаний період перебувало на початку звітнього періоду адміністративних справ та матеріалів – 6. Надійшло на розгляд адміністративних справ та матеріалів за звітній період – 198, розглянуто – 61 адміністративну справу та матеріали. Залишок адміністративних справ та матеріалів на кінець звітнього періоду – 132. На початку звітнього періоду на розгляді судді ОСОБА 2 перебувало кримінальних справ та матеріалів – 30. Надійшло на розгляд кримінальних справ та матеріалів за звітній період – 91, розглянуто – 36 кримінальних справ та матеріалів. Залишок кримінальних справ та матеріалів на кінець звітнього періоду – 83.

За результатами моніторингу Єдиного державного реєстру судових рішень встановлено, що у період з 2 серпня по 2 грудня 2017 року суддею ОСОБА 2 було ухвалено 578 судових рішень.

Крім того, у період з 5 вересня по 16 вересня 2017 року суддя ОСОБА 2 перебував у щорічній відпустці відповідно до наказу від 23 серпня 2017 року №78-в.

Із журналу судового засідання від 27 жовтня 2017 року вбачається, що розгляд справи було відкладено на 19 грудня 2017 року у зв'язку із неявкою відповідача.

У засіданні 27 жовтня 2017 року судовий розгляд справи відкладено на 19 грудня 2017 року ще й через те, що відповідно до рішення зборів суддів від 28 вересня 2017 року суддю ОСОБА 2 переведено до кримінальної колегії _____ районного суду міста _____, у зв'язку з чим після зміни спеціалізації у нього на розгляді перебували як цивільні справи, так і справи адміністративного судочинства та кримінальні провадження, які вже було призначено до судового розгляду.

Протоколом повторного автоматизованого розподілу судової справи між суддями від 2 грудня 2017 року головуєчим у вказаній вище цивільній справі визначено суддю ОСОБА 11.

За результатами судового розгляду цивільної справи № _____ рішенням _____ районного суду міста _____ від 3 жовтня 2018 року (суддя ОСОБА 11) відмовлено як у задоволенні позовних вимог ОСОБА 1 до ОСОБА 3, треті особи: ОСОБА 4, ОСОБА 5, про визнання незаконною та скасування довідки, визнання незаконним та скасування свідоцтва про право власності, визнання права власності, так і в задоволенні

позовних вимог ОСОБА 7 до ОСОБА 1 про визнання права спільної сумісної власності на квартиру та її поділ.

За приписами частини першої статті 157 ЦПК України суд розглядає справи протягом розумного строку, але не більше двох місяців з дня відкриття провадження у справі, а справи про поновлення на роботі, про стягнення аліментів – одного місяця. У виняткових випадках за клопотанням сторони, з урахуванням особливостей розгляду справи, суд ухвалою може подовжити розгляд справи, але не більш як на п'ятнадцять днів.

За приписами пункту 2 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження, зокрема, з підстав безпідставного затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом.

Пункт 2 частини 1 статті 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів» передбачає два самостійні види поведінки (діянь судді), що призводить до недотримання строків розгляду заяви, скарги чи справи.

Аналіз пункту 2 частини 1 статті 106 Закону «Про судоустрій і статус суддів», дає підстави дійти висновків, що суддя допускає дисциплінарний проступок тільки тоді, коли здійснює розгляд справи з порушенням строків, за умови, якщо такий розгляд є можливим та необхідним (обов'язковим).

За результатами розгляду дисциплінарної справи встановлено, що цивільна справа за позовом ОСОБА 1 до ОСОБА 3, треті особи: ОСОБА_4, ОСОБА 5, про визнання незаконною та скасування довідки, визнання незаконним та скасування свідоцтва про право власності, визнання права власності, за зустрічним позовом ОСОБА 7 до ОСОБА 2 про визнання права спільної сумісної власності на квартиру та її поділ перебувала у провадженні судді ОСОБА 2 більш ніж чотири місяці (за виключенням часу перебування судді ОСОБА 2 у відпустці).

Таким чином, суддею ОСОБА 2 не було дотримано визначеного частиною першою статті 157 ЦПК України строку розгляду цивільної справи. Втім, порушення строку, встановленого статтею 157 ЦПК України, обумовлене об'єктивними причинами, а саме: прийняттям зустрічного позову та об'єднанням позовів в одне провадження, залученням третьої особи до участі у справі та необхідністю повідомлення її про дату, час та місце проведення судового засідання у справі, неявкою відповідача ОСОБА 3 в судове засідання для допиту як свідка, навантаженням судді, перебуванням судді у відпустці.

Зазначене, на думку _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя, свідчить про відсутність можливості у судді ОСОБА 1 здійснити розгляд справи протягом строків, встановлених законом.

Отже, допущене суддею ОСОБА 1 порушення строку розгляду справи не можна кваліфікувати згідно з пунктом 2 частини першої статті 106 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» як дисциплінарний проступок, адже не встановлено обов'язкової ознаки даного проступку, а саме об'єктивна можливість здійснити розгляд цивільної справи протягом строку, встановленого законом.

Висновки за результатами розгляду дисциплінарної справи

Тому, за результатами розгляду дисциплінарної справи, _____ Дисциплінарна палата виходить з того, що в діях судді ОСОБА 1 щодо розгляду цивільної справи № _____ відсутні ознаки дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 2 частини 1 статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». З огляду на наведене _____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя дійшла висновку про відмову у притягненні судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 1 до дисциплінарної відповідальності.

Відповідно до частини шостої статті 50 Закону України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII «Про Вищу раду правосуддя» дисциплінарне провадження підлягає припиненню.

Відповідно до пункту 5 частини 8 статті 50 Закону України «Про Вищу раду

правосуддя», у рішенні зазначається дозвіл скаржнику на оскарження рішення, якщо він наданий. Згідно з абзацом 2 пункту 12.39 Регламенту Вищої ради правосуддя, рішення про надання дозволу скаржнику на оскарження рішення Дисциплінарної палати надається зокрема у разі, якщо рішення ухвалено не одноголосно та/або якщо ухвалене рішення не співпадає з позицією доповідача. Враховуючи те, що рішення ухвалюється одноголосно та ухвалене рішення співпадає з позицією доповідача по справі, висловленою під час розгляду справи, Дисциплінарна палата не надає скаржнику дозвіл на оскарження рішення в дисциплінарній справі до Вищої ради правосуддя.

На підставі викладеного, керуючись статтями 34, 49, 50 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», статтями 106, 108 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», пунктами 12.22, 12.23, 12.36 – 12.39 Регламенту Вищої ради правосуддя, _____ Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя

вирішила:

відмовити у притягненні судді _____ районного суду міста _____ ОСОБА 2 до дисциплінарної відповідальності.

Дисциплінарне провадження припинити.

Рішення _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя може бути оскаржене до Вищої ради правосуддя не пізніше десяти днів із дня його ухвалення.

Відмовити у наданні дозволу скаржнику на оскарження рішення з мотивів, наведених у цьому рішенні.

Головуючий на засіданні _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____

Члени _____ Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя _____

Список джерел (міжнародні документи, нормативно-правові акти, судова практика)

Міжнародні документи

1. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. ETS №005 Рим, 4 листопада 1950 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
3. Основні принципи незалежності судової влади, ухвалених сьомим конгресом ООН з профілактики злочинності та поведження з правопорушниками, що проводився в Мілані з 26 серпня до 6 вересня 1985 року та схвалених резолюціями генеральної Асамблеї 40/32 від 29 листопада 1985 року та 40/146 від 13 грудня 1985 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text
4. Бангалорські принципи поведінки суддів. Схвалено резолюцією Економічної і Соціальної Ради ООН №2006/23 від 27 липня 2006 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67/conv/print
5. Монреальська універсальна декларація щодо незалежності правосуддя (Перша світова конференція щодо незалежності правосуддя, 1983 р.) / Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К.: ТОВ «Видавництво «Юстон», 2015. – С.107-112.
6. Європейська хартія про закон «Про статус суддів» - Рада Європи, Лісабон, 10 липня 1998 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236/conv/print
7. Пояснювальна записка до Європейської хартії про статус суддів (Модельний кодекс) від 10 липня 1998 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_236#Text
8. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R(94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» від 13 жовтня 1994 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323/conv/print

9. Рекомендації CM/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17 листопада 2010 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38/conv/print

10. Додаток до Рекомендації CM/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17 листопада 2010 року. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38/conv/print

11. Загальна (Універсальна) хартія судді. Ухвалена 17 листопада 1999 року. Центральною Радою Міжнародної асоціації суддів в Тайпеї (Тайвань). [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j63.

12. Велика хартія суддів (Основні принципи), прийнята у м. Страсбурзі 17 - 19 листопада 2010 року. / Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К.: ТОВ «Видавництво «Юстон», 2015. – С.68-70.

13. Висновок № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судової влади та незмінюваності суддів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/opinion_1-18.pdf

14. Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://court.gov.ua/userfiles/visn_3_2002.pdf

15. Висновок №10 (2007) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо судової ради на службі суспільства. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://court.gov.ua/userfiles/visn_10_2007.pdf

16. Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf

17. Висновок № 18 (2015) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про місце судової влади та її відносини з іншими гілками влади в сучасних демократіях. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://court.gov.ua/userfiles/vusn_18_kr.pdf

18. Висновок № 19 (2016) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі голів судів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://court.gov.ua/>

19. Висновок №21 (2018) Консультативної ради європейських суддів «Запобігання корупції серед суддів». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://court.gov.ua/>

20. Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія) // Спільний висновок № 588/2010 щодо Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження», ухвалений Венеціанською комісією на 84-му пленарному засіданні (Венеція, 15–16 жовтня 2010 р.). [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a31#Text

21. Четвертий раунд оцінювання. Запобігання корупції серед народних депутатів, прокурорів, та суддів. Звіт за результатами оцінки. Україна. Ухвалено на 76-му пленарному засіданні GRECO (Страсбург, 19-23 червня 2017 р.). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-p3-76-greco-19-23-2017-/1680737206>

Нормативно-правові акти

22. Конституція України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print>

23. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. (Відомості Верховної Ради України, 2016, №31, ст.545). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print>

24. Закон України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р. (Відомості Верховної Ради України, 2017, №7-8, ст.50). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19/print>

25. Закон України «Про запобігання корупції» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/print>

26. Цивільний кодекс України. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print>

27. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. у редакції станом на 16 січня 2020 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print>

28. Положення про Раду суддів України, затверджено рішенням Х позачергового з'їзду суддів України 16 вересня 2010 р. з наступними змінами.[Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-10/print>

29. Положення про Державну судову адміністрацію України, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17 січня 2019 р. №141/0/15-19. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr141910-19/print>

30. Кодекс суддівської етики, затверджений XI черговим з'їздом суддів України 22 лютого 2013 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13/print>

31. Положення про інспектора Вищої ради правосуддя, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 15 серпня 2017 року № 2440/0/15-17. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/act/2440_15.08_2017_1.pdf

32. Положення про секретаріат Вищої ради правосуддя, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя №579/0/15-17 від 23 березня 2017 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/579_23.03_2017_.pdf

33. Положення про автоматизовану систему розподілу справ (визначення члена Вищої ради правосуддя – доповідача), затверджене рішенням Вищої ради правосуддя №3689/0/15-17 від 16 листопада 2017 р. з наступними змінами станом на 12 грудня 2019 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/legislative_acts/30, <https://hcj.gov.ua/doc/doc/1215>

34. Порядок здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо конфлікту інтересів в діяльності суддів та інших представників судової системи та його врегулювання. Порядок затверджено рішенням Ради суддів України від 4 лютого 2016 року №2 зі змінами, внесеними рішенням Ради суддів України від 07 грудня 2017 року № 74. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://rsu.gov.ua/ua/documents?id=38&page=2&per-page=8>

35. Рішення Рада суддів України від 19 квітня 2019 року № 21 «Про право суддів здійснювати правосуддя після спливу строку відсторонення та на отримання доплат до посадового окладу з дня ухвалення Рішення Конституційним Судом України від 04.12.2018 № 11-р/2018». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-19#Text>

36. Положення про підготовку та періодичне навчання суддів у Національній школі суддів України, затверджене Наказом Національної школи суддів України від липня 2017

року № 26. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nsj.gov.ua/files/1581605137%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D1%83%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B4%D1%96%D0%B2.pdf>

37. Порядок проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затверджений рішенням НАЗК від 15 квітня 2020 р. № 144/20. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0362-20/print>

38. Рішення НАЗК від 8 червня 2017 року №114 «Про визначення періодів, протягом яких спостерігалися перебої у роботі інформаційно-телекомунікаційної системи «Єдиний державний реєстр декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/08.06.224.pdf>

39. Форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затвердженої рішенням НАЗК від 10 червня 2016 року №3. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://wiki.nazk.gov.ua/category/organizatsiya-roboty-upovnovazhenyh/materialy-shho-stosuyutsya-deklaruvannya-organizatsiya-roboty-upovnovazhenyh/forma-deklaratsiyi-osoby-upovnovazhenoyi-na-vykonannya-funksij-derzhavy-abo-mistseвого-samovryaduvannya/#post853>

Рішення Європейського суду з прав людини

38. Рішення ЄСПЛ у справі «Ріпан проти Австрії» (*Riepan v. Austria*) від 14 листопада 2000 р. (заява № 35115/97).

39. Рішення ЄСПЛ у справі «Мельник проти України» (*Melnyk v. Ukraine*) від 28 березня 2006 р. (заява № 72286/01).

40. Рішення ЄСПЛ у справі «Сокурєнко та Стригун проти України» (*Sokurenko and Strygun v. Ukraine*) від 20 липня 2006 р. (заява № 29458/04 та 29465/04).

41. Рішення ЄСПЛ у справі «Церква села Сосулівка проти України» (*Tserkva Sela Sosulivka v. Ukraine*) від 28 лютого 2008 р. (заява № 37878/02).

42. Рішення ЄСПЛ у справі «Надточій проти України» (*Nadtochiy v. Ukraine*) від 15 травня 2008 р. (заява №7460/03).

43. Рішення ЄСПЛ у справі «Кудешкіна проти Російської Федерації» (*Kudeshkina v. Russian Federation*) від 6 лютого 2009 р. (заява № 29492/05).

44. Рішення ЄСПЛ у справі «Озпінар проти Туреччини» (*Ozpinar v. Turkey*) від 19 жовтня 2010 р. (заява № 20999/04).

45. Рішення ЄСПЛ у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (*Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine*) від 21 квітня 2011 р. (заява № 42310/04).

46. Рішення ЄСПЛ у справі «Лучанінова проти України» (*Luchaninova v. Ukraine*) від 9 червня 2011 р. (заява № 16347/02).

47. Рішення ЄСПЛ у справі «Гільберг проти Швеції» (*Gillberg v. Sweden*) від 3 квітня 2012 р. (заява № 41723/06).

48. Рішення ЄСПЛ у справі «Олександр Волков проти України» (*Oleksandr Volkov v. Ukraine*) від 27 травня 2013 р. (заява № 21722/11).

49. Рішення ЄСПЛ у справі «Бака проти Угорщини» (*Baka v. Hungary*) від 23 червня 2016 р. (заява № 20261/12).

50. Рішення ЄСПЛ у справі «Куликов проти України» (*Kulykov and Others v. Ukraine*) від 19 січня 2017 р. (заява № 5114/09).

51. Рішення ЄСПЛ у справі «Стуруа проти Грузії» (*Sturua v. Georgia*) від 28 березня 2017 р. (заява № 45729/05).

52. Рішення ЄСПЛ у справі «Каменос проти Кіпру» (*Kamenos v. Cyprus*) від 31 жовтня 2017 р. (заява № 147/07).

53. Рішення ЄСПЛ у справі «Рамос Нуньєс де Карвальйо проти Португалії» (*Ramos Nunes de Carvalho e Sa v. Portugal*) від 6 листопада 2018 р. (заяви № 55391/13, 57728/13 і 74041/13).

54. Рішення ЄСПЛ у справі «Денісов проти України» (*Denisov v. Ukraine*) від 25 вересня 2018 р. (заява № 76639/11).

Рішення Конституційного Суду України

55. Рішення Конституційного Суду України №9 рп/2002 від 21 травня 2002 р. (Справа № 1–3/2002 Про Закон України «Про Вищу раду юстиції»). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/docs/458>

Наукова та методична література

56. Бути суддею // Л. Денисенко, О. Сироїд, І. Фадєєва, О. Шаповалова. – Київ, 2015. – С.13-60.

57. Висновки та рекомендації за результатами міжнародної конференції та семінару по темі дисциплінарної відповідальності суддів та прокурорів в Україні 19-21 жовтня 2018

року, місто Київ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/03/Annex_03_New_Justice_Recommendations_from_Conference_and_Workshop_on_Disciplinary_Liability_Oct_19-21_2018_UKR.pdf

58. Врегулювання конфлікту інтересів у судовій владі України. / Д-р Тілман Хоппе. – Програма USAID «Нове правосуддя». – Київ, 2017. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/NJ_Conflict_of_Interest_Judiciary_Report_2017_UKR-1.pdf

59. Захист права на справедливий суд відповідно до Європейської конвенції з прав людини / Довидас Віткаускас, Григорій Диков. Посібник для юристів. – Рада Європи, 2-не видання (українська версія). – К.: Pronto Print, 2018. – С. 9-58.

60. Громадський моніторинг судів: короткий посібник для організацій громадянського суспільства / Франчук С.І., Сенік Ю.А., Яблонська Т.С., Биченко А.А., Бібік Т.Ю. – Київ, 2014. – 50 с.

61. Коментар до Кодексу суддівської етики, затверджений Рішенням Ради суддів України від 04 лютого 2016 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/komentar-kodeksusuddivskoietiki-edd47ed191.pdf>

62. Мірило правовладдя. Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія) / Коментар. Глосарій. Переклад з англійської Сергія Головатого. – К.: ТОВ «Компанія ВАІТЕ», 2017. – С. 28-38; 53-57.

63. Міжнародні стандарти та кращий досвід в галузі дисциплінарної відповідальності суддів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/FAIR_Standards_Judicial_Disciplinary_Procedure_FINAL.pdf

64. Мірошніченко А.М. Суддівський розсуд, судова помилка та суддівське свавілля (через призму юридичної відповідальності суддів): наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020. – 120 с.

65. Незалежність і юридична відповідальність суддів як гарантія верховенства права : монографія / О. Верба-Сидор, О. Овчаренко, Т. Пашук, С. Рабінович ; [за заг. ред. П. Рабіновича]. – Львів : Сполом, 2019. – 388 с.

66. Овчаренко О. М. Теоретико-прикладні проблеми інституту юридичної відповідальності судді: монографія / О. М. Овчаренко. – Х.: Юрайт, 2017. – 624 с.

67. Світлана Глущенко – Що розуміти під професійною етикою та доброчесністю в контексті кваліфікаційного оцінювання суддів? / Закон і Бізнес. – в., 42 (1288) 15.10-21.10.2016.

68. Хотинська-Нор О. З. Теорія і практика судової реформи в Україні: монографія / О. З. Хотинська-Нор. – К.: Алерта, 2016. – С. 10-27, 260-331.